

יוסף זהר

הקבצן השביעי

"הספר מעניק פרספקטיבה חשובה נוספת למושג המופשט חירות האדם. לקרוא!"
פרופ' בועז סנג'רו

הקבצן השביעי יוסף זהר

הקבצן השביעי

מאת: יוסף ק. זהר

~ מהדורה ראשונה ~

עיצוב כריכה: יפעת שפירא אטיאש

תמונת שער: בובה מסדרת הבובות שהכין יוסף לבנותיו בתקופת
מעצר-השווא שלו. פידלער, כנר יהודי. סכו"ם חד פעמי, כוסית נר,
חוטי תייל, 2003.

על התמונות שצילם מוטי קמחי © כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון "הארץ" בע"מ.

כל הזכויות שמורות

יוסף זהר

תשפ"ה / 2025

דואל: yosef.zohar@biu.ac.il

הרצאות: <http://yosefzohar.wixsite.com/yozo>

פייסבוק: <https://www.facebook.com/yosef.zohar>

אבו-רביע

המלאך מאבו-כביר

תהא מנוחתך עדן

הקבצן השביעי

מאת: יוסף ק. זהר

תוכן עניינים

5	<u>הקדמה</u>
6	<u>פתח דבר</u>
7	<u>מעצר</u>
	יומן אבו-כביר
38	<u>חלק ראשון - מעצר "ימים"</u>
88	<u>חלק שני - כתב אישום</u>
180	<u>חלק שלישי - ערעור לעליון</u>
200	<u>אחרית דבר</u>
205	<u>תודות</u>
	נספחים
20	<u>כנס עמנואל לוינס</u>
212	<u>נאום טקס קבלת תואר דוקטור</u>
216	<u>ברכת הקבצן השביעי</u>
217	<u>גב הספר</u>

בת המלך

לביאה, לב יאה לך, רחוקך שלך,
מאחורי סורג שומע צליל פעמוני קולך.

בזכותך נכון בחרתי ולבי נקי,
חרף המציאות המתהפכת על ראשי.

רואה מבעד לסבכה מציאות נשגבה,
מאז התמסרתי לאבי בעודך מחלימה.

בשבעה על אבא בחלום פסעה,
מפני הסכנה לפני עברה הלביאה,
כרעה לימיני ותישק ללחיי באהבה.

וביושבך למחרת על ברכי מוארת,
נגלית שוב כבחלום מגינה מפני אחרת,
ובקרני שמש זהב ראשך אדרת.

ומאז עקבות כף רגל אריה סביבי,
ואני מרגיש את רוח אבותיי לציד.

שמח בחלקי ומענג כך את נשמת אבי,
אני הוא בן המלך, אבי הוא הקבצן השביעי.

הקדמה

"הדבר שאירע לי הרי אינו אלא מקרה יחיד, ומבחינה זו גם לא חשוב ביותר", אומר יוסף ק., גיבור הספר "המשפט" של פרנץ קפקא, "אבל הוא משמש סימן לפלילה מסוימת, הנהוגה ביחס לרבים. למען אלה אנוכי עומד וטוען כאן. לא למעני".

המשפט הפלילי ברחבי העולם מייחס להודאה משקל גבוה, כאילו הייתה "מלכת הראיות". מעמד זה של ההודאה מהווה תמריץ לחוקרים להתמקד בחילוץ הודאות.

מי כמוני יודע. חוויתי זאת על גופי ובשרי, וזה הסיפור שלי. למען הפחתת מעמד ההודאה אנוכי עומד וטוען כאן. לא למעני.

שכן ברור לי, אם ניתן היה להגיש נגדי כתב אישום ברצח שלא היה, ניתן לעצור כל אדם ולהגיש נגדו כל כתב אישום.

כמה קרוב הייתי להודות ברצח שלא היה? אינני יודע. אולי כחוט השערה. אך דבר אחד ברור, אילולא עמדתי בלחצים ובבקתי באמת, לא הייתי כאן היום מספר על כך.

הפילוסוף עמנואל לוינס נהג לומר, "כולם אחראים על הכל ועל כולם וכלפי כולם לפני כולם – ואני (אחראי) לפני כל האחרים".

אני, שניצלתי מהרשעת שווא, איני יכול להתעלם מהאחריות הזו. חובתי היא לעמוד כאן, לפני כולם, ולוודא שמקרים כאלו לא יישנו.

ד"ר יוסף ק. זהר

"אספר לכם, איך פעם נעשו שמחים מתוך מרה שחורה"

"המעשייה בשבעה קבצנים", רבי נחמן מברסלב

פתח דבר

נשאתי את ידי לשמיים, שחררתי אותן בבת אחת ופלטתי אנחה, אָהָה...
"אשריי, יתום אני", קראתי לעבר חברי, חובב סיפוריו של שלום עליכם, בבואו
לנחם אותי ביום השבעה האחרון למות אבי. מובן שלא הייתי מאושר, ובוודאי שלא
מודע לאירוניה בציטוט זה, שהרי לא יכולתי להעלות בדעתי ששנה לאחר מכן תוטח
בפניי ההאשמה שרצחתי את אבי. שוחחנו על אבי ועל אירועי השבועות שקדמו
למותו והובילו לכך שישבתי עליו שבעה במרפסת ביתו, תחת סוכת הגפן שעזרתי
לו לבנות. לפתע, תוך כדי שיחה, "נחתה" עליי התובנה שדמותו של אבי, המשותק,
המחובר למכונת הנשמה והמתקשר באמצעות לוח אותיות, מתאימה לגלם את
הקבצן השביעי ב"המעשייה בשבעה קבצנים" של ר' נחמן מברסלב, אשר סופה לא
נכתב.

המעשייה, שיש הרואים בה מתכון לתיקון האדם ותיקון העולם, מתארת את
סיפורם של קבצנים בעלי נכויות שונות, שגלומה בהן עצמה וברכה מפתיעה. בימים
שלאחר השבעה הסתובבתי סהרורי וחשתי כיצד אני קולט בכל מקום רשמים, ואלו
הפכו בכתיבה זורמת כמו מעצמה, ל"ברכת הקבצן השביעי" החסר במעשייה. חשתי
כי סיפורנו מתאים למלא חלק זה, אך עוד לא ידעתי כיצד.

שנה לאחר מותו של אבי, המעשייה קיבלה משמעות מיוחדת כשנעצרתי
והואשמת ברציחתו. היא ליוותה אותי בימי החקירות האינטנסיביים וההזויים,
ובשלושת החודשים שהייתי באבו-כביר, העניקה לי עצמה ועזרה לי לשמור על
האמונה. שוחררתי לביתי בערב חג השבועות תשס"ג. עתה כבר ידעתי כי דמותו
של בן המלך הפותחת את המעשייה, תחזור ותופיע בה בסיומה.

מעצר

צילם מוטי קמחי, הארץ 3.03.2003

אבא

כשאבא חלה ידעתי שאני חייב לעמוד לצידו, אבל לא ידעתי כיצד אוכל להיות מספיק חזק בשביל אבי היהלומן, איש העסקים המצליח, גיבור מלחמות ישראל. התחלתי לעבוד במלטשה של אבי ב-1987, זמן לא רב אחרי שהשתחררתי מהצבא. לאבא היה חשוב שאתחיל את המקצוע מלמטה, בלי הנחות. כשיצאתי ללימודי כלכלה באוניברסיטה ובקשתי את עזרתו אמר לי, "אם אתה רוצה כסף – לך לעבוד". ידעתי כבר אז להעריך את ה'בית ספר' לחיים ולעסקים שקיבלתי, אך חשתי תסכול וכעס כלפיו ולקח לי כמה שנים לקבל ולהעריך את תפיסת עולמו.

את האהבה והמסירות לעבודה שלמדתי ממנו יישמתי גם כבעל חברת ייעוץ ליזמים שפתחתי כשנתיים לפני שחלה, ואבא היה גאה לראות את העסק שלי

מצליח. בעיניי, ליווי והקמת מיזם טכנולוגי הוא כמו לקחת אבן גדולה, לחלום בה את היהלום, ולאחר מכן, באומנות, במקצועיות ובנחישות להגשים את החזון.

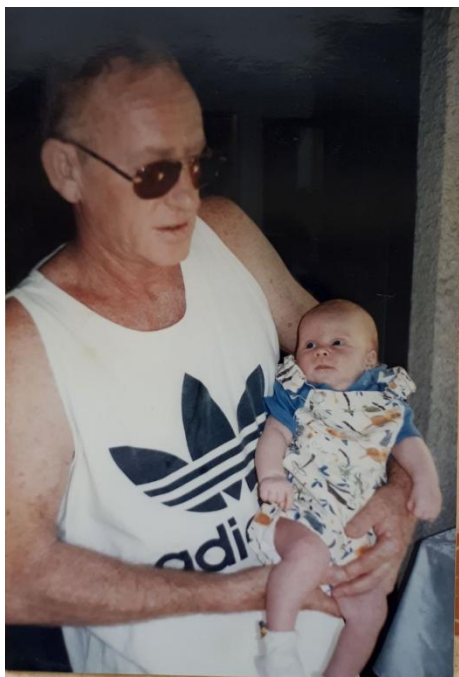
לרחל ולי נולדו שתי בנות ואבא, שהיה קשוח איתי, הפך רך כחמאה כשיחק איתן. הוא הגיע לבקר כמעט כל יום, עזר לקלח אותן והסתודד עם רחל סביב התבשילים במטבח והפרחים בגינה. המחלה תפסה אותנו בשיא האושר המשפחתי.

הבדיקות הרפואיות העלו שישנן שלוש אפשרויות מחלה לסימנים אותם מצאו. ומכל האפשרויות חלה אבי במחלה הקשה ביותר, מחלה שממנה אין תשועה. הייתי אתו באיכילוב כאשר לפני הרופאה המומחית ביקש, "תגידו לי מה לעשות כדי להבריא, עברתי מלחמות ומשברים עסקיים ואישיים קשים אליהן נקלעתי, נלחמתי וניצחתי. גם הפעם אלחם רק תאמרו לי מה לעשות כדי להבריא." שתקה הרופאה שכן לא הייתה לה תשובה. סיפרתי לרחל את שחשבתי בליבי, אולי מתוך זה השחזר שקרה אותנו נתקרב זה לליבו של זה ונמצא בזה אור. זו הייתה נקודה מכרעת בחיי. החלטה פנימית להתמודד עם הנורא מכל, למצוא דרך לראות אותו באור אחר ולשנות את המציאות. בדיעבד הבנתי שזו הייתה רק הכנה לבאות.

הבנתי שלא יהיו לנו עוד הרבה שנים יחדיו וכול רגע הוא יקר מציאות. כשהגיע הקיץ, מועד ימי הולדת הבנות, בקשתי לנצל את ההזדמנות והזמנתי אלינו את המשפחה, קרובים וחברים של אבי לפגוש אותו, כדי להפגין אהבה כלפיו, לחזק ולשמח אותו בעודו עומד על רגליו.

המחלה הארורה הטילה עלי אימה. כשחזרתי מבית החולים לאחר שאבא איבד את ההכרה וחובר למכונת הנשמה, שטפתי את פני וחשתי כאילו פני הם פניו. השרירים בידיים רעדו לי וחשבתי, זהו, גם אני חולה. עד היום אני נחרד כשזה קורה לי. לאחר שאבא שוחרר מבית"ח איכילוב, הגענו לביקור עם הבנות. הוא ישב בסלון על הספה, צמוד למכונת הנשמה וסימן בידי לגדולה להתקרב אליו. הילדה, בסך הכול בת שנתיים וחצי אז, נעמדה מולו, התבוננה בו ארוכות ואמרה, "סבא אתה חולה". הוא הניד בראשו, אבל היא התעקשה. עמדנו סביב נבוכים. היה ברור

שהוא חפץ בקרבתה, אבל לא ידענו מה לעשות. כעבור רגע רצה אליו הילדה וידיה פרושות לחבקו. אבי הקשוח בכה ואנחנו איתו.

שאלתי את עצמי כיצד אגרום נחת לאבי ואעלה חיוך על שפתיו גם בשעתו הקשה. עלה על דעתי כי זו השעה לספר את סיפורו, כיצד עלה לגדולה ואלו מעשים עשה. במגזין 'היהלום' פרסמתי ראיונות שערכתי עם אנשים איתם עבד ועשה עסקים, מעובדים ופועלים שלו, שותפים ועד נשיא בורסת היהלומים. אנשים שהכירוהו בתחילת הדרך וסיפרו את סיפורו כיצד למד להיות בעל מלאכה וכיצד עזר עוז והקים קבוצת עבודה חודשים מעטים לאחר שלמד את המקצוע, על שיטות ליטוש שפיתח ועל כך שתר בעולם אחר האבנים הטובות כדי להצליח בעסקיו.

את הכתבה סיימתי בשתי אמרות שלו. כשאבן (יהלום) יוצאת יפהפייה אך מפסידה, אבא נהג לומר, "האבן צוחקת והבעל בית בוכה", ועל החיים הוא אמר, "לא לפחד מהפחד". וקראתי לחבריו לבוא לבקר אותו בביתו, לארח לו לחברה

ולשתף אותו בסיפורי תעשיית היהלומים שהוא כה אוהב. פרסום הכתבה הוביל לכך כשחצי שנה לאחר מכן הוענק לאבא פרס יקיר תעשיית היהלומים.

1997 - אבא לוטש בתערוכת המינרלים והכרייה PDAC שנערכה בטורונטו. בתערוכה נערכה הגרלה על ניחוש משקל המלוטש שייצא מהגלם. ההכנסות נתרמו למכבי האש של טורונטו, והזוכה קיבל את היהלום שלטש

לרופאים לא היה מזור להציע, ואבא ביקש שאנסה למצוא עבורו תרופה ניסיונית. הרגשתי שאני חוזר לתקופת הילדות, לספר "הלב" של דה אמיצ'יס. כשבלבי הילד מרקו היוצא למסע כדי להציל את אמו החולה, שוטטתי בנבכי האינטרנט ומצאתי תרופה שהייתה עשויה להתאים לאבי. משרד הבריאות התנגד, כיוון שטרם ניסו אותה למחלה ממנה סבל, ניוון שרירים, ALS.

אבא דרש שאפנה לבית המשפט. על פניו זה נראה חסר סיכוי, אך הוא דחק בי ולא יכולתי לסרב. אמנם היה משותק בכל גופו, אבל באצבע שבאמצעותה תקשר איתנו, אבא סובב את כל העולם. באולם נשיא בית המשפט המחוזי, השופט אורי גורן, התחושה הייתה שהכול נגדנו ושהסיכויים קלושים. עורך הדין אלי פישר,

שהתמחה בעזרה לחולים קשים, ניסה לטלטל את השופט ולגרום לו להזדהות עם עמדתו של אבא. "לפני יומיים פנתה אליך אישה שביקשה שינתקו אותה מהמכשירים, משה זהר הוא אדם גיבור וחפץ חיים..." השופט פנה אלי במפתיע ושאל, "אביך הוא משה זהר המפורסם שזכה באות הגבורה?" עמדתי נבוך. החיים של אבא נתונים ביד לשוני, הבנתי שהוא מבלבל את אבא עם אדם אחר. חששתי לתקן אותו, אז אמרתי את האמת, "אבא שלי גיבור מלחמות ישראל והוא רוצה לחיות".

"תינוק נולד, תינוק נולד!" צעק פישר מחוץ לאולם, פתח בריקוד במסדרון בית המשפט ונופף בידיו. שאלתי אותו, "פישר, מה קרה?" "אתה לא מבין", ענה לעברי כשנהרה שפוכה על פניו, "זכינו בתקדים, אבא שלך יקבל את התרופה הניסיונית! תינוק נולד, תינוק נולד, ..".

למחרת נסעתי למשרדי חברת התרופות עם אישור בית המשפט וההסכמה של ביה"ח איכילוב שפישר עזר לנו לקבל. מהבעת הפנים המתוחה של הנציגה שקיבלה אותי הבנתי שיש בעיה, אבל הבטיחו לי שנשיא החברה יתקשר ויסביר לי. חסר מילים עזבתי למשרדי שהיה ממוקם לא רחוק משם. סגרתי אחרי את דלת המשרד והתבוננתי מהחלון אל האופק. "כמו האופק", חשבתי, "גם התרופה לאבא נראית בלתי ניתנת להשגה". חלל נפער בקרבי מהמחשבה איך אני חוזר אליו.

לא יכולתי לחכות יותר והתקשרתי. ביקשו שאמתין על הקו. העבירו את השיחה לפרופ' חיים אביב, מייסד ונשיא החברה. פרופ' אביב הסביר לי שעורכי הדין של החברה מתנגדים למתן התרופה. נשימתי נעצרה. אביב המשיך, "אבל אני אדם מאמין, ויודע מה זה אבא. החלטתי למרות זאת לאשר".

סלע ענק נגול מעל לבי. אבא היה מאושר וזה מה שהיה חשוב. הוא ניצח את כולם וחש תקווה עצומה. לפני שיצאנו את ביתו לסבב הראשון של מתן התרופה בביה"ח, הוא סימן באצבעו על לוח האותיות ק. ב. י. מ. ונופף בידו כאומר לי "תביא". לקח לי כמה שניות להבין שאבא מתכוון לצאת מאיכילוב בהליכה בעזרת קביים. לאחר כחודש וחצי ושלושה סבבים של אשפוז לצורך מתן התרופה, הבנו

לצערנו, שהתרופה לא תחולל את הנס, ואבא המשיך להיאבק על חייו בביתו בעזרת מטפל צמוד. באפריל 2002, כשנה לאחר מכן, נפטר.

שבעה

משנפטר אבא, נכנסתי לבית שכנו ואמרתי לו, "דב, אחרי שסבתא נפטרה לקחת את אבא לבית הכנסת לומר קדיש, עכשיו הגיע הזמן לקחת אותי". בבית הכנסת הקרוב לבית אבי נוהגים ללמוד דף יומי לפני תפילת שחרית. נזכרתי שאבא גילה בכך בשעתו עניין מפתיע, אך הסבירו לו שלימוד גמרא הוא תענוג האסור לאבל. הסתקרנתי מהו הלימוד שמיוחס לו כזה עונג, ובהזדמנות הראשונה קניתי את הספר של הפילוסוף היהודי עמנואל לוינס, "תשע קריאות תלמודיות", שיצא לאור באותה עת.

בוקר בוקר, באדיקות לא מוסברת עבור מי שהוא נצר לחלוצים שהתרחקו מבית הכנסת, השכמתי קום לתפילת שחרית כדי להספיק לקרוא בקול את הטקסט הארמי בקרב מניין יהודים. חודש לפני כן אפילו לא ידעתי שנהוג לומר קדיש שנה תמימה. התרגשתי בכל פעם מחדש, כשניגשתי נבוך ומבולבל לבית כנסת כלשהו. בכל מקום, כשהצגתי את עצמי "שלום, אני יתום שצריך לומר קדיש", זכיתי למאור פנים ולחיבוק חם. בבסיס האימונים בצאלים, במושב שער אפרים ליד טול-כרם במהלך מבצע חומת מגן, בקיבוץ בטיול בצפון או ליד הבית, תמיד הטקס חזר על עצמו, ואני הזר והבור שכמעט אינו יודע להחזיק סידור תפילה, אמרתי קדיש ולעיתים אף עליתי לתורה. תמיד נתנו לי הרגשה, שזכות היא להם לקבל אותי אצלם. לא שיערתי בלבי את עוצמת ההתרגשות שיעורר בי המנהג הקדום הזה. כל ישראל עוטפים אותי - אשכנזים, ספרדים, תימנים, אנשי צבא, כיפות סרוגות, קיבוצניקים, חרדים ועמך ישראל.

עשר שנים קודם לכן התחתן אבי בפעם השנייה, אבל במהלך מחלתו היחסים בינו לבין אשתו הידרדרו, ואבא הוציא אותה מביתו וביקש להתגרש. אבא חשד בנאמנותה וכאשר נסעה בלעדיו מחוץ לישראל, קרא לי והפנה אותי לעורכי דין

לענייני משפחה לטפל בבקשתו. אף שהיה מוגבל לחלוטין בתנועותיו ראה והבין היטב, אך אפילו הוא הופתע כשנתגלו מסמכים בהם ביקשה מבלי ידיעתו להעביר אליה את הכספים מחשבון הבנק המשותף שלהם.

בתום ההלוויה סיפר המטפל של אבא, שהאישה התפרצה לבית, הכתה אותו והשליכה אותו ואת חפציו. חברים שבאו לנחם אותי לאחר ההלוויה ראו שאני יושב בחוץ והציעו שאשב שבעה בביתי. לא יכולתי לשאת את המחשבה שלא אשב שבעה על אבי בביתו, בית ילדו. על דלת הכניסה היה מקוש גדול בצורת ראש אריה. דפקתי בכל כוחי על דלת הכניסה וצעקתי, "פתחו את הדלת, יהודים באו לנחם אבלים". הדלת נפתחה. נכנסתי ובלבי שקט מפתיע. הדפיקה על הדלת והזעקה שבקעה מגרוני, שחררו מליבי את הזעם שחשתי בעקבות השתלטותה על בית אבי. התיישבתי שליו, לא הרחק מאשתו השנייה של אבא, מתעלם מהגינויים הגלויים שהשמיעה כלפי בפני האורחים הנבוכים.

בבוקר היום השני לשבעה, בטרם נכנסתי לבית אבי, הרמתי את ראשי לעבר המרפסת שמעל הכניסה, וראיתי להפתעתי שהגפן שאבא שתל לפני שנים רבות, ושרק לפני כחודש גזמנו לבקשתו, פרצה ולבלבה במלוא כוחה. הרגשתי שזהו מסר מאבא. תחת הגפן העצומה והמתחדשת העברתי את יתרת ימי השבעה. הבקרים ושעות בין הערביים היו אהובים עלי ביותר. השקט בטרם התכנסות המנחמים הופר רק על ידי הציפורים, וריח פריחה של אביב נישא באוויר. תחת הגפן של אבא נדמו לי השעות הללו כמנוחה. בגן עדן ותחושת קודש מילאה את קרבי.

המטפל

בנובמבר 2002, כשמונה חודשים לאחר מות אבי, נולדה בתנו השלישית. כשבועיים לאחר מכן התקשר אליי ערב אחד שוטר ממשטרת ראשון לציון, סיפר שאדם בשם ולנטין טוקילה עצור אצלם בתחנה ושאל האם הוא היה המטפל של אבי. שמרנו על קשר עם המטפל ואפילו המלצנו עליו לחברי עמותת אטלס של חולי ניוון שרירים, אך ידעתי שעבד במסעדה והייתי בטוח שתפסו אותו עובד ללא רישיון

ועומדים לגרש אותו. אישרתי שהוא אכן היה המטפל של אבא. "מה שלומו?" שאלתי. "תגיד, אתה לא קורא עיתונים?" "למי יש זמן, נולדה לנו פגה ורק לפני כמה ימים חזרנו הביתה. למה אתה שואל? מה קרה?" "בעיתון התפרסם שהמטפל רצח את אשתו, אבל אני כבר יכול לספר לך שהוא הודה גם שרצח את המטופלת שלה". התיישבתי על הרצפה המום. "אני בהלם, הוא רופא נירולוג בהכשרתו, קיבלנו עליו המלצות מעולות, והוא טיפל באבא כמו מלאך וקרא את שפתיו למרות פערי השפה. אתה בטוח שהוא רצח שתי נשים?" "כן, כן, יש לנו ראיות מוצקות", ענה השוטר והוסיף, "המטפל אומר שאבא שלך הבטיח לו חמש מאות אלף דולר, יכול להיות דבר כזה?"

התקשרתי מייד לבית אחותי וחלקתי איתה ועם בעלה את הדברים. גיסי ביטא בקול את שחלף בראשי, "אם המטפל הזה הוא בעצם רוצח מטורף והוא חושב שמגיעים לו סכומי כסף דמיוניים, אולי הוא גם רצח את אבא שלכם", אמר ודחק בי לבקש מהשוטר שיחקרו את האפשרות המחרידה הזו. התקשרתי לתחנה והשארתי הודעה לשוטר שיחזור אלי דחוף. רק בלילה ולאחר עוד פעמיים שחיפשתי אותו בתחנה, חזר אלי. למשמע הדברים אמר באדישות, "אני אעביר את הבקשה שלכם אבל אני לא רואה סיבה לפתוח בחקירה נוספת. אם יהיה לך מידע נוסף אתה מוזמן להתקשר אלי שוב".

התייעצתי עם בני המשפחה אם לא כדאי לדרוש מהמשטרה לחקור את המטפל. חמי החכם ובעל הניסיון אמר בטון נבואי, "תעזוב את זה, לא יוצא שום דבר טוב ממשטרה". זה הוסיף להטריד אותי אבל העומס בעבודה כסמנכ"ל כספים בחברת הזנק לאחר סיבוב השקעה נוסף, ובבית עם תינוקת חדשה, עשו את שלהם והחיים נמשכו.

חשד

כחודשיים לאחר מכן, ביושביו במשרדי בפארק המדע ברחובות, קיבלתי שיחה לטלפון הנייד ממספר חסום. קול סמכותי הציג עצמו כשוטר, וידא שאני הוא אני,

אמר לי שאני חשוד בתאונת פגע וברח שאירעה לפני שנה, והורה לי להגיע למחרת עם אשתי למשטרת יפו לחקירה. ניסיתי להבין מתי בדיוק האירוע קרה וכיצד אני לא זוכר את פרטיו, "אתה בטוח שאני אותו יוסף זהר שאתם מחפשים? מעולם לא הייתי מעורב בתאונת פגע או ברח. על מה מדובר בדיוק?" השוטר היה חסר סבלנות, "תקשיב אדוני, אין לי זמן לשטויות ואני לא משחק משחקים. אם אתה לא תבוא אלינו, אני אצטרך לשלוח אליך ניידת שתבוא לקחת אותך. זה מה שאתה רוצה שיקרה? לי אין בעיה. חשבנו לחסוך לך את כל העניין". נותרתי המום. "אני מנסה להסביר לך שהיה לי רכב בליסינג. אז אולי התאונה נעשתה על ידי מי ששכר את הרכב אחרי". אבל השוטר נשאר באטימותו. הייתי בטוח שכאשר אגיע לתחנה נגלה כי מדובר בטעות אחת גדולה ואקבל התנצלות.

תיארת לי לעצמי שמי שקיבל את הרכב שהחזרתי עשה את התאונה. התקשרתי לחברת הליסינג וביקשתי שישלחו עבורי אישור שהרכב לא היה מעורב בתאונה בתקופה שהיה ברשותי. למחרת בבוקר רחל ואני התייצבנו בתחנה הממוקמת בלב יפו. בחצר התחנה זיהיתי שוטר מז"פ, אחיו של חבר טוב מתקופת הלימודים, נופפתי לו לשלום אך הוא הסב ממני את מבטו. זה היה מוזר, אך לא ייחסתי לכך חשיבות.

חקרו את רחל ראשונה. כשיצאה הנהנה לי בראשה כאומרת אני יודעת במה מדובר. נכנסתי אחריה. חוקר לבוש בג'ינס אמר לי בלקוניות, "זיהינו שהרכב שלך ערך תאונת פגע וברח ברמת השרון לפני שנה, ביום שישי ה 12 באפריל, לפני חצות. מה יש לך להגיד על כך?" ניסיתי להבין באיזו תאונה מדובר אבל הוא התחמק. "באותו ערב הייתי עם הבת הגדולה אצל אבא שלי אבל בחצות כבר ישנתי בביתי. באותו הלילה הוא נפטר ואני לא אשכח את התאריך הזה לעולם". שבנו לרכב דוממים. כשהתיישבנו בפנים הסתכלנו זה בזו. חשנו אותו הדבר. יצאתי מהרכב ורצתי חזרה לתחנה. הספקתי לתפוס את החוקר בדיוק כשיצא מהתחנה. "תקשיב רגע! אני חושב שאני יודע במה מדובר. אתה צריך להבין, יש סכסוך ירושה עם אשתו השנייה של אבא שלי וייתכן שהיא מעלילה עלינו". השוטר הסתכל עלי ומבטו הבנתי שדברי לא ממש מעניינים אותו. לא היה לנו מושג עד כמה צדקנו.

יומיים לאחר החקירה במשטרת יפו התקשרו אלי מתחנת גלילות וביקשו שאגיע. שוטר ללא מדים לחץ את ידי בכניסה לתחנה והורה לי בקול בס רך להתלוות אליו למשרדו בקומה השנייה. קולו וריח האפטרשייב הנעים שנשב ממנו במדרגות, נטעו בי את ההרגשה שמדובר באדם הגון שבמהרה יבין שמדובר בטעות וישחרר אותי לשלום. במשרדו וידא את פרטי הזיהוי שלי ואז אמר, "יש לנו יסוד סביר להניח שאבא שלך לא נפטר מהמחלה שלו". פי ועיני נפערו. "מה בדיוק קרה?" שאלתי, "אני יכול רק לספר לך שפתחנו בחקירה ויש לנו כבר חשוד". השמים נפלו עלי. ביקשתי את מספר הטלפון שלו ואמרתי לו, "אני עומד לרשותך בכל דבר ועניין ואני מבקש שתשתף אותי בכל הידוע לך כשתוכל". השוטר ליווה אותי החוצה ממשרדו ובמסדרון אמר לי "חכה רגע", לחץ על זמזום ודלתות ברזל לבנות נפתחו ונסגרו אחריו. כשחזר ראיתי מבעד לדלתות שדרכן עבר את המטפל של אבא יושב על ספסל כבול באזיקים. הוא התבונן בי. הייתי בהלם ולא אמרתי דבר. השוטר פנה אלי, "אני מבקש שלא תעזוב את הארץ עד להודעה חדשה".

בערב צילצל הטלפון הביתי. רחל ענתה. "זה ולנטין" אמרה ומסרה לי את השפופרת. "מה עם הכסף?" שאל בקול סדוק שמעולם לא שמעתי יוצא מפיו. צעקתי עליו, "ולנטין תגיד ת'אמת, אתה פגעת באבא?" "אותי מעניין רק כסף", השיב גם כשחזרתי על השאלה. ניתקתי. הסתכלתי לעבר רחל מנסה להבין מה קורה פה.

בתום ארוחת הערב והשכבת הבנות, התיישבנו לפוש מול הטלוויזיה. בתכנית חדשות הלילה צפינו בידיעה שבה נאמר שהוארך מעצרו של החשוד ברצח יהלומן ולפתע ראינו את חוקר התאונות מיפו מביא את המטפל להארכת מעצר. חלקי הפאזל התחברו. הבנו שהמטפל חשוד ושבעצם חקרו אותנו ביפו במסווה של חקירת תאונות כדי לראות היכן היינו בשעה שאבא נפטר. על המקום התקשרתי לשוטר מגלילות וביקשתי להיפגש איתו. קבענו ליום ראשון בבוקר במשרדו.

למחרת בבוקר התקשר אלי עודד בריק, עורך הדין אשר טיפל בסכסוך הירושה. עודד עדכן אותי, "תשמע, הסכם הפשרה על העיזבון התפוצץ ואני לא מבין מדוע. העורך דין שלה עיצבן אותי, עבדנו על זה חודשים". בצוואתו האחרונה

אבי נישל את אשתו ואת הרכוש שנתן לה בחייו ביקש להוריש לאחותי. כיוון שהליך הגירושין של אבא ממנה לא הסתיים, ונוכח הסכם הממון שחתמו ביניהם, הרכוש נשאר בידיה ואנו נאלצנו להתפשר. חלקתי עם עודד את רצף האירועים שעברו עלינו בימים האחרונים. עודד שתק רגע ואמר, "אתה חייב להתייעץ עם עורך דין פלילי". "טוב", אבל אני לא מכיר אף עורך דין פלילי. אתה יכול להמליץ על מישהו? "דבר עם דרור ארד-אילון, עבדתי איתו על תיק, ראיתי אותו מופיע בבית משפט והתרשמתי מאוד מאישיותו ומקצועיותו".

עוד באותו הערב נפגשתי עם דרור ועם שרון דניאלי, עורך דין צעיר שעבד איתו. תיארתי להם בקצרה את הסאגה המשפחתית ואת אירועי השבוע האחרון. דרור בישר, "פיפטי פיפטי עומדים לעצור אותך". ואז, בעזרת רישום על נייר, תיאר את ציר ההשתלשלות הצפויה במקרה כזה; מעצר, חקירה, הארכת מעצר, הצהרת תובע, שימוע, כתב אישום. "אנחנו", אמר, "ננסה לעשות הכול כדי למנוע הגשת כתב אישום".

חזרתי לביתי בשעת ערב מאוחרת. רחל קיבלה אותי בפנים חתומות, "הבנות כבר נרדמו, איך היה בפגישה?" "שבי איתי על הספה", ביקשתי, "אני צריך לעדכן אותך במה שעורכי הדין אמרו". התיישבנו. הבטתי בעיניה, "המסקנה שלהם שככל הנראה מתנהלת נגדי חקירה סמויה בחשד לרצח אבא ושעומדים לעצור אותי". מבטינו התלכדו. המשמעות הייתה ברורה; העולם הולך להתהפך עלינו, ולא ברור כיצד מתמודדים ואיך יוצאים מזה.

חשבתי על כך שאם יעצרו אותי רחל עלולה לחשוש לחיי. האמת, פחדתי מאוד בעצמי ושברתי את הראש מה לומר לה כדי שתדע שאתמודד עם מה שלא יהיה. "תשמעי משהו, המעשייה בשבעה קבצנים של רבי נחמן מברסלב נפתחת במשתה שעורך מלך לבנו, בו הוא מבקש להוריש לו את המלוכה בחייו. בתום המשתה, כשכולם שמחים, אומר המלך לבנו, אני חוזה בכוכבים שאתה עומד ליפול ואני מבקש ממך, גם כשתרד מהמלוכה תהיה בשמחה. אם תחזיק את עצמך בשמחה אני אהיה שמח וגם אם לא תחזיק את עצמך, אהיה שמח כי אדע שאתה לא ראוי למלוכה. אבל אם תחזיק את עצמך בשמחה גם כשתיפול, אהיה בשמחה יתרה".

מעודד במידת מה מהדברים שיצאו מפי הבטחתי לה, "יהיה אשר יהיה, אני אחזיק את עצמי", והוספתי בנחישות שלפתע מצאתי בתוכי, "תשבעי לי, גם אם נקלע למצב בו תראי אותי נתון באזיקים, תדעי שאני מחזיק את עצמי ושמה בפנים". רחל הביטה בי בשקט ואמרה, "עברנו דברים לא פשוטים יחד, נעבור גם את זה". המוטו של הסיפור שנאחזתי בו עברה, הפך למחויבות הדדית.

מעצר

ביום ראשון בבוקר, בשעה שרחל האכילה את הקטנה מהבקבוק, התארגנתי להקפיץ את הגדולות לגני הילדים בדרך למשטרת גלילות. לפתע קיבלתי טלפון מהשוטר מגלילות, "אל תצא, אנחנו בדרך אליך". תפסתי מה עומד לקרות. אמרתי לרחל, "צאי עכשיו עם הבנות לגנים". רק זה היה חסר לנו, שיעצרו אותי מול הבנות.

אספתי את הקטנה מידיה והמשכתי להאכיל אותה. השוטרים הגיעו, אך במקום להתנפל עליי הסתובבו בחצר חסרי מנוח. התינוקת אכלה לאט כאילו הבינה את המצב, והשהתה את החוקרים כדי לתת לי כמה דקות לעכל את מה שעומד לקרות. הקרבה לגוף הקטן והחם הרגיעה את הלב שלי, שאיים להתפוצץ, והדופק ירד. רחל חזרה, אספה מידיי את הקטנה שסיימה לאכול, והשכיבה אותה בלול. בתחושת ניצחון קטנה בלב על השוטרים, שביקשו להכניס אותנו להלם, התיישבנו לבקשתם יחד על הספה.

"יוסף זהר, אנחנו עוצרים אותך בחשד לרצח אביך משה זהר, ומבצעים חיפוש בביתך", אמר לי החוקר שאיתו קבעתי בגלילות. "מדוע לא חיכית לשיחה איתי?", התרעמתי, "אתם עושים טעות גדולה ועכשיו יהיה הרבה יותר קשה לתקן את זה", אמרתי בקול, מתחיל לעכל את הנזק שעלול להיגרם למשפחה ולשמי הטוב. "עוד פעם אחת תרים עליי את הקול, אשים עליך אזיקים", הוסיף ובכך קבע את יחסי הכוחות בינינו.

בעצת השוטרים רחל הכינה לי תיק, בעוד הם מתפרסים בביתנו כבשלם. לבקשת החוקר הראיתי לו היכן חדר עבודתי. במנוח ראש הוא קרא לשני שוטרים להתלוות אליו ואני עקבתי אחר פעולות החיפוש בחדר. בפנית השולחן בחדר העבודה, חיכה עותק המסמך שהגיש עו"ד בריק לביהמ"ש לענייני משפחה. "אם הייתם קוראים את המסמך הייתם מבינים מה הלך בבית ושאתם חושדים באדם הלא נכון". השוטרים התעלמו, אספו את הניירות שעל השולחן, פרסו את הקלסרים, עברו על תוכנם ואספו את כל מה שנראה להם. לאחר מכן פירקו ולקחו איתם את המחשבים. לא חשתי אי נעימות מהפלישה לביתי והחלטו בחפזי. ראשי התמקד בניסיון להבין מה מתרחש מול עיני ומה מצפה לי בהמשך.

ראיתי את השרשרת עם התליון בצורת מגן דויד שאותיות חי גזורות ממנו, שרק שבועיים קודם לכן הכנתי לרחל כמתנת יום הולדת. הרגשתי שאני זקוק למשהו שישמור לי על הצוואר, על כן ענדתי אותו. סמוך למיטה בחדר השינה היה מונח הספר של עמנואל לוינס. הכנסתי אותו לתיק.

בניידת אזקו אותי בידים וברגלים. הכניסו אותי לתחנת גלילות מאחור, דרך החנייה, כשאני מדדה ברגליי. במבואה עמד אדם מבוגר והתבונן בי. הבעת פניו שיקפה לי את מצבי. האזיקים חרכו את פרקי ידי ורגליי, והתקשיתי לטפס במדרגות. "אתה עוד תתרגל לזה", סנַט בי אחד השוטרים. לאחר שלקחו ממני טביעות אצבעות וצילמו אותי, החלו בחקירה.

הייתי אמור לצאת למילואים בשבוע שלאחר מכן. תמיד התלוותה לכך מועקה מסוימת שחשתי כי נבעה מתחושת איבוד השליטה על הזמן. בבסיס האימונים בצאלים הזמן כמו עומד מלאכת ובכל פעם נדרשו לי מספר ימים להתרגל לכך ולהיכנע למצב. אפילו החתולים בבסיס מתנועעים בעצלתיים, אין אחרי מי לרדוף ואין ממי להימלט. ואני, בכל הזדמנות, הייתי סופר את הרגעים עד שניתנה לי האפשרות לצאת הביתה, אפילו לשעות ספורות, מעטות משעות הנהיגה. כעת, בחדר החקירה, נדרשתי לענות, שעות על גבי שעות, לכל השאלות המייגעות עלי ועל משפחתי, על תקופת עבודתי עם אבא, יחסיו המשותפים לאורך השנים וכו' וכו', מבלי לדעת מתי, אם בכלל, אזכה לראות את הבית.

הטלטלה של האישומים החמורים נגדי גברה על הזוועה מהמחשבה על האפשרות שאבא נרצח. חשתי במלחמת הישרדות על חיי וניסיתי בכל כוחי לשמור על שפיות. לפתע יצאו החוקרים והותירו אותי לבד. היה נדמה לי ששמעתי את קולו של דרור מגיע מבחוץ. חיכיתי בסבלנות אבל הוא לא בא. כשנדמה היה לי ששמעתי אותו הולך, לא יכולתי להתאפק, נעמדתי וצעקתי לעבר החלון, "דרור, אני פה, אתה חייב לעזור לי".

החוקר נכנס ובמבט משועשע אמר, "אל תדאג, יהיו לך עוד הרבה שעות עם עורכי דין". "איך אתם מאשימים אותי? אותי!! את מי שנלחם על החיים של אבא שלו והשיג לו תרופה ניסיונית? זה טירוף מה שהולך כאן!" "הכול למראית עין", ענה החוקר בשלווה מקפיאה. "אבל בכלל ישנתי בבית שלי כשאבא שלי נפטר. המטפל התקשר לאחר חצות, רחל ענתה, העירה אותי ומסרה לי את הטלפון. שמעתי את המטפל אומר, "קרה משהו לאבא בוא מהר". זרקתי את הטלפון, רחל עזרה לי להתארגן ויצאתי מהר ככל יכולתי. כשהגעתי לבית אבא, בחוץ חיכה אמבולנס, ובפנים צוות הטיפול נמרץ כבר קבע את מותו הטבעי. אתם יכולים לבדוק את כל הפרטים האלו!"

בערב נכנס לחדר החקירה ראש הצוות, והראה לי פלטי שיחות מקו הבית של אבא. בפלטים לא הייתה שיחה יוצאת לביתי בליל מותו. "הוצגו בפניך פלטי שיחות אשר מראים בבירור, כי לא נכנסה שיחת טלפון לבית שלך משעה 20:50 ועד השעה 01:15, ובכך בעצם נופלת הגרסה שלך כי שיחת טלפון של המטפל היא שהביאה אותך לבית הנרצח. מהי תגובתך?" חטפתי שוק. משהו שזכרתי מהמציאות לא קיים! "אני ממש לא מבין איך זה ייתכן", אמרתי לראש הצוות. "שיחת הטלפון היא זו שהעירה אותי, ובעקבותיה מיד נסעתי לבית אבא. אני עומד אחר כל מילה שלי. אני בטוח שיש הסבר הגיוני לכל הדבר הזה".

לאחר שעות חקירה ארוכות, אפשרו לדרור ושרון סוף סוף להיפגש איתי. דרור חיך לעברי בעיניים בורקות, ובקול חם ומלא אמפתיה שאל, "מה שלומך, איך אתה עובר את הזוועה הזאת?" דרור ניסה להבין מתוך דברי מה מטיחים בי, מה אני חושב על כך, מה עניתי. אף אם עוד לא גיבש עמדה לגבי, הקרין לעברי ביטחון

מלא בחפזי. "דרך ארוכה לפניך ועליך לשמור על כוחך. ראה עצמך כאדם שניזרק לים סוער. אם תילחם בגלים תתעייף ותטבע. הרפה מכך וזרום עם הגלים. יש סיכוי שהם יוליכו אותך לחוף מבטחים".

בשעת ערב מאוחרת העבירו אותי לתחנת רמת השרון, שם התנדבתי במשמר האזרחי בתקופת התיכון. כדי שלא אתאבד לקחו ממני את השרוכים, החגורה והשרשרת, והכניסו אותי לתא. בתא ישב על מיטת ברזל צעיר שנראה כמו עבריין קטן. "על מה אתה עצור" שאל עם חצי חיוך בעודו סוקר אותי בזלזול גלוי. בהיסוס מה עניתי תוך ניסיון לעכל את המשמעות, "חשד לרצח". הוא נבהל, "אוי ואבוי", אמר בפלצות בקול רם, תפס את ראשו בידיו וצעק, "את מי הכנסתם איתי לתא?"

נשכבתי על המיטה, העברתי בראשי את השתלשלות האירועים ונחרדתי. אני, שהתמסרתי לאבי, לאן הגעתי. אבל לא ייתכן שסתם התנפלו עליי, אפילו לשיחת הטלפון אין תיעוד. ניסיתי להיזכר בליל מותו של אבא. שאלתי את עצמי, האם דיברתי עם המטפל מהטלפון הנייד או מהטלפון הביתי? קלטתי שאינני זוכר והחלטתי שאבקש מהחוקרים לערוך לי היפנוזה, אולי עשיתי משהו שאני לא מודע לו. האפשרות האימה הזו גרמה לי לרעוד בכל גופי ולהתייפח כמו תינוק, ותוך כדי שקעתי בשינה עמוקה.

הארכת מעצר

למחרת המעצר התעוררתי מוקדם, והתפניתי בשירותי בול קליעה שבתא. הוקל לי כשראיתי שלמרות הלחץ הגוף שלי מתפקד. לאחר הנחת תפילין קראתי כדרכי במסכת אבות. הגעתי לפסוק, "רק הישמר לך ושמור נפשך מאוד, פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך". תפסתי שעליי להיצמד לעובדות, וירדתי ממחשבת ההבל לבקש היפנוזה. הדברים שראו עיניי הם שהיו.

כשבאו החוקרים לאסוף אותי לדיון על הארכת המעצר, סירבתי להצעתם להחזיר לי את השרוכים ואת החגורה. כך, אף אחד לא יוכל להוריד אותם ממני

שוב. בניידת ביקשתי שיחזירו לי את השרשרת, ולהפתעתי, החוקר הראשי שלח את חברו חזרה לתחנה להביא אותה עבורי, וזה היה אדיב לענוד לי אותה, שכן ידיי היו אזוקות.

בפתח בית המשפט בתל אביב חיכו לנו ניידות תקשורת ועשרות צלמים וכתבים. בתוך ניידת המשטרה, שאלו אותי החוקרים אם אני רוצה לכסות את פניי. בלי לחשוב עניתי, "מה פתאום!" ויצאתי זקוף ככל יכולתי ושלא כהרגלי. מחוץ לניידת החזיקו אותי החוקרים משני צדדיי לראווה מול המצלמות, כאילו הייתי חיה שצדו. מצלמות ומיקרופונים נדחפו לפניי וכתבת שאלה, "יוסף זהר, אתה רצחת את אבא שלך?" חשתי נרדף. בעצבנות משכתי איתי את החוקרים שהיו מחוברים לידיי באזיקים. עכשיו אני הובלתי אותם, בלא לדעת בעצם לאן הולכים. השניים מיהרו בעקבותיי, כשהם נתקלים באנשים מסביב. האטתי ותוך כדי הליכה אמרתי לכתבים שהמשיכו לעקוב אחרי, "עוצרים פה היום אדם חף מפשע..."

בעודי ממתינ על הספסל יחד עם שניים מהחוקרים, הגיע דרור העורך דין. הוא הביא לי מהבית את הז'קט הכחול, וסיפר שבני משפחתי וחברים רבים נמצאים כבר באולם. אחר כך אמר, "אינני יודע למה התכוונה, אבל רחל ביקשה למסור לך שהלביאה שומרת עליך". המלים הללו ריגשו אותי ונסכו בי שלווה.

כשנה קודם לכן, בימי השבעה על אבא, התפרצו הרגשות בצורת חלומות עזי מבע. ברחבת התפילה בבית הכנסת שאליו לקח אותי השכן של אבא, ניצבים ארבעה עמודים מצופי אריחים ועל לוחות הקיר שלפני הכניסה לאולם הגדול נעוצים שלטי זיכרון לנפטרים. בלילה חלמתי כיצד אני עובר בין העמודים. אחד אחד נעמדתי מולם, טפחתי בהם בכף ידי בכל כוחי וצעקתי, "זיכרון עולם סבתא חיה, זיכרון עולם סבתא עליזה, זיכרון עולם סבא שלמה, זיכרון עולם סבא אבשלום". עברתי כך בין ארבעת עמודי הסף, בכיתי והתעוררתי. בלילה נוסף חלמתי שאבא מכוון אותי בנגמ"ש כיצד להיחלץ ממארב במבצע חומת מגן, אליו נקראתי בצו שמונה. בליל השבעה האחרון, התקרבה לעברי בחלום לביאה, התיישבה לימיני, נשקה ללחיי ונשארה צמודה כמגינה עלי.

כשנכנסתי לאולם חיפשתי את הלבאיא. זיהיתי את רחל במרכז אולם המעצרים כשמצדדיה יושבים ורד אחותה ודודו חמי. שמחתי לראותה מוקפת. קרובים נוספים וחברים רבים היו באולם. את חלקם לא ראיתי שנים. חשתי הכרת תודה עצומה. למרות הכול, יש מי שמאמין ותומך בנו. רחל לא הביטה לעברי, כי כנראה הורו לה להימנע מכך, אבל על צווארה ראיתי את השרשרת עם חציו השני של המגן דוד חי, שלפני שבועיים סירבה לענוד ונימקה, "אתה יודע היטב שאני לא מסתובבת עם מגני דוד על הצוואר ובטח לא עם 'חי'". לפתע הכול קיבל משמעות מיוחדת. לבי המה לאשתי. תיארתי לעצמי, שההתמודדות שלה אולי לא מפחידה מבחינה פיזית כמו שלי, אבל בוודאי מורכבת לאין שיעור. כל העול נפל עליה; בנות לטפל בהן והורים לדאוג להם, וייתכן שאף היא תחת חקירה.

הדיון החל. השוטרים פירטו את הסיבות למעצר, "יוסף בן משה זהר חשוד כי ביום 12.4.2002 רצח את אביו משה זהר ז"ל, שהיה חולה במחלת ניוון שרירים קשה וסופנית, בגינה נזקק לטיפול צמוד והנשמה באמצעות מכונת הנשמה, וזאת בשיתוף פעולה עם ד"ר ולנטין טוקילה, מי שהיה מטפלו הסייעודי של משה בשנת חייו האחרונה, כשהוא מונע על ידי הרצון להחיש את זכייתו בירושת אביו".

כשם שדרור אמר לי מראש, השופט פסק על הארכת המעצר בשבוע לצורך חקירה. רגע לפני שהוציאו אותי מהאולם הוא לחש לי, "אל תצא בהצהרות לתקשורת". הוצאתי מפתח האולם מוקף שוטרים וחוקרים, שעליהם צובאים כתבים וצלמים שתלו בי את מבטם. בחור חרדי, שישב על הספסל ממול, נעמד וקרא לעברי "תצעק אני חף מפשע!" חברים ליוו אותי מובל במסדרון, כשתדהמה שפוכה על פניהם. בעודנו הולכים עטו עליי הכתבים וחזרו ושאלו, "יוסף זהר, אתה מודה בחשדות נגדך? יוסף זהר, אתה רצחת את אבא שלך?"

מה לעזאזל עונים על שאלות כאלה? כיצד מציבים תמונה חלופית לדמות הגלומה בחשדות שמטיחים בי? נזכרתי באבא, וממעמקים צפו בי המילים, "על קברו של אבי משה זהר, גיבור מלחמות ישראל, חצוב בסלע לבקשתי, החפץ חיים אוהב ימים, וכך הוא היה עד יומו האחרון".

לחץ

לאחר הדיון בהארכת המעצר החזירו אותי לחדר החקירות בגלילות והגבירו את הלחץ. "ג'ונגל", צעק החוקר בעל האף הבולבوسی בליווי מחוות ידיים תיאטרליות. "אבו-כביר זה ג'ונגל. אנחנו יכולים לשמור עליך פה, בתא המעצר בתחנה, אבל אם לא תשתף פעולה, לא נוכל לעזור לך". ואחר כך הוסיף, "אבו-כביר זה לא בשביל אנשים כמוך, אתה לא בנוי לשם, תתחיל לספר לנו את האמת מה היה".

הייתי מאוד עייף מהמתח הרב ומשעות החקירה הארוכות, אך הצעקות של החוקר העירו אותי. שפשפתי את עיניי ואת פניי, מנסה לפתור את שאלת היעדרה של שיחת הטלפון. לפתע עלתה מחשבה בראשי. הסתובבתי לעבר החוקר הראשי ואמרתי לו, "כשהמטפל לחץ על לחצן המצוקה, ייתכן שהוא חסם את הקו הראשי, והשיחה לביתי יצאה מהקו השני. היו בבית שני קווים, למעשה שלושה כולל קו הפקס, אילו קווים בדקתם?" לאחר שלושה שבועות התברר שצדקתי, ואכן זה בדיוק מה שקרה. אבל החוקר, במקום להתייחס ברצינות למידע החדש שמסרתי, כינה אותי "007 ג'יימס בונד", והוסיף בלעג, "בדקנו כל קו שהיה בבית. אם הייתה יוצאת אליך שיחה מהונדורס גם עליה היינו עולים".

אחריו, פרס ראש הצוות את שלל הראיות נגדי בקול עמוק ושלי, "אין שיחת טלפון יוצאת לביתך, המטפל מעיד נגדך, השכן אומר שראה אותך מגיע לבית של אבא שלך ואפילו אשתך ואביה אומרים שיצאת לביתו מוקדם". שתקתי. חשתי תהום נפערת בבטני, מאיימת לבלוע אותי. "אתה מבין את המשמעות של הדברים שאני מטיח בך?" "אם אתה צודק, אני עומד לבלות את שארית חיי בכלא על לא עוול בכפי", עניתי בלחש. דווקא כשצעק התעוררתי. הקשבתי בריכוז לשטף המלל האינסופי שהטיח בי והתחלתי לשים לב לסתירות בין הדברים, לכך שהוא ממציא דברים ולגמגום שלו בין לבין. נרגעתי מעט והאימה שאחזה בי החלה להתפוגג.

לאחר שעות חקירה ארוכות, החליף אותם חוקר צעיר יותר. בעיניים רושפות חזר בצעקות על דברי קודמיו כשהוא גוהר מעלי ונתזי ריר מפיו עפים על פני "אבא שלך היה צמח, ווג'טבל", צעק במבטא צרפתי והמשיך, "אתה השתלטת על הבית שלו, גירשת את אשתו, זייפת את הצוואה ורצחת אותו לפני שזה יתגלה". הרגשתי שאני שומע מגרנו של החוקר דברים שהטיחה בי בשבעה אשתו השנייה של אבא. הזכרתי לעצמי שאבא אומנם היה משותק אבל צמח הוא לא היה. להיפך, לעיתים נדמה היה שראשו פועל טוב מבעבר והוא שם לב לפרטים שאנו מחמיצים. אני אומנם סייעתי לאבי, אבל הוא זה שביקש מעורכי הדין להתגרש מאשתו ולשנות את הצוואה. לא עניתי לחוקר והמשכתי להפוך בראשי כל טענה שהעלה נגדי, כך למשל; לא רק זאת שלא רצחתי את אבי, אלא שעשיתי ככל יכולתי להאריך את חייו. ואז, כשהחל לתאר את שצפוי לי, הרשעה, מאסר עולם, חרם וגינוי מהחברים והמשפחה, ביזיון ואיבוד כל, תרגיל היפוך המשמעות שהמשכתי לבצע בראשי, קיבל תפנית מרוממת נפש.

לאחר שהתעייף, סיים את החקירה ואפשר לי לשוחח עם דרור ושרון שהמתינו לי בחוץ. ידייתי ברגליי לעברם עם האזיקים ובטון מחויך אמרתי, "עברתי עכשיו חוויה מעצימה". דרור התעלם ועדכן אותי, "רחל נחקרה. איימו עליה שאם לא תשתף איתם פעולה ותאמר להם "את האמת", היא צפויה להיעצר, והילדות תילקחנה על ידי עובדות סוציאליות למשפחות אומנה". חודשים לאחר מכן, רחל סיפרה לי שהחוקרים הדגישו בפניה שהם ידאגו לכך שייקחו לנו את הבנות, "לא לסבא וסבתא". כדי להרגיע אותי דרור הוסיף, "אנחנו כמובן נילחם ולא ניתן לזה לקרות". ידעתי שחמותי, ניצולת שואה, לא תעמוד בכך וחששתי שמא כל המשפחה תתמוטט. הוחזרתי לתא המעצר, נעמדתי במרכזו והתחלתי לומר קדיש, "יתגדל ויתקדש שמא רבא...". עצרתי את עצמי והתחלתי לדבר אל ריבונו של עולם, "תעזוב אותם", ביקשתי ממנו, "תפיל הכול עליי, אני כבר אתמודד".

חקירות

בימים הבאים זומנו גם אמי ואחותי לחקירה. אמי כדרכה בקודש, התלוננה שהערצתי את אבי והקדשתי לו יותר זמן מאשר לה. מצד שני, אמא סיפרה שהעריכה את אבא מאוד על שהזמין אותה לחגוג את פסח בביתו יחד איתנו ועם ההורים של רחל, כשבועיים לפני פטירתו.

אחותי מיכל הגיעה לתחנת גלילות מצפת, שם התגוררה באותה עת, עם ילדה החמישי בן השנה אותו אבא הספיק לראות והיה מבסוט מכך שהוא ג'ינג'י כמותו. כמוטבת של השינוי שערך אבי בצוואתו האחרונה, סיפרה אחותי שאשתו השנייה הרחיקה אותה ואת בעלה מעליו, והיא נפגעה מכך. לאחר שאבי הוציא את אשתו מביתו, שמחה שפייסתי בינה לבינו. "אם אתם חושדים שהיה רצח, אתם צריכים לחקור אותה, לה היה אינטרס במותו", סיפרה לחוקרים. אבל החוקר לא היה מעוניין לשמוע.

ד"ר יובל גולדוורגר זכרו לברכה, חברו הטוב של אבא, התקשר למשטרה וביקש למסור את הידוע לו. החוקרים אמרו לו שיזמינו אותו אם יהיה בכך צורך. לימים העיד בבית המשפט כיצד לבקשתי, קם ממיטת חוליו לאחר טיפול כימותרפיה, ונסע עם חנה אשתו לבקר את אבא. רק לאחר שהחל הליך הגירושין, יכלו לשוב ולבקר ולשחק יחד ברידג', כשחנה מסייעת לאבא להחזיק את הקלפים. יובל סיפר שהיו עדים למערכת היחסים הקשה בין אבי לאשתו השנייה, ואף הורחקו על ידה מביתו. כמו כן העיד, כי אבי סיפר להם עד כמה היה מרוצה מכל מה שעשיתי עבורו.

ביום שישי זימנו את רחל לחקירה נוספת, ושוב שעות רבות חקרו אותה ברציפות. כשהגיע שרון עורך הדין, החוקרים סירבו לאפשר לו להיפגש איתה. דודו חמי, טס עם שרון לבית המשפט, כדי לתפוס את שופט המעצרים התורן לפני שהוא יוצא הביתה. בשובו עם החלטת שופט, שמורה לצוות החקירה לאפשר להיפגש עמה, צעק ראש צוות החקירה על שרון, "אתה זייפת את ההחלטה, ואני אדאג שייקחו לך את הרישיון". רק משראו שאינם מפחידים אותו, אפשרו לו לדבר עם רחל.

אבו-כביר

ביום שני לקראת חצות נקראו שלושה שוטרים צעירים להוביל אותי מתחנת גלילות לאבו-כביר. אחוזי תזזית אספו אותי לניידת. תנועותיהם החדות באו לידי ביטוי גם באופן שבו התנהגו על הכביש. שוטר נאה, ממוצא הודי, נבח על חברו, ובנסיעה הקצרה בנתיבי איילון, בשעת לילה, סחט את המאזדה המקרטעת תוך כדי שהוא שובר נתיבים מימין לשמאל ובחזרה. הניידת החבוטה כל כך רעדה, שמצאתי עצמי מתפלל שנגיע כבר לאבו-כביר בשלום. הגענו לפתח מבנה אפור ומאיים, דמוי מבצר, המוקף גדר תלתלית. לפני השער הפנימי קפצו השוטרים מהרכב, הפקידו את נשקם, ואז נפתחו השערים הפנימיים. בטקס קצר הזדכו עליי, ואני נשארתי מבועת בפתחו של הג'ונגל, מצפה לבאות. בהמתנה לתהליך הקליטה, הושיבו אותי על ספסל ליד עציר שעל פניו מסכה. במבטא רוסי כבד טען כי הוא חולה שחפת. חששתי שמא ישכנו אותנו יחד. לידינו עמד ערבי צעיר ועדין, בעל חזות נשית וסניקס האדומות. הבחור נראה שליו למדי, כאילו הוא כבר מכיר את המקום הזה. תהיתי על עיסוקו.

לפתע קרא לי סוהר המשמרת. הוא הצביע לעבר מכשיר הטלוויזיה המוצב מולו, והזמין אותי להתבונן בדמותי הניבטת מן המסך, כשאני מובל במסדרונות בית המשפט בתום הארכת המעצר. זה אמנם אירע באותו הבוקר, אבל חשתי כאילו זמן רב עבר מאז. שמחתי שדבריי על הקשר החזק ביני ובין אבא שודרו. הרגשתי שהעברתי בכך מסר לבני המשפחה, שאני בסדר.

באדיבות חדשות עשר

תהליך הקליטה התחיל בצילום דיגיטלי, כשאני מתכופף מול עדשת המצלמה המוצבת במבואה. לאחר מכן הוכנסתי לבדיקה קצרה אצל חובש. כנראה, בגלל הכיפה הסרוגה שחבש וחזות פניו מעוררת האמון, אזורתי אומץ ובתמימות ביקשתי ממנו שידאג לשכן אותי עם אנשים טובים. הוא הבטיח לעשות כן, ובאמת בתום הבדיקה פנה בעניין אל שוטרי המשמרת. מהשיחה שהתנהלה מול עיניי, הרגשתי שעשיתי טעות, ושבקשתי גרמה להם להיזכר כי אכן התבקשו "לדאוג" לי לתא מיוחד.

עתה הגיע שלב הפשפוש בחפציי ובגופי. כיוון שרחל דאגה לדחוף לכיסי מעיל הרוח שלי שלל ויטמינים ותוספים להרגעה, נאלצתי לעבור דרך המרפאה ולהשאיר לבדיקת הרופא חלק מהכדורים שאפילו לא ידעתי את שמם. שאלו אותי אם ארצה אותם בחזרה, והשבתי שכן.

קצת אחרי חצות הובלתי עם קבוצה חדשה של עצירים לאגף "ימים" המיועד לתקופות מעצר קצרות. עלינו דרך חדר מדרגות, שחללו מרושת בעמודי מתכת ומכוסה סבכה. בכניסה לאגף קיבל אותנו סוהר דרוזי עצום מידות, אשר לקח אותנו תחילה למחסן על מנת להצטייד במזון דק ובשתי שמיכות צמר, שנראו כעודפים

מהצבא. משם הוא דחק בנו לעבר המסדרון הצפוני, ופיזר אותנו בין התאים. אותי הכניס לתא 24.

פחדתי מאוד ממה שצפוי לי בפנים. דלת הברזל הכבדה, המרושתת בסבכה, נפתחה בחריקה בעזרת מפתח ברונזה ענקי, שנשלף עם צרור מפתחות נוספים מפאוץ' באחורי הסוהר. ארבעה גברים בעלי חזות ערבית, נעצו בי מבט חודר. זיהיתי שתי מיטות קומתיים עשויות מברזל. לא העזתי לשאול, היכן מיטה עבורי, אז פשוט הנחתי את המזרן, השמיכות והתיק במרכז התא על הרצפה.

דלת הברזל נטרקה מאחורי ברעש גדול ומצלצל. המפחיד מבין הגברים, עטור זיפים בני כמה ימים, ובעל עיניים גדולות ובולטות ואישונים קטנים, פנה לעברי ושאל בקול צרוד, "יש לך שוקולד?" הופתעתי והשבתי בשלילה. "עטיפת שוקולד?" שוב התנצלתי. נזכרתי בוופלים ובסוכריות שרחל הכניסה לתיק והצעתי אותם לנוכחים. זיהיתי אכזבה בעיניהם. לא ידעתי מה זה "שוקולד" ולא הבנתי מה הם רוצים ממני.

התארגנתי לשינה. רוח קרה נשבה מחרכי הקירות מעל רצפת החדר מבעד לסורגי הדלת. התעטפתי בכל הבגדים שהיו לי, אך נשמעתי למצוות אבא, "לא ישנים עם גרביים". העייפות הכריעה את כל הסרטים שרצו לי בראש, ושקעתי בשינה. מכוח ההרגל שרכשתי מאז שאבא נפטר, קמתי בחמש על מנת ללכת לבית הכנסת לומר קדיש לעילוי נשמתו, אבל עוד בלילה הבהיר לי הסוהר, שאין שום סיכוי שבעולם שיאפשרו לי להתפלל בבית הכנסת של בית המעצר.

בבוקר קר של תחילת חודש מרס, בתא שמפתחיו זורמת רוח ללא הפרעה, ולמרות האור הראשון שהבקיע, הכול נראה שחור משחור. רציתי להניח תפילין, אבל פחדתי לעשות זאת בחדר עם ערבים. בחשש מה ניגשתי בעדינות לאחד העצירים, שנראה מתהפך במיטתו ושאלתי אותו אם יפריע לו שאניח תפילין. להפתעתי ולשמחתי, הוא אמר שבכלל לא יפריע לו, ובנימת קולו נשמעה מעין הזמנה לעשות כן. בתחושת קירבה הנחתי תפילין, לראשונה בחיי בנוכחות ערבים.

מוקדם בבוקר נפתחו דלתות התאים, ואנו הוצאנו למסדרון לעבר חדר האוכל. ההליכה במסדרונות האפלים והמדכאים הזכירה לי את מיטב סרטי בתי הכלא ההוליוודיים, ודמיינתי את הגרוע ביותר. כשעברנו ליד פיר המדרגות, שמעתי מקומה אחרת סוהר שואל על האסיר חולה השחפת. השני ענה לו כי הלה התאבד בלילה בתאו. כשסוהר אחד משגיח בפנים וסוהר שני משגיח מן המסדרון, נכנסנו בתור לחדר האוכל. דרך חרך בדלת ברזל הגישו לנו בזה אחר זה קצת גבינה, ריבה וחבייתה בצבע כחלחל מוזר, שנראו כאילו הקיאו אותם על צלחות הפלסטיק. משולחן מרכזי לקחו העצירים מעט ירקות מעוכים, בעזרת פרוסות לחם אשר שימשו גם כסכו"ם. אחד או שניים שהביאו איתם כוס, שפתו לעצמם מעט תה דלוח. הכמויות המגוחכות של הגבינה שקיבלנו גרמו לבעלי קיבה חזקה משלי להסתער על החרך בדלת, ובדרכים שונות לתבוע ולקבל תוספת. אני לא העזתי.

טעמתי ככל יכולתי ויצאתי מחדר האוכל חזרה לכיוון התא. לפתע, במסדרון, קרא מאחורי מישוהו בקול רם, "זהר!". הסתובבתי. סוהר דרוזי ענק התבונן בי במבט חודר ושאל, "אתה מהפרשה?" עניתי בהיסוס, "כן". "אתה לא עשית את זה. הלבישו את זה עליך". דמעות של התרגשות עצומה הציפו אותי. "תודה, אתה הראשון במערכת שמאמין בי", הודיתי לו, והסתובבתי חזרה לכיוון התא. "חכה רגע", אמר, ניגש אליי, נתן לי תפוח והוסיף, "אני אדאג לך". כשעה לאחר מכן, נכנס אלי לתא ובידיו שקית לחם, קוטג' וירקות טריים אותם דחף לידי. עמדתי מולו נבוך. אנושיותו החמה המיסה אותי לחלוטין. מלאך שומר עלי.

סמים

בשעת בוקר מוקדמת כבר הוצאו העצירים שהוזמנו לבתי המשפט, וכשחזרתי לתא מחדר האוכל גיליתי שנשארו שלושה. מלבד רָמָאזי, עטור הזיפים והדמות הדומיננטית בתא 24, היה בתא ריאד, ערבי צעיר מיפו, שחום וחסון מאוד. לאחר שהרתיחו מים על שולחן מתכת מזוהם, קראו לי להצטרף אליהם לקפה.

מול עיני המשתאות, לקחו פיסות נייר טואלט ובמיומנות גלגלו אותן למעין פתיל ארוך. על השולחן יישרו רדידי אלומיניום של עטיפות שוקולד ואז, כשפרסו עליהם שורות לבנות, התחווירה לי בקשתם מליל אמש. פתיל הנייר הודלק וחימם את רדיד האלומיניום ואת האבקה שעליו, והשניים רכנו מעל ושאפו את האד לריאותיהם. בין לבין השניים ניסו לדבר זה עם זה, אך לאחר כל שאיפה, למספר שניות, נשמע קולם כמי ששאפו הליום. במאמצם להסביר את עצמם, הזכירו לי את הקיסר קלאודיוס בסדרת הטלוויזיה המפורסמת.

לפתע נשמע רעש צעדים מלווים בשקשוק צרור מפתחות. "לשירותים עכשיו", צעק רמאזי לריאד תוך כדי תזוזה. ריאד התרומם עם הפתיל והנייר עליו, הרים את השולחן עם ברכיו הארוכות והעיף את הקפה. מהבהלה התכופף לראות מה קרה וחלק מהחומר נפל על השלולית. "בוא כבר", צעק שוב רמאזי וריאד קיפץ ורץ עימו לשירותים שם המשיכו לצעוק זה על זה, השליכו את הפתיל לאסלה והורידו את המים. בהמשך היום כששוב הכינו קפה, התגלה ריאד כבעל ידיים שמאליות בכל דבר שעשה. רמאזי, מיואש ממנו, התחיל לצעוק עליו, "יא שמאלני, יא שמאלני", מה שהביא לפרצי צחוק משחררים בתא.

סוהר נכנס ואמר לי, "רוצים אותך במרפאה". תיארתי לעצמי שרוצים להחזיר לי את הוויטמינים, ושמחתי על ההזדמנות לצאת ולהתאוורר קצת. הסוהר הוביל אותי למרפאה בקומת הקרקע, וביקש ממני להמתין ליד דלת הרופא. מישוהו קרא בשמי. הסתובבתי, ובפתח המרפאה ראיתי את המטפל של אבא, זועם. הייתי מפוחד. נזכרתי בהנחייה של דרור, "כשמאיימים עליך התכרבל כמו גור".

"אמרת לשוטרים שאני רצחתי את אבא!?", תקף אותי ועיניו ריצדו בזעם. הכחשתי, אך הוא המשיך, "ראיתי אותך בגלילות. ככה ניירות הבאת נגדי", והמחיש בידי את עובי קלסר העדויות שכביכול הבאתי. שוב הכחשתי, וניסיתי לומר לו מי לדעתי מעליל עלינו, אך הוא המשיך בשלו, "אתה הרדמת אותי ואת אבא בכדורי שינה". עניתי לו בבהלה, "אם אתה לא מאמין לי תהרוג אותי, ממילא אין לי פה סיכוי". לא נראה שהוא בכלל הקשיב. "מה שעשיתי בראשון לציון זו טעות, הבטיחו

שיחזירו אותי למולדובה ושם אני יסתדר. עכשיו בגללך אין לי מקום לא בישראל ולא במולדובה".

רק מאוחר יותר, בתא, תפסתי מדוע "במקרה" ראיתי אותו בגלילות. בעצם, הסיתו אותו נגדי וגרמו לו לומר עליי דברים לא נכונים. ככל הנראה, גם הובטח לו כי יקלו עליו בעונש על רצח אשתו אם ישתף איתם פעולה. אחר כך נזכרתי בדברים שאמר על כדורי השינה. שאלתי את עצמי, אם זה לא היה אופן הפעולה בו הוא רצח את אשתו.

החזירו אותי לתא. רמאזי הוצא לשעה קלה. כשחזר התבונן בי ואמר, "אני יודע הכל על הפרשה שלך, קראתי הכול בעיתון". ואז התחיל להמטיר עלי שאלות, מי היה אבא שלי, במה אני עוסק, היכן אני גר ועוד. עניתי על כל שאלותיו אבל אמרתי שאני מפתח-תקווה. זה לא לגמרי לא נכון, שהרי בילדותי המוקדמת גרתי שם, אבל פחדתי מהמחשבה שיום אחד יבוא וידפוק לי בדלת. אחר כך זה ייסר אותי. משהו בתוכי אמר לי שרק האמת תציל אותי ועלי לדבוק בה בכל מחיר.

שעת הצהריים התקרבה, וקולות עצורים נשמעו מהחצר בקומת הקרקע. תאי המעצר בנויים סביב חצר ריבועית, המקורה בחלקה. בכל תא, סמוך לתקרה פתח או שניים מרושתים סבכה ופונים לחצר. דלת התא פונה לצד השני, למסדרון שמקיף את כל התאים. רמאזי עלה על המיטה שבה שכבתי, וצעק החוצה דרך הסבכה. מהר מאוד קיבל עדכונים מי בפנים ומי בחוץ, על מה עצרו את זה ומה ההוא אמר. נראה שהוא בקיא בעניינים ומכיר רבים. אני, לעומת זאת, בהיטי בסבכה, דמיינתי את עצמי הופך קטן יותר ויותר, ונעלם דרך החרכים.

אנו, עצורי ימים, הממתינים בשלב החקירה להחלטה על העמדה לדין או על שחרור, היינו הבאים בתור לצאת לחצר המבוטנת, שגודלה כ-15 על 15 מטר. ניצלתי את ההזדמנות לחלץ את העצמות והקפתי את החצר, בנעליי נטולות השרוכים, במהירות הולכת וגוברת. מדי פעם בעטתי בזעם בקירות וכיווצתי אגרופים. אני לא חושב שהרשמתי מישוהו, אבל הכעס קצת השתחרר, ותחושה

נעימה יותר פשטה בגוף. גם הפעם לא חשתי תיאבון בחדר האוכל, אך הכרחתי את עצמי להכניס אוכל לפי, בידעה שחולשה פיזית תהיה בעוכריי.

לוינס

יום שלישי, 4 במרס, שעות הערב. נשכבתי על המיטה, הוצאתי מהתיק את ספרו של לוינס 'תשע קריאות תלמודיות', וניסיתי למצוא מפלט בחכמתם של חז"ל. לינו. רמאזי ניגש אלי, "זהר, מה אתה קורא?" ענית, "קריאות בתלמוד". רמאזי לקח את הספר, עיין בגב הכריכה והנהן, "זה נראה מעניין". לפתע הצטרף לשיחה ריאד, מוסלמי מיפו, "יש הרבה חוכמת חיים בתלמוד". התיישבתי על המיטה, נרגש מהכבוד ליהדות שחשתי שעולה מדבריו. חלקתי איתם תובנה, "קראתי משהו מעניין. ככל שהבן אדם מעמיק לתוך עצמו כך הוא מגלה, שהוא בעצם מה שהוא ביחס לסביבה. כלומר מה אני? הבן של אבא ואמא, אח של אחותי, בעל לאשתי, אבא לבנות, חבר לחברים... זה כל האדם". רמאזי מייד הגיב, "כמה שאתה מעמיק אתה רואה את עצמך האמיתי". וריאד הוסיף, "בטח איך שאתה מתנהג לחברים ולמשפחה, ככה אתה בן אדם".

נפעמתי מהמשמעות שעלתה מדבריהם ואמרתי, "גם זה נכון וגם זה נכון". רמאזי פלט, "יש מצבים שיוצאים ממך דברים". אמרתי בלחש, "במצבים קשים מתגלה הבן אדם". רמאזי הגיב, "במצבים קשים מתגלה הבן אדם ערום". לא הבנתי את כוונתו, "מה זה ערום, אמיתי?" שאלתי. "תראה", ענה, "במצבים קשים הפחד מוציא ממך את החיה". "אפשר לא לפחד?", שאלתי. "אין דבר כזה, כל בן אדם מפחד". "אתה צודק", הסכמתי, "אני מתכוון, האם אפשר לשים את הפחד בצד?"

רמאזי ניסה להמחיש, "הייתי בדואר ופגעתי במישהו ואני מצטער על זה, אבל הגעתי ראשון והוא הגיע אחריי, וניסה לקחת את התור. תראה, אם הייתי לבד... אבל בקהילה, הוא פגע בכבוד שלי". "מה זה אומר, פגעת במישהו?" שאלתי. "נו, הוא התווכח איתי ואיים עלי אז הוצאתי עליו סכין יפנית...", הסביר רמאזי. ריאד

המהם בתגובה, "אממ.. זה הגאווה... כשאני פוחד..." , וביטא את דעתו על כך בזהירות. הערבוב בין המושגים גאווה, כבוד ופחד הזכירו לי דברים שאבי נהג לומר לי ואמרתי, "...עכשיו אני מבין טוב יותר את האימרה של אבא, "אל תפחד מהפחד".

"מי העורך דין שלך?", רמאזי העביר נושא, "דרור ארד". לא מכיר. שמע, אתה צריך עורך דין מוכר בפרשה שלך. תראה, ששי גז או פלדמן יכולים לעזור לך. אחד כזה, כשהוא נכנס לבית המשפט ישר עשה לך חצי עבודה. השופט מתייחס אחרת לגמרי... זה עולה הרבה כסף. 100-200 אלף דולר לעבוד עם עורך דין כזה, אבל במקרה שלך, אין לך בעייה". "בטח...". הגבתי. "אני לא יודע, אנשים מוכרים בתים, לוקחים הלוואות, זה החיים שלך. אבל המקרה שלך מתוקשר, אולי ירצו לעבוד איתך במחיר מיוחד, במקרים מסוימים אפילו בחינם, כדאי להם, זה פרסום". "ואם אני מרגיש טוב עם העורך דין שלי?" שאלתי. רמאזי שם את ידו על הלב, "אם אתה מרגיש טוב איתו לך על זה".

"טופולינו"

לפני השינה, שחזרתי במוחי את השיחה האחרונה שהייתה לי עם החוקר. השאלה ששאל אותי לא הפסיקה להציק לי. "אבא שלך מת מוות לא טבעי, ונמצאה ראייה לכך שהמכונה נותקה. ואם היא נותקה - מי יכול היה לנתק אותה?" פתאום עלה בדעתי שאולי... אולי אבא פגע בעצמו.

למחרת, יום רביעי, נלקחתי לחקירה נוספת בגלילות. מיד בתחילת החקירה ביקשתי לדבר עם ראש צוות החקירה. "אני מתחיל לחשוב שאתם לא לוקחים בחשבון שיש עוד אפשרות למותו של משה זהר, וזה מאוד מטריד אותי". "לפי איך שאנחנו רואים את המצב, יש כאן רק שתי אפשרויות, או שהמטפל ניתק את המכונה או שאתה עשית את זה". "הוא לא עשה את זה", אמרתי. "אבא שלך נפטר מוות לא טבעי. אתה טוען שהמטפל לא עשה את זה, אז מי כן? תענה לי כבר". לאחר מעשה, למדתי שאבא אכן מת מוות טבעי וכמובן שלא הייתה בידיהם שום ראייה

למוות לא טבעי. "אני מבקש ממך להקשיב לי, אבל באמת להקשיב לי. בואו תבדקו את האפשרות שאני דובר אמת, אני הגעתי לבית של אבא שלי בעקבות שיחת הטלפון. אתם מחפשים את הפתרון במקום הלא הנכון. אני לא משקר!!!"

"אם אני הייתי בסיטואציה שלך", השיב החוקר, "הייתי צריך לשאול את עצמי, אוקי, יש טעות בשיחות נכנסות אז יש טעות גם בשיחות יוצאות. אבל מדובר בשני פלטים שונים, שני מצגים שונים. הסיכוי לזה הוא בלתי אפשרי, תשמע, אין אצלנו טעויות בקטעים האלו". נבהלתי. "מי בודק את זה? אני לוקח מאוד ברצינות את האפשרות שאתם לא עובדים עליי בקטע הזה, אבל אני לא בטוח". לפי המבט בעיניו הבנתי שהוא לא אהב את המשפט האחרון שלי. התעשתי ומיד הוספתי, "אני יודע שהמטפל התקשר אליי, את זה אי אפשר לקחת ממני".

בהסתמכו על פלטי שיחות הטלפון שראה, החוקר באמת האמין שהיה רצח. אבל הוא לא בדק את פלט השיחות היוצאות מהטלפון הרלוונטי בבית אבא. הוא גם לא בדק היטב את פלט השיחות הנכנסות לביתי, שכן הייתה בו שיחה נכנסת אחר חצות ממספר טלפון לא מזוהה.

"אני לא צריך לחפש פתרון כשהכל מונח כאן מולי. אתה הנאשם טוען טענות שלא עולות בקנה אחד עם המציאות. אתה צריך לתת לנו תיאוריה אחרת". "אני מאד מצטער", רתחתי, "לא מתפקידי לתת לך תיאוריה, אבל בעקבות המפגש עם המטפל וגם בהכירי את אבי, אני סבור שאני יודע מה קרה שם. המטפל אמר לי במרפאה שהוא לא פגע באבא שלי. אני מאמין לו".

"אל תעביר נושא ואל תבלבל לי את המוח! מכשיר ההנשמה נותק! מי היה בבית? תענה לי!!!" צעק עלי החוקר בחוסר סבלנות. "אני לא הייתי שם", אמרתי בקול חלש. לא רציתי שירגיש את הזעם שבער בי. "אז מי זה היה?" צרח, וחזר ואמר, "זה רק אתה והמטפל". את אבא הוא לא סָפַר.

נדהמתי לגלות עד כמה ראש צוות החקירה מקובע במחשבתו. ביקשתי ממנו דף ועט ורשמתי: "מי האדם שהיה בביתו של משה זהר בליל מותו מלבד המטפל שלו?" "מי?" שאל החוקר. "כולם יודעים מי", עניתי. "אז למה אתה לא חוזר על

שמו?" צעק. "אני חוזר על שמו כל הזמן". עניתי והתרסתי בפניו, "שאל את הבת הקטנה שלך, היא לא שבויה בעמדתה כמוך, ולכן היא תוכל לענות לך בקלות". הפעם החוקר רתח מזעם, "למה אתה מתחמק, תעביר לי את המסר".

חשבתי לעצמי, בבית של משה זהר היה עוד בן אדם חוץ מהמטפל, הכתובת על הקיר, והוא יכול להגיע אליה. זה כמו בשאלה, "כמה ימים ארכה מלחמת ששת הימים?". בביתו של אבי מלבד המטפל שלו היה הוא עצמו. משה זהר הוא בן אדם, לא צמח. אולי הוא ניתק את המכונה? יש לבדוק גם את האפשרות הזאת. לא ניסיתי להתל בחוקר. בתום לב ניסיתי לעורר אותו לראות משהו אחר. לחרוג מתפיסתו המקובעת, להגיע לאמת. אלא שכל ניסיונותיי לדבר עם החוקרים באופן ישיר עלו בתוהו.

חשתי שאני הולך על חבל דק. לא יכולתי לבטוח במי שלא רואה באבי אדם ולא רציתי לאבד את האפשרות שיפתחו כיוון אחר של חקירה. "אני יכול לתת לך רק רמז", חילצתי מפִּי. "תן רמז", ענה בכעס. "טופולינו". החוקר לא הבין מה אני רוצה מחייו. "אתה יודע מי זה טופולינו?" "נו, מי זה טופולינו?" "טופולינו זה לא בן אדם, זה כינוי". "בליל המוות היה בבית חבר של אביך?" "לא. אם תדע מה הסיפור של טופולינו, תדע מי היה בבית ותבין מה קרה".

הסיפור של טופולינו הוא סיפור של גבורה שסיפר לי אבי, על עובד שלו שנקלע לתאונת דרכים קשה ברכב מסוג טופולינו, שעלה בלהבות. האיש הצליח לחלץ מתוך הרכב את חברתו, אך הוא עצמו נלכד ונשרף כולו. כשהגיע לבית חולים והבין מה מצבו, ניתק את עצמו ממכשירי ההחייאה.

הפניתי את החוקר לכתבה שערכתי אודות אבי במגזין היהלום, כשנה וחצי לפני מותו. בכתבה אמנם לא מופיע הסיפור, אך מופיעים בה שמות חברים של אבי מענף היהלומים, שהכירו את הסיפור ואכן העידו בבוא העת על נכונותו. אף שלא באמת האמנתי שאבי שלח יד בנפשו, קיוויתי שבדברם עם חברי אבי, ילמדו מהם החוקרים כמה אהבתי אותו, ישמעו את הסיפור ויביאו בחשבון שאם אכן המכונה נותקה, יתכן שאבי עשה זאת.

בתחושת ניצחון סיפרתי כל זאת לדרור ולשרון, באחת ההפסקות בין החקירות. לסתות השניים נשמטו. גם עליהם עברו רגעים לא פשוטים משמעו מאחד העיתונאים, שהשוטרים הדליפו לו, שהמטפל "שיחזר" בחקירתו את הרצח, כביכול, של אבא. הבנתי שאת החידה שלי החוקרים יוכלו להציג כאמירה מפלילה, שממנה משתמע שהיה אדם שלישי בבית אבי בעת מותו. ובאמת כבר בדיון בערר שהיה למחרת, טען ראש צוות החקירה בפני שופט המעצרים, שמסרתי גרסה חדשה בחקירה.

מסמר בראש

בתא 24 התחלפו הדיירים. בערב, ולרי, עולה חדש מרוסיה העובד בבניין, מאלתר לנגד עיניי המשתאות מזלג חשמלי. הוא שולף חוטי חשמל מאחת המנורות בתקרת התא, מחבר אותם ל"אוזניים" של פחיות שתייה, מניח את ה"אוזניים" בתוך כוס מלאה מים, ואת קצות חוטי החשמל הוא מכניס לשקע בקיר. תוך פחות מדקה המים רותחים. מזלג חשמלי בחורף בתא מעצר - שמחת עניים. ולרי מספר לי כיצד השתבשו חייו מאז שבא לארץ. ימים ספורים אחרי שהגיע איבד את המסמכים שלו. הריצה אחרי פקידים אטומים, כשהוא עדיין זר וחסר את שפת המקום, טרפדה את לימודיו באולפן העברית והוא נאלץ להתחיל לעבוד. אחרי עשר שנים בארץ העברית שבפיו עדיין עילגת. במהלך השנים האלה התגרש מאשתו, אם בנו היחיד, איבד את מקום העבודה שלו וכעת הוא חסר בית ושתיין. אני רושם על פתק:

אני מציע לוולרי ויטמינים, הוא מרגיש חולה מאוד ומיואש ממצבו.

נתתי לו טיפות מפרחי באך והוטב לו. למחרת בבוקר
לקחו אותו לבית המשפט ואני מצטער מאוד שלא
נתתי לו את הברזל.

לא הייתי צריך לחכות. חבל, אני חייב למצוא אותו.

חברו של ולרי, ויטלי, הוא גוי רוסי שמח ומחייך תמיד. נראה שהוא משלים עם מצבו ורק מחכה לחזור לבקבוק. הוא מספר לי שכשהוא משתכר הוא הולך מכות ויש לו מזה מזכרת, מסמרים בראש. אני לא מאמין. ויטלי מכופף את ראשו עטור השיער השטני, ובקודקוד אני אכן רואה ראשי מסמרים נעוצים, ופוער את פי בתימהון.

עולם הכבוד

המפגש הבלתי אמצעי עם אנשים שלא הכרתי כמותם הותיר בי רושם עז. רובם מצויים במצוקה גדולה לאין שיעור משלי, והאפשרות להושיט יד לחבר מרוממת את נפשי. גם לאחר שנלקחה ממני חרותי נותר לי דבר מה לתת מעצמי, והנתינה הזו שבאה כמו מאליה מצילה אותי.

בנסותי לכנות בשם את העולם שנגלה בפניי, מצאתי כי התואר ההולם אותו ביותר הוא "עולם הכבוד". המילה כבוד, הנשמעת לא מעט שם, מאפיינת את הדרך שבה אנשי העולם הזה רואים את עצמם ומתייחסים אל זולתם. מי שהוא איש כבוד בעיני עצמו יהיה מוכן לשלם מחיר כבד על מנת לשמור על כבודו. באין רכוש אחר, הכבוד ממלא תפקיד מהותי להערכת אדם. המעמד נקבע לא על ידי עושר, תפקיד, כוח פיזי, יופי או חכמה, אלא על ידי הכבוד שרוחשים לך. הילת הכבוד מורגשת וברורה מאליה כבדרך פלא.

התקשורת המילולית והגופנית נגזרת מכללי הכבוד, והאנשים - שיכולים לקלל באלף שפות - נזהרים בלשונם ובשפת הגוף שלהם, כשהם פונים זה לזה. אנשים אלה, שחלקם הורגלו באלימות גופנית, מגלים שקט מופתי גם כשהם נקלעים למצבים לא נוחים בלשון המעטה - כמו בנסיעה בכלוב ממונע הנקרא "פוסטה", או בהמתנה במרתפי בתי המשפט הצפופים והמחניקים.

אלה שמפגינים את שריריהם ואת כתובות הקעקע שלהם, ונעים כשהחזה בולט והסנטר מורם, הם - כך למדתי - דגי הרקק הזקוקים לשריון מלאכותי בעודם

מפוחדים בתוך תוכם. האנשים העדינים, השקטים - שלעולם לא ירימו קול ללא סיבה, ולא יהססו לעזור לזולתם - אלה הם אנשי הכבוד האמיתיים. האבחנה הזו מתאימה לעצירים ולסוהרים כאחד.

ההפתעה הראשונה שחוויתי הייתה הגילוי, שאותם אנשים נעימי הליכות הם גם בעלי ותק דו-ספרתי של שנים מאחורי סורגים. גילוי זה סקרן אותי מאוד, ותהיתי אם אלו שנות הכלא הרבות אשר מזככות את נפש האדם, או שבדומה לעולם שממנו אני בא, אנשים מכובדים מקרינים אצילות טבעית הנובעת מתוכם.

ההפתעה השנייה הייתה לראות את אנשי הכבוד פועלים מתוך רצון כן לעזור לזולת. האם מתוקף מעמדו מחויב איש הכבוד לפתור סכסוכים, ולבלום בגופו עימותים? הרי כל גילוי אלימות עלול לסבך את כל המעורבים בו. איך ניתן להסביר, אפוא, את החסות שיוסף, עציר מבוגר מיפו, ששאר העצירים רכשו לו כבוד, היה מעניק מעת לעת לחלשים? מדוע השגיח בחצר על בילל, נער שעדיין לא התגלח?

את הפתקים שרשמתי עם תיאורי חוויותיי מסרתי לדרור ושרון. דרור נתן לי בלוק נייר כתיבה צהוב. במפגש הבא החזרתי אותו מלא בסיפורים חדשים. כך, ללא תכנון, הכתיבה הפכה למחויבות לתעד בזמן אמת את הקורות אותי. ליומן.

יומן אבו-כביר

חלק ראשון - מעצר "ימים"

יום חמישי, 6 במרס 2003

יציאה לבית המשפט המחוזי, לדיון בערעור על הארכת המעצר. מוקדם בבוקר מוציאים לחצר את העצורים שעולים היום לדיון, ואחרי הקראת השמות מורידים אותנו ל"כלוב", אחד מתאי המעצר הקטנים הפזורים לאורך המסדרון בקומת הקרקע, שם ממתינים לפוסטה, ניידת כלואים. זו נכנסת לחצר החיצונית האחורית בנסיעה לאחור, מלווה בצפצוף צורמני. זוגות זוגות מעלים אותנו, אזוקים זה לזה בידיים או ברגלים.

העלייה במדרגות הפוסטה דורשת ריקוד מתואם היטב בין בני הזוג המשודכים ברגלים באזיקים. דרך חררי הניידת אנו רואים ומריחים קמצוץ מתל אביב. לחצר בית המשפט נכנסת הפוסטה בהילוך אחורי, ופורקת אותנו למעברים מסורגים המזכירים מכלאות בקר. דרך המעברים אנחנו נדחפים לפיר מדרגות ודרכו יורדים למרתף בית המשפט, שם מסירים מאיתנו את האזיקים ומשכנים אותנו, כשלושים עצירים, בתא אחד. את התיק האישי השארתי באבו-כביר, אבל את התפילין אני נושא עמי לכל מקום.

הדמויות במרתף מסקרנות. בייחוד לוכדת את עיניי דמותו של גבר שנראה בן ארבעים ומשהו, שבשערו הקצוץ פשטה שיבה ופניו חמורות סבר. הוא מתנועע הלך ושוב לאורך התא, ידיו שלובות מאחורי גבו. הוא לבוש חולצת דקרון אפורה, מכנסיים שחורים ונעלי עור שחורות קטומות חרטום. הילוכו ההדור והמחוות הפיזיות שלו מזכירות לי את הגרוזינים מהסרט "חתונה מאוחרת".

אני מוקסם ממנו. האיש שקוע בשרעפים, אך לפתע הוא ניגש אליי ומבקש את סליחתי בעברית במבטא זר כבד. הוא שואל אם הוא יכול להניח תפילין לפניי, כי הוא תיכף עולה לדיון. אני שמח על בקשתו, ועוזר לו להתעטף ולמצוא את העמוד

המתאים בסידור. כשהוא מתפלל פניו נרגעות וקורנות שלוה. שמו נפתלי והוא ממוצא קווקזי. אחריו מבקש להניח תפילין בחזר צעיר, שרירי ונאה. לדבריו, אחרי שחזר בתשובה ולמד בשיבות האדוקות ביותר, נפל חזק לסמים.

קול פנימי מצווה עלי, "תראה למי אתה יכול לעזור". אני מרים את ראשי ורואה שאחד הצעירים שנפתלי משוחח איתו, נראה מתייסר. מפניו ברור שהוא לא מרגיש טוב. אני ניגש אליו, מוציא את בקבוקון טיפות הרסקיו שרחל דחפה לי למעיל הרוח, ומציע לו. הוא לא מגיב. לאחר שנרגע מעט, אני מטפטף כמה טיפות על לשוני וחוזר ומציע לו. הפעם הוא מוציא לשון כמו ילד טוב. עלם צעיר ועדין למראה, בעל תווי פנים חדים, שעריו שחור וכך גם עיניו הבולטות. עמידתו שפופה וגבו מקומר משהו. גם הוא לבוש שחור, אך בגדיו עשויים מבד מבריק. הוא עונד שעון יקר, שרשרות, טבעת זהב. הבגדים באיכות משובחת. במיוחד מצאו חן בעיניי נעליו, הארוכות והשפיציות ביותר שראיתי מעודי, זמש שחור מעוטר בקישוט מתכת מוזהב. מראה גופו ופניו והלבוש השחור הקנו לו חזות של עורב, אך עיניו העצובות עוררו בי חמלה. סביבו התגודדה חבורה תומכת, דוברת שפות זרות, שלאחר מכן התגלתה כבליל של קווקזית, גרוזינית ורוסית. ביני לבין עצמי כיניתי אותו "הנסיך הקווקזי".

לפתע אני שומע, "זהר, בוא הנה!" זה שקורא בשמי הוא בחור חסון ולידו עומדים שלושה בחורים חסונים לא פחות. הוא בן שלושים ומשהו, שיערו קצוץ והוא מקריח מעט, צלקת ארוכה מפארת את לחיו עד לשפה העליונה. הוא עומד בפסוק קל, כפות רגליו פונות לצדדים, ונראה יציב כהר. השאר גלוחי ראש, צעירים ממנו, וניכר כי הם רוחשים לו כבוד רב. אני מתקרב ומגלה שהם בעצם ארבעה אחים. הבכור מתחיל לדבר.

הוא מתבטא באיטיות, כמו מתוך מאמץ רב. "הפרשה שלך חארטה. הכול עלילה של המשטרה, הם מחפשים תיקים תקשורתיים". הוא מזהיר אותי מלשוחח עם עצורים אחרים. האחים מסבירים לי שכל אחד מהאנשים סביבי עשוי להיות שטינקר של המשטרה. הם לא שואלים אותי מי אני בכלל. מהעיתון המקופל בידיהם

אני לומד מהיכן המידע שבידיהם, ומתרשם מהתובנות שהם משמיעים. אני נפעם מהאחוזה שהם מקרינים כלפיי, שותפות גורל של אחים לצרה.

בדרך חזרה לאבו-כביר, בפוסטה, מקיא "הנסיך הקווקזי" ואני נותן לו טישו ומציע לו לשתות קולה. לפנות ערב ניגש אליי נפתלי בחצר. "זהר, תגיד לי מה אתה צריך". מחווה של הכרת תודה וחברות. אני רואה בפניו שהוא ממצמץ ללא הרף, ומספר לו שאני מתעניין ברפואה אלטרנטיבית. נפתלי נפתח ומספר לי שיש לו עצירות כבר שלושה ימים. אני מציע לו להתהלך בחצר ולאכול ירקות, ומדגים לו כיצד אפשר בעזרת שרירי ארובות העיניים לשחרר שרירים טבעתיים לכל אורך הגוף.

שעת ערב מאוחרת. לפתע נכנס לתא סוהר עם שקית גדולה ששלחה לי רחל מהבית ובה בגדים נקיים עבורי. התבוננתי בחברי חסרי הכול והתביישתי. חשתי מפונק לעומתם. הוצאתי שני זוגות גרביים צבאיים ונתתי לנָלְרִי ולוֹיטְלִי, שלא ראו בגדים נקיים כבר הרבה זמן. כשפנינו לישון התעקש ולרי שאשן במיטה הנמוכה הקרובה לדלת, "אתה הבוס", אמר. צחקתי וסירבתי לקבל את התפקיד. שלושה ימים עם נרקומנים ושיכורים, ואני כבר בוס?

בוקר יום שישי

התבקשתי לאסוף את חפציי. נותרתי לבדי בתא אחרי שנָלְרִי ווֹיטְלִי נלקחו מוקדם יותר לדיון. לקחתי את שקית הבגדים הנקיים והנחתי אותה על המיטה הפינתית. הם זקוקים לכך יותר ממני, חשבתי. רגע לפני שיצאתי התבוננתי בתא הריק, שבו עברו עליי ימים מפתיעים חרף החשש הגדול. כשפניי ליציאה הבחנתי לראשונה בכתובת שמעל המשקוף: "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד".

סאמר, הסוהר הדרוזי, דירבן אותי לצאת מהתא. לבשתי את מעיל הרוח, הנחתי את ז'קט הצמר הכחול על הצ'ימִידֵן שבו אחזתי, ויצאתי. בערב הקודם היה כל כך קר, שנאלצתי לישון לבוש בז'קט ומעליו מעיל הרוח. ירדתי עם הסוהר בפיר

המדרגות, שם הוא הוביל אותי דרך מסדרונות מפותלים ודלתות פלדה". "לאן אנחנו הולכים?" שאלתי. "לקצין המודיעין", השיב. נמלאתי תקווה. כל יום אני בטוח שהסיוט עומד להיגמר וחוזר ואומר לראש צוות החקירה את אותו המשפט, "אתה עוד תראה. אתה תבקש ממני סליחה ותסיע אותי אישית הביתה", אבל הוא עונה, "אני לא מבקש סליחה מאף אחד". והנה עכשיו, חשבתי, קצין המודיעין נכנס לתמונה ואני הולך הביתה.

סאמר מושיב אותי ליד סוהר אחר, בלובי עם טלוויזיות במעגל סגור. מגיע סוהר נוסף ומנסה למצוא אזיקים עבורי. הם מתווכחים ונזכרים שבמגירה יש אזיקים ישנים שחסרים להם מפתחות. "יופי", אני אומר לעצמי, "אשאר אזוק לעד". אני שואל את אחד הסוהרים היכן אנו נמצאים. "באגף השמור", הוא משיב.

לאחר המתנה קצרה מובילים אותי במסדרון לחדר אפור שעל דלתו כתוב "מודיעין". קצין משטרה בלבוש אזרחי מתנפל עליי, "מה אתה עושה פה זהר? אתה לא מתאים לי, אתה פוגע באנשים שלי ואני לא צריך אחד כמוך אצלי!" נזכרתי בטיפולים החובבניים שהענקתי לחבריי לתא ונבהלתי. "מה קרה?" אני מתגונן, "בסך הכול נתתי תרופות אלטרנטיביות שאפשר לקנות ללא מרשם, וקצת טיפולית במגע בכמה אנשים. אל תגיד לי שקרה משהו למישהו, זה לא יכול להיות!"

קצין המודיעין מתבונן בי במבט חודר. "מי אתה חושב שאתה, מי הביא אותך לפה?" שאל ומיד השיב לעצמו, "זך?!", נוקב בשמו של ראש צוות החקירה. "מי הוא בכלל, מה הוא חושב לעצמו, שהוא בעל הבית פה? אני תיכף אראה לו". הוא מרים טלפון לידי וצועק, "זך, תבוא לפה מיד, ולא, אני מעיף את העציר שלך לקיבינימט".

לאט לאט מחלחלת לתודעתי ההבנה שזו הצגה, ואני נרגע. ככל הנראה, רוצים שאחשוב שמעבירים אותי מסיבה טכנית, ושלא אבין שהכול מתוכנן. לרגע אני סורק את החדר בעיניי, מנסה למצוא מצלמה, רוכן מתחת לשולחן כאילו לכיוון התיק, אך תופס את עצמי. אל לי להראות להם שאני מבין שזה בלוף. אני מוציא את הספר של לוינס ומתחיל לקרוא בו. הקצין ממשיך למלמל לעצמו,

ולפתע מגלה עניין בספר שלי. "מה זה, ספר על קבלה?" "לא, אני לא קורא ספרים על קבלה". "למה?" "למיטב הבנתי, אסור להתקרב לנושא לפני גיל 40, זה מסוכן מדי".

ראש צוות החקירה נכנס לחדר ותוקף את קצין המודיעין, "מה אתה מקפיץ אותי ביום שישי?" קצין המודיעין משיב לו בתוקפנות לא פחותה, ואני מתבונן בהנאה בהצגה שעורכים למעני. נראה לי שהם דווקא אחלה חברים. בקלות יכולתי לדמיין אותם מפצחים יחד גרעינים בשישי בערב. אחרי שהשתכנעו שקניתי את הבלוף, או שסתם התעייפו מהדו-שיח הקולני, פונה אליי ראש הצוות ומורה לי לקחת את החפצים ולהתלוות אליו. במהלך הנסיעה במאזדה הלבנה אני מבין שמעבירים אותי לתחנת משטרת דן ברמת גן. יום שישי לפני הצהריים. במקום לחזור הביתה כפי שקיוויתי, אני מועבר למעצר במקום אחר.

ברמת גן הניידת עוקפת את ז'בוטינסקי דרך אבא הלל, ועוברת ברחובות הקטנים שביניהם. לפתע אני קולט מימין את פסל האריות, המצבה שעליה חקוקים שמות עולי הגרדום בתקופת המנדט. מעל רשימת השמות המפוארת מתנוססת כתובת - "ההולכים למות מקימים אותך מולדת" - וממעל, פסל אריה צעיר המסתער בציפורניים שלופות על אריה גדול ממנו כפליים.

באופן לא מפתיע, אני חש הזדהות עם עולי הגרדום ושואב מהם כוח. בדומה למאבקם בבריטים, המאבק לחפתי ולחרותי הוא מאבק של קטנים מול עצומים מהם. בהתרוממות רוח אני מזדקף בספסל האחורי, פונה לראש צוות החקירה שיושב מלפנים ואומר לו בפאתוס, "כמה יפה הפסל הזה, תראה איך גור אריה יהודה מסתער על האריה הבריטי הגדול ומביס אותו". אף על פי ששמע אותי היטב, ראש הצוות לא מסתובב לעברי ולא מגיב.

בתחנת דן מצאו השוטרים מפתח לאזיקים המיושנים שעל ידיי. לקחו ממני את התפילין, את הציצית ואת הסידור, והכניסו אותי לתא במסדרון, השמאלי מבין שניים הסמוכים זה לזה. מאזהרות ארבעת האחים ועורכי הדין, ולאחר ההצגה שנערכה לכבודי קודם לכן, תיארתי לעצמי פחות או יותר למה עליי לצפות. עם

כניסתי לתא ראיתי שעל המיטה הימנית, אחת משלוש מיטות קומתיים יצוקות מבטון, יושב בחור כבן שלושים, בעל גוף מלא וקומה ממוצעת, מחזיק בידו חוברת. בלי להרים את ראשו החל לשאול אותי שאלות מתוך תשבץ שניסה לפתור.

בתא - שסמוך לתקרתו היו פתחי אוורור מעטים, שמבעדם יכולנו לראות את גלגלי המכוניות החונות בחצר האחורית - שרר מחנק סמיך. הצריבה בריאות התחלפה בכאב. העור בער מזיעה, מאפר ומתחושת לכלוך. הרגשתי את המתח בפנים, ובשרירי הגוף המכווצים, כמצפים להתגונן ממכה. הבחור עישן ללא הרף, כנראה עוד לפני בואי, והחמירו את המצב הנפיחות שפלט. "משהו רקוב בו", אמרתי לעצמי.

בעודי עונה לבחור ברצף שהפתיע אותי עצמי, חשבתי איך אני עובר את סוף השבוע. כל שרציתי היה לישון את 48 השעות הקרובות עד לדיון על הארכת המעצר ביום ראשון. אמרתי לבחור שאינני מרגיש טוב, ונשכבתי עם הבגדים על המזון, תוך שאני מנסה לחשוב איך להעביר את הזמן שקעתי בשינה טרופה.

לאחר מספר שעות התעוררתי עם ההבנה, שאני לא יכול להתחבא במיטה כל הזמן. הפעם הרגשתי צורך, ולא רק חובה, להניח תפילין. התיישבתי על המיטה. הבחור הצביע על מגש ארוחת הצהריים שהגיע זה מכבר, ובעודו בולס הפטיר, "יאללה, תאכל, זה מתקרר". עניתי שאין לי ממש תיאבון, וסיפרתי שלקחו לי את התפילין. "מה, אתה דתי?" שאל. עניתי "לא, אבל אני בשנת אבל על מות אבי". התקרבתי לסורגים וקראתי לשוטר, ואחרי תחינות רבות הגיע מישהו. הוא הבטיח לברר אם אפשר להביא לי את התפילין. לאחר זמן חזר עם תשובה שלילית. "לפחות את הסידור, יום שישי היום", ביקשתי. להפתעתי, שותפי לתא התגייס לטובתי, "יאללה תביא לו כבר את הסידור", קרא לשוטר, "נו, נו", המריץ אותו להביא לי, וזה באופן מפתיע נשמע לו.

הודיתי לו, והוא אמר, "אני מבין אותך, באתי מבית מסורתי, אבל חזרתי בשאלה. השם האמיתי שלי זה רובי, אבל כולם קוראים לי לובי, כמו המוצא שלי. תאכל שלא תהיה חלש", אמר בפה מלא חמין. בעידודו טעמתי מהצידיקה של החמין

הקר. הקפדתי להמעיט באוכל כבד, והתרכזתי בירקות המעוכים. לנוכח איכות התבשיל העדפתי להישאר מעט רעב, ממילא לא היה לי תיאבון גדול.

מהתא שממול שמעתי קול בריטון עמוק ונעים של בחור שנראה מבין הסורגים משועשע משהו. שיחות הדת והאמונה עניינו אותו, והוא החליט להצטרף. בני שיחי נשמעו בקיאים בחומר. הם אף החלו להתפלסף על פסוק מסוים. הבחור מהתא השכן אמר, "אם תפתח לי פתח כקוף של מחט אפתח לך כפתחו של עולם", ולובי השיב בלהט, "כפתחו של אולם". המילים הדהדו במוחי, והחלטתי שאני מעדיף את גרסת האולם, אולם בית המשפט.

זוהי המשימה שלי, הבנתי לפתע. אם אצליח לפתוח חריץ בלבו של שותפי לתא, אולי ייפתחו בפניי שערי המשפט. למרות שידעתי שהוא נמצא שם כדי להפיל אותי, גמלה בי החלטה להתייצב מולו ולקיים דווקא איתו, עם האדם שיכול להשתמש בכל מילה היוצאת מפי, ואפילו בנימת דיבור מהוססת, כדי לסכן את חיי, שבת שמחה כהלכתה.

ערב שבת

ניגשתי להתקלח ולהתכונן לקבלת השבת. התפשטתי, וכשמגבת בידי נכנסתי ערום למקלחת. דלת פח כפולה, המאפשרת לראות את הרגלים ואת הראש, סוגרת על פתח המקלחת. מצד שמאל מחראה בסגנון צבאי ומצד ימין צינור המקלחת ובצדו חריץ בקיר, בסגנון חרך ירי של מבצר צלבני, כנראה שריד מהמבנה הבריטי שהתחנה בנויה עליו. כשחזרתי להתלבש העיר לי לובי, שבכלא מסוכן להתפשט לפני כולם. "אני מקווה שאתה לא נמשך אליי", גיחכתי. "ראיתי את השערות בתחת שלך ועבר לי החשק", ענה.

תחושת הניקיון הרגעית התפוגגה במהרה במאורה העשנה. כל בגדיי, כולל הלבנים, כבר מוחזרו, ונאלצתי לרחרח כדי לבחור לשבת את בגדיי הפחות

מסריחים מסיגריות. סקרתי במבטי את התא וחשתי כמו בסצנה מהצגה. מרחב מצומצם, תפאורה דלה, שני שחקנים בלבד, אבל דרמה גדולה. חיי ביד לשוני.

הפצרתי בלובי להצטרף אליי לקידוש. ביקשתי את עזרתו ואת הנחייתו, והוא נעתר. פתחתי את הסידור ונעמדתי סמוך לסורג דלת הכניסה, בתקווה לזכות במשב אוויר. קראתי ללובי לעמוד לידי, ויחד התפללנו ערבית וקידשנו על מיץ פטל ועל חתיכות משקית חלה פרוסה. מהתא הסמוך שמע אותנו הבחור בעל הקול הנעים והצטרף אלינו לניגוני שבת. שרנו "לכה דודי", "ידיד נפש" ועוד פיוטים. התענגתי על קולו, קול חם, עמוק ומהדהד. קול החודר לנשמה. לאחר מכן שמעתי שמספרים עליו שהוא "המוח" מאחורי פרשה גדולה.

חרף הצרידות הרגילה והרעב, דווקא בתא האפוף עשן, הצטלל קולי. כשהגענו ל"ברכוני לשלום מלאכי השלום, מלאכי עליון, ממלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא", חשתי שעם התרוממות הרוח התפוגגה תחושת הסכנה, לפחות באותם רגעים. לבקשתי שרנו יחד, "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו", שיר שתמיד מזכיר לי את אבי. שני הבחורים המשיכו ברצף מזרחי שלא יכולתי להדביק, ואט אט פרשנו כל אחד לפינתו.

לפתע הגיעו סוהרים, פתחו את דלת הכניסה והכניסו לתא שלנו את "המוח". עכשיו ראיתיו מקרוב; גבוה, מטר ותשעים לפחות, דקיק וגמלוני, ועל פניו ארשת צחוק. דומה שגופו מתקשה לשאת את ראשו, ולכן הוא נוטה על צדו. "המוח" החזיק ספר, רומן כלשהו, ומיד השתרע על המיטה האמצעית והחל לקרוא. לתא שממנו בא הכניסו עצירים ערבים. לאחר כשעה הוציאו אותו מהתא שלנו, חרף גידופיו. בהזדקפו באיטיות מרשימה הוא נפנה לעברי, ובלי שראו זאת השוטרים או לובי, הצמיד את אצבעו לשפתיו החתומות וקרץ לי כאומר, "שים לב, לא כדאי לדבר עם לובי". מצמצתי בשתי עיניי והנהנתי קלות כמבין ומודה.

אני מעיין בספר 'תשע קריאות תלמודיות', בפרק 'ותיק כמו העולם'. פירושו של לוינס למדרש על פסוק משיר השירים, "שָׁרְרָךְ אֶגֶן הַסֶּהר, אֶל-יָחֶסֶר הַמָּזֶג;

בְּטֶנֶךָ עֲרִמַת חֲטִיִּים, סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים", לפתע מובן לי באופן נפלא. שררך היא טבורך, סנהדרין היא טבור העולם, שבו יתקיים הסדר שנקבע בעולם. הישיבה בצורת סהר כמו באמפיתיאטרון, כולם מתבוננים זה בזה, אך פתוחים וצריכים לעולם. בטנך משיביעה כמו "ערימת חטים", מעשה האהבה מקבל ביטוי של אוכל, גם הדרשן ניגש לטקסט ו"אוכל" אותו ונהנה ממנו.

בו זמנית הרמז הארוטי נמשך גם לסיפא, "סוגה בשושנים", זו גדר הפרחים שאין בה פרצות, גדר המצוות היא שעוצרת את היהודי מהחטא, ולא החוק והחומה, ואף שריח החטא של העבירה כריח גן עדן, לא מתגלות בגדר המצוות פרצות. מדובר פה בסוג מסוים של אנשים בסנהדרין, בעילויי שבעילוי האנושי. "לא יחסר המזג", נכנסים ויוצאים מן הסנהדרין, אך לעולם לא יחסרו בה אנשים. וזה שנכנס אחרון, אחרון הוא גם אם היה ראשון בכפרו, שכן, שלא כמנהג העולם, פה בסנהדרין, "היה זנב לאריות ולא ראש לשועלים". ובכן, נזקק העולם ליהודי, כי הוא מביא בשורה חדשה של רוחניות, בשורה חדשה של יכולת התעלות אנושית.

כששכבתי לישון, הבחנתי על רצפת התא, סמוך למיטה, בספר של גליה אלבין. על הכריכה האפורה ציור של כלוב ציפור שחור ובתוכו לב אדום. שם הספר "האהבה מנצחת" נתן לי הרגשה טובה. האם זה הספר ש"המוח" קרא והשאיר לי בכוונה?

שבת

נערה לבושה ביקיני, שערה זהוב, עורה בצבע ברונזה, כמו יצאה מכתב עת, מתיישבת בגבה אליי, ומסירה את החלק העליון של בגד הים. היא מתרוממת ועושה רושם שהיא עומדת להסתובב כלפיי. אני נרגש. הפיתוי, הפיתוי. בכל כוחי אני בוחר לעצום את עיניי כשהיא מסתובבת לעברי. הדבר האחרון שאני רואה הוא טבורה, ובו ניצוצות צבעוניים בוהקים יפהפיים, ואני מתרכז בהם ושוכח את הנערה. ולפתע, הניצוצות הצבעוניים יוצאים מהטבור לעברי, נעים כמתעופפים.

כן, זהו פרפר צבעוני, מואר באור כמו היה בוקע מבעד לזכוכית צבעונית. הוא מתעופף ומתקרב לעברי וכשהוא חולף מול פניי, אני רואה אותו בבירור ומתעורר.

אני מתפלל שחרית לבד. לובי לא מעוניין להצטרף הפעם. לדבריו, זו פעם ראשונה מזה זמן רב, שהוא מקבל את השבת, ולכבודי, הוא גם ממעט לעשן בשבת זו. להפסיק לגמרי אינו יכול. ביקורת השוטרים בשבת שגרתית, פרט לכך שהם מביאים עיתוני סופשבוע. אני לא מעוניין, אבל לובי לוקח את החבילה. הוא טורח לספר לי על הכתבות הצבעוניות, אך אני מעדיף לשקוע בלוינס. הוא מתפלא שאני לא מעוניין בעיתונים ואומר לי, "אתה בבעיה, חביבי".

לובי מנופף מולי בחלק מעיתון, ובו כתבה מפורטת עליי, מלווה בתצלומים של אבא, של המטפל של אבא ושלי, אזוק בצאתי מבית המשפט. שוב ושוב הוא מציק לי, "אתה בבעיה, חביבי". סידור התפילה מציל אותי מהפיתוי לעיין בכתבה. כשהוא מגיש לי את הכתבה בכוח, וצועק, "תסתכל מה קורה אתך", אני כבר חייב למצוא דרך להיחלץ מהאימה שמתפשטת בי. לקחתי ממנו את העיתון, תלשתי את הדף הכפול, קרעתי אותו לשניים, קיפלתי את החלקים והכנסתי חתיכה אחת לנעל ימין ואת השנייה לנעל שמאל. תחושת הדריכה משחררת. לובי צועק לי, "מה אתה עושה? אתה מחלל את כבוד אביך". עניתי לו, "סבתא חיה אמרה, עיתון זה בשביל לעטוף דגים".

לובי שוב לא נעים כלפיי, למרות האווירה ששררה אמש. לפנינו עוד שעות לא מעטות יחד, והוא מבצע את מלאכתו. אני חש רצון להתאדות ולהיעלם דרך החרכים. התפילה עוזרת לי לצאת מן השיתוק. אני מחפש משהו להיאחז בו, אחרי שהתרוממות הרוח של אתמול התפוגגה. אני נזכר בחלום ושואל את לובי, מה לדעתו המשמעות של פרפר בחלום. הוא לא עונה לי. את אותה השאלה אני מפנה אל "המוח" בצעקה מסורג לסורג, והוא עונה לי שהוא לא יודע מה משמעות החלום, אבל פרפר זה נשמה. המושג "נשמה" מכה בי בחזה ומתחבר לתוכן החלום. אני חש שעברתי בחלום מבחן, שמכשיר אותי לצאת מכאן. הביטחון שב אליי ועמו הרגשה קלה יותר.

לובי ממשיך להציק לי. אני חושש לדבר. אף שדרור נזף בי על סיפור "טופולינו", כמו שנאמר, חיים ומוות ביד הלשון, חשתי שעליי להתעמת עם פחדיי, ומכיוון שאני חושש מלובי, עליי דווקא להתייצב מולו. כשהאמרה השגורה בפיו של אבי "לא לפחד מהפחד" נוסכת בי אומץ, קמתי וניגשתי ללובי. התיישבתי במיטה הסמוכה אליו, והתחלתי לספר לו על אבי החולה והסכסוך המשפחתי.

ואז לובי נפתח וסיפר על עצמו, על כך ששרפו לו את הרכב החדש על רקע סכסוך, וכרגע הוא עצמו חסר פרוטה. לדבריו לא נתנו לו הזדמנות בחיים, אבל דווקא עברייני צמרת רוסי שנראה בתקשורת, הפתיע אותי. "התיידדנו כשישבנו יחד, החלפנו פרטים ונשבחנו להיות בקשר. אחרי שהשתחררתי התקשרתי לרוסי והזמנתי אותו אלי. ארגנתי לו ערב משוגע, הבאתי ויסקי, וודקה, בחורות. שמתי בשר על האש והדלקתי ג'וינטים. בלילה לפני שהלך, אמר לי שהיה אחלה, ושאל אותי אם אני צריך משהו. עניתי לו שהמצב קשה ושאני יבש, אבל לא הסכמתי לקחת ממנו שום דבר. בבוקר מצאתי 10,000 דולר מונחים בסלון!"

בצהריים שוב מכניסים לנו מגש עם חמין. לובי מתפרץ וצועק לשוטרים, "תביאו שניצל, אני יודע שיש שניצל!" כשהם מתעלמים ממנו הוא שב וצועק להם, "חארות, הבטחתם לי שניצל! אני לא יכול לאכול את זה". צעקותיו לא הועילו, ונאלצנו לאכול שוב את אותה יציקה.

מוצאי שבת

לובי מסרב להצטרף אליי לערבית, אך מספר לי שבשבת נהוג לקרוא פרקי תהילים. כשאני מסיים להתפלל, ומציע לו להצטרף אליי לאמירת פרקי תהילים, הוא מתיישב וטוען שפעם ידע את כל ספר תהילים בעל פה. אני מתחיל לקרוא; "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בְּעֶצְתִּי רַשָּׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמַד וּבְמוֹשֵׁב לְצִידִים לֹא יָשָׁב: כִּי אִם בְּתוֹרַת יְהוָה, תִּפְצֹו; וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה, יוֹמָם וְלַיְלָה".

לובי ממשיך בעל-פה; "וְהָיָה כְּעֵץ, שְׂתוּל עַל-פִּלְגֵי-מַיִם: אֲשֶׁר פָּרְיוֹ, יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעָלָהוּ לֹא-יָבוּל; וְכָל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה יֵצֵא לִיחַ. לֹא-כֵן הָרָשָׁעִים...". למעט מספר פרקים, שבהם הייתי צריך להשחיל לו מילת כיוון, אכן ידע להשלים את כל פרקי תהילים שהתחלתי לקרוא. הדבר הרשים אותי.

לאחר שעה קלה התעייף ונשכב על גבו, כשזרועותיו שלובות מאחורי ראשו ועיניו נעוצות בנקודה דמיונית בתקרה. לקחתי אוויר וניגשתי לעברו. ידעתי שיש משהו שאני חייב לעשות, אחרת אשאר מוג לב בעיני עצמי. התיישבתי לצדו וסיפרתי לו שאני מבין קצת בענייני רפואה אלטרנטיביים. ללובי היו עפעפיים שחורים כמו כתם לידה, ובאותו הערב העצבות שנסכו עיניו המצועעות לא הרפתה ממני. רכנתי לעברו, אך הוא לא הסיט את מבטו מן התקרה. "אני חש שיש בכך עצבות עמוקה בפנים", אמרתי, "כאילו משהו שחור רובץ על נשמתך". הוא לא הכחיש, רק מלמל מבין שפתיו, כמאשר את דבריי, ושקע בשינה.

יום ראשון

התעוררתי לפנות בוקר עם תחושת הקלה על שצלחתי את האימה במפגש עם מי שהיה ברור לי שהוא מבקש את חיי. משהו עמוק בתוכי הורה לי להתקלף מכל המסכות. האמת מנצחת, חשתי בעוצמה. קמתי והתלבשתי בשקט. את הנעליים נטולות השרוכים החלטתי לנעול ללא גרביים, ישר על גזרי העיתון מאתמול. את ההתרסה הזו על דברי הבלע אף אחד לא היה יכול לראות, אבל היא נטעה בי שקט פנימי נטול פחד וכאב. התפללתי שחרית ללא טלית ותפילין, והתנחמתי בכך שאני עושה את המרב האפשרי. משסיימתי ניגשתי אל לובי, שעדיין ישן, והנחתי את ז'קט הצמר הכחול על המיטה האמצעית ליד חפציו. "הז'קט יכול לשמש אותו בעולם השקר בו הוא חי", חשבתי, "ואני מרגיש טבעי ומשוחרר יותר בלעדיו".

אחד החוקרים הגיע ואזק את רגליי. בימים הראשונים התלוננתי תדיר על כל מגע של הברזל בגופי, וכעת יכולתי להתעלם מחוסר הנוחות חרף צינת הבוקר. חיכינו במסדרון התחנה. ביקשתי שתייה חמה, אבל נעניתי שאין זמן. החוקר משך

אותי לעבר השוטר במבואה, ושם החזירו לי את התפילין, את השרשרת ואת מאתיים השקלים שדרור נתן לי בשבוע הקודם.

ביקשתי להעביר ללובי פתק שעליו רשמתי: "הכול צפוי והרשות נתונה, העולם בטוב נידון והכול לפי רוב המעשה". הוספתי את שמי עם כתובת ומספר טלפון. ביקשתי לצרף את הכסף ללובי, והושטתי את הסכום לשוטר התורן. רציתי שיראה בכך מסר שישנם אנשים שמוכנים לתת בו אימון חרף הכול. לפתע נזכרתי בדבר מה נוסף, וביקשתי להוסיף כמה מילים. החוקר ענה לי בבוז, "מה אתה רוצה, לצייר לו לב?" לא הגבתי ורק הוספתי על הפתק, "זה לא נועד לסיגריות, הבחירה בידך, אחי".

אנחנו מגיעים לבית המשפט בשעה מוקדמת, ומחכים במסדרון לפתיחת האולם. הייתי שרוי במעין אקסטזה דתית. האינטנסיביות של התפילה על סף התהום ותחושת ההיחלצות ממוות פעלו יחד כסם. הרעב, הצריבה העזה בריאות ובפה היבש וכאב חיכוך האזיקים הקרים בבשר, כל אלה כמעט שלא הורגשו. תחושת קלילות אפפה אותי, וחשתי שאני רואה את הזמן זורם בהילוך איטי. ממש כמו בסרט יכולתי לראות את הסצנה שאני במרכזה, וכל המצוקות הפיזיות והנפשיות נעלמו.

לאט לאט מתקבצים סביבנו צלמים. החוקר יושב לידי על הספסל, ראש צוות החקירה עומד, וחוקר נוסף מסתודד עם הצלמים. זקנים עומדים ומתבוננים בי, בצעיר האזוק, בעיניים סקרניות, שנדמה לי כי אני רואה בהן גם רחמים וגם תוכחה. בזווית העין אני רואה את אחד החוקרים מתעסק במצלמה של הצלם. אני רואה מה הולך לקרות, מסב את פניי לאט ימינה, החוקר מחייך, לוחץ, פלש, ואני מצולם. ראש צוות החקירה פותח את הפלאפון ומשוחח עם חבר, "אחי, ראית אותי בחדשות? גבר, מה אתה אומר על סחבאק?"

מכניסים אותי למסדרון הפנימי, שם החוקר שוב צמוד אליי. הוא מגיש לי מסטיק ירוק ואני מסרב. "למה?" הוא שואל, ואני עונה שמסטיק על בטן ריקה הוא מתכון טוב לאולקוס. אבל אחרי כמה שניות אני בכל זאת מבקש את המסטיק. הוא

נותן לי אותו. אני מרחרח את המסטיק. החוקר המזועזע שואל אותי, "מה אתה עושה?" "אחרי סוף שבוע בצינוק אפוף עשן", אני עונה, "ריח המסטיק כריח גן עדן. תודה".

דרור ושרון, עורכי הדין, נכנסים לפרוזדור הפנימי שאליו הוכנסתי אזוק, ומבקשים מהחוקר לאפשר להם לשוחח איתי ביחידות. "איפה היית?" הם שואלים. "איפה אתם הייתם?" אני זועם, "למה לא הגעתם ביום שישי, כפי שהבטחתם?" דרור עונה, "באבו-כביר אמרו שנלקחת לחקירות, ובגלילות אמרו שלא יודעים איפה אתה נמצא". אני מנסה להסביר מה עבר עלי בתמציתיות ומחפש את המילה המתאימה, "הייתי בצינוק בתחנת דן עם ציפור שיר". דרור צוחק, "מדובב. עכשיו אני מבין, הם העלימו אותך בכוונה".

אני נקרא לאולם. המחשבות רצות בראשי, "איך לעזאזל אזכה לייצוג הולם, אם מונעים ממני להיפגש עם עורכי הדין?" ביצע הנאשמים שלוש שורות של ספסלים, ומחיצת זכוכית עבה המפרידה בינו לבין הקהל והשופט באולם. הנאשמים נקראים לפי התור לעמוד סמוך למחיצה בצד הצר הפונה לעבר השופט.

באולם התאספו אט אט האנשים. נגה, חברה שלא ראיתי הרבה זמן הגיעה ראשונה. לאחר מבט חטוף באולם התיישבה, וכשראתה אותי חייכה והפריחה לעברי נשיקה. נפניתי למתרחש סמוך אליי, וחילקתי לעצירים שישבו לידי את סוכריות המנטה שקיבלתי מדרור.

נפניתי חזרה לאולם, ולהפתעתי זיהיתי כמה חברים טובים שישבו ממש מולי. הזדקפתי והבטתי בקהל. רחל ישבה בין דודו חמי ואמי. בספסלים האחוריים ישבו גם חנה ויובל, זוג החברים הטובים של אבא, בפנים רציניות, ולידם יכולתי לראות את ראשו של ברט, חבר טוב שלמד איתי באוניברסיטה, מכוסה בכיפה גדולה.

נקראתי להתקדם לעבר הספסל הקדמי, שם עמד ראשון עציר ערבי ואחריו עולה מחבר העמים, בחולצת רשת בהירה. גם לו, כמו לעציר הערבי, לא היה סניגור. התחלתי לשוחח איתו. בעברית עילגת סיפר לי, כי הוא חייל בגדוד גולני שנמצא בעזה. במאמץ רב הסביר זאת אחר כך לשופטת. לא הצלחתי לקלוט את כל

פרטי הדיון, אבל הבנתי שעליו להפקיד 500 שקל ערבות. מחיר חירותו של אדם. "קיבינימט המדינה הזו שלא מאפשרת ייצוג הולם אף לחייליה. הוא חייב לחזור לגדוד", אמרתי לעצמי.

הרמתי את ראשי, פניתי לברט שהיה הקרוב מכולם, הצבעתי על הצעיר וצעקתי לעברו, "תשחרר אותו בערבות! 500 שקל, אני אחזיר לך אחר כך", אך הוא לא שמע או לא הבין מה אני רוצה ממנו. פניתי לרחל ולדודו, "הוא חייל בגולני, בסך הכול 500 שקל, תשחררו אותו!" מהבעת פניהם הבנתי שלדידם אין הוא אלא אחד מהעצירים המסוכנים השייכים למקום הזה, בניגוד אליי. ואילו אני, מנקודת המבט החדשה שלי, ראיתי את עצמי שווה לשאר העצירים, יהודים כערבים. "אין זמן להסברים!" דרשתי, "תשחררו אותו!"

הגיע תורי. השופטת הקריאה את הבקשה להארכת המעצר, ונפנתה לעבר דרור ושרון. "אתם מייצגים את הנאשם?" דרור החל להשיב, ובלי לדעת מה אני עומד לעשות, נעמדתי וביקשתי את רשות הדיבור. "כבוד השופטת, לא ניתנה לי ההזדמנות להיפגש עם עורך דין, כיוון שהעלימו אותי במהלך סוף השבוע, ולפיכך אין טעם בייצוג משפטי". ואז הוספתי, "זכיתי בהשכלה רחבה, ואני מעוניין לייצג את עצמי".

הייתי משוכנע שהעיתונאים הרבים שנכחו באולם יקפצו כנשוכי נחש לשמע העוול הנורא המתרחש לעיניהם. במקום זאת ראיתי את דרור תופס את ראשו בידיו, וחשתי את הבהלה בקרב בני משפחתי. איבדתי את כל הביטחון העצמי שלי. השופטת פנתה לדרור, וזה אישר שהמשטרה התחמקה מלהשיב לו היכן הייתי עצור במהלך סוף השבוע. הקלדנית הודיעה כי הגיע מועד ההפסקה, והשופטת הציעה שנדבר בעת ההפסקה. הבעתי את מחאתי, אך מילותיי נבלעו בהמולה בלי להותיר כל רושם.

אחרי ההפסקה דרור חזר לייצג אותי. התענגתי לראות כיצד הוא גורם לחבורת החוקרים להזיע, כשהם משקרים במצח נחושה לגבי שעת מעצרי, ומכחישים שבניגוד לחוק הביאו אותי לדיון, יותר מ 24 שעות לאחר המעצר. בחיים לא הייתי

מצליח לגרום להם ליותר מאשר גיחוך. התבוננתי בראש צוות החקירה המותקף, וחשתי תיעוב כלפיו.

שוב ביקשתי את רשות הדיבור. השופטת, אישה מבוגרת וקטנת הקומה, נעצה בי את מבטה. "מה יש לך להוסיף?" הצגתי את שקית התפילין בפניה ואמרתי, "אני בשנת אבל על מות אבי, ואני מתפלא שבבית מעצר במדינת ישראל לא מאפשרים ליהודי להתפלל ולומר קדיש". "תכתוב לשר המשפטים החדש, אולי הוא יעשה משהו בנידון", השיבה בלעג. בקלות יכלה לפנות לשוטרים ולבדוק אם ניתן לעשות מחווה אנושית פשוטה זו. הדיון הסתיים בהארכת המעצר בשבוע נוסף, ואני נשארתי לעמוד זקוף במקומי, מתבונן בעיני אשתי היפות והעצובות. נשארתי כך עד שנדחפתי על ידי השוטרים החוצה.

עיתונאים רבים צבאו על פתח האולם וניסו להיכנס פנימה. החוקרים החליטו לאפשר להם לצלם לרגע את המחזה, והם התפרצו פנימה. הבזקי מצלמות ליוו את המהומה שהתרחשה, כשהם ניסו להתקרב לעברי. כבר תכננתי מה לומר להם במסדרון, אבל אז החליטו להוציא אותי בדרך אחרת. נדחפתי ונמשכתי לכאן ולשם, והובלתי במבוכים תת-קרקעיים, מקורים בבטון ומרושתים בתשתית של צינורות מים וחשמל, לעבר מגרש החנייה האחורי.

בחוץ, בשמש ישירה של סוף חורף, עמדתי אזוק ברגליי ומשתאה על עצמי. משתאה על תחושות המציאות והדמיון הנמהלות זו בזו, ומשתאה על היותי ניצב במרכזה של דרמת ריאליטי, שנדמית לי כאילו בכל רגע אני יכול לומר די ולהפסיק אותה. בניגוד לכל מה שהם בטח ציפו, לא רק שלא נשברנו, אלא גם זכינו לתמיכה. תחושת הכרת תודה עצומה החלה להציף אותי.

יום ראשון, לילה

במהלך היום, בין החקירות בגלילות, סיפר לי שרון כי ברגע שהתגייסתי לטובת החייל מגולני השתנתה תפיסתו אותי. המחווה האנושית הזו שברה עבורו את מראית

העין שיצרה גם אצלו האשמה הקשה שהוטחה בי. חשתי שכבר אינו מתבונן בי מרוחק. לאט לאט במהלך הפגישות בימי המעצר, התקרבו יותר ויותר ולמדתי הרבה מעורך הדין הצעיר והמעמיק.

שרון הוסיף כי רחל ודודו נענו לבקשתי להפקיד את דמי הערבות עבור החייל, אך ביקשו לא להוסיף להכביד עליהם בימים אלו כשהם לחוצים כלכלית. הבטחתי, אך לא בלב שלם. קלטתי עד כמה מעשיי מוזרים בעיניהם. הם מתקשים להבין שאני פשוט רואה אדם צעיר הזקוק לעזרה.

בערב הוחזרתי לאבו-כביר. בחצר המבנה פרקו מלווי את אקדחיהם, בעודם רוטנים על נוהל הפקדת הנשק אצל השומר. החוקרים הכניסו אותי למבואה, הזדכו עליי והמשיכו לדרכם. הסוהרים העלו אותי לקומה ב'. במסדרון הקומה הופתעתי לגלות, כי אחד העצורים המציצים מבין סורגי התאים הוא יורי, החייל מגולני שפגשתי בבית המשפט בבוקר. יורי תלה בי עיניים מלאות אמון, הערכה ותודה, ואני, ביודעי שהערבות הופקדה, אמרתי שבטח ייקח עוד יום עד שהתהליך יסתדר ובמהרה הוא ישוחרר ויחזור לגדוד.

הסוהר העביר אותי לתא 32, התא המערבי והאחרון באגף עצורי ימים. בפותחו את דלת התא אמר לי, "כולם פה מדברים גרוזינית, אני מקווה שזה לא מפריע לך". "כולנו יהודים", עניתי. תוך כדי דיבור חשתי אי נעימות כלפי הסוהר הדרוזי, שאז עוד לא ידעתי את שמו, אבל הערכתי אותו על אצילותו. קלטתי שבדבריי שמתי חייץ ביני לבינו, ובמשך ימים עוד התלבטתי כיצד להסביר לו, שלא זו הייתה כוונתי.

תא 32 הוא תא גדול יחסית ובו ארבע מיטות קומתיים, הניצבות לאורך הקיר הצפוני בעל שלושת הפתחים המרושתים. בזכות הדלת המערבית והפתחים הגדולים זכינו בשעות היום לאוויר טוב, אך בלילה היה קר מאוד. החברים בתא היו רכונים סביב שולחן נירוסטה, עליו הונחו נקניקים ושלל קופסאות שימורים, שלא הבנתי מהיכן הגיעו. הם קיבלו אותי במאור פנים והציעו לי להצטרף. הסתפקתי בכוס תה.

שותפיי לתא אכן דיברו גרוזינית ללא הרף. ניכר בהם שהיו מוטרדים וניתחו את מצבם. נפתלי הסתובב בחדר הלוח ושוב בפנים מכווצות ממתח, הנסיך הקווקזי

נראה כמרגיש לא טוב, ודומא בקול הבס שלו התפרץ מדי פעם לדיון ואחר כך שב לפינה הרחוקה, שם שקע בהרהורים.

"תראה, תראה", הסב דומא את תשומת לבי כשהם עברו משפה לשפה, והסביר שתולי (נפתלי) והנסיך הם קווקזים, ורק איתו הם מדברים גרוזינית. לעתים אכן הצלחתי לקלוט את ההבדל, גרוזינית דומה יותר לרוסית, שפה שגם היא השתרבבה לשיחותיהם, וקווקזית מזכירה מעט ערבית, או כך לפחות זה נשמע באוזניי. "אמא שלי אשכנזייה", אמר. "אני גרוזיני אשכנזי", הוסיף בחיוך. הנסיך סיפר, בקול דק ובמבטא מודגש, כי תולי בכלל לא קשור אליהם, וכי נעצר איתם ברכב רק מפני שבמקרה נתנו לו טרמפ. בהמשך הערב סיפר לי תולי שיצחק, אבא של הנסיך, עשה בלגן רק בשביל להיעצר ולהיות עם בנו, ואכן בשעות הערב המאוחרות הגיע יהודי קווקזי צנום אך מהודר בלבושו, ובידיו שמיכות צמר שהביא מהבית לנסיך. בנוסף, לחבורה הזאת היו בתא גם קווקזי נוצרי ונרקומן רוסי. שניהם היו מכונסים בעצמם, וכמעט לא הוציאו הגה.

יום ב', ו' אדר ב'

לכבוד

היהודי עמנואל לוינס

שלום רב,

כותב אליך העציר יוסף זהר, מאגף החקירות, הרצליה, משטרת ישראל.

אינני אדם דתי, וחופשי אני מקיום מצוות. החופשי יהודי החופשי מקיום מצוות?

זה כמה חדשים שספרך ("תשע קריאות תלמודיות") מצוי סמוך למיטתי בביתי, ברם, לא עלה בידי / בכוחי, להבין את שפתך.

באורח פלא, זה כשבוע מאז מעצרי נפתח ספרך בלבי ובשכלי.

עיינתי בפירושך לדרש הנפלא 'ותיק כמו העולם'.

--- כתיבתי נקטעה, הוחזרתי לחדר החקירות ---

במהלך החקירה אני קולט שאני מבין את האימרה שמצאתי בספרך "מראית העין בלב האמת", ואני אומר זאת לחוקר. הוא מתריע בפניי ומזהיר אותי, שאמירה זו מסוכנת. אני אומר לו כי למרות כל מאמציהם להגיע לאמת, מה שהם רואים זו מראית עין.

אני מצייר להם גזע עץ הנשען על שלושה שורשים. על הגזע אני רושם אמת, על השורשים: אמונה, יראה, אהבה. זה לקוח מספרו של ר' נחמן מברסלב "מעשה בשבעה קבצנים", מתוך הסיפור על הקבצן החמישי בעל החטוּטרת. זה כמה ימים שאני מבין, כי אני הוא בעל החטוּטרת, ואני מתפלל ומבקש יום שעה שעה, שתתקיים בחטוּטרתי כמו בסיפור, מעלת המעט המחזיק את המרובה, ושבעזרתה יתעלו חבריי למדרגת למעלה מן המקום הזה, למקום שם ישקיפו על שלל העובדות והראיות שברשותם, ומעל מראית העין יראו את האמת.

--- אני מוצא ממחלקת חקירות לפגישה עם עורך דין, ומועבר לתא מעצר במקום.

תא המעצר בערב, לאחר שהאדרנלין בדם נספג.

אני שוב מעיין בספר. אני מגיע לדף תקציר קורות חיך, ומגלה שנפרדת מאיתנו בשנת 1995 בגיל 90. בכל מאודי רציתי לשלוח לך דברים אלו וכעת אני תוהה מהי הכתובת ולמי להפנות אותם, ואני מבין שהכתובת הינה המקום, והמקום הוא גם מושא פנייתי. איזו משמעות נפלאה, תודה.

עוד למדתי מתקציר קורות חיך, שבשנת 1930, בגיל 24, קיבלת תואר דוקטור על העבודה "אינטואיציה בפנומנולוגיה של הוסרל". אני קורא בתחתית הדף כי פנומנולוגיה = הלוגיקה של התופעות, וכי התלמוד הינו דוגמה ליישום השיטה הפנומנולוגית שבה נגשים לתופעה או לטקסט בלי דעה מוקדמת ובאמצעות כלים לוגיים בלבד. זה נפלא בעיניי. זה כמה ימים שאני טוען כנגד החוקרים, כי הם שבויים

בתזה שאיתה יצאו לדרך, וכי בכל מקרה, כל עובדה או ראיה תתחזק ולא תפריך אותה.

אולם המושג אינטואיציה בפנומנולוגיה מכה בי בעוצמתו. משוכנע אני, שבכל זמן אחר לפני כן המושג הזה היה נראה לי כסתירה פנימית. הרי פנומנולוגיה דורשת לגשת לטקסט עם כלי היגיון בלבד, והאינטואיציה הינה הכרה של מעבר להיגיון. אולם החוויה המעצימה שחוויתי שעה לפני כן החזירה אותי לאותו רגע לפני כחודשיים וחצי, שבו שמעתי לראשונה כי אותו אדם שהכרתי כמלאך הינו רוצח שהודה ברצח כפול, והאינטואיציה, אותה תובנת-על, הבזיקה בי.

[illegible]

לאחר יום נוסף של חקירה, בעודי מנסה לישון בתא המעצר בקומת הכניסה במשטרת הרצליה, נכנסו שני שוטרים צעירים והעירו אותי ואת העציר הערבי. נוהל הבדיקה הרגיל כולל זיהוי ומישוש פיזי של הגוף לפני שאוזקים אותך ליציאה מהתא. משום מה, תוך כדי בדיקה שאלו השוטרים כל אחד מאיתנו על מה הוא עצור. אני עניתי כמובן "על לא עוול בכפי". "פחח..", סינן מבין שיניו אחד השוטרים, והפנה את מבטו לעבר חברו, תוך שהוא מניף את ידו הימנית לעברי בתנועת ביטול מוחלטת. "עזוב אותו, זה שישייה", הוסיף בשעה שנפנה לאזוק אותי. אחר כך דרור הסביר לי ש"שישייה" זה כינוי שמעניקים השוטרים למי שבעיניהם הוא משוגע. כנראה שמקור הכינוי בתנועת סיבוב האצבע ליד הרקה, להמחשה שהראש של האדם עליו מדברים מסובב, ובתנועה זו מציירת האצבע באוויר את הספרה 6, סעיף נפשי.

לפני כשבועיים התרסקה מעבורת החלל קולומביה, ובה האסטרונאוט הישראלי, אילן רמון. בניידת שלוקחת את הערבי ואותי לאבו-כביר, הרדיו משמיע את שירה של רחל, "זמר נוגה", בביצועה של אסתר עופרים. רונה רמון הקדישה את השיר לאילן, "הַתְּשַׁמֵּעַ קוֹלִי, רְחוּקִי מִי, הַתְּשַׁמֵּעַ קוֹלִי, בְּאֶשֶׁר הִנֵּךְ - קוֹל קוֹרֵא בְּעֵז, קוֹל בּוֹכֶה בְּדָמִי וּמַעַל לְזֶמֶן מְצֻנָּה בְּרִכָּה", ואני מרגיש שאני מקבל מסר מהבית, מרחל, והלב שלי מתמלא אהבה.

קוראים לנו מהניידת לכניסה האחורית של אבו-כביר. לפנינו עומדים שלושה עצירים אזוקים זה לזה. הערבי ואני מתקרבים. הימני מבין השלושה מביט בי במבט משונה. אני שואל אותו, "אתה מרגיש טוב?" והוא עונה לי, "למה, מה קרה?" אני עונה, "אתה נראה עצוב, רוצה תפוח?" ומגיש לו תפוח מהכיס. העציר מסובב את ראשו ממני ואומר לעצמו מספיק בקול כדי שאשמע, "דחוף אותו לתחת יא בן זונה". קלטתי שהוא הבין את המחווה כעלבון. הרצון לעזור, מסבך אותי. רשמית השפה המדוברת כאן היא עברית, אבל למעשה, מילים ומחוות פיזיות יכולות לקבל פה משמעות שונה לחלוטין מאשר בעולם שממנו אני בא.

כשחזרתי לתא, קם יצחק, האבא של "הנסיך הקווקזי", וחרף הפצרותי שיחזור לישון, "מה פתאום, אתה כמו בן שלי", התעקש להכין לי תה. כשכולם ישנים בתא, ישבנו יחד בשקט של אחר חצות, מחממים את כפות ידינו בכוסות התה החם. יצחק סיפר לי על בנו, ועד כמה הוא אוהב אותו. אמרתי בחום, "אין כמו אהבה של אבא קווקזי. עד לכלא בא לשמור על הבן שלו".

העברית של האב דלה אף מזו של בנו, ולמרות זאת הצלחתי להבין. יצחק סיפר כי יש לו באבחזיה, בירת קווקז, מתפרה ובה כ-400 תופרות, וכי בנוסף, הוא סוחר בזהב בטיביליסי ובמוסקבה. "הכול יש לו לבן", אמר בכאב, "כסף, מרצדס, בית, אישה, תינוק". אזרתי אומץ ואמרתי, "אולי הגיע הזמן שהבן ילך בכוחות עצמו". הוספתי, "גם הגב שלי היה כפוף כשעבדתי עם אבי, אך ברגע שמתחילים ללכת לבד, הגב מתיישר", וזקפתי את גבי. "אתה צריך לחזור הביתה ולהיות עם האמא". יצחק הנהן בהסכמה, אבל מעצרו נמשך עוד כשבועיים, שבמהלכם חלה מאוד, והבן לקח קצת אחריות לשם שינוי.

יום שלישי

לילה נוסף חלף. חיכיתי לבגדים נקיים, שאמורים היו להגיע מהבית. שלא כהרגלי לא התפללתי שחרית. והנה ניגש אליי דומא וביקש להניח תפילין. אחר כך נשא באוזניי נאום אמונה מרתק, ואמר שחש צורך לדבר איתי. באורח פלא, כשדיבר לעומק, נעלמה העילגות מהעברית שלו. אמרתי לו שאני מסריח ומטונף לאחר יותר משלושים שעות ללא מקלחת, ושאלתי אותו אם כדאי להתפלל כך או לחכות לבגדים נקיים. הוא הציע לי ליטול ידיים, ואמר שזה שלמעלה יודע שעשיתי כמיטב יכולתי. הרי ממילא הכול בידי שמיים, ולכן אין טעם בדאגות. למרות זאת בתפילתי צעקתי והתווכחתי, זעמתי וכעסתי. הזכרתי לעצמי שוב את הפסוק ממסכת אבות: "רק הישמר לנפשך מאוד, וזכור את אשר ראית".

הכניסו אלינו לתא את יורי החייל מגולני שפגשתי בבית המשפט ובקשתי שישחררו אותו בערבות. הפעם לא ניבטה מעיניו הכרת תודה, אלא אכזבה וכעס.

בעיניו הייתי עוד מישוהו שהבטיח הבטחה שלא התממשה. לימים נודע לי שחמי הגיע לבית המשפט עם דמי הערבות אך נרתע כשנדרש בנוסף גם לחתום ערבות על אדם שאינו מכיר.

בצהריים ניגש אליי אחד הסוהרים, הוציא אותי מהתא ודיבר איתי בצד, "האם השארת שקית בגדים בתא הקודם, ביום שישי שעבר?" עניתי שכן, והוא אומר שיש עציר שטען שהשקית שלו, אבל שמי כתוב עליה. סיפרתי לו שסבתא הייתה מספרת על אביה, שהיה מחלק חלות בסתר, וכי השארתי זאת בכוונה. "לי לא חסר דבר בחיים", אמרתי. ביקשתי לא לבייש את העציר שלקח את הכול לעצמו. לו חלק את הבגדים עם חבריו, לא הייתה נוצרת בעיה. מסתבר שבניסיוני להיות צדיק גדול, סיבכתי את הדברים וגרמתי לצרות. השקית חוזרת אליי. ריח הבית נשאר בבגדים שבתוכה. יש דרך לעשות דברים. נותר הרבה ללמוד.

יום רביעי, ח' אדר ב', תשס"ג

יהודי יקר שלי שלום רב,

חש אני כי אני מתקרב אליך מעת לעת. כן, מתרגש אני מאוד בעת כתיבת שורות אלו, ולא אתבייש לומר, כי דמעות נקוות בעיניי.

באורח פלא, יותר מאי פעם, אני רוצה לזעוק תודה מקרב לב על הימים שאני חי בהם לאחרונה. מן הסתם, יחשבו כי השתבשה דעתי.

לא אכפת לי מה חושבים אחרים, גם את זאת למדתי מאבי. לא חשוב מה אחרים חושבים, חשוב מה אנו עושים.

זה מכתבי השני אליך. נזכרתי, כי במכתבי הראשון שכחתי לציין את הסיבה שעוררה אותי מלכתחילה לכתוב. הסיבה היא החלום. כן, זה נחמד, השילוב בין עוררות לחלום. השילוב הזה מעניק משמעות חדשה,

ספונטנית, ואני חושב שבדיסרטציה שלך על האינטואיציה בפנומנולוגיה של הוסרל, השילוב הזה מופיע...

ובכן, לגופו של עניין --- נאלץ אני עתה לקטוע את הרצף --- יציאה לחצר ואחר כך ארוחת צהריים.

ובחזרה לחלום: האם אנחנו לא שרויים בחלום כרגע, הרי זה לא נורמלי, נראה כמלחמת עולם שלישית, גוג ומגוג, סוף העולם, ואני מאחורי סורג ובריח באשמת רצח אבי. העניין הפרטי שלי נראה פתאום כה שולי.

ובכן עמנואל, קראתי בפרק 'ותיק כמו העולם', כי בעת כתיבת הפרשנות חלמת חלום. גם אני חלמתי חלום...

בבוקר סיפרתי כי חלמתי חלום עם פרפר, ושאלתי מה המשמעות של פרפר. ענו לי כי פרפר הוא הנשמה. איזה יופי.

מאז נכלאתי אני חש חופשי, נפשי השתחררה, ואני שלם עם עצמי יותר מאי פעם.

העציר יוסף זהר, תא המעצר 32, אבו-כביר

יום רביעי אחר הצהריים, תא מעצר בגלילות

בצהריים שוב נלקחתי למשטרת גלילות, שם אכלתי ארוחת צהריים בחדר של ראש צוות החקירה, בו נוהלו רוב החקירות. החוקרים ניסו זה אחר זה להעצים את הדרמה, כשהם חושפים את מידע שהם מחזיקים, כביכול, ושיש בו לדבריהם כדי להרשיע אותי. הקניטו אותי, "אתה מוכן להסביר לנו מדוע למטפל יש אינטרס להפליל אותך, אם לא עשית דבר?" הטונים עלו את. היה ברור לי שהם רוצים להפחיד אותי ולראות את תגובתי לקראת העימות עם המטפל.

החוקרים הושיבו אותי על כיסא, אזקו אליו את רגליי, ומצדדי עמדו שני חוקרים ואחזו בידיי. הציבו מולי כיסא, והבטיחו כי לא יאפשרו לו להתקרב אליי. הרגשתי שאני במאבק לחיים ולמוות. האדרנלין פעפע בגופי כשהכניסו אותו לחדר החקירה, מלווה בשני חוקרים. הושיבו אותו בכיסא מולי. הוא התבונן בי, ונראה חיוור ורזה מכפי שהיה חודשים אחדים לפני כן. התבוננתי בו ישירות בלי להרכין את ראשי.

נדמה לי שהוא זה שהחל לדבר. מיד הסתערתי עליו, "למה אתה משקר, מה הם הבטיחו לך?" במפגש הקודם, במרפאה באבו-כביר, אני הייתי מפוחד והוא נראה זועם. הפעם הגעתי מוכן למפגש עם חיית טרף. נלחמתי על חיי ועל חיי משפחתי, והעייפות מימי החקירה הארוכים נעלמה ברגע. החוקרים הבחינו כי הוא מתחיל לענות לי וניסו להשתיק אותו. הוציאו אותו מהחדר, ומבעד לדלת ראיתי אותם במסדרון מנסים ככל הנראה לתדרך אותו ולשתול את הטקסט הרצוי בעיניהם בראשו. שוב הכניסו אותו. שוב צעקתי עליו אבל הוא נראה כסמרטוט אדם, גמגם ולא ענה לעניין. החוקרים לא היו מוכנים לאפשר לו לענות לי ושוב הוציאו אותו.

החוקר עם האף הבולבوسی צעק בפני, "אני מזהיר אותך, אתה תדבר רק כשירשו לך". זה הטריף אותי, במקום לאפשר למטפל לענות הם מנסים להשתיק אותנו. התרוממתי והשתחררתי מאחיזתם בידי, ואולי בפעם הראשונה צעקתי עליהם בחזרה בעוצמה שמעולם לא ידעתי כי קיימת בי, "אתם לא מזיזים לשערות על הביצים שלי", תוך כדי שאני אווז באשכיי בהתרסה וחושף שיניים. הושיבו אותי בכוח חזרה על הכסא והחזיקו בידי. לאחר זמן מה נתנו למטפל שוב להיכנס. הפעם צירפו מתורגמן שתיווך ברוסית בין שאלות החוקרים המכוונות ותשובות המטפל. הותשתי, זה כבר לא היה עימות ישיר ולא היה טעם לענות.

אחרי העימות החזירו אותי לתא המעצר, והאדרנלין עדיין רתח בדמי. על אחת המיטות בתא ישב בחר צעיר, רזה וקטן קומה. בקול צייצני שאל מי אני ומה אני. התעצבנתי. ניגשתי אליו, רכנתי מעל לראשו ויריתי, "אני לא רוצה לשמוע אותך יותר, ברור?" הבחור השתק לחמש דקות, שבהן נעתי הלך ושוב, מריץ במוחי את העימות כסרט וידיאו. לפתע צייץ, "בוינה מה יש'ך? תירגע בנאדם, זה אני,

שמעון, שכולם אוהבים. תראה מה החברות כתבו לי", הוסיף והציג ספר עטור ברכות, כרישומים על יד מגובסת. מרוכך ניגשתי אליו ועיינתי בברכות המשעשעות. האדרנלין התפוגג. התביישתי בעצמי על שכה בקלות אימצתי את האופן האלים בו נהגו בי. "סליחה בחור", התנצלתי, "עברתי חקירה עכשיו בפנים ולא הייתי בנוי לעוד שאלות". המשכתי לשבת לידו על מיטת הבטון, מקשיב לסיפורים שלו וקורא את המתח שניבט מפניו. חשתי שהוא נוהג בי כמו באח גדול או מבוגר שניתן לבטוח בו. "אתה יודע מה, תן לי לפצות אותך", הצעתי. השכבתי אותו על מזרן על הרצפה ועיסיתי ברוך את פניו ואת גופו. שנינו נרגענו ושכחנו לשעה קלה את המקום שבו אנחנו נמצאים.

יום חמישי אחרי הערר במחוזי

רחל שלי,

"כד הקמח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר, עד אשר יבוא מטר על פני האדמה".

ראיתיך היום קצת חלישה. אני יכול להבין. סימנת לי בידיים אזיקים דמיוניים. זה לא נתפס, אך זה בהחלט מסתמן כדבר אפשרי. אלוהים, עד כה עוז רוחך ניפח את חזי והייתי אריה בשבילך, לביאה שלי.

הבוקר חשתי שעליי להחזיר חוב - לך, למשפחה ולחברים העוטפים אותנו. הרצון להקרין עליכם מילא אותי עוצמה, שלא חשתי כמוה אולי אף פעם.

מצאתי כי לביאה = לב יאה, ומי בנשים לב יאה לה כשלך, לביאה?

דרור נתפס בעיניי כמעין מדריך רוחני, מדריך למטייל בגלקסיה. ואכן, אני בגלקסיה שונה מזו שהכרתי כל שנות חיי עד כה, ועלי ללמוד לנווט בה במהירות. אני עושה זאת לא בלי טעויות, אך איזו אינרציה

פנימית מצליחה לשמר בי כיוון של דבקות באמת ללא הרף, ואני מתקן תוך כדי תנועה.

הוא מכין אותי לשלב הבא, "היה סטואי, תן לאירועים לזרום סביבך בלי לפגוע בשלוות רוחך". אני מסמן בראש את האפשרות שתיעצרי, תיכבלי באזיקים, ותושבי בבית המעצר. מבחן קשה.

יחד עם זאת אני נזכר בשיר שכתבתי לך שלשום, ושורות הסיום שלו: "...במהרה אהובתי, נועדת לגדולות!" מקבלות משמעות נבואית משהו. שכן המבחן שלך גדול לאין שיעור משלי. בשביל אמא, לעזוב ילדות בוגרות ומבינות ותינוקת בת שלושה חדשים – זהו קושי כמעט לא אנושי. הנפש הגדולה שלך תמצא את הדרך להתרומם מעלה, והאמת תלווה אותך בכל עת, כי ככל הנראה אכן נועדת לגדולות.

שרון סער הביאה לי את השיר "אני מאמין", שקיבלה מאמא שלי בפקס. המילים מקבלות רלוונטיות מדהימה: אמונה ברוח האדם, ברעות, בעתיד..., "כי עוד נפשי דרור שואפת, לא מכרתיה לעגל פז"..., בלב, בשלום, בעשייה, ביופי ובשגב.

שחקי, שחקי על החלומות, גם בפרצוף של החוקרים. תמשיכי לצחוק כי אני ממשיך להאמין באדם, כי עודני מאמין בך.

גם המושגים חסד ואמת מקבלים פה משמעות עמוקה. מאז הסירו ממני בפעם הראשונה את השרוכים והחגורה, איני שורך או חוגר שוב. יש בכך תחושת שחרור נעימה, אני לא כבול לכללים חברתיים ומשוחזר מהטקס המשפיל, לכאורה, של הסרת השרוך והחגורה כשאתה מוכנס לתא מעצר.

טיפות פרחי הבאך שלך הקלו על אנשים רבים כאן, והסוכריות שאני מקבל פה ושם מחולקות למי שצריך.

אין כמו לטיפה, חיוך וסוכריה. אלה ממש תרופות פלא. זה עבד בתא המעצר במרתף בית המשפט הבוקר, ועזר גם לחבר שהיה במתח לקראת שחרור בערבות.

גם שיחה והבעת אהדה לא עולות כסף, אך בעלות ערך רב. בתחילה קפצתי על כל הזדמנות כזאת, אך בהדרגה למדתי להתבונן ולהשתלב בטבעיות עם רגעי החסד. זוהי חכמה גדולה, ויש לי עוד הרבה מאוד מה ללמוד. באורח פלא אנשים מחזירים ברצון. אסירים וסוהרים כלואים כאן במציאות אנושית לוחצת, אך ניצוצות חסד ואמת בוחקים פה בבור ביתר עוז. קערת החסד אינה מתרוקנת, וככל שלוקחים ממנה כך תתמלא.

לתת מתוך תחושת שליחות, בלב פתוח, ללא כל טובת הנאה. להתאמץ ולא להתמוגג אלא להמשיך הלאה. ראי זה פלא, הקווקזים עזבו עם מזלג הקפה. הוצאתי את המזלג המאולתר שקיבלתי בשבוע שעבר מוולרי, כמזכרת על שעות נחמדות יחד, והחדר זכה בשתייה חמה. קערת החסד לעולם תתמלא מחדש.

נצרי בלבך, גם אם יאיימו לפגוע בי, לעולם לעולם תאמרי רק אמת, וכך גם אני אנהג. אני יכול להגן עלייך רק על ידי האמת שבלבי, נהגי כך גם את איתי.

כתבי לי אהובתי, גם אם אראה את מכתבייך בזמן אחר. אל תחסכי נייר ודיו. יש לך פחות זמן חופשי ממני, אך גם פה פועל פלא הקערה. מרוקנים את המחשבות לנייר, והראש מתמלא בדברים חדשים. כה נפלא.

יוספי שלך

חמישי בערב

ניגשו אליי שני עצירים ערבים, ושאלו אם אני זהר. כשנענו בחיוב, הביעו את אהדתם כלפיי. זה נחמד. גם הסוהרים מביעים אהדה, ומדי פעם מישוהו מהם תוחב לידי חבילה, לחם או שקית ירקות. אני לא מצליח לסרב. אני חש לא בנוח, זה לא בסדר. הפיתוי, הפיתוי.

בחוץ מנשבות רוחות מלחמה מהמפרץ, ובתא מספרים כי רוסיה וצרפת בעד עיראק, וכנראה גם קוריאה כמוהן. שוב הנפש הרוסית. דעתנו על הצרפתים ידועה, ועל קוריאה... טוב, זו אחוות הדיקטטורים המופרעים.

העצירים המנוסים מעוניינים במלחמה. סיפרו שבמלחמת המפרץ הראשונה, שחררו את כל העצירים באבו-כביר, לפחות את אלה שלא נחשבו מסוכנים. אני מהרהר מה אעשה אם אשוחרר פתאום. האם אדאג למטפל? לא נראה לי שראוי להיכלא כך, כשטילים עפים בחוץ, גם אם הוא רוצח. אבל זו גם יכולה להיות ההזדמנות שלו לתקן את נפשו, להיות כמו הקדוש שהוא קרוי על שמו. הרי הוא רופא, ובעת מלחמה יכולותיו נדרשות. הייתי עושה זאת, מהמר על הנפש הרוסית הגדולה. טירוף, אני מקווה שזה לא מלחמת עולם, אלוהים ישמור.

הפסקה קלה, ושוב מדברים על המלחמה. אני שואל מה אפשר לעשות. נפתלי אומר, "כל אחד עושה מה שהוא יכול. אחד מתחבא, אחד בורח". אני שואל מה אני יכול לעשות, והוא אומר, להתפלל. אני מרים את הכפפה, ושואל אותו אם הוא רוצה להצטרף אליי למנחה. הוא אומר שכן, ואני מציע לעשות זאת בקול. אנו עומדים זה לצד זה, ובפעם הראשונה בחיי אני מעין שליח ציבור.

כשמבטאים את התפילה בקול אפשר להכניס בה כוונה גדולה. כך גם סיום התפילה, "... עָצוּ עֵצָה וְתָפַר דְּבָרוֹ דְּבָרָו וְלֹא יָקוּם כִּי עֲמָנוּ אֵל...". עמנואל שאליו אני כותב, הנמצא "למעלה מן המקום הזה", הוא גם עמנו.

יצאתי להפסקת חצר ולארוחת ערב. בינתיים דיירי התא התחלפו, ובמקום הקווקזים נכנסו שני הערבים הצעירים ומהמר כפייתי יהודי. הצעירים הערבים מעריצים אותי ועוטפים אותי בחיבה. לפני כן נפרדתי מהקווקזים בחיבוקים ובנשיקות, והם ביקשו מהערבים לדאוג לי.

הכרתי את דן מאגף אסירים, שעושה תורנות חדר אוכל. אתמול שוחחנו מעט בתא המעצר במרתף בית המשפט. הוא מרמת השרון. "מחיי הסושי" כדבריו. אני זוכה בחצי קוטג'.

מתרגול בחדר הליכה לפנים ולאחור, ניתן ללמוד דברים מפתיעים. בניווט, כשאנו הולכים קדימה, אנו מפנים מבט לעבר נקודה לפנים. בניווט לילה, כמו בהליכה לאחור, אנו זקוקים למצפן, לכיוון ולמפה להכרת השטח. כיוון שאיננו יכולים לראות, חסר לנו מידע חשוב, לפעמים מכריע. אנו נזקקים להפעיל את הראש, מאחר שהחושים לא מספיקים.

בחדר אין מצפן, והכיוון נמצא למטה; חריצים בין אריחי הבלטות מסמנים את הדרך. ברגע שאתה מוצא את הדרך, אתה יכול ללכת ישר גם בעיניים מכוסות חלקית. אם אינך רוצה להיתקל בקיר שמאחור, כל שנותר הוא לספור צעדים. ההליכה לאחור משחררת. לפתע אינני מתוח כמו קודם, ואני יכול לבחון, אם תנועות הגוף בהליכה לאחור מתבצעות כמו בהליכה לפנים. ואז זה פועל גם הפוך; כשאני מתיישר בהליכה לאחור הביטחון העצמי בדרך מתחזק, ואז גם ההליכה לפנים בטוחה וישרה יותר. האם התרגול הזה מלמד מה צפוי לי, וכיצד עליי להיערך לקראתו? האם כשאצא מפה, דרכי תהיה בטוחה וישרה יותר?

עדנאן, ששוהה כאן כבר שישה חודשים בגין חשד למעורבות בשוד, עושה תורנות ספונג'ה ועובר לידי כשאני מתפלל. סימנתי לו ביד שאיני יכול לדבר ושיבוא אחר כך. הוא חזר לקראת תום התפילה ונשאר צמוד לדלת הכניסה. החדר היה חשוך, ולכן גם אני הייתי צמוד לדלת בעלת הסבכה, מצדה השני, וכך עמדנו משני צדי הסבכה, בשקט ובתפילה. אחר כך דיברנו קצת. "זהר תגיד, אתה מבואס?" עניתי, "לא, למה?" עדנאן התעקש, "אתה כן נראה מבואס". הסברתי, "בתפילה אני בוכה ופונה בלבי להורים של אשתי, ומאמין שכך אוכל לחזק את לבם, אבל בעצם אני שמח", מבלי דעת אם אני מנסה לשכנע אותו או את עצמי.

עדנאן ביקש שוקולד. ניסיתי להעביר את ה'פסק זמן' אך הוא לא עבר דרך הסבכה. לקחתי שני ופלים אחרים שכן עברו. אחר כך הוא ביקש עוד אחד. אמרתי

שאינ, אבל החלטתי לחפש שוב, ומצאתי והעברתי לו. הוא קלט משהו בהבעת פני ושאל, "בחיית זהר, אתה עושה את זה מכל הלב?" "עניתי בטח, אני נותן מכל הלב". לחצנו אצבעות ידיים מבעד לסבכה. למדתי משהו גדול מאוד עכשיו. אם אתה נותן - תן מכל הלב. פירוש השם מובארק הוא "המבורך", הסביר עדנאן. לתת מכל הלב זו באמת ברכה.

יום שישי לפנות ערב

אנו שרועים איש איש במיטתו, כשסולטאן פונה אליי. "יוסף, למה אתה מבואס? אתה רוצה אולי שאני אשיר לך?"

יום שישי לפנות ערב, וכל האגף מקשיב לזמירותיו של סולטאן המכוונות אליי. לאחר מכן, כשקראתי בקוראן שתרגם לעברית ד"ר אהרון בן-שמש, הבנתי שהוא שר את הסורה ה-12, "בשורת יוסף". לא כל מוסלמי מכיר את הטקסט ומעטים יודעים לשיר אותו, אבל סולטאן הוא תלמיד חכם, בנו של חאג', רופא בכפר לא רחוק משכם. הוא זוכר את הטקסט על-פה ושר אותו בכוונה רבה.

"...כאשר סיפר יוסף לאביו: "חלמתי חלום כי השמש והירח ואחד-עשר כוכבים משתחוים לי", התרה בו אביו: "בני, אל תספר על חלומך לאחייך לבל יחרשו עליך רעות לפי עצת השטן האויב הגלוי לבני אדם. אולם כאשר חלמת כן יקום, וריבונך יבחר בך וילמדך לפרש את הקורות וישמור לך ולביתך את חסדו, כמו ששמר לאבותינו אברהם ויצחק מקודם, כי ריבונך יודע וחכם". ואכן..".

המנגינה עולה ויורדת במקצב החוזר על עצמו, כל הברה מן המילים היפות מודגשת בכוונה רבה, והשפה מבטאת תחושה של שגב. אני בכלל לא מבין מה הוא שר לי, אבל קולו ממלא את דמדומי הערב בתוגה, חודר לגופי וממס את העצב שנתקע לי בחזה.

"...בבית הסוהר נפגש יוסף עם שניים מעבדי המלך שנאסרו יחד עמו, ואחד מהם סיפר לו שראה בחלומו שהוא שוחט ענבים, והשני סיפר שראה בחלומו שהוא נושא סל לחם על ראשו ועוף אוכל ממנו. ויבקשוהו: "נא הודיענו, מה פשרם של חלומות אלה, כי אנו רואים שאתה מן החכמים והישרים". ויען להם יוסף..".

סולטאן סיים ובאוויר הורגש שקט, תחושה שאף אחד לא רוצה להינתק מהרגע. ואז פנה אליי סולטאן, הסביר לי מה הוא שר והוסיף, "מי שהכניס אותך לבור הוא שיוציא אותך".

תוך כדי כתיבת שורות אלה שוב הוא שר, ומתא אחר עונים בשירה ובתיפוף מזלגות. פתאום נכנס - כאילו יצא מסרט רוסי ישן - זקן לבוש מדי צבא רוסיים. רק 25 יום בארץ וכבר נעצר. עברית, רוסית וערבית מתערבבות זו בזו, כדי לעזור לו לתקשר.

התיאטרון האנושי, שנעשיתי חלק ממנו, חי ללא הרף סביבי. עטי לא מסוגל להדביק את קצב ההתרחשויות של החיים כאן. אני מציין לעצמי את הדמויות בכינוי תיאורי, כדי לא לשכוח אותן; הנרקומן השמאלני, המזלג החשמלי המאולתר, השיכור עם המסמרים בראש, הקווקזי עם העצירות, הנסיך הקווקזי עם נעלי הזמש, אבא קווקזי, הגרוזיני האשכנזי, האחים, המדובב, השניצלייה, השליט המזמר, הילד מזל טוב, הקומיסר הזקן, הסוהר טוב הלב, האפרוח בתא המעצר, תולי "רק תגיד לי עוד דבר אחד", הפיליפיני הנשי. היופי בתיאטרון של אגף עצורי יום הוא שכמעט כל יום השחקנים מתחלפים. אנשים נכנסים ויוצאים מהבמה, טרגדיה וקומדיה מתערבבות זו בזו. המוזיקה והשפה משתנות ללא הרף.

יום ראשון ב"מעברים" ברמלה

במוצ"ש, כשכבר היה נראה לי שלא ייקחו אותי, איך שאני נשכב ומנסה לתפוס תנומה, מגיע הסוהר האתייופי טוב הלב. אני נפרד בחום מכולם, אוסף הכול ויורד למטה. ב"לובי" נאמר לי להיכנס ל"כלוב". במהרה מצטרפים שלושה ערבים מהשטחים, שעבדו ללא רישיון וקיבלו מאסר, וככל הנראה מועברים לשאטה. אני פונה לחובש העובר במסדרון ומבקש תה, מסביר לו שהגרון כואב לי. הוא עובר פעם נוספת ואני מבקש ממנו אקמול. שוב הוא דוחה אותי ואומר, "עשית לך מנהג לבקש ממני כל פעם שאתה רואה אותי". אני מוותר.

מגיעים שוטרים במדים בצבע חום, מדי השב"ס. אני מנסה להבין למה לוקחים אותי יחד עם השלושה, ומציין שאני מיועד לירושלים, לעליון. הם לא מגיבים על דבריי, אלא נטפלים למעיל שלי. אני לא יודע ממה להיות מוטרד קודם ומסביר שהמעיל נקנה בכספי הפרטי, ושירת אותי במילואים במשך עשר שנים. הגבוה הממושקף מסביר לי בקול רך שזה לא תקין, כיוון שזה דומה למעילי השוטרים. הוא שואל בעדינות אם אני מבין. אני מביט בו ורואה שמשקפיו דומים לשלי, ומעיר, "יש לך משקפיים יפים". הוא ישר תופס, מחייך וצוחק. הוא שואל, "אתה מהפרשה?" אני לא עונה, והוא ממשיך, "הפילו עליך תיק". אני ממשיך בשתיקתי והוא מוסיף, "היה איתך עוד מישהו". אני מנסה להדוף את השיחה ועונה, "לא היה איתי אף אחד". השיחה מסתיימת. הגרון כואב ביתר שאת. מעלים אותנו לפוסטה ובפנים אני מבין שאת הלילה אעשה בתא מעצר בכלא רמלה.

לפנות בוקר, ברמלה, במתחם תאים המכונים מעברים, אני משחזר את השיחה שמנקרת לי בראש ומעירה אותי. במקום לומר לא היה ולא נברא, לא דובים ולא יער, יצא לי משפט עם משמעות כפולה. אני כבר יודע שבעולם המראה ההפוך והחשוך הזה, משפט שאינו במקום יכול להתפרש בכל אופן אפשרי.

יש שאלות, שכל תשובה עליהן עלולה להתפרש לא טוב. לא היה איתך בבית עוד מישהו? כן = אשם, לא = אשם. וכשאתה מתעקש להבהיר שאין לך קשר לאף אחד ואומר, "לא היה איתי אף אחד", משמע היית לבד. מלכודת פשוטה ואכזרית. נראה לי שכאב הגרון ביקש להזהיר אותי. צריך להקשיב לגוף, הוא קולט מידע משל עצמו.

לשלושה מהשטחים סיפרתי את סיפור יוסף וכתונת הפסים. הסיפור הקסים אותם ומצאתי בו גם אני משמעויות רלוונטיות שלא חשבתי עליהן קודם. מתייחסים אלינו כמו לזבל. אסור לי להתרגל לכך. לארבעה עצירים נתנו שלוש שמיכות. בלילה קר שכזה כל אחד זקוק לשתי שמיכות. הבחור שאמר לי שהוא רוצה "להפוך את עצמו", כלומר להתגייר, עושה עמי חסד ונותן לי את השמיכה שלו.

היום אמור להתקיים הדיון בעליון בערעור שלנו על הארכת המעצר. שש בבוקר ואני אמור להילקח בעוד כעשר דקות. גרוני ניחר וזקוק לתה חם עם דבש. סתם מים חמים גם יתקבלו בשמחה. כיסיתי את 'היהודי'. הוא עבר את הלילה הזה חלקו בישיבה וחלקו בשינה ללא שמיכה.

מעלים אותי עם עצירים נוספים על אוטובוס ממוגן ויוצאים לדרך. לפתע האוטובוס נעצר. מורידים אותי עם עוד שני עצירים ערבים ומכניסים אותנו למעין כלוב בירכתי GMC לבנה. בפנים נמצא כבר אסיר יהודי בשם אייזיק, שהורשע ברצח וערער בתקווה לקבל הרשעה בהריגה. הדיון בערעור מתקיים היום. אייזיק מקרין עוצמה, מעט מפחיד, אך מבריק. שוחחנו בדרך ולאחר מכן במרתף בית המשפט העליון. אייזיק סיפר לי על מערכת המשפט והרשים אותי כיצד בעזרת בג"צים, כפי שמכונות עתירות האסירים, הצליח להילחם בשירות בתי הסוהר ולשפר את תנאיו ותנאי חבריו. כשראה שאני קשוב לדבריו, חלק עימי סיפור מרגש על אסיר צעיר שהוא חנך בכלא, ובעזרתו חזר למוטב. "בשביל הבחור הזה", כך אמר, "היה שווה לי כל מה שעברתי. יש לי רצון לעזור גם לך". אני אכן זקוק לעזרה. אני חייב להפעיל את הראש.

במרתף ביקש אייזיק מסוהר שיאפשר לו לעבור לתא אחר כדי להתפנות ביחידות. כשחזר פנה אלי, "תשמע, חשבתי עליך, במהלך המשפט שלי קיבלתי הצעה לעסקת טיעון. דחיתי אותה, טענתי להגנה עצמית, והיינו בטוחים שהתיק הולך לזיכוי. אם הייתי לוקח את העסקה, כבר הייתי מקבל שליש ומשתחרר. אם תצליח להשתחרר למעצר בית זה סימן שהתיק שלך בדרך לזיכוי. אם לא, אני חושב שכדאי לך לשקול לקחת עסקת טיעון".

אחר הצהריים, בשובי למעברים, פגשתי שוב את החרדי שהיה אתנו לילה קודם, והתברר לי שהוא סרבן גט. ניהלתי איתו שיחות נעימות. חיוכו ממס. יש לו עשרה ילדים, והוא אמר שרצה עשרים. נראה לי שהוא יושב בכלא כבר שנה בגלל קמצנותו לשלם לעורך דין ובשל עקשנותו לא לחלק את הרכוש. מהצד זה נשמע כל כך מטופש.

יש גם הרבה כאב אמיתי בדבריו, הנובע מהניתוק מילדיו. שוחחתי איתו כיצד ניתן לקרב את הילדים, כיצד להתמודד עם המערכת ובייחוד כיצד להתמודד עם הכעסים ועם החולשות. אני מאוד מקווה שהצלחתי לעזור לו במשהו. הוא נפש טובה, וראוי שישתחרר ויפתח דף חדש בחייו. מצאתי דרך ללבו כשאמרתי לו, שיהיו לו בעזרת השם עוד עשרה ילדים מאישה שנייה, אם רק ישחרר את הנוכחית.

בתא נמצא גם רן, נער היפראקטיבי בן 18, שהולעט מילדותו בכדורי ריטלין. מעציר אחר אני לומד מושג חדש NA - נרקוטיס אנונימוס, קבוצת תמיכה למכורים. הוא מתגלה כאיש בוהמה לשעבר. לדבריו, היה בקבוצת המכורים הראשונה עם מונה זילברשטיין, וכיום הוא כותב את סיפור חייו בכלא ומלמד וחונך עצירים. כשסירבו לתת לנו מזרנים ושמיכות התחיל להתפרע. ביקשתי את רשותו לגעת בפניו והוא נרגע מיד.

בסוף המחברת אני כותב לרן את האלף בית באותיות דפוס גדולות, ובמאמץ רב הוא מצליח לכתוב מכתב לאמו, אולי לראשונה בחייו. יחד עם עיראקי ועם NA ניסחנו עבורו מכתב למנהל כלא עצמון, ובו בקשה לחון אותו מביטול חופשות ולאפשר לו להגיע הביתה בפסח.

יום שני

לפנות בוקר אני מועבר לבית המשפט בתל אביב אחרי קדיש בחצר ההמתנה. אני בתענית. זה נראה לי יום גורלי, וכשהחרדי אמר לי שהיום תענית אסתר, החלטתי לקיים אותה. באופן מפתיע הרעב והצמא לא מפריעים כשאתה החלטי.

אני מגיע למרתף, ושוב אנשים מבקשים את עזרתי להניח תפילין. בחזר רואי צעיר רועד ואני משאל לו את המעיל. הבחור יפה תואר ונראה כמשתמש בסמים. עמידתו זקופה כמי שמכיר בערך עצמו, נראה פיקח אך שבור משהו, אולי בהשפעת הסם. אני משאיר לו פתק עם שמנו וכתובתנו, ותוהה אם מבחן החסד והאמת יעבוד. הוא מבטיח להחזיר את המעיל כשיגיע בחזרה לאגף.

אני מוצא מהמרתף. אחד החוקרים מחכה לי בחוץ ואני מבין שהעתירה בעליון נדחתה, ולא קיבלתי שחרור למעצר בית. אני נלקח לגלילות, שם אני מתעקש לדבר רק עם ראש צוות החקירה. אחר כך אני מורד לתא המעצר. אחרי כמה שעות מוציאים אותי לחדר נפרד על מנת להיפגש עם דרור ושרון. הם מעדכנים אותי שרחל בחקירה, ואומרים שהשופט בעליון לא התייחס ברצינות הראויה לעתירה.

אני מספר להם בכעס מה ששמעתי מאיזיק, בנוגע לסטטיסטיקה של בתי המשפט, על כך שרובן המכריע של כתבי האישום מסתיים בהרשעה, ועל המלצתו להגיע לעסקת טיעון. כדי להמחיש את התחושה שלי שהכול שרירותי, הנחתי לעט שהחזקתי בידי ליפול סתם על השולחן. "ככה חורצים גורלות?" שאלתי.

דרור ניסה להבין, "אתה רוצה עסקת טיעון?" לא יודע מהיכן היה לי האומץ לומר לו, "אני לא עושה עסקה עם השטן", שיהיה ברור. דרור נרגע ומזהיר אותי לא לרמוז אפילו על כוונה כזאת. אני אומר שגם אם זה יהיה הפתרון, אני מעדיף לעצום את עיניי לעולם, למות ולא לומר דבר שקר, ושיסלחו לי כולם. הוא מנסה להרגיע אותי שתשעים ושבע אחוז הרשעות זה כולל את אלו שהודו מראש, ולכן אחוז ההרשעות ללא הודאה נמוך יותר, ואם לא היה סיכוי הוא היה פורש מהמקצוע.

אני שואל אם אחוז כזה נחשב להצלחה, והוא טוען שזו חרפה. הוא מוסיף שצריך לזכור שכל מקרה עומד בפני עצמו, ושיסייבי החפים מפשע גבוהים יותר, אך הוא לא נוקב במספר. הוא מציין זיכוי של שני נאשמים שייצג לפני כשלוש שנים. האחד זוכה לגמרי והשני זוכה מחמת הספק, לאחר כמה שנים. נראה שהוא חש שאני זקוק לסטטיסטיקה שלו. אח"כ הוא מסביר לי שהתיק הולך לכתב אישום, ושהוא ינסה להביא את זה להצהרת תובע בקרוב, כדי לקצר את התהליך.

בחצות בערך נכנס לתא המעצר ראש הצוות, והעלה אותי לחדר החקירה. "קח את הכסף שלך מתחת ר"ג", אמר, התיישב והושיט לעברי את 200 השקלים שנתתי ללובי ציפור השיר. "החקירה הסתיימה ואנו עומדים להגיש נגדך כתב אישום", אמר בטון שקט. "אנחנו יודעים היום שאכן התקיימה שיחת טלפון בלילה שאביך נרצח, ב-00:33, אבל זו הייתה שיחה מוזמנת, ובכל מקרה רחל לא ידעה היכן אתה ב-23:00, כך שגרסת האליבי שלך נפלה". עניתי, "זה לא יכול להיות, רחל ידעה שאני ישן בבית, שכן היא עצמה העירה אותי בעקבות שיחת הטלפון מהמטפל, שקרא לי לבוא מהר לאבא", תוך ניסיון לחשוב מה פתאום רחל אמרה דבר כזה, ולעכל שאכן עומדים להגיש נגדי כתב אישום.

לא תפסתי עד כמה המידע על שיחת הטלפון משמעותי. אולי כי בשעת לילה מאוחרת זו אני כבר מותש, ואולי עקב האופן שבו מסר את המידע. הוא אינו אומר לי, מצאנו את שיחת הטלפון שכל הזמן התעקשת על קיומה, וגם אינו אומר כמה זמן הם כבר יודעים על כך. החוקר גם אינו מסביר מדוע הם לא שיתפו במידע את שופטי המעצרים, שבדיונים הקודמים טענו בפניהם ששיקרתי לגבי קיומה של שיחת הטלפון בה הזעיק אותי המטפל מביתי. יתירה מכך, הוא משקר בכל מה שקשור לדבריה של רחל באשר לנוכחותי בביתי, וממשיך להחזיק אותי בתחושה שהמציאות סותרת את דבריי.

"אתה רוצה להוסיף משהו?" שואל ראש צוות החקירה. "אני מבקש לדבר כמו בשיחה רגילה". הוא מסמן לחוקר השני שזה בסדר. מאוכזב ומפוכח מול יחסי הכוחות בינינו, אני בוחר לדבר מלב אל לב. "תחושתך, שפסיקתכם לגביי נחרצה מראש". "זה לא נכון", הוא עונה מרוגז.

רציתי להעביר עליו ביקורת בצורה מרומזת, "אני יכול לספר לך משהו שקראתי בספרו של ליבוויץ, 'שיחות על שמונה פרקים לרמב"ם', בעניין הוויכוח של סוקרטס על הסוסיות?" "טוב", עונה החוקר בקוצר רוח. "הקטע מעביר את המסר שהסוס הוא לא סך תכונותיו החיצוניות, אלא מהותו הסוסית. סוקרטס מקניט

את תלמידו ואומר שהוא אינו רואה סוסיות, אלא סוס, כיוון שהוא מתבונן בעיני סוס".

החוקר מכווץ את עיניו, ואני מזדרז לומר "כוונתי היא שאתה מתבונן בי בעיני חוקר, ולא רואה את מהותי, וכי לו הבנת את מהותו של יוסף זהר, היית יודע בוודאות, כי לא ייתכן שאעשה את מה שאתם מייחסים לי. שכן, אהבתי את אבא שלי והייתי מאוד מסור לו". אני אומר וקולט שממש מסרתי את נפשי עבורו.

החוקר מוריד אותי אישית למטה, לתא המעצר. "אפשר לשאול אותך שאלה אישית?" אני שואל רגע לפני שהוא מכניס לתא. הוא מהנהן בהסכמה, "תגיד, שינית את שם משפחתך מזילכה לזך, אחרי מות אביך?" "לא", ענה. ניסיתי להבין, "זך לעומת זילכה זה ללא אלוהים?" "פשוט קיצרתי", ענה, "זילכה זה זיכרון לכוהני הדת, ואילו זך זה זיכרון כוהנים", הסביר בסבלנות מפתיעה. "איבדת את אלוהים?" שאלתי. "לפעמים", ענה. אספתי את שארית אומץ ליבי, שמתי את ידי על ליבו ואמרתי, "אני מתפלל שאלוהים יהיה אתך למען שנינו", בתקווה אחרונה שיגלה את האומץ לחשוף את האמת ולעצור את כתב האישום שעורכי הדין לא הצליחו. החוקר התעשת, "במקום הזה אין אלוהים, רק עובדות". אכן כך חשדתי.

יום שלישי במרתף בית המשפט בת"א

לפנות בוקר מעבירים אותי בחזרה לאבו-כביר. אחרי כשישים שעות באותם הבגדים, אני מרגיש כחסר בית. באבו-כביר מסכימים לאפשר לי להגיע לתא לפני ההסעה לבית המשפט בת"א, והסוהר המלאך דואג לי לסכין גילוח חד-פעמית ומעניק לי חיוך מחמם לב. אני זוכה למקלחת שמחזירה אותי קצת לעצמי.

אני מספיק להתפלל שחרית ולאכול קצת לפני שמחזירים אותי לחצר. בנקודת האיסוף בחצר אבו-כביר מגיע מאגף השמורים ועולה לפוסטה, חרדי מזוקן, שמצהיר מיד, "אני חולה נפש, ולא נתנו לי את התרופות". מסתבר שפורים היום והחרדי מנסה לעשות שמח ושר את התפילות וחלק מהנוסעים מצטרף אליו. אף

שהוא מתבטא בבלבול לגבי תוכן מגילת אסתר ומילות השירים, המנגינה חוזרת ללב. לבי הוא מעוז כוחי וגם חולשתי, ואני נמס.

בתא במרתף בית המשפט החרדי מתחיל לרקוד. שוב הכבדות משתלטת עלי והמחזה נראה לי מגוחך. אבל כשהוא מושיט לי יד אני מתגבר על הבוז כלפיו וכלפי עצמי ומצטרף. אני מחליט לזרום עם השמחה ועם השיגעון, שעדיפים על הפיכחות העצובה שאופפת אותי. תוך כדי ריקוד אני צוחק על עצמי וחדווה פושטת על פני.

התיישבנו על ספסל במרתף. "שמי יוסף", החרדי אומר לי ומוסיף, "אני בבור כיוסף הצדיק. רציתי כל כך לראות את ילדי. גרושתי בכוונה ממרת את חיי ומונעת ממני לראות אותם". מבטו היה רווי כאב, "השתוללתי מתחת לבית שלה והיא קראה למשטרה לעצור אותי". אחר כך דיבר בהתרגשות רבה על חידושי תורה שגילה. רגע אחד עיניו בלטו כעיני אדם הסובל ממיגרנה קשה, ורגע לאחר מכן הן ניעורו וקרנו, וחדרו דרכי כאילו הייתי שקוף.

"יהיה בסדר, יש לי הרגשה שאתה לא זקוק לתרופות כרגע, ואף יכול להסתדר טוב יותר בדיון בלעדיהן". מילותיי מרגיעות אותו. הוא ממלמל שלפעמים הוא מרגיש שהוא הרבי, ואז חידושי התורה שהוא מגלה יכולים להאיר את העולם כולו. הוא מצטרף אליי לצעידה הלוך ושוב במרתף המעופש וממשיך למלמל. אחר כך עוצר אותי ומדבר על כוחה של אמונה. דיבורו מתרכז ועיניו קורנות. "אם נאמין באמונה שלמה, יהיה בכוחנו לעבור דרך הקיר הזה", הוא אומר ומניח את כף ידו על הקיר.

השיחה בינינו גרמה לי להיזכר בסרט "מטריקס", ומחשבות מסוג זה התרוצצו בקרבי בשעה ההיא, כשהמציאות שלי נראתה כאשליה. הרי לא ייתכן ששוב ושוב מאריכים את מעצרי על לא עוול בכפי. זהו מבחן אמונה, ואם אאמין מספיק חזק אוכל לשבור את הקירות הללו, חשבתי לעצמי. הפתיע אותי מאוד תיאור הדברים שיצאו מפיו של החסיד, כאילו ראה אף הוא את הסרט, מה שלא ייתכן אצל אדם חרדי כמותו.

על פי דבריו, הוא מוציא קונטרסים בבני ברק, שיש בהם חידושים גדולים. הוא נמצא באשפוז יום, מתקשה להירדם ומתקשה להתעורר. הוא מתאר את כאבו על כך שזנחו אותו, שלא שמו אליו לב. אני מנסה להרגיע אותו ואומר לו שהוא לא משוגע, אלא סובל כאב גדול. הוא בוכה מעט ואני מנחם אותו. הוא מספר שהוא חייב כסף למדפיס, ואני מחליט לקנות ממנו כמה חוברות, נותן לו את מאתיים השקלים שהחזירו לי החוקרים ואת הכתובת בבית. הוא מציין שבהזדמנות יבוא אישית לביתי.

לפתע קירב אליי את ראשו והתבונן עמוק אל תוך עיניי. חשתי כאילו הוא רואה את מחשבותיי הכמוסות ביותר כבצילום רנטגן. הבעת פניו וקולו השתנו. בעודו מתבונן בי, אמר כי יש בו מרוחו של הרבי מליובאוויטש, וסיפר כי הוא מתפלל קדיש יחיד לאלוהים, וכי אף קידש את אלוהים לו לאישה.

הזדעזעתי. לרגע חשתי שהרעבע עצמו חודר לנבכי נפשי, ובוחן אם עברתי את הגבול כשאמרתי בעצמי קדיש יחיד. באותו רגע אחז אותי פחד עמוק יותר מאשר בכל שעות החקירה, בתאי המעצר ובמרתפים.

אמרתי לו שזה אסור. עיניו כבו והוא התיישב. אבל הרגשתי שבעצם, דבריו נועדו להזהיר אותי ולהציל את נפשי. הוספתי שאינני יודע על מה הוא מדבר, שנראה לי שהוא צריך להיזהר מלומר זאת, ושעליו להפחית בהדרגה את מינון התרופות.

אני מנסה קצת להתרחק ממנו, וביני לבין עצמי חושב שצריך להיזהר מאדיקות יתר שעלולה להביא לשיגעון. אני מרגיש בלבי נקי, ויודע כי התמסרותי לאבי והנכונות להתאבל עליו באדיקות הביאו מזור ללבי. ההתקרבות לאבי בתקופת מחלתו, והזכות לראות את ניצוץ עיניו מספר פעמים בימי האחרונים, טוענים את נפשי גם בימים אלו.

אני מבין שלכאב יש לגיטימציה עד גבול מסוים, שאותו אסור לחצות. אני מרגיש את סכנת הטירוף, את התהום שעל פיה התהלכתי, אם לא הייתי עוצר בעצמי

מלהגיד קדיש על עצמי. באופן אבסורדי הסיטואציה המטורפת במרתף בית המשפט החזירה אותי למציאות ושמרה על שפיותי, ועל כך אני חייב לחסיד ולרעבע תודה.

יום שלישי לפנות ערב

הבוקר לפני הדיון בהארכת המעצר, דרור אמר שהחוקרים מוכנים לאפשר לרחל ולי להיפגש. "זה יהיה בתא שוטרי הליווי, תא צדדי של אולם בית המשפט, והנטייה שלי היא להתנגד לכך, אתה צריך לקחת בחשבון שיאזינו לך". "מה יש לפחד", הגבתי מיד, "אני מת לראות אותה".

היו לי דקות ספורות לחשוב מה לומר לרחל. רציתי שתדע שאני מחזיק מעמד, שלא תדאג לי, שתהיה גאה בי. היה לי ברור שזה לא פשוט לראות אותי עלוב למראה, נעול בנעלים ללא שרוכים, עם מכנסים שנזלו ממני בלי החגורה, רזה מתמיד, ובאזיקים. גרוע מכך, בוודאי מפחיד לחשוב כיצד אני מתמודד במעצר.

הובילו אותי כבול בידים וברגלים לתא משטרתי שנראה כמו כוך קטן. זקפתי את גווי ושחררתי את פניי תוך כדי הליכה. רחל חיכתה לי בפנים, פניה קורנות לקראתי. חייכתי וקרנתי כלפיה בחזרה. רחל נצמדה אלי וחיבקה אותי. בכפות ידיים כבולות הקפתי את מתניה. נחרדתי להיווכח עד כמה רזתה מאז שנעצרתי. ואז, הרימה את ידיה, ליטפה את פני ונישקה אותי בחום. חשתי רעד בגופה אך אם פחדה עיניה לא הסגירו זאת.

אף שידענו שאנו מוקפים בשוטרים, הצלחנו ליצור אינטימיות ולהעלים את נוכחותם. ניסיתי לדבר אבל רחל ליטפה את פי וסימנה לי לשתוק. "אני לא מפחד מהם, אין לי מה להסתיר", אמרתי בכל זאת. "איך אתה מסתדר?" שאלה במבט חרד. סימננו לנו שהביקור החטוף מסתיים, והייתי חייב למצוא את המילים הנכונות לחזק אותה. "אל תדאגי לי, כולם אוהבים אותי בפנים, ואיך את...?"

"כולם אוהבים אותך ומאמינים בך בחוץ", ענתה לי בחום. "איך הבנות?" שאלתי. "הן מופלאות", ענתה ונטעה בי במילים ספורות את השקט שהייתי זקוק

לו, את הידיעה שהיא מתמודדת בגבורה, ויחד, גם אם אנו מופרדים, נצלח את התופת. אושר הציף אותי כשגיליתי עד כמה היא אמיצה ושבעיניה מעולם לא הייתי כה ראוי.

יום רביעי

נראה שמלחמת מפרץ שנייה עומדת לפרוץ. אתמול בערב נכנס הסוהר והודיע לנו שעוד מעט נקבל ניילונים וסרט הדבקה לאטום את החדר. אני חושב לעצמי, סוף העולם הגיע. לפתע עולה בי רעיון. זו הזדמנות להוציא את האמת מהמטפל. הוא הרי נוצרי מאמין, וככל נוצרי מאמין בארמגדון, סוף העולם שיתרחש בירושלים. הוא עשוי להיות מוכן לקלוט כל אפשרות. אני מקווה שהחוקרים ירימו את הכפפה, כי למרות הכול יש להם ספק גדול. ייתכן שצריך לעשות הצגה, הפעם אולי דווקא מראית העין היא שתוציא את האמת לאור.

ביקשתי מסוהר המשמרת לקרוא לחוקרים, אך זכיתי להתעלמות. מוקדם בבוקר יום ה"י לשב"י, אני מתגבר על הפחד, פונה לסוהר האתיופי הנאה, ומבקש ממנו למסור לראש צוות החקירה, שאני רוצה לדבר איתו. "על מה", הוא שואל. "על האמת", אני עונה.

לאחר כשעתיים מוציאים אותי מהתא, ואומרים שעורך דין בא לבקר אותי. כשהובילו אותי הצדה, הבנתי שבקשתי מולאה. הכניסו אותי לחדר של קצין המודיעין, שבו כבר ישבו שניים מהחוקרים. ניגשתי לראש צוות החקירה ושאלתי אותו, "האם תלחץ את ידי?" הוא ענה שאני בן אדם בעיניו ובוודאי שכן. לחצנו ידיים. "אני מושיט לך יד לקבלת עזרה". הוא הבטיח לעזור ולקח אותי לחדר נפרד.

בחדר הציע לי כיסא והתיישב מולי. "תודה". פתחתי, "תראה מה קורה פה מסביב, ניילונים בתאים, צפירות, סוהרים לחוצים מתרוצצים כאילו סוף העולם הגיע. זו הזדמנות לחלץ מהמטפל וידוי אמיתי". החוקר התבונן בי כלא מבין. "המטפל הוא נוצרי פרובוסלבי. צריך לגייס כומר אמיתי בעל תחושת שליחות

ואמונה בחשיבות האמת. להגביר מסביב את תחושת החורבן שעומד להגיע, וזה לא קשה כי ממילא אנחנו כבר בחזרים אטומים, צפירות וסירנות נשמעות מעת לעת, ועם הגברה מסוימת של האפקטים האור קוליים, תיווצר אימת החרב המתהפכת, והוא סוף סוף יאמר את האמת מה קרה בבית של אבא".

"המטפל כבר התוודה ויש היגיון בדבריו. הוא טוען שסכומי הכסף שהוזכרו בבית של אבא שלך שיבשו את דעתו, ובגללו ובגללך חרב עולמו, והוא מרבה לבכות בתא". ואז זרק לי עצם, "אולי המטפל הבין מתוך דברייך שאתה מעוניין בכך? כי הוא טוען שדיברתם על המתת חסד".

"מעולם לא", עניתי מייד, "אבל כבר למדתי שלמרות שיש לו עברית טובה, הוא עשוי להבין אותי לא כהלכה ולראיה עניין הכסף. אבא הבטיח לו חמש מאות דולר בונוס אם יטפל בו עד מותו. אני אמרתי אלף, כמו המשכורת החודשית שלו. המטפל כנראה חיבר את הדברים לסכום של חמש מאות אלף שזה סכום דמיוני ולא קשור למציאות".

"למה אתה ממהר, הרי יש הצהרת תובע, ובקרוב תוכל לראות את כל החומר ולהתמודד איתו?" שאל. "היום יש הזדמנות מיוחדת, ואין לי מה להפסיד". "יש לך הרבה מאוד מה להפסיד. מה יקרה אם בוודאי הוא יחזור על מה שאמר במשטרה?" "אם כן, אז אוכל אותה בגדול".

חזרנו לחדר של קצין המודיעין. בפתח החדר ביקשתי שאם ייענו לבקשתי, יאפשרו לי להצטרף לסימולציה לפני המפגש. ראש הצוות אמר שהוא יבדוק זאת, אך אינו מבטיח. התבוננתי בראש צוות החקירה ולחצתי בכוח את ידו. הוא הנהן בראשו ובעיניו. האמנתי שיש תקווה.

חמישי בערב

שרון הגיעה לבקר לפנה"צ. עורכת הדין המצטיינת, שעשתה התמחות בבית המשפט העליון, נשואה לגיל, חברי הטוב מהילדות. גיל ושרון מתייצבים כמעט בכל

דיון ושרון אף התנדבה לעזור לדרור ולשמש כאשת קשר עם הבית. הזוג היפה הזה היה הראשון לשכור יחד דירה, להתחתן וללדת. בשעת מבחן החברות רבת השנים מתפרצת בעוצמה. אני מתרגש כשאני כותב זאת. אני משוכנע שצר לגיל על שאינו יכול לעשות הרבה. שרון עדכנה אותי שראתה את דודו חמי בחוץ, כך שבגדים נקיים וצ'ופרים בדרך. היא נפלאה, פוקחת את עיניה הגדולות, היפות והטובות ומעבירה את החום והאמונה והתמיכה מהבית לפה ללא תיווך.

אני מקבל משרון תדפיס מאתר האינטרנט שירון חברנו הקים עבורנו עם איתי גיסי, בעלה של ורד אחות של רחל, ואת תגובות התמיכה מהחברים והמשפחה ומאנשים שאני לא מכיר. אחד התומכים כתב לי:

"This is the story of the Hurricane, The man the authorities came to blame for somethin' that he never done. Put in a prison cell, but one time he gonna be the champion of the world."

זה מחמם את הלב ואני משתף את שרון בתחושה שמעבר למקרה האישי והפרטי יש כאן כישלון מערכות זועק לשמים.

אחה"צ נפגשתי עם דרור. בעצתו אני רושם בראש הדף, "בחיסיון עו"ד לקוח". סיפרתי לו על השיחה עם ראש צוות החקירה. חששתי שייבהל ממני. שמחתי מתגובתו לצעד החרגי, בלשון המעטה, שנקטתי. "אתה מטומטם, אבל אמיץ", אמר. הניצוץ בעיניו העיד שהוא אוהב את זה. אני מנסה לבטא את התחושה, שהסיפור הזה לא יכול להסתיים בהיבט האישי שלי בלבד, אבל דרור לא מעוניין שאהיה קדוש מעונה, אלא שאצא הביתה. הוא מבצע את שליחותו כסניגור. אני מנסה להבין מהי שליחותי, מבחינתי זה לא יכול להסתיים ב"התיק נסגר מחוסר ראיות". אינני מעוניין בנקמה, אלא בתיקון. במאבק לחיים יש צורך בידידות נפש. רק כך, אני מאמין, נוכל לצלוח את המים העכורים הללו. נראה לי שמשוה מדבריי מתחבר לזעם עמוק אצלו על טירוף המערכות של הממסד.

אני מקווה שאני נוסך בו אומץ לממש רעיונות שטמונים בו זמן רב. אני חושב שהוא אוהב את הסיפור הזה, ומקווה שגם אותי. הוא ציין שאזכה לביקורי עורכי

דין נוספים. כבר הבנתי שאני סחורה חמה, שיחזרו אחריי כלקוח, אך אמרתי לו שאני בוחר ב"היפון", רומז לקשר המשפחתי שלו למדליית הכסף האולימפית בג'ודו ולכך שאני מאמין ומצפה ממנו שיביא לניצחון מוחץ. צחקנו ולחצנו ידיים.

בינתיים מפרוק מכין קפה. אני מוציא עוגת פרג מהקנטינה, כפי שמכונה משלוח המוצרים שקונים פה עבורנו המשפחה או החברים, ומשחק דמקה ערבית עם סולטאן. את הדמקה הכנתי לפני הצהריים, כשראיתי שמצב הרוח פה ירד והחברה משועממים. חשבתי, איפה נמצא פה שש-בש? על אדן החלון הייתה מונחת חבילה של ניירות כתובים. חשבתי שאולי מישו השאיר יומן וניגשתי לפשפש בניירות. אלה היו דפי עיתון שמישהו קשקש עליהם. כשפתחתי אותם התעופף מתוכם פרפר לילה וריחף בחדר. האם כשם שאני שחררתי את הפרפר מישו ישחרר אותי?

ואז מצאתי גזרי קרטון קטנים ועליהם מצוירים קלפים. מצאתי קרטון דומה וחתכתי 24 קוביות. את הלוח סולטאן צייר על הדף המשובץ האחרון שנשאר לי. הבנתי שגרסת המשחק שלהם שונה והוספתי עוד שמונה קוביות חתוכות. בסיבוב הראשון סולטאן הביס אותי ובשני ניצחתי, לצערי. נזכרתי שבילדותי אמא נהגה לומר, שאם יש מזל בקוביות אין מזל באהבה. ואני רוצה לחזור הביתה לאהבה. אבל ניצחתי למרות ששיחקתי כמעט בהיסח דעת, וזה הלחיץ אותי משום מה. אחר כך חשבתי שאולי דווקא כשלא להוטים לנצח, הניצחון בא מעצמו.

חמישי בלילה

סולטאן (שפירוש שמו - שליט) איבד שליטה. בערב הוא מבקש מהסוהר להביא לו קוראן מחדר אחר. הסוהר מסרב. סולטאן מתחנן. הסוהר מתקרב לתא ומתבונן בו, סולטאן אומר לו, "בחיית אבוק". הדלת נפתחת והסוהר תופס אותו בגרון וצועק עליו בכל כוחו, "למי אמרת, בחיית אבוק?"

הסוהר מוציא את סולטאן מהתא ומתעמת איתו בחוץ, ובעוד יוסוף ואני מנסים להרגיע את האווירה, מברוק מתערב ומקלקל, ואנחנו דוחפים אותו הצדה. אנחנו

מסבירים לסוהר שבחיית אבוק זה כמו להגיד בבקשה, ותוך כדי רואה את סולטאן נהיה אדום יותר ויותר. הוא חזק פיזית מהסוהר וזה מצב מסוכן. במזל אנחנו מצליחים להרגיע אותם, והוא מוחזר לתא. מברוק מתפרץ ואני מושך אותו למיטה שלו ומושיב אותו. הסוהר יוצא מהתא. הדם עולה לראש של סולטאן ואיתו ביטויי עלבון, כעס, זעם ורצון לנקום. אני מלטף אותו וזוקף את ראשו. "שאף אחד לא יוריד את הראש שלך, אני אומר לו, "ותשמור על לב נקי". אני נזכר בסיפור מתוך "אור הגנוז" של מרטין בובר, על הרבי שהסביר שהוא השליט של כעסו, ברצונו מחביאו בכיסו וברצונו מוציאו, ואומר לו שהכעס הוא כמו שפרייה עם להב כפול. חזק אבל מסוכן. אני נואם לו שהוא בחר מוכשר, משכיל, חזק ויכול להגיע רחוק, אך הוא חייב לשלוט ביכולותיו. האדרנלין מפעפע בדמו, ואני ממליץ לו לעשות שכיבות שמיכה. הוא פורק קצת עצבים בתנועות איגרוף מרשימות ולאט לאט נרגע.

אחר כך אנחנו פותחים שולחן; נקניקים, שקדים. אסיר עבודה מחלק תה מתוק מדי. משחקים דמקה ומספרים סיפורים. משחקים איקס מיקס דריקס ערבי. אני תופס את המשחק, שמוצא חן בעיניי, אבל מפסיד בכוונה למברוק. הוא מאושר מכך. אני דופק על השולחן כדי להעצים את תחושת הניצחון שלו. הגיע הזמן שהיהודים יפסידו קצת.

קורא בעיתון סיפור על רופא יהודי שנכנס לבית האופרה במוסקבה, בעת ההשתלטות של הצ'צנים עליו, והתווכח עם ראש הטרוריסטים במטרה לפנות פצועים, נשים וילדים. הרופא תיאר רגעים שבהם היה על סף מוות, אך לא פחד. כשאתה מוסר את עצמך לחלוטין לדבר הנכון והאמיתי אין פחד. את העוצמה של היעדר הכוח והאיום מצדך יש להפעיל בעדינות רבה, ברגישות ובחוכמה. בכלא כל חיכוך קטן עלול להתפוצץ בשנייה. אתה חייב להיות דרוך, אך לא מתוח.

שישי לפנות בוקר

התעוררתי מתוך חלום בלהות. אני מוצא את עצמי בבית קברות ענקי, אולי הר המנוחות בירושלים. רצתי לעבר הנשים המתקוטטות והיה נדמה לי שרחל נמצאת

שם כורעת ללדת, או אולי מנסים לגרום לה להפלה. קפצתי מהמצבות למעלה, ומשם קפצתי ראש אליהן למטה. עלטה כיסתה אותי, אבל בזרועותיי אחזתי תינוק. התרוממתי כשהוא בזרועותיי, ורצתי משם, ספק מדלג ספק מרחף מעל המצבות. ירדתי מהגבעה לעבר עמק שחור, אולי גיא בן הינום, ובריצת רחיפה שעטתי במטרה לחצות אותו. בלבו היו עצים ויצורים מפחידים ואני האטתי, אולם לא חשתי בלבי שום פחד והמשכתי להתקדם לאט. העצים והיצורים פינו לי את הדרך כשהם כמעט נוגעים בי.

יצאתי משם ועליתי לעבר מה שהתגלה כאצטדיון עצום. שאגות אנשים נשמעו, ואני טיפסתי במדרגות לעבר פתח ארוך שבקצהו אור. כשהתקרבתי נראתה רחבת האצטדיון. רצתי פנימה למרכז האצטדיון המואר והנחתי את התינוק. אור גדול הפציע והכה את כולם בסנוורים. רצתי חזרה לעבר הפרוזדור החשוך, ושם התקפלתי ועצמתי את עיני בכיוון החושך, בידיעה שאור גדול ועצום פורץ מאחוריי, בלב האצטדיון. הסיוט היה כה מוחשי שהתעוררתי עם דפיקות לב ומזיע כולי.

שישי לפנות ערב

בבוקר לפתע נכנס לתא עציר סיני צעיר. אני מברך אותו ב"גוד מורנינג". הוא לבוש חליפת עסקים וגורר עמו מזוודת גלגלים קטנה. אני מנסה לברר מדוע נעצר. לדבריו, הוא מהנדס שהגיע לפגישה עסקית ומואשם בגניבת טכנולוגיה. הוא מחפש טכנולוגיה עבור ייצור מוצרי צריכה ביתיים. אני נותן לו את הטלפון של אבי, חבר דובר סינית, בעל קשרים מצוינים וגם מאסטר בטאי צ'י.

לי צ'אנג מתרשם. אני נותן לו גם את מספרי הטלפון של דודתי חנה מ"קו לעובד", של רחל ושל העורך דין. בגלל האשמה כזו הוא עלול לבלות פה הרבה יותר מארבעה ימים, כפי שאמרו לו. אני מקווה שהוא לא יכעס עלינו, הישראלים, ואומר שלסינים וליהודים הרבה מן המשותף, וכדאי שיהיו הרבה עסקים בן שתי המדינות.

הניסיון מראה שקשיים בתקשורת בין-אישית, במיוחד מחסום שפה, יוצרים חשדנות ואיבה עד כדי פיצוץ. כך בכלא וכך גם בעסקים, מסתבר. לך תדע אם יש משהו באשמה נגדו, אך בכל מקרה הוא זכאי לייצוג הולם. לקחתי אותו לחדר האוכל ונשארתי איתו. ריכוך ההלם הראשוני חשוב להמשך הדרך שלו כאן. עליי למשול ברוחי מאוד מאוד ולהשתמש בתובנה הזו בעת הצורך. כשקוראים לו לצאת, הוא משאיר איתי את המזוודה שלו.

בצהרים הגישו לנו מאכלים שהוכנו כלאחר יד, ירקות חתוכים גם שניראו כשאריות אתמול וחתיכות עוף ותפוחי אדמה שוחים בשמן שרוף. אחרי הארוחה המזעזעת אני חוזר לחדר, ומצטרף לשולחן שסולטאן ומברוק פתחו. זיתים, חמוצים, חמוס. נחמד. מברוק נראה מדוכדך ואומר שמצב הרוח שלו עולה ויורד. אני נואם לו, שמהכלא אפשר לצאת פחות ממה שהגעת או יותר, ושואל במי זה תלוי. הוא מצביע לשמיים, ואני מצביע עליו. זה תלוי בנו, מה אנחנו עושים בזמן שיש לנו כאן. בבית אין לנו זמן, אנחנו חמורים מהבוקר עד הלילה, פה יש חופש ואפשרות לעשות דברים. הזכרתי את נלסון מנדלה שהתפתח בכלא. בטוח שהוא הגיע עם מטען כלשהו. באורח פלא, אחרי כ-20 שנות מאסר, לבו נשאר נקי ללא כעס, וללא טינה ושנאה. האישיות האצילית שלו המיסה את חומות הברזל ושינתה היסטוריה. אתה יכול להיות סופר אם אתה רוצה, אני טוען כלפיו. אין לי מושג מה מחלחל לראשו.

על סולטאן לנאומים שלי הייתה השפעה חיובית. הוא לקח קוראן מחדר אחר, והתחיל להתפלל, לכתוב שירים ולצייר אותי על הקיר. כשהראה לי התנצלותי ושפשתי את הסיד כדי להעלים את הציור. אמרתי לו, "חס וחלילה להישאר כאן על הקיר לנצח".

לי צ'אנג חוזר מבית המשפט. הוא לא קיבל עורך דין, לא קיבל פרוטוקול ולא נתנו לו לטלפן. קבלת אורחים נפלאה לאיש עסקים זר. מברוק מגיש לו מהאוכל, לוקח אותו לשחק איקס מיקס דריקס ואני מסביר לו את הכללים.

אחרי האוכל סולטאן ואני מתפללים. עכשיו סולטאן שר מהקוראן ומברוק מתפלל. זה משרה אווירה אחרת. שקט בתוך התווה ובוהו מסביב. לי צ'אנג אומר שמעולם לפני כן לא חשב שלדת או לתפילה יש משמעות.

מוצ"ש, 22 במרץ

אחר הצהרים התיישבנו לשתייה חמה עם עוגה וסיפורים. יוסוף סיפר על המרפאים הכפריים, ונראה שיש לו גישה לכך. אתמול סיפר קצת על עצמו; לפני כחודשיים, בשבת לפנות בוקר, נפטר אביו, והוא השאיר את הגופה בבית וסירב לנתיחה. אני פוגש עוד ועוד "יוספים" שדומה כי נשלחים אליי. אביו ביקש שיוציאו אותו מבית החולים כדי למות בבית, גם אצלם זה נחשב מצווה, וביום שישי זה קדוש. כיוון שיוסוף התנגד לנתיחה שלאחר המוות, חקרו אותו שעות רבות במשטרה, אך לבסוף כיבדו את בקשתו לא "לחתוך" את אביו. גם אלינו באו חוקרים, וחקרו אותי, את המטפל ואת הצוות הרפואי. אם הייתה בעיה הם היו אמורים לגלות אותה כבר בעת ההיא, אז מדוע רק עכשיו עולים החשדות?

בלי לשאול אני מבין שיוסוף מעורב בפרשה רצינית. הסיבות להימצאותם של אנשים כאן פחות מעניינות אותי; מה ששובה אותי זה הניצוץ בעיניים, שאני מבחין בו רק אצל מייעוט שבמייעוט בקרב העצירים. השאר כבויים או מפוחדים או שרויים בהלם. זו החוכמה וזו הגדולה, לשמור על חיות חרף הנסיבות. אני מבין שבעלי הניצוץ כאן הם לרוב עבריינים שמנצחים את המערכת, ומבחינתם המעצר הוא 'אקסידנט' בדרך לזכייה. אני חייב לנצח את המערכת, ואז המעצר יהיה קרש הקפיצה לחיים.

רעש מבחוח קוטע את כתיבתי. כמה סוהרים מובילים בכוח עציר שנראה אחוז בקריז בעוד הסוהר שהתעמת עם סולטאן חובט בו ללא הרף. "אם הייתי מכיר טוב יותר את המערכת ולא מפחד, אני מאמין שהייתי יכול במילים לעצור את האלימות הזאת", אמרתי ליוסוף. "אולי נתלונן עליהם?" הצעתי. "עזוב, לא כדאי לך

להתעסק בזה כשאתה כאן. אני יוצא הביתה ואני אתלונן עליו דרך העורך דין שלי", הציע בג'נטלמניות.

"בבית, אחות שלי "רואה" דברים שקורים, ומזהירה אותי כשצריך", סיפר. הדברים שאמר הלמו תחושה שמלווה אותי וחיזקו שיש בה ממש. "תגיד, אתה מכיר את זה שלפעמים אתה מרגיש חזק עד כדי כך שאף אחד לא יכול עליך, ולפעמים אתה מרגיש חלש ולא מסוגל לזוז?" שאל. אמרתי לו, "לדעתי זה כמו הכעס; אם אתה שולט בכעס הוא כוח חזק, אבל אם הוא יוצא משליטה הוא מסוכן כחרב פיפיות, חרב בעלת שני חודים שעלולה לפגוע בך עצמך. אך אם תשלוט בכעס, תוכל לשלוט בכוח שלך". "וואלה תודה לך, כבר הרבה זמן חיפשתי תשובה, התשובה שלך נראית לי". "מה שסיפרת על אחותך חיזק אותי. אנחנו "קוויטים", השתווינו", אמרתי ליוסף ולחצנו ידיים.

עשינו הפסקה למשחק הגנב. ארבעה משתתפים, ארבעה פתקים מקופלים: שופט, חוקר, מרביץ, גנב. יושבים על שמיכה על הרצפה, זורקים את הפתקים, וכל אחד פותח בחשאיות. השופט קובע את מספר מכות החגורה ביד. החוקר צריך לקבוע מי מבין המשתתפים הוא הגנב ומי המרביץ. אם הוא מנחש נכון, המרביץ מכה את הגנב, אם הוא טועה המרביץ מכה אותו. כשאני כותב זאת עולה בדעתי, שהבעיה בעולם האמיתי היא, שהחוקר לא מקבל מכה אם הוא טועה, ובכל מקרה מי שחוטף את המכות הוא אזרח תמים.

המשחק בנוי על דרבון למתן הצלפות חגורה כואבות, ובסיכויים הבאים נקמות על המכות הקודמות. כך הדינמיקה מגבירה את המתח ואת הצחוק. בגללי הם הסתפקו בשתי הצלפות, אבל תבעו ממני להצליף חזק.

מברוק רצה קעקוע של שלוש נקודות על שורש כף היד. בעולם הפשע משמען "אני מצפצף על החוק". ביקשתי שלא יעשה זאת, או לפחות יחשוב על כך עוד יום. והוא הסכים. ואז אמרתי בטעות, שאם כבר שיעשה קעקוע של בחורה. מברוק נדלק וסולטאן כבר מתארגן לעשות לו קעקוע עם שם חברתו הרוסייה.

בצהרים הוציאו את לי צ'אנג לחקירה נוספת ועכשיו החזירו אותו כדי לקחת את המזוודה. הוא נפרד מאיתנו בחיבוקים ובנשיקות. החלפנו כתובות ואחר כך ביקשתי ממנו להיכנס לחפש בגוגל את אתר התמיכה ולצרף תגובה. אם כל סין מאחוריי - הכול אפשרי.

חלק שני - כתב אישום

יום ראשון, לפני הצהריים, מרתף בית המשפט בתל אביב

כשמעלים אותי מהמרתף לאולם, אברהם, השוטר המזוקן בעל העיניים הטובות, אומר לי, "לא תשים מכשול לפני עיוור", ומזהיר אותי שצלמים נמצאים באולם, כנראה בעקבות פרסום הידיעה בדבר הגשת כתב האישום נגדי. רגע לפני שאנחנו נכנסים למעלית השירות, אברהם מסתובב אליי ואומר לי שהוא מאמין בחפותי, ולכן אינו יכול לאזוק אותי. באותה נשימה הוא מבקש, שכשאראה את קרובי, לא אצא מעבר לדוכן הנאשמים. עניתי לו שאינני יכול להבטיח זאת, נטלתי את האזיקים מידיו ואזקתי את רגליי בעצמי.

דרור כבר חיכה בפנים, וביקש ממני לא להגיב לתקשורת. הוא מכנה אותי, "דניאל בגוב האריות", ובאמת השתדלתי להפגין שוויון נפש. אני לא שם, אך בכל זאת משתדל ככל יכולתי להקרין כלפי בני משפחתי והחברים רוגע וביטחון. עליי לטעת בהם שוב ושוב את האמונה, שהם לא סתם מגיעים לבית המשפט, שזה חשוב לי ואני מעריך זאת מאוד. קראתי את כתב האישום ומצאתי את רחל בין עדי התביעה. הנחתי שהם ינסו להכשיל אותה, ויהיה לנו קשה לתקשר בתקופת המשפט.

נעמדתי והקראתי את השיר של טשרניחובסקי, "אני מאמין", מול פניה של אמא. היא הזדקפה מול המצלמות. בתחילה בכתה, אך התעשתה ואמרה בצורה ברורה, כי לא ייתכן שפושע יעמוד זקוף מול המצלמות. זה ריגש אותי מאוד, ולא יכולתי להתבונן בה. התיישבתי והשתדלתי להתעשת. אחר כך אמרתי לכתבים, "בחוף חושבים שמאחורי סורג ובריה נמצאות חיות, אבל אני מצאתי כאן בני אדם. חברי סולטאן מכפר ליד שכם, שר לי בשבת את סיפור יוסף מהקוראן, והזכיר לי שגם בבור הגדול ביותר אלוהים נמצא, ושמי שהכניס אותי לבור הוא שיוציא אותי". דרור ושרון ניגשו אליי ולחצו את ידי בחוזקה. עיניו של דרור ברקו.

הוציאו אותי מהאולם ולאחר כחצי שעה העלו אותי שוב, והשיבו אותי על ספסל בהמתנה להקראת כתב האישום. עציר התיישב לידי ואחר כך הגיע סולטאן

אזוק לעוד שני אסירים. התרוממתי, לחצתי את ידו ואמרתי לעבר רחל, "תכירי, זה סולטאן". בתחילה ניסתה להסות אותי, אך חזרתי והזגשתי, "זה סולטאן חברי", והיא קיבלה זאת.

ביקשו ממני לעמוד, הקריאו לקונית את כתב האישום ואספו אותי חזרה לפיר המעלית. לפני שיצאתי מהאולם אמא אמרה לי בטון מצווה כהרגלה, "תתרכז רק בעצמך, אם אין אני לי מי לי". חשבתי רגע וענית, "אם אני רק לעצמי מה אני?"

דרור נפרד ממני בפתח המעלית ואמר לי שאני חזק מדי. הוא צדק. האדרנלין בכל זאת פעפע בי. עליי ללמוד לפעול בשוויון נפש, מתוך תחושת חוסר כוח מוחלט. חוזק זה אשליה שמתנפצת מהר. רק בשחרור המוחלט מאשליית העוצמה נמצאת העוצמה האמיתית. עליי לעבור עוד כברת דרך כדי להגיע לשם. חברי למעצר שהם כ"קבצנים בבקתה בקרחת היער המוארת תמיד" מהמעשייה, ידריכו ויגדלו אותי עד שאהיה מוכן לכך.

אחרי הצהרים, אבו-כביר

כשירדתי מהפוסטה באבו-כביר, שאל אותי אחד השוטרים, בעודו משחרר אותי מהאזיקים, אם אני קורא פסוקים מהקוראן. תהיתי מדוע הוא שואל. הוא ענה ששמע ברדיו. ראיתי בעיניו ניצוץ של הערכה, וחשתי שעשיתי משהו נכון לקירוב לבבות.

במסדרון לפני מדרגות העלייה לאגפים מפתיעה אותי שרון. בקסם הטבעי שלה התחבבה על השוטרים. אני נינוח מתמיד ושמח מאוד על בואה. שרון מעניקה לי פרספקטיבה על העבודה של דרור ושרון, וזה חשוב. המסרים התומכים מהבית גם הם חשובים מאוד.

עליתי בחזרה לאגף ב', מעצר ימים. הסוהרים מורים לי לרדת דרך מעבר אחר לאגף נס, אגף פתוח חלקית ובו תנאים משופרים. בכניסה לאגף מראיין אותי סוהר, ושואל על מה אני עצור. אני מתקשה לבטא את המילים ולבסוף אומר, "אני הבן של משה זהר, הצלתי את אבא שלי ומאשימים אותי בהריגתו". השוטר נבהל, צועק

על מישהו בטלפון, "מה שלחת לפה?" ואני מבין שנפסלתי בריאיון הקבלה. אני מוחזר לקומה ב', והסוהר המלאך לוקח אותי לאגף מעצר עד תום ההליכים, לתא שבו לדבריו יש חבר'ה טובים.

זו הפסקת צהריים ודלת התא פתוחה. התא ריק ומישהו שוכב על המיטה התחתונה בצד ימין. "גברי", צועק המלאך, "הבאתי לך חבר". גברי מסיט את ראשו לאחור, מתבונן בי וקופץ מהמיטה. גבר מרשים עומד מולי, ועיניו ופניו הטובות שמחות. התקבלתי לחדר.

אני מכניס את הציוד וגברי לוקח אותי לחצר, שם אני פוגש חבר'ה שכבר הכרתי קודם. מחליף חוויות, לחיצות ידיים וחיבוקים. פוגש את זמיר מהשבת לפני שבועיים, ואומר לו שהתפילין לרשותו מתי שירצה, ואני בתא 40. הוא צוחק, גם הוא בתא 40. התחלה נחמדה. חוזרים לתא וזמיר פותח שולחן ומכין טחינה. נקניק וחמוצים כבר על השולחן ועוד רגע נעשה הפסקה, ולאחריה מתוכנן משחק קלפים.

הפסקה נוספת, והפעם גברי מכין סלט ירקות, חומוס עם טחינה וסלט טונה. אי אפשר לסרב. אחר כך שתי "פרטיות", סיבובי משחק רמי בלשונם. אני מפסיד אבל על פי האימרה של אמא זה מעודד אותי שאראה את רחל בקרוב. אנחנו פותחים טלוויזיה, אבל המסך מקולקל ואפשר רק לשמוע. ממילא מדברים רק על המלחמה. אחר כך שומעים את התכנית ב"טברנה", שירים אחד אחד.

זמיר עובר שעות קשות. מסתובב חסר מנוחה ומיוסר, ככל הנראה מנסה להיגמל. הצעתי לו לכתוב, ולשמחתי הבחור הסתער על ההצעה, ומהצד התרשמתי שהוא שופע כפי שהערכתי. לאחר מכן הזמין אותי לקרוא מהדברים שכתב, אבל לא הרגשתי בנוח לעשות זאת. לאט לאט. אנחנו שישב בחדר קטן, וצריך לתת מרחב אחד לשני. נראה שאני כאן "זקן השבט", והם מתייחסים אליי בכבוד ובחיבה, לא מסכימים שאשטוף כלים וכדומה, אבל אני לא מוותר ומכין תה לכולם.

יום שני

הבוקר טלפנתי לראשונה זה שלושה שבועות. ברגע שרחל שמעה את קולי פרצה בבכי. הופתעתי מעוצמת רגשותיה. "אני חייבת להחזיק את עצמי בשביל כל המשפחה, כולם תלויים בי ומסתכלים עלי, אבל עכשיו אני כבר לא יכולה". חום פשט בי, הייתי כה מרוכז בהתמודדות ולא קלטתי עד כמה חיי אחרים שזורים כה עמוק בנשמתי. "יהיה בסדר, האמת תנצח", ניסיתי להרגיע. "אנחנו חזקים כי אנחנו חזקים וננצח אותם", הגיבה בלהט, מנסה לחזק אותי מהבית. "את נפלאה", אמרתי מבלי דעת איך אוכל לתאר בשיחת טלפון את התפעלותי הרבה ממנה ואת הכוח שאני שואב מעוצמתה הרכה.

הסוהר אוהב הקוראן הכניס לי לתא דף צהוב בכתב ידי. זו הבקשה שלי לפגישה עם מפקד הכלא, בה הצעתי את עזרתי בהיערכות להתקפת אב"כ. סגן המפקד חתום עליה. הוא מודה לי על הרצון לעזור לחיי אדם, ומבטיח להיעזר בי בעת הצורך.

לפני הצהריים הגיע אלי דרור עם שלושה ספרים, שניים שביקשתי ואחד נוסף. זה מאוד ריגש אותי והתאפקתי מלנשק אותו. הוא הביא את "הביוגרפיה של שרלוטה", ונתן לי לכתוב עליה הקדשה עבור רחל. בנוסף הביא את "תיקון הלב" בעריכת יצחק שדה, על הגותו של ר' נחמן מברסלב. את "הזור" מאת אלבר קאמי דרור הביא עבורי כמתנה, והקדיש לי "בידידות ובאמונה".

דרור אמר, "אנחנו נערכים לדיון בבקשה למעצרך עד תום ההליכים, כלומר עד תום המשפט. אנחנו נגיב בפרוטרוט לאישומים ונתנגד למעצר. ככל הנראה הדיון בשבוע הבא יידחה וזה יאפשר לנו עוד זמן להיערך". סיפרתי לו שמצאתי על קופסת סיגריות מלבורו, הסיגריה האהובה על אבא, את הסיסמה שלו, "ויני וידי ויצ"י", באתי, ראיתי, ניצחתי. אמרתי בנחישות, "המשפט צריך להסתיים לפני שהוא מתחיל, אחרת הוא יימשך חודשים רבים שבסופם יחרץ גורלי".

בנקודה זו החליט דרור שעליו לנער אותי, "אני רוצה להבהיר לך, שעם כל הכבוד להתמודדות היפה שלך, עלינו לנהל משפט ולהתמודד עם העובדות. בניגוד למה שמקובל לחשוב, החוקרים לא מתעמקים בפרטים, ועל הסניגור למשוך את המשפט ולמקד אותו במקום שהוא בוחר בו ולא התביעה, ושם להרים אבן על אבן".

הבנתי את המשמעות, אין דרך להימנע ממשפט ארוך ומסוכן. אספתי את עצמי ואמרתי, "אלוהים נמצא בפרטים הקטנים", ודרור הנהן בחיוך.

דרור הניח מולי את כתב האישום, ועברנו על כל סעיף וסעיף, לבדוק אם הוא אמיתי, שקרי או מנוסח באופן שגוי. דרור ניגש לטקסט כמו חוקר ספרות, בוחן צורה, מבנה וסגנון ומסיק מסקנות מעניינות על ה"תסריטאי" שכתב אותו. רדידות הטקסט באמת מעוררת תמיהה, ודרור אומר שמתחזקת אצלו המחשבה שהעסק הזה לא רק מופרך מיסודו, אלא גם אין לו במה להיאחז.

אני מקווה שהוא מתחיל לעכל, שמיותר לחלוטין להשאיר אותי פה חודשים רבים בגלל שזה התהליך הסטנדרטי. עם זאת, אני מתחיל להאמין שלא סיימתי את ההכשרה שלי פה, ושכל רגע אמצא משמעויות נוספות להיותי כאן. לפתע, הזמן הפנוי הרב שיש לי לראשונה בחיי אינו נראה לי מספיק.

בערב אני משוחח עם סיימון. הוא שוכב במיטה העליונה, ואני עומד לידו. הוא אומר, "למדתי להכיר אותך, אתה בן אדם נחמד וחינני. אבל מה, כשאני רואה אדם ברחוב אני מיד חושב שלוש מחשבות עליו: א. אני יותר חכם ממנו, ב. הוא אינטרסנט, ג. אני יותר טוב ממנו".

"אתה צודק", אני מגיב, "זו תבנית החשיבה שלנו. אנו חורצים דעה מוקדמת בצורה אוטומטית, אבל כשאנו פתוחים להתבונן ולהכיר באמת, אנו מופתעים". הוספתי, "זה נובע מכך שאנו צאצאי ציידים. כשאבותינו הקדומים יצאו לשדה, לא היה להם זמן לחשוב אם החיה שמולם טובה או לא, והיה עליהם לקחת החלטות מהירות בצורה אוטומטית כדי לשרוד. אולי מותר האדם מן הבהמה זה להיות מודע לחיה שבנו ולהתעלות מעליה".

יום שלישי

היה קר מאוד בלילה, ואף אחד לא רצה לצאת מהמיטה בבוקר. קמתי ראשון, אך כשפותחים את הדלתות ליציאה לחצר, אני עדיין באמצע הנחת תפילין. בסך

הכול יש שתי הפסקות חצר במהלך היום, ואני צמא לצאת להתאוורר. הסוהר מאיץ בנו לצאת. שאצא עם התפילין עליי? לא, זה לא ראוי. אני נשאר. הדלת נסגרת, תחושת החמצה צורבת, אבל הדלת לא נטרקת, מה שמאפשר לי לצאת אחרי התפילה. מישוהו כיבד אותי, אדם לאדם אדם.

בצהריים אני מתיישב בחדר האוכל ליד גברי. פתאום מישוהו מניח חתיכת עוף. הסוהר מזרז את האנשים לסיים אבל מודיע שיש תוספת. גברי ניגש ומביא עוד עוף ומציע לי. אני מסרב. "אתה צריך להשמין", הוא קובע. הסוהר המלאך ניגש ושואל אם אני רוצה עוד משהו. אני מודה לו ומניד את ראשי לשלילה, אך בכל זאת הוא חוזר ומביא לי עוף בין שתי פרוסות לחם. לראשונה חשתי שובע נעים בארוחת צהריים. "אבו-רביע אוהב אותך", אומר עדנאן בחיוך כשאני לוקח את המגשים החוצה. "אני לא בטוח שזה מגיע לי", אני אומר בתגובה, ולעצמי סח, הלוואי שאהיה ראוי לכך.

כשחזרנו מהארוחה, חיכתה לי קנטינה בתא. תיק בגדים נקיים, מצעים ושק ענקי גדוש במזון. ידה של רחל ניכרת; לצד קופסאות השימורים והאורז וכדומה, מצאנו אבקת מרק עוף. רק מבשלת מקצועית תבחין בכך שחסר מרכיב כה חשוב. רושם לעצמי הזמנה לפעם הבאה, לשיפור תנאי המטבח של תא 40: כף עץ, קערות וצלחות פלסטיק, ספר בישול, סכו"ם חד פעמי.

שלישי אחר הצהריים

קוראים לי מהתא לפגישה עם עורך דין. שרון מתווה בפניי את התהליך שדרור תיאר, תגובה לכתב האישום והתמודדות עם הבקשה להארכת מעצרי עד תום ההליכים. לאחר מכן אנו משוחחים ואני משתף אותו בחוויותי ומקניט אותו עם תיאור הבישולים של גברי. שרון מתריס, "אני מקבל את הרושם שהתאהבת בכלא".

לאו מוחלט. אני נמצא בשלב מעבר. עד עכשיו רצף האירועים, חרף הקשיים הפיזיים והנפשיים, העסיק את מוחי ואיפשר לי לצוף. השגרה - נוחות יחסית, אוכל משופר, חברה טובה וספרים טובים - הרבה יותר מסוכנת. קל לשקוע בעצלות, במעין שאננות. זה מבחן קשה, ואני חושש ממנו. ברור שאני רוצה לצאת מפה, אבל אני חייב לצאת כמנצח, ובהקדם. אני נכון להקריב את הזמן הקצר, לשהות פה במקום במעצר בית, ובלבד שאצא לחופשי והאמת תצא לאור. אני שואל את עצמי מה יהיה בתום הפרשה הזו וחושב שליום שאחרי יש חשיבות גם היום. זה לא מעסיק אותי בכל רגע וגם אין בכך צורך. נהפוך הוא, הענקת חשיבות לכל יום פה, חרף המגבלות, היא זו שתיתן ערך וחשיבות לימים של אחרי. אני מחפש מוטו לדבוק בו, דרך שיש ללכת בה, ונזכר בדברי הלל, "אם אין אני לי, מי לי? וכשאני לעצמי, מה אני? ואם לא עכשיו, אימתי?" נראה לי ששלושת ההיגדים אחד הם - לצאת מעצמי.

אחרי השיחה עם שרון, בתא, זמיר בישר לנו כי השופט המליץ על גמילה, ואביו משתדל לסדר זאת כך שישתחרר בקרוב למוסד מתאים. הטלוויזיה התקלקלה. החבר'ה מאלתרים מברגים ומפרקים אותה. אני אומר, "שום דבר אינו עומד בפני הרצון", וזמיר חוזר על דבריי. הוא נחוש וזה מוצא חן בעיניי. הוא מצא אצלי אוזן קשבת ו"השקט" ו"האדישות" שלי, כפי שהוא קורא לזה, מסעירים אותו. הוא כתב מכתב לאמו ולאביו וביקש שאקרא אותו. הערכתו שהוא מוכשר, אולם הופתעתי מעוצמת הרגשות שהביע ומאיכות הכתיבה. לרגע הפכתי בשבילו לדמות אח גדול, ולוואי שאמלא את ציפיותיו, וחשוב מכך שימצא את דרכו. לאחר מכן הוצאתי מהחבילה ששלחה לי רחל סט מצעים שלם. גברי עזר לי להכניס את השמיכה לציפה, והמיטה נראתה כמו בבית. תענוג.

רביעי בבוקר

רציתי לקום מוקדם אבל השילוב של פעילות ערב מאוחרת וקור מקפא בבוקר השאירו אותי ער במיטה. סיימון יצא לבית המשפט בראשון לציון בתקווה לסגור עסקה של שבעה חודשים. השאר ישנו ואני התפללתי שחרית.

השמש יצאה לכבודי, ויכולתי להתקרב לחלון המזרחי ולקרוא בנעימות, אף שנורות הניאון עדיין כבויות. אתמול בערב אחרי האוכל הכנתי תה לכולם, והוצאתי מהחבילה עוגת שמרים בטעם קינמון. אני מתנזר משוקולד, אבל לקינמון לא יכולתי לסרב. העוגה היבשה נימוחה בפי, הסוכר והקינמון עם הבצק יצרו עיסה חלומית שניגרה מהחך לוושט בתענוג רב. ראוי ליהנות מאוכל, כך הוא נקלט טוב יותר בגוף.

בהפסקת הצהרים של האגף שלנו, אנו עוברים במסדרון סמוך לדלת הכניסה לאגף שטחים, ולפתע מבקש ממני עדנאן, דרך סורג, טלכרט. אני נענה ברצון. הוא נחמד, יש בו משהו שנוגע ללבי. מלבד זה הוא משכב, והאפשרות שלו לקבל עזרה מהבית אפסית. הוא אומר שאחר כך יחזיר לי את הטלכרט, ושהוא לא רוצה שיידעו שקיבל אותו ממני. אמרתי לו שאין שום בעיה, כי אוהבים אותו אצלנו ואפילו גברי אומר שהוא בסדר. הוא ענה שהוא יודע, אבל יש גם כאלה שלא אוהבים אותו. הוא רואה את זה כי הוא "פותח", כלומר, יש לו תכונה, מין יכולת לראות בפנים של אנשים. הוא סיפר שלמד את זה מאביו. שגם במצרים הוא למד ועסק בזה, וגם בקפה הוא "פותח". הוא העיד על עצמו שהוא חכם למרות שהוא צעיר. התפעלתי וביקשתי שילמד אותי לפתוח בקפה והוא הסכים.

חזרתי לתא. סיימון חזר מבית המשפט והחל לשתף אותנו בהתפתחויות ובאפשרותו לרקום עסקה טובה. מצאתי את זמיר שרוע על המזרן שעל הרצפה, מהורהר. נגשתי אליו. "דיברתי עם רחל", סיפרתי לו, "וכששאלתי על הבנות היא סיפרה שהתינוקת שלנו עשתה בעיות, והיא אפילו נסעה איתה לשניידר. היא אמרה שעכשיו התינוקת בסדר, אבל נאלצתי לנתק את השיחה, וכעת אני יודע מה זה בדיוק "בסדר"."

זמיר נראה עדיין מנותק ועצבני משהו. אזרתי אומץ, הנחתי יד על רגלו ואמרתי לו, "מה איתך, אתה נראה עצוב". זמיר חיך, "אני לא עצוב, אבל העורך דין עצבן אותי. הוא לא מטפל בפניות לבית המשפט בגלל שחייבים לו כסף. הבטחתי לו שהרכב יימכר בקרוב, ואז הוא אוכל לשלם לו, אבל הסיפור זה מעצבן אותי". "תדבר על כך עם ההורים?" "כן", ענה. "זה עלול להרוס את הביקור שאתה כל כך מצפה לו", ציינתי. "באמת אבא שלי מאוד לחוץ והוא יתעצבן", הסכים. "זה מבחן. הרבה פעמים ענייני כסף באים להפריע לעניינים חשובים באמת, אבל בעיות כספיות תמיד נפתרות איכשהו", ניסיתי להרגיעו. "אתה יודע מה, אני אדבר על כך רק בסוף הפגישה". אמר זמיר, חיך והוסיף, "בעצם כבר הגעתי להבנה עם אבא שלי".

רביעי בצהריים

גברי מכין פול מצרי על חומוס וטחינה. לפתע, נשמע רעש מפתחות ודלת התא נפתחת. שלושה סוהרים הסתערו עלינו בצעקות, "חיפוש, חיפוש, לא לזוז". קפאנו במקום. סוהר תפס את זמיר ביד, "איפה המיטה והדברים שלך?" זמיר הצביע על המיטה העליונה הקרובה לחלון, "שם המיטה, ופה בארונות הדברים שלי". הסוהר הנהן לחבריו ומשך אותו לשירותים. סוהר שני ניגש לארונות והשלישי נותר צמוד לכניסה, משגיח. "בעדינות, יאללה שלך", שמענו את זמיר רוטן מתוך השירותים, קולו מתערבב בקול החפצים הנשפכים מהארונות לרצפה. לאחר שהסוהר סיים לרוקן את הארונות התחיל לפשפש במיטה העליונה ולהעיף לחלל החדר, סדינים מצעים ודברים אישיים שהיו עליה. הסוהר שבשירותים הוציא את זמיר, ואחד אחד הכניס אותנו פנימה במקומו. בפנים ביקש מכל אחד בתורו להפשיל את המכנסים. כשסיים לחפש בגופנו הוציא אותנו למסדרון. עכשיו היה לשלושת השוטרים פנאי להפוך יחד את החדר ובמאמץ משותף לנסות למצוא משהו.

לא היה טעם להתנגד. חסרי אונים התכוננו בתאנו מבעד לסורגי הדלת וכלאנו בתוכנו זעם שקט. רגע אתה מתרומם ויוצר תחושת בית, ורגע לאחר מכן עולמך

מתהפך, ואתה מאבד שליטה על מעט חיך. תזכורת לכך שאתה נרדף על לא עוול בכפך.

בתום החיפוש החזירו אותנו לתא אך חדות החברותא נעלמה. תיארנו לעצמנו מה הם חיפשו. לא אמרנו דבר והתכנסנו איש איש בפינתו. לפתע צעקות כאב מהשירותים. גברי מתפנה, ואני מסיק מכך שהוא מתקשה ביציאה. פתאום הוא צועק, "זמיר תקרא לרופא!" זמיר ואני רצים לדלת. זמיר צועק "רופא", אני צורח "תקראו לרופא". "איזה פחד", התחיל גברי לצעוק מבפנים. התגברנו על הרתיעה, ופתחנו את השירותים. בפנים גברי שרוע ומגבת על מבושיו. במאמץ לוחש, "לא יכול לקום, לא יודע מה יש לי". פתאום הוא מניח את הראש על הרצפה. אני חושש שהוא הולך להתעלף, ורץ להביא שמיכה להגביה את ראשו. "גברי תנשום, שמור את העיניים פקוחות", אני אומר לו בקול. הוא מפלבל בעיניו ואני סוטר לו וצועק, "אל תירדם, אל תסגור את העיניים". "מה קורה לי ברגלים? אני לא יכול להזיז אותן", אני בודק את רגליו. אצבעות רגליו וכפותיו מכווצות, והוא אינו יכול לקפל או ליישר אותן.

הסוהר שנכנס רואה זאת וצועק, "זה אמיתי, זה אמיתי", סוטר לו וצועק לנו לקרוא לחובש. יוסי החובש מגיע, ואני יוצא מהמקלחת. הוא בודק את גברי, ומבקש שנוציא אותו. פורסים שמיכה על הרצפה, מוציאים את גברי מהמקלחת, ומניחים אותו על הרצפה. גופו נוקשה כולו. אני תוהה בדאגה אם מה שקורה לו עכשיו קשור לטיפול במגע שעשיתי לו אתמול. נראה לי שזה קשור לפחד עמוק שהשתחרר ממנו.

החובשים בודקים לו לחץ דם, דופק, נשימה, עיניים. לא מוצאים שום דבר חריג, ומבקשים מאיתנו להניח אותו במיטה. אני מבקש שיקראו לרופא. יוסי החובש נראה אדיש, "אין שום תופעות פיזיולוגיות, לכן אין שום דבר". אני מבקש שיחזור לביקורת והוא עונה, "אל תדאג נבוא גם אם לא תרצה".

חמישי לפנות בוקר

אני מתעורר לקול צחוקם של החבר'ה. גברי מספר על כיבושיו והרפתקאותיו המיניות. על הבת של מפקד מכבי אש ש"הייתה חמה" עליו, ועל הבנות ש"פירק" בשירותים של הבר עליו שמר במסווה של לוחם דובדבן לשעבר. החבר'ה מוקסמים ולפרקים מתגלגלים מצחוק. אני שואל, "גברי, אני חולם או שזה אתה?" הוא צוחק. הסיפורים מעירים גם בי איזה ריגוש. על פי ההתלהבות של זמיר והערנות שהוא מפגין בשיחה, אני כבר מבין שהוא לא יעמוד בסדר היום שדיברנו עליו, שכלל תפילה, פעילות גופנית וכתובה, אבל אולי זה יהיה שיעור טוב.

חמישי

אחה"צ סיימתי לקרוא את "הזר" של קאמי ואת אחרית הדבר, שמנסה להסביר את גדולת היצירה. סבלתי והתייסרתי בזמן הקריאה. מדוע בכלל דרור רוצה שאקרא את הספר הזה, תהיתי בכעס. עם זאת, חשתי הזדהות עם אדם שכל דבר שהוא עושה, פועל כנגדו. במובנים רבים הוא אדם פשוט. פשוט במבנה רגשותיו ופשוט באופן מחשבתו ובאופן קבלת ההחלטות שלו. פשטות ישירה מאוד ושובת לב.

מלבד הקסם הזה, דרך החשיבה והפעולה שלו מקוממת אותי, ויותר מכך ההקבלה אליי, המואשם ברצח. אני שונה ממנו לחלוטין; אני בוחר למצוא משמעות בכל מה שקורה, אני בוחר להיות ער לנשגב ממני, אני בטוח ומאמין שלאבסורד יש משמעות נסתרת, ואני בוחר להיות שותף פעיל לכתיבת גורלי, תסריטאי בסרט שאני אחד המשתתפים בו. אני בוחר לומר תודה, ליהנות וללמוד מכל רגע. אני בוחר לישון שש-שבע שעות בלילה ולמצות עד תום את הימים בתא המעצר; למלא בתוכן את שעות החופש שזכיתי לקבל, לנסות ולהבין את המציאות ולהתאמץ למצוא את הדרך לחזור למשפחתי, לחירותי, אבל גם להבין את השליחות שנכפתה עליי.

האורז של גברי מוכן, וכרגע הוא מטגן את חתיכות הבצל שגירדתי מהמטבח בצהריים. אחריהן יצורפו לטיגון חתיכות הנקניק והפטטריות שקצצתי דק. טחינה,

טונה, נקניק וחמוצים יוגשו ליד. שוב אני מתמוגג מאוכל פשוט כאילו היה מעדן. אחר כך שיחה עמוקה ומשמעותית עם זמיר, שמעניקה לי תובנות, ונותנת לי כלים להתמודד עם המעצר. זמיר 'נדלק' בקלות. בייחוד סיימון מוציא אותו משלוות רוחו. הוא מתרגז מהר, וכל כולו מתאדם ומתרתח. סיימון מישיר אליו מבט ומגחך, "מה אתה מתרגז?" וזה מוציא אותו מדעתו. הוא מודה, "זו בעיה אצלי, אל תסתכל עלי ואל תרים עלי קול". לרגע השיחה מתחממת, וגברי ניגש להרגיע אותו.

לפני כן, גברי ערך אימון כושר. הוא קיבל מוטיבציה, ואמר שזו פעם ראשונה שהתאמן כך מאז שהגיע לכאן לפני חמישה חודשים. יש לו גוף מופלא, ופשוט מרתק להתבונן בו מתאמן. גלוי לעין שהוא נהנה מגופו ומהעוצמה שבו. הוא מרחיק את זמיר מסימון, אבל פתאום הם רבים בעצמם, "תגיד לי יא דפוק, אתה עוד פעם ממשיך להתעסק עם סמים", זמיר מנופף בידיו, "מי אתה שתגיד לי מה לעשות?" ובום, גברי מכניס לזמיר אגרוף במצח. הזמן כמו נעצר מלכת ואני נכנס בין שניהם לפני שהעסק יצא משליטה. מעולם לא עשיתי דבר כזה קודם. "מה קרה לכם, חבר'ה?" אני צועק. זמיר נרגע מהאגרוף ומהצעקות ומתיישב, מבקש שאעזוב אותו לנפשו. שקט מתוח. אני נכנס להתקלח. דקה לאחר מכן אני שומע את גברי משוחח עם זמיר, והם מיישרים את ההדורים.

יום שישי בבוקר, שעון קיץ נכנס לתוקף

כבר עלה בדעתי קודם לכן, כי יש דמיון מהותי בין מצבי כרגע למצבו של אבא ערב מותו. כמוהו גם אני כלוא במתחם קטן מאוד ומוגבל בתנועותיי, כמוהו קולי לא מגיע לעולם החיצון, ואיני נחשב בעיני המערכת לאדם שזכאי לרצונות ושאיפות משלו. עליי להיות כמו אבא, עז רוח, לא להתייאש, לא לוותר ולהילחם כנגד כל הסיכויים, וכמוהו עליי לנצח במשפטים.

כולם משתדלים לעשות את הטוב ביותר עבורי, לפי ראות עיניהם, אבל הם מקבלים החלטות שנוגעות לגורלי, כמו ההחלטה להתעלם מהכתבים והעיתונאים בלי להתייעץ איתי, או לפחות כך נדמה לי. אני בוטח בהם מאוד, אך עלינו לפתח

סוג חדש של תקשורת. עליהם להכיר באחריותי על עצמי, ממש כשם שגיא הגנן מלמד את הילדים בגן. כל ילד אצלו יודע כי "הוא אחראי על עצמו", וההורים חייבים לכבד זאת. כמו הילד התלוי בהורים, אני תלוי במשפחתי, ואני חייב להכיר בכך ולהכיר להם תודה, אבל אם הם ישתפו אותי וישמעו את דעתי, החלטותיהם תהיינה שלמות יותר, ואני אהיה שלם יותר איתן.

בהפסקה לפני הצהריים אני מתקשר לרחל, ותופס אותה בחצר ביתנו עם הקטנה, נהנות מן השמש האביבית. אני מתמוגג בשבילן. הקטנה מצחקקת ורחל בעקבותיה. הן נשמעות כל כך מאושרות ואני ממש יכול לראות אותן בעיני רוחי כאילו הייתי לידן. מבלי לתאם זאת שנינו בוחרים לשמר את רגעי האידיליה המשפחתית ולא מדברים על האתגרים שעומדים לפתחנו. הכול לכאורה כשורה.

אחר הצהריים אני מתקשר הביתה ומדבר עם הבנות. הגדולה סיפרה שציירה לי ציור. לשאלתי מה ציירה, ענתה "שש עם ארבע פרפרים". הבנות שלי הן הפרפרים, הנשמות שלי, החופש שלי. השנייה מצייצת משהו ונותנת לי נשיקה. נדמה לי ששאלה מתי נראה את אבא. אני מספיק גם לתפוס את ירון ולומר לו שרחל מעידה על מיכל אשתו ועליו שהם נפלאים. את ירון הכרתי לפני מספר שנים כששימשתי יועץ חיצוני לחברה בה היה סמנכ"ל תפעול. כשאבא חלה שיתפתי אותו באתגרים שנאלצנו להתמודד עימם. ירון אמר לי בו במקום, "אתה יודע מי החברים שלך כשאתה בצרה; בחובות, חולה או בכלא". ירון התגלה כחבר אמיתי לכל אורך הדרך ועתה דבריו נשמעים כנבואה שלא ייחלנו שתתגשם.

ירון אומר בצניעות שהם עושים הכי טוב שהם יכולים, אבל זה לא הרבה. אני משתף שאני חונך בחור שרוצה לחזור למוטב, ושזה נותן לי סיפוק. אני רוצה שיהיה גאה בי, שיידע שהמאמץ שלו לעזור הוא ראוי. שאני שווה וראוי שיתאמצו עבורי.

החדר מתארגן לקראת שבת. חלבי הסוהר הביא לנו שתי כוסות מיץ ענבים. עוד רגע זמיר ישטוף את הרצפה, וגברי יבשל. נכנסים לשבת בצפייה מתוקה לעונג. בכולם ניכרת שמחת עשייה. שבת שלום עם ישראל, מתא 40, אבו-כביר, תל אביב-יפו.

מוצאי שבת

בליל שבת סיימון מעיר לי על כך שאני צופה בטלוויזיה. לדבריו, אם אני רוצה לשמור שבת, אסור לי ליהנות מהטלוויזיה. "מה ההבדל בין פלטה חשמלית לטלוויזיה?" אני מקשה. הוא עונה בדרכו, שאכן מבחינת ההדלקה אין הבדל, אבל מהות השבת היא ההבדלה בין חול לקודש, והטלוויזיה במהותה היא חול, ולכן גם אם אני מדליק אותה, עליי להימנע מהנאה ממנה. קשה לקיים זאת, כשהיא דלוקה ורועמת בקולי קולות מטר וחצי מהמיטה שלך. אני מסיר את המשקפיים ושוקע בשיחה עם סיימון, שיחה המרחיקה את תודעתי מהחולין.

סיימון, בן 23, השלישי מארבעה ילדים. אחיו מלומדים, מוכשרים ועובדים. הוא בחר בדרך אחרת. הוא חריף, אוהב להתפלפל, עיניו מחייכות תוך כדי שיחה, והוא נהנה להציק, בייחוד לזמיר. אוצר המילים שלו מוגבל מעט, אבל כשחסרות לו מילים הוא ממציא ניסוחים משלו. לדוגמה, כשדיברנו על מחשבות שמסתובבות בראש, ואמרתי שממש בשל כך אני כותב, כי בצורה כזו אני מרוקן את הראש, אמר סיימון, "אתה מוריד את הריקנות לנייר". זמיר קופץ מהצד, "איך אפשר להוריד ריקנות?" אני תופס שיש בניסוחו משמעות נוספת: המחשבות שמתגלגלות במוחנו הן לא בהכרח בעלות משמעות, ואולי בעצם כל הווייתנו אינה אלא ריקנות.

סיימון ממשיך לדבר, "אני חי בעתיד", וזמיר מתפוצץ, "אי אפשר לחיות בזמן עתיד". אני מציע הסבר, "מכיוון שאנחנו מרבים לחשוב על העתיד, אנחנו עסוקים בעתיד". סיימון לא מרוצה, "זה אותו דבר, למה אתה משנה את המילים שלי". אני מסביר, "חשוב להבין את המונחים שאנחנו משתמשים בהם, כדי שנדע למה כל אחד מאיתנו מתכוון. שניכם, אתה וזמיר, רואים סתירה זה בדברי זה, כי אתם משתמשים באותו מושג לצרכים שונים".

אני מוסיף, "למעשה מוחנו עסוק ברובו בקיום הגוף ובפעולותיו. כל פעולה שאנו עושים - אפילו באופן אוטומטי, כמו הרמת יד - נשלטת על ידי המוח. רק בחלק קטן מאוד, שהוא התודעה, עסוק המוח גם במחשבות על העתיד. לכן אנו

עסוקים בעיקר בהווה, בהווה". מדגיש, "תקשיב למילה הווה, איזו משמעות היא מקבלת".

סיימון לא מוותר, "הרי כשאני רוצה להרים את היד זה עוד לא קרה, זה עתיד, זאת אומרת שאנחנו עסוקים כל הזמן בעתיד". אני מנסה להרחיב, "ההווה זה לא רגע, זאת התרחשות, ובעצם אנו משפיעים על העתיד בעצם הבחירות שלנו בהווה". סיימון אומר, "אני אוהב את הוויכוחים האלו עם חברים. אני חוזר הביתה ואומר לעצמי, ואללה, למדתי משהו מהחבר, ואחר כך משתמש בזה במקום אחר".

"זה לא היה ויכוח אלא שיחה", אני אומר. "הרי הסכמתי עם כל מה שאמרת כשהבנתי למה אתה מתכוון". סיימון מחייך ואומר, "אני מעריך את הבחירה שלך לראות בכל דבר את הטוב". השיחה גולשת לטוב ורע, לבחירה, ליצר הרע. סיימון טוען, "העולם רע מעיקרו, ולראיה אנחנו פה ואין צדק". "העולם הוא כפי שאנו בוחרים לראות אותו", אני אומר.

הוא שואל, "במקרה שלי באמת עשיתי כל מיני דברים, אבל הגעתי לפה בגלל שמישהו העליל עלי דברים שלא עשיתי. אז אני לפחות מוצא הצדקה מסוימת לכך שעצרו אותי, אפילו שהאישום נגדי מופרך. אבל לעומתי, אתה חף מפשע, לדעתי, ולכן זה מוכיח שאין צדק והעולם רע. איך אתה מסביר את זה?" אני מודה, "לאחרונה היו לי ימים לא קלים, ודווקא זמיר עזר לי לראות שאיננו יכולים באמת לדעת או להבין את משמעות התוצאות או הכוונה האלוהית, אבל עצם האמונה וההכרה, שיש כוונה מלמעלה, מקילה עלינו לבחור לראות את הכול באור חיובי". אני מתוודה שלא קל לי, ושאני מתחיל להכיר בכך שיכול להיות שאבלה פה חודשים רבים. האפשרות לקבל מאסר עולם תיתכן, וזה מפחיד אותי, ואיני יודע אם אצליח בעתיד להמשיך לבחור לקבל הכול בצורה חיובית.

סיימון מתבונן בי ומקשיב ואני ממשיך ומספר, "תהליך ההתבגרות נמשך אצלי מספר שנים, ולא ברגע אחד החכמתי. בסופו של דבר הקשיים שחוויתי עם אבי יצאו לטובה כיוון שנאלצתי להתמודד ולהצליח בכוחות עצמי. זה דחף אותי לעבור מתפקיד לתפקיד ובהמשך להקים עסק משלי. כמו שאומרים, לחם שהרווחת בזיעת

אפיך טעים מארוחת מלכים". ואז אני מספר גם על המחלה של אבא. "כשאבא חלה בחרתי לשים בצד את כל הכעסים. הכול התגמד מול הסבל שלו. בעצם, כך השתחררתי ממה שר' נחמן מכנה "עורלת הלב", ההתמסרות לאבא במחלתו ניקתה את לבי".

אני חוזר לכך, שהבחירה לראות טוב היא מלחמה יומיומית. סיימון אומר, שאת המושג הזה הוא מבין, אך יש יצר רע והוא מכוון בדבריו לאלה שהעלילו עלינו, ושבגללם אנחנו פה. "יש רע שצריך להכיר בו", אומר סיימון. "הקושי שלי", אני אומר, "נובע מגאווה שמחפשת משמעות גדולה, אבל איך נסביר מחלה סופנית? לחולה הסופני אין את מי להאשים, אלא את הקב"ה, והנה רבים מהם בוחרים לראות את הטוב, ומבינים יותר מכולנו את ערך החיים, חיי ההווה. אז על מה לנו להלין? אבל השאלה שאתה מעלה היא שאלת השאלות של היהדות. היהדות מכירה בשכר ועונש, והשאלה שאתה שואל נשאלת בכל הדורות: 'צדיק ורע לו, רשע וטוב לו'". "אֵינֶה", אומר סיימון ומחייך.

שבת אחר הצהריים

זינדין מספר לי חלום שחלם בצהרים על כבשים לבנות. זינדין, בדואי כבן 35, מרהט, גדל בשדות פתח תקווה שבהם שמר אביו. פיסות פיסות הוא משחזר את החלום, "אני נוסע במכונית האמריקאית השחורה דרומה לתל שבע, לבית הדוד החולה. אני מתבונן בבית הדוד ורואה אותו מוקף ברזנט. לפתע, אני רואה בן משפחה צעיר נוסע ברכב שלו. אני אומר לעצמי, לא מתאים שבחור צעיר ייסע ברכב כזה, אני צריך לקנות ממנו את הרכב בחזרה, למרות שאני לא זוכר שהדוד בכלל מכר את הרכב. אני מנסה להיכנס לבית הירוק, אך לשווא. אני מקיף אותו, אך לא מצליח להיכנס. אני מתקרב למכלאת הכבשים. כלב מנסה לתקוף אותי. אני חוצה מכשולים וגדרות ומצליח להיכנס למכלאה, שבתוכה כל הכבשים לבנות-לבנות. בן הדוד יוסף מגיע במרצדס שחורה, מנסה להוציא אותי מבין הכבשים,

ואומר לי משהו כמו "זה לא מתאים לך, עזוב, בוא וקפוץ לרכב". אני לא מסכים ונשאר בחברת הכבשים".

"במחשבה שלי", אני אומר לו, "הצבעים מתחברים עם המעשים ועם החומרים. בחלום שלך עזבת את השחור, וויתרת על הירוק ובחרת בלבן. אתה עוזב את הברזל השחור - את הרכב, מוותר על האבן - על הבית הירוק, ובוחר בחי - בכבשים הלבנות. לדעתי, הלבן מייצג את הנשמה שלך, שבטבע היא מרגישה נקייה". אני מסכם, "בין הכבשים יהיה לך טוב בנשמה". זינדין אוהב את הפירוש הזה.

יום ראשון

קרני שמש ראשונות של אביב מפציעות מבעד לסבכה בחלון המזרחי של תא 40, אגף העמדה לדיון, בית המעצר אבו-כביר. יותר מתמיד אוהב אני את החיים ולומד להעריך כל רגע שהאל נותן. אני אומר לעצמי, יוסף זהר, נהדר, למדת פה משהו ענק. זהו, אתה מוכן לחזור הביתה. אך איני מנותק מהמציאות וברור לי שלפניי כברת דרך, שאיני יכול לאמוד את אורכה כרגע, עד לחזרה.

ומהי חזרה, ולאן אפשר לחזור? הרי איני אותו אדם. בכל רגע ורגע תאי גופנו מתחלפים ופניי, שהיו רכושי הפרטי, הפכו לרכוש הציבור. הנכס היקר הזה "פרטיות" נלקח ממני אולי לעולם. הניסיון מראה, שכשאנו מאבדים משהו, אנו גם מגלים דברים חדשים. פה אני מגלה, לומד כל יום, אולי אפילו שעה שעה, דברים חדשים.

תמיד ניסיתי למצוא משמעות בשם שנתן לי אבי. בתחילה לא אהבתי את השם יוסי/יוסף, אך משעה שמצאתי כי לחיבור המילים יוסף זהר משמעות יפה בעיניי, התחלתי לאהוב את עצמי ולהכיר במזל ששפר עליי. באורח פלא, כמעט בכל מפגש שלי עם בני האדם המבלים פה איתי, ואשר חלקם הפכו לחבריי, אני מוצא נקודות אור רבות. השיחות פה בכלא אמיתיות יותר, עמוקות יותר ובעלות משמעות עמוקה

מרב השיות שניהלתי בחוץ עם חברים ועם מכרים משכילים בהרבה מהיושבים כאן.

ביליתי שעות עם נרקומנים וסרסורים, עם פורצים ורוצחים, שודדים, גנבים ועם מי לא, ומצאתי שכולם בני אדם. בחוץ תמיד נדמה היה לי, שכל מי שמאחורי סורג ובריה הוא בהכרח חיה. והנה, כשאני עצמי מאחורי סורגים, נפקחות העיניים, וגם המציאות שבחוץ נראית ברורה ומובנת יותר.

מה שמפתיע הוא שפה בכלא יש הרבה חופש! נכון, אני יכול לחבק את בנותי, ולראות את התינוקת המתוקה שלי גדלה ומחייכת, ואני מנוע מלקפוץ לים שאני כה אוהב. אולם אף אחד אינו יכול למנוע ממני למצוא טוב בכל אשר אני פונה, אף אחד לא יכול לעצור את זריחת שמש האביב, וברגע זה אני שומע גם את הדרורים מצייצים בחצר, ואיש לא מונע ממני להקשיב להם.

.....

כותב מכתבים לחברים. למנהלים שלי בעבודה, אייל וגיורא, כותב: "אני מניח שאתם במבוכה גדולה, ולא פלא. אדגיש ואומר שחלק מבני משפחתי הפנו לי עורף, חלק ממכריי המומים, נמצאים בעמדת המתנה ולא יודעים מה לעשות. אך אלו, אשר ללא היסוס, מתוך אמונה ואהבה שלמה, מקיפים את רחל שלי - להם אני מכיר תודה יותר מכול. מעשה פשוט כזה מחמם את לבי ומאפשר לי לשחוק על החלומות, כי אני מאמין באדם. בטוחני כי אלו שבחרו לתמוך ברחל יזכרו בימים שיבואו את בחירתם הנכונה, וסיפוק גדול וחדווה ימלאו אותם.

גיורא, במחווה אצילית פנית לרחל והצעת להפריש משכרך לביתנו. מעשה זה מאוד ריגש אותנו ועל כך תודתנו. אנו פועלים לפי מדרש בית אבא, שגם בשעות הקשות ביותר שעברתי איתו סירב לבקש או לקבל עזרה מאף אדם.

יחד עם זאת אנו מעט מוטרדים, שהרי איננו מבקשים אלא את מה שאנו זכאים לו. גם אם חס ושלום היו נכונים המעשים המיוחסים לי, הרי אשתי וילדיי

זכאים לאשר הרווחתי ביושר. בעלטה הגדולה השרויה סביב, בליקוי המאורות הפוקד את מערכת המשפט במקרה שלי, אני רוצה לעזור לכם לבחור ולהחליט נכון.

אייל, את האמת לא תמצא במשרדו של עו"ד יגאל ארנון. עצום ענין ודמיון כיצד אתה חודר למהותו של הבחור שמלווה את חזונך בשלוש השנים האחרונות, האדם שאפשרת לו ועודדת אותו, בדרכך השקטה, לעזור לאביו בתקופת מחלתו, אותו אחד אשר באוגוסט אשתקד אמרת לו, "לא אשכח את מה שעשית עבורי לעולם" ופעל על פי צו מצפונך, פעל על פי אשר יורה לך לבך".

למיכל וירון חברינו כתבתי: "כמה שמחתי לשמוע מרחל על הטיוול המקסים שערכתם לכבודה ולכבוד הבנות. נהניתי לשמוע את ההתמוגגות בקולה של רחל מהנאת הבנות. לדעת שמבחינת הבנות שגרת החיים מתקיימת ושרחל מוקפת באהבת החברים, דבר המשחרר אותי מדאגות רבות ומאפשר לי להתבונן בחיים דרך הסבכה ביתר עוז וחדוות חיים". סיפרתי להם מעט על שגרת החיים באבו-כביר, על הקמת ספריית ההשאלה ועוד, ובקשתי מהם, "כשאתם שם חושבים עליי, תעשו זאת בשמחה, אני פה מתאמץ להיות ראוי לכך".

ראשון בצהריים

בטלוויזיה גלעד עדין מדווח על פיגוע בנתניה, שבו נימנו שלושים נפגעים, בינתיים ללא הרוגים. דומה שהמתרחש בעולם החיצוני לא נוגע לנו. זמיר מתפלל, זינדין וגברי שרועים וצופים בטלוויזיה וסיימון רוחץ כלים. לפני כן סיימנו ארוחה מעולה. אורז עם שקדים ובמיה עם קציץ בשר. הפעם אכלנו בצלחות ששלחה רחל. גברי התמוגג מהנאה כשבישל בעזרת כפות עץ. הכלים הביתיים השרו אווירה שונה, וכולם אכלו לאט ובשקט. פעם ראשונה שסיימתי לפניהם. גברי ראה אותי מנגב את שאריות הרוטב מהצלחת, וכמו כל טבח בנשמה, היה מאושר. כדי להגביר את הנאתו ליקקתי את הסוף בלשון. טוב שרחל לא רואה.

התיישבתי ליד זינדין, ואיכשהו התגלגלה השיחה סביב הדוד שאת ביתו ראה בחלום. הוא מרגיש צורך, שיהיה משהו של הדוד אצלו בבית. הדוד כבר מבוגר, קרוב לשבעים, ובשיחתם האחרונה לפני כמה ימים, סיפר שהוא כבר בקושי מגיע למקלחת, וכשחוזר למיטה הוא עייף מאוד. נראה שימיו ספורים. זינדין מספר שלדוד יש בת, בת שבע-עשרה, וכשהוא מגיע לשם הוא תמיד זוכה ליחס מיוחד מצדה, ומרגיש שאוהבים שהוא בא לבקר. הוא חושב לקחת אותה לאישה שנייה, אבל אשתו משכילה, בוגרת ארבע שנים מינהל עסקים. כמו כן, היא יפה, חכמה והוא מאוד אוהב אותה ואת ארבעת ילדיהם. עולה מדבריו, שתפיסת העולם שלה קרובה לזו של היהודים, ובכל שיחה עמה, כשניסה להעלות את האפשרות לקחת אישה נוספת, היא התרתחה וסירבה להקשיב. בסוף אמר לה, שלמרות שעל פי הדת מותר לו לקחת עוד אישה, הוא מכבד את רצונה ויימנע מכך.

מהטלוויזיה אנו לומדים, כי כמה אנשים ניצלו מהפיגוע בזכות חייל, שניגש למחבל לבדוק או לעצור אותו, ובגופו הציל אותם. הצטרפתי לבקשת זמיר לתפילת מנחה, והשתדלתי לחשוב על החייל האמיץ, על הבחירה המדהימה שלו, שהטילה את חייו ואת חיי משפחתו למציאות אכזרית. גם אבא היה כזה, ומעידים על כך סיפורים על אומץ הלב שהפגין במלחמות ישראל. ראיתי אותו בילדותי מציל בחורה צעירה מטביעה בים סוער. הוא משה אותה מהמים כשהיא מחוסרת הכרה, בעוד שחלק מחבריה טבעו או הצילו את עצמם. המלחמה היומיומית שלי על שפיותי ועל תפיסת עולמי מתגמדת לעומת הכרעה רגעית של אנשים אמיצים כאלו. אני יודע כיצד הייתי פועל במצבם. אני יודע כיצד הכרעתי בצמתים מורכבים בחיי, אך הבחירות שלי לא היו פעולות אימפולסיביות, אלא דרשו ממני מחשבה והכרעה תוך שיקול דעת. כזו הייתה ההחלטה שלי לשים בצד את התסכולים, את האכזבות ואת השיקולים הכלכליים ולהתמסר לאבא במחלתו; להילחם ברשויות הבריאות על תרופה ניסיונית, שקיוונו כי תעזור לו, להתמסר לו בצורה מוחלטת בסוף חייו. האם ניתן בכלל להשוות בין הדברים?

גברי טלפן לשותף שלו לדירה, ולבקשתי איפשר לי לדבר איתו. במוצ"ש שיתפתי אותו ברעיון שהתגבש בי, לפנות לחבר משירות הביטחון הכללי כדי למצוא פתרון לשהייתו בארץ. אני חייב לשוחח עם חברו ועם מכריו של גברי, כדי שאוכל

לומר שבדקתי את פרטי סיפורו, ולא נשענתי רק על תחושותיי. האמת היא, שאני מתבסס בעיקר על התרשמותי מהבחור המוכשר ויוצא הדופן הזה. אין ספק, שכישרויו והרקע הייחודי שלו הם בעלי ערך עצום למדינת ישראל. הוא שאל אותי כשחזרתי מהעורך דין, מתי נתחיל עם המכתב. אני רוצה לנקות את הראש קודם ולהתפנות לכך כהלכה. אני מאמין גדול בכוחה של המילה. אני זקוק ל"רוח" המתאימה, כדי שהמילים יישאו את המסר הנכון ויעשו את העבודה.

זינדין חוזר לספר על בת הדוד ופניו נוהרות. הוא אוהב אותה אהבה טהורה. בעיני רוחו הוא רואה אותה חיה שלוש שנים בביתו, עד שהוא בכלל "פותח" אותה. אני שואל אותו אם הוא נמשך אליה, האם זה קשור לסקס. "מה פתאום?" הוא משיב, "זה בכלל לא העניין, וגם לא חסר לי סקס". הוא התרשם, שבני המשפחה בכלל, והיא בפרט, מחכים לו, ולא מחתנים אותה עד שיחליט. הוא מספר על שאר הילדים של הדוד. לדוד ארבע נשים ו"רק" שמונה ילדים. הם צעירים מזינדין, כי הדוד היה עשר שנים בכלא הירדני, והתחתן מאוחר. הדוד אוהב טבע, כמו זינדין. מכלאת הכבשים שלו קרובה לבית, למרות הריח החריף. פותחים חלון, ובמרחק מה עומד הסוס ומביט אל החלון. "ככה אני אוהב", אומר זינדין.

"מהתמונה שאתה מתאר לי, נראה לי שהדברים כבר נאמרו בחלום באופן חד משמעי. בחלום הרי אתה מסתובב סביב הבית כמו שומר, אבל אתה לא נכנס פנימה. אני חושב שככה זה גם עם הנערה, אתה צריך לשמור עליה אך לא להיכנס אצלה". "לא, בטח, חשוב הקשר איתה, אבל בחברה שלנו, אם היא תינשא לאחר, לא אוכל עוד להיות בקשר איתה, זה לא ייתפס טוב, אם אני אביא לה מתנות".

אני שוב עמוק בתוך החלום שלו, "נראה לי שהחלון מראה שהדוד רוצה שתחליף אותו, שבהיעדרו, תהיה אחראי על הבית, כלומר על המשפחה. כך גם תוכל להמשיך את הקשר עם בתו". נהרה נשפכת על פניו של זינדין והוא אומר, "ואללה, זה מסתדר לי מה שאתה אומר. באמת כשהדוד חולה הוא קורא לי לקחת אותו לבית חולים, וכשיש בלגן עם הבן הוא קורא לי לעשות סדר". אני שואל, "נהוג לומר אצלכם שאוהבים זה את זה?" והוא משיב בשלילה. "ככה גם אבא שלי, לא הרבה להביע את רגשותיו כלפיו, והנה בחודש שלפני מותו הוא נישק אותי

כמה פעמים. אי אפשר לדעת מתי זו ההזדמנות האחרונה להגיד דברים שבלב".
זינדין מבין את כוונתי, "אתה צודק, אני חייב להתקשר לדוד ולדבר איתו".

יום שני

זינדין התעורר, מאוחר כדרכו, קרא לי לשבת לידו במיטתו, וסיפר לי בארבע עיניים, "אצלנו נהוג שהבת מקודשת קודם כול לבן דוד, ולא מתחשבים באהבה. לפני הרבה שנים הייתה בחורה בשם סאבחה, שהייתה מיועדת לבן דוד שלה. אבל סאבחה אהבה את סאבך שהיה יפה תואר; הוא נראה כמו בריטי, לבן. ובאמת גם היה לוחם בצבא הבריטי. בליל הכלולות שלה ברחה סאבחה לבית של סאבך. היא רצתה להתחבא מהחתן שבחרו לה. סאבך לא היה בבית, הוא היה בשדה, קצר את החיטה. כשהבין החתן שהכלה ברחה ממנו, לקח רובה ציד והלך לחפש אותה. הוא מצא את סאבך בשדה וירה בו. סאבך שלא ידע מכלום נהרג במקום. החתן ברח על גב הגמל וחצה את הגבול לירדן. האח הצעיר של סאבך, עזאם, הוא הדוד שלי, רדף אחריו לירדן ונתפס במעבר הגבול. הירדנים חשדו שהוא מרגל ישראלי וכלאו אותו. לאחר ארבע שנים של עינויים החליטו להוציא אותו להורג. עזאם היה החמישי בתור לגרדום. כשהגיע תורו לעלות לגרדום, הקצין הירדני שאל אותו לשמו והוא ענה, "עזאם אבו-סולוב" "אבו-סולוב?" הופתע הקצין, ושאל את עזאם אם הוא מכיר לוחם שהיה איתו בצבא הבריטי, בשם סאבך אבו-סולוב". "זה אחי", ענה עזאם, וסיפר לקצין את הסיפור. הקצין עצר את ההוצאה להורג, ופנה למלך כדי לשנות את גזר הדין. כך ניצלו חייו, והוא שוחרר אחרי עשר שנות מאסר".

"והחתן הרוצח?" שאלתי, מוקסם מהדרמה. "הוא הקים משפחה בירדן ולא חזר עד היום. המשפחה לא סלחה, ועדיין, חמישים שנה אחרי שזה קרה, עוד מסתובבות שם מחשבות על נקמה. במשפחה אומרים, שגם אם לא יהרגו אותו, כי הוא כבר זקן, יהרגו לו ילד".

"מה הדוד שלך אומר?" אני מוסיף ושואל. "הדוד לא מדבר על זה", הוא משיב. אמרתי לזינדין, "אני חושב שאלוהים הראה לעזאם, שהוא הקובע לחיים או למוות.

שהרי עזאם, שבא לנקום, כמעט הומת בעצמו ורק בדרך נס ניצל". התיאוריה שלי מוצאת חן בעיניו, והוא מחליט לשוחח גם על כך עם הדוד, אולי זה יקל על הדוד וינקה את לבו מהסיפור. "אבל רגע, מה קרה עם סאבחה?" אני סקרן לדעת. זינדין מספר שרצו לרצוח אותה, אבל שיח' גדול מהמשפחה לקח אותה תחת חסותו והציל אותה. היא הקימה משפחה ונסלח לה.

יום שני בערב

כלי המטבח והספרים שרחל הביאה, והפלטה החשמלית שזמיר ארגן הקפיצו אצלנו את הרמה, והחדווה מהאוכל עולה. יותר ויותר אנחנו מקצרים את שהותנו בחדר האוכל, ומגיעים אליו רק על מנת לקחת לתא מצרכים כמו לחם וירקות טריים. את החלק היצירתי אנחנו משאירים לגברי, וכך גם היום בצהריים. טקס האוכל מתחיל בהנחת יד על ראשו של זמיר, שפותח בברכת המוציא לחם מן הארץ. ואז כולנו יחד "ביסמילה רחמן אל רחים". הפעם שבענו מפסטה עם חתיכות נקניק ורוטב עגבניות.

אחר הצהריים נרדמתי לשעתיים. כל בוקר אני מתעורר ראשון, לפעמים לפני שש לשמע צעקות הסוהרים המעירים את היוצאים לבתי המשפט. שחרית, התעמלות וכתיבה בשקט השורר בבוקר, בעוד חבריי נמים. שעות הכתיבה הצלולה עד שהם מתעוררים עם 'חצר ראשונה' סביב השעה אחת עשרה. הבוקר התמקדתי בכתיבת מכתבים.

שיתפתי את גברי בלבטים שלי מה לומר, אם בכלל, כשהמצלמות והמיקרופונים יושטו לעברי בדיון הקרוב על בקשת המדינה להאריך את מעצרי עד תום ההליכים. גברי לא ענה, אבל אחר הצהריים כששבתי ושאלתי אותו, אם לומר שאני נמצא פה על לא עוול בכפי, ושיכול להיות שמישהו אחר צריך להיות כאן במקומי, הוא שב ואמר שהתקשורת לא הייתה בעדי, ובעצם היא מוציאה אותי מעין מפלצת בעיני אלו שמאמינים לתביעה ולדברי המשטרה. הוא הציע שאכתוב טקסט

ואשנן אותו בעל פה לפני שאגיע למשפט. אני חושב שהוא צודק. עליי לרדת ממרומי האולימפוס ולדבר בגובה העיניים.

קשה לי לצעוק אני חף מפשע, כשזה נראה לי מעוות כל כך מיסודו. כתב התביעה המופרך צועק בעצמו, "יוסף זהר חף מפשע". ליקוי מאורות עובר על המערכת המשפטית. במדינה שבה משטרה מתערבת בסכסוך אזרחי וחורצת משפט, במדינה שבה חולה סופני אינו נחשב בן אדם ולרצונו אין ערך, במדינה שבה לגיבור מלחמות ישראל מתייחסים כאל צמח, מן הראוי ששנתו של כל אזרח תנדוד. לצערי, לא הייתי לצד אבי בשעת מותו ואינני יודע כיצד נפטר, אולם לבי אומר לי שהוא לא נרצח, וכי כמו שהיה עז רוח בחייו, כך נפרד מאיתנו בגבורה. בעיניי הוא היה כמו הצדיק, וכמוהו מת מות גיבורים.

בטלפון אני מעביר מסר שעולה לאתר התמיכה, "לחבריי הפועלים לשחרורי, תשתמשו בי כדי להאיר את העלטה הגדולה השוררת כאן, אל תתמקדו בעוול הנגרם ליוסף זהר ומשפחתו, אלא בתיקון העיוורון של המערכת וביצירת מערכת בלמים ואיזונים, המבקרת את עצמה ומונעת משיגעון גדלות של חוקרים לעוור את עיניה עצמה. מן הראוי שמורא שמיים וארץ יהיה על החוקר, מן הראוי שהפרקליטות תהיה עצמאית ולא מרינוטה של המשטרה. זהו מאבק ראוי, אני מאמץ את ידיכם מבעד לסורגים וקורא לכם תהיו שמחים, אני פה מתאמץ להיות ראוי לכך".

בתא, זמיר מספר לי שכשהיה תלמיד בבית הספר, למרות כל מעלליו לא ויתרו עליו אף פעם כזמר בטקסים ובמופעי סוף שנה. פתאום התחיל לזמזם את התקווה. זה ישר תפס אותי. זה הרי השיר של אבא, כל עוד בנפש פנימה, נפש יהודי הומייה, ולפאתי מזרח קדימה, עין לציון צופייה, עוד לא אבדה תקוותנו, התקווה בת שנות אלפיים, להיות עם חופשי בארצנו, ארץ ציון ירושלים.

בצהריים מצאנו בעזרת ההנחיה הטלפונית מרחל, את ספרי הבישול בכיס הצדדי של התיק. מצאתי שם גם את "ליקוטי עצות" של ר' נחמן ואת הדיסקית הצבאית שלי, אשר בתוכה הקמע שהכין לי יואל לפני כמה חודשים. בארוחה ענדתי אותה על צווארי.

בשלב מסוים ביקש גברי שנתפלל עבורו מחר במהלך שחרית, כשיהיה בדיון בבית המשפט העליון. פתאום תפסתי שהדיסקית שעל צווארי עשויה להשלים אצלו משהו. הבחור הזה הרי חולה על צה"ל. כולנו שותים פה מכוסות פלסטיק שנקנו בקנטינה, ואילו הוא שותה מכוס פלסטיק כתומה שהשיג במטבח צבאי עלוב. נראה לי שהצוואר של גברי יפאר את הדסקית שלי, שמלווה אותי מאז הסדיר.

כפי שהבטחתי לגברי, כתבתי לחבר מהשב"כ. ספרתי לו עליו, על ג'אבר, שחי תחת זהות בדויה כישראלית בעשר השנים האחרונות, ועל החלום שלו כשעבד כמאבטח במקומות הכי חמים בתל אביב, לתפוס מחבל חי, להסגיר אותו וכך לזכות באזרחות ישראלית. סיפרתי שכששאלתי את ג'אבר מדוע? הרי הרבה יותר מסוכן לפרוק מחבל חי מנשקו מאשר להרוג אותו, הוא ענה שככה יש לו ערך מודיעיני רב יותר. אבל בעיניי זו גם חשיבה של אדם שלא מתכחש למוצאו וללא שנאה עצמית.

ספרתי גם שג'אבר בעל כושר פיזי בלתי רגיל, ידי זהב, שבמו עיניי ראיתי אותו מאלתר מברגים בעזרת פותחן קופסאות ומתקן ללא ציוד טלוויזיה מקולקלת! שיש לו כושר התחזות מוכח, שליטה בשפות ורצון עז להתגייר ולהתאזרח ולשרת את מדינת ישראל כמיטב יכולתו. לפיכך הוספתי שנראה לי נכון לבחון את יכולתו ואת כישוריו במוסדות התובעניים ביותר שמדינת ישראל מקיימת, ובקשתי שיארגן לו מבדק או אפילו רק פגישת התרשמות.

יום שלישי 1 באפריל

צהריים. זינדין ישן, זמיר סיים לאכול את האוכל שהבאתי לו מהמטבח ונכנס להתקלח. בחצר תפס אותי הסוהר ישראל ושאל, "תגיד למה אתה לא עובר לאגף תורני?" הייתי באמצע שיחת טלפון והבטחתי לחזור אליו אחר כך. בטלפון רחל עדכנה אותי שב'דיעוה אחרונות' התפרסמה כתבה נוספת אודותיי, ובה עדויות המטפל ועדות שלי. הם מכינים את דעת הקהל לקראת המשפט, ונוח להם לצייר אותי כמפלצת.

אני מתבונן בתאריך היום, האחד אפריל, והוא נותן נופך נוסף לכתבות. עשיתי כמה סיבובים כדי לתת לאדרנלין להיספג בדם, וניגשתי לסוהר. הודיתי לו ואמרתי שמעבר לאגף התורני לא נראה לי נכון משני טעמים: הראשון, שאם הם מאמינים בהאשמה נגדי, עליהם לנהוג בי בחומרה. והשני, שאינני חושב שמי שחובש כיפה זכאי לזכויות יתר. אין צדק, אמר ישראל, אבל בכל רגע שתרצה אני אכניס אותך לאגף התורני. באגף התורני יש תמיד מניין, ואפשר להסתובב חופשי בחצר עד תשע בערב ולקבל ביקורים פתוחים. הוא הזכיר כי הפושעים הגדולים ביותר חובשים כיפה כשהם מגיעים לכאן, אך הוא יכול לדאוג לי לחדר עם אנשים טובים.

הצעתו אכן מפתה, אבל לבי אומר לי שכרגע נכון להישאר בתא 40. סיפרתי לישראל שאני מנסה לעזור לבחור שרוצה לחזור למוטב. "הבחור מתפלל?" "כן, יחד איתי". "אז אתה יכול לקחת אותו איתך לאגף התורני. מי זה?" "זמיר". ישראל הניד את ראשו לשלילה. "זה לא ילך. הבחור הזה הוא לא דו-פרצופי אלא עשרה-פרצופי, ואף אחד לא יסכים לקחת אותו". אני אכן מזהה בעיות אצל זמיר, ואינני רואה מוצא אמיתי כל עוד לא ישנה את הרגליו. האם אוכל לעזור לו, ואם כן איך?

ישראל אומר שהכיפה היא בסך הכול סמל, ואילו בעיניו אנשים נמדדים על פי מעשיהם. "הגוף הוא בהמה", הוא אומר, "כשאדם ישן הנשמה עוזבת אותו ואפילו אם עיניו פקוחות הוא לא רואה, שהרי הנשמה היא זו שרואה. רק כשהוא מתעורר הנשמה חוזרת אליו. והנשמה זקוקה למזון".

אחר הצהריים אני משוחח בטלפון עם דודו חמי ועם הגדולה שלנו, שנשמעת רגועה ומתוקה ומספרת שסבתא מלמדת אותה לקרוא. אני שמח שזה מעניין אותה וחשוב לה. רחל סיפרה שכתבים רבים רודפים אחריה, ולאחר שנפגשה עם אחד מהם, הוא לא הזכיר דבר ממה שאמרה לו. אני מבין, הם אוכלים מכף ידם של הפרקליטים והשוטרים, ומילות השיר 'עיתונאי קטן' של איינשטיין, מתנגנות בראשי. אני רוצה כתבה מטעמנו, אבל רחל אומרת שעורכי הדין רוצים לנקוט דרך אחרת, אך אינה מרחיבה. אני שמח לשמוע אותה מדברת בשקט ובביטחון כדרכה. לא נותר לי אלא להביע את ביטחוני בה ולאהוב אותה ככל יכולתי.

בארוחת הערב מראים לי את תמונתי ב'ידיעות אחרונות' תחת הכותרת: "יוסי ניתק את מכונת ההנשמה ואמר: אבא סלח לי", ותמונה, שבה אני נראה מהורהר, מפארת את הדף הראשון במוסף '24 שעות'. אני מבין שגם 'מעריב' פרסם דברים דומים, ושוב נדהם למצוא את עצמי מכבב בסרט הזה. אין ספק שכרגע רוב מדינת ישראל מזועזעת מכך. לידי העיתון עם תמונתי ומולי מסך הטלוויזיה, שבו עומדים להראות את שחזור מותו של אבא על ידי המטפל. זה כל כך מופרך, שאני צוחק. "מהדבר הזה חייב לצאת משהו טוב", אני אומר. זמיר אומר, "זה סרט עם הפי אנד. כולם יודעים שזה ייגמר טוב". אני ממשיך את הרעיון, "רק לא יודעים עדיין איך יתרחש המהפך בעלילה".

סיימון חוזר מבסוט מבית המשפט. הוא סגר עסקה על עשרה חודשים. הוא מחשב שנותרו לו מאה ועשרה ימים בניכוי ימי מעצר והתנהגות טובה. הוא שואל מה קרה היום, ואני מספר לו על השחזור שנראה בטלוויזיה. סיימון מאמין שמדובר פה בשחיתות. "תפנה למח"ש?" הוא שואל, ואני משיב שזה רעיון טוב, אבל אני מחפש קצה חוט.

זינדין מתעורר ומספר שחלם כי עליו להחליף את העורך דין שלו. אמר ועשה. קם ולקח את פרטיו של עורך הדין של סיימון. החבר'ה צוחקים ואומרים שדבר לא יעזור לו, כי עם ארבע עשרה תיקים פתוחים ומאסרים רבים על תנאי, הוא ימשיך לישון עוד שנים ארוכות בבתי כלא.

יום רביעי - מרתף בית המשפט בתל אביב

השוטר שאסף אותי לדיון קרא בשמי, "יוסף בן משה זהר". אספתי את התפילין ויצאתי דרך דלת המרתף שנפתחה עבורי. במסדרון אזק את רגלי, התרומם ואיך שהחל למשוך אותי איתו פלט, "התחלת להסתובב עם תפילין", בזלזול מופגן. "למה לא הנחת תפילין בתא?", גער. עניתי לו בלחש, מנסה לאסוף את האדרנלין, "העירי אותנו בחמש בבוקר". זה עוד יותר הרתיח אותי. "דבר בקול רם!" צעק. החלטתי שהוא נשלח כדי להחזיר לי את רוח הלחימה ונכנסתי למשחק. זה עשה את העבודה,

ועד שהמעלית הגיעה למעלה הוא כבר שינה את היחס כלפיי, ואני הייתי ערני לחלוטין. מצלמות לא היו אבל יכולתי להזדקף ולהקרין עוצמה לחבריי ולמשפחתי. רחל נראתה נפלא, וגם אמא נראתה טוב. דרור והשופטות התעמתו עם התובעת ובניגוד לרצונה פיצלו את התיק, כלומר, הפרידו את המשפט שלי מהמשפט של המטפל. לראשונה אני מרגיש שמי שיושב על כס המשפט מתבונן בי.

הוציאו אותי מהאולם. דרור מגיע אלי ויורה בהתלהבות, "שרון מצא את שיחת הטלפון". הבנתי מיד שהוא התכוון לשיחת הטלפון בה המטפל התקשר לביתי, דיבר עם רחל שהעירה אותי ומסרה לי את השפופרת, והזעיק אותי לבית אבי. "מקו הטלפון השני?" שאלתי. "נכון, שרון מצא בחומר הראיות את השיחה בתדפיס השיחות של אותו הלילה בקו השני". ואז הוא מפרט, "מהבית של אביך יצאה ב 00:32 שיחה מלחצן המצוקה לנטלי, ומהקו השני ב 00:33 שיחה אליך הביתה. לאחר מכן, מקו הטלפון בביתך ב 00:52 רחל מתקשרת להוריה, אחרי שיצאת לבית אביך".

הכול מסתדר. הזיכרון שלי פעל היטב, חרף העובדה שקמתי משינה באותו הלילה. "אם כך הם שיקרו לבית המשפט", טענתי. "הם לא משקרים, הם טעו", מגיב דרור ומחייך עם בת צחוק. השוטר המלווה אותי משנה לחלוטין את היחס אליי. כבר בדיון, כשרציתי לברר אם תאריך הדיון הראשון במשפט, העשרים ואחד באפריל, נופל על יום השנה לאבא, הוא פשוט יצא מגדרו שאקבל יומן. נרגעתי כשנוכחתי שזה יוצא שבוע לפני כן.

כשנכנסתי למרתף מיד התחלתי בהנחת התפילין, כיוון שלא ידעתי מתי יקראו לי להצטרף לחוזרים לאבו-כביר. חששתי שיקראו לי באמצע התפילה, אבל החלטתי להתפלל כרגיל. באמצע התפילה כמה חבר'ה התחילו מכות וצעקות. לא זזתי ממקומי. איכשהו הצלחתי למצוא שקט בתוכי חרף הקללות והדחיפות סנטימטרים ממני. האפילפטי המבוגר ניגש לשבת לפניי תוך כדי שאני מתפלל. כנראה שהוא הרגיש מוגן לידי. קודם לכן רציתי לגשת אליו, כי ראיתי שהוא במצוקה, אולם חששתי שאחרי הפרסומים אתמול הוא עלול לפחוד ממני, והנה

שימשתי אותו ללא התערבות אקטיבית. הרצון הטוב עבד מעצמו. גם המריבה הפסיקה מעצמה.

לקראת סיום התפילה הבחנתי בגברי שחזר מהעליון והוכנס איתנו למרתף כדי לחזור עם האיסוף של השב"ס לאבו-כביר. שלחתי לו לחיצת יד בלי להפסיק את התפילה. הדיסקית משתלשלת על צווארו באופן מופגן. אני מבסוט מזה. אח"כ גברי מספר, "הדיון שלי היה אתמול. אבי, העורך דין שלי, התחיל את הדיון בתיאור רגשי של דוח שקיבל מהסוהרים באבו-כביר, ולפיו אני מניח תפילין מדי בוקר". חיוכו מחמם לי את הלב. "אבל השופטת הייתה תוקפנית". איזיק כבר הסביר לי שזה לא בהכרח רע. אמרתי לגברי, "זה מראה שהיא נכנסת לעומק הסוגיה. לעומת זאת, לי היה שופט "נחמד" בעליון, שפשוט התעלם לחלוטין מהטענות".

כעת אנחנו שוב בתא. החזרה לאבו-כביר הייתה סיוט. האביב התחיל במכה אחת עם שרב. בנוסף לכל הצרות השוטרים היו מבולבלים ולא הפסיקו לספור אותנו, וכך התעכבנו, כשלושים עצירים, בפוסטה לא ממוזגת עם חרירי אוויר מועטים. גם כשהגענו משהו לא הסתדר להם, והם עיכבו אותנו ב"כלוב" לפחות חצי שעה. בטח הקיץ כאן סיוט אמיתי. להיות עם אנשים בעלי פתיל קצר בצפיפות ובחום זה כמו פצצת זמן. עמדנו צמודים זה לזה, עייפים ומיוזעים. הספסלים יכלו להכיל רק מעטים מאיתנו ומי שישב חש בפניו את רגליו ובטנו של העציר העומד מעליו. גילינו אורך רוח מפתיע אחד כלפי השני בלי לדבר על כך. ידענו שאם נתעצבן זה על זה כולנו נפסיד, אבל היינו חייבים לפרוק את הזעם. התחלנו לדפוק בפרעות על דפנות הפוסטה הפנימיות ולצרוח, "השוטר בן זונה, השוטר בן זונה", כאילו כבר לא אכפת לנו מכלום.

בבוקר נאזקתי עם דן, שגילה לי שגובהו רק 197 סנטימטר. הוא כבר עצור כחמישה חודשים ומאוד מעריך את גברי, אך אינו יודע על מה הוא עצור. סיפרתי לו שגברי עצור על התחזות לישראלי. הוא לא הבין, אז הסברתי לו שבעצם גברי הוא ערבי יליד חברון. דן הופתע, אבל הגילוי לא הזיז לו. זה יפה בעיניי, אנשים פה מודדים אחד את השני בלי מסכות, צריך ללמוד לנהוג כך גם בחוץ. בצהריים דן חזר מבסוט. הוא הגיע עם התביעה לעסקה: שנה בפועל בניכוי ימי מעצר, מה

שמשאיר לו נטו כמאה ועשרים יום. הידיעה כי יש סוף למעצר מאוד חשובה לעציר. המשפט שלו אפילו עוד לא התחיל, ובסוף החודש זה צריך לקבל תוקף של פסק דין.

במקרה שלי הזמן מתנהג אחרת. ריבוי העדים, למעלה מארבעים, עשוי לגרור את המשפט ליותר משנה. איך שהוא אני מאמין שהעסק יתפוצץ קודם, אולם כבר ברור לי שלפנינו מאבק של כמה חודשים לפחות. הצורה שבה יתפתח המשפט של המטפל עשויה להשפיע מאוד. כשהמטפל יבין שהתביעה סידרה אותו, יש סיכוי שיכפור באשמה ויחזור בו מההודאה וההפללה נגדי. אלא אם הם בכל זאת יציעו לו עסקה, אבל אז גם אנחנו נדע מכך. האם פיצול התיק לשני משפטים מחליש את התביעה? האם הם ירגישו עכשיו פצועים וירצו לפתוח חזית נוספת? אין לדעת.

רביעי בערב

אחרי ארוחת הערב - במיה ברוטב עגבניות עם קציץ בשר ואורז צהוב - אני נשאר עם זינדין ליד השולחן. "מחר אראה את רחל עם התינוקת", אני אומר לו. "עבר כבר חודש מאז המעצר, ואני לא יודע איך היא נראית". "אתה צודק, בגיל הזה משתנים מהר", הוא אומר ומוסיף, "החודש הראשון בכלא הוא הכי קשה. גם האחרון. יש אנשים שיוצאים מהכלא חולים ויש שיוצאים ספורטאים. מהמחשבות נהיים חולים". "מה איתך, מתי אתה יוצא מהבלגן?" אני מתעניין. "אחי בדק שאני לא השתמשתי בסמים כבדים, והלך לפרדס כץ לבדוק איך להכניס אותי למוסד גמילה. אם כן, אז בעוד כמה חודשים אני נכנס לגמילה". "אל תכעס שאני שואל, אבל למה היום השתמשת?" "זה לא רציני ובכלל זה מגיע לפה מעורבב. זה ככה בשביל לנקות את הראש, להעביר את הזמן".

"מה שלי עוזר לנקות את המחשבות זה הכתיבה, מה שעלה בראש ירד לנייר ומיד שכחתי. אבל אתה יודע, מה שבאמת הציל אותי זה אבא. איך אני אגיד? בחודש האחרון ראיתי שהוא שמח בי. הוא אפילו נישק אותי". "אצלנו אומרים, 'רדא אלוולדן מאן רדא אללה', ברכה מההורים כברכת האלוהים, כלומר, מי שההורים

מרוצים ממנו יכול לעבור כל קושי בחיים". "אתה לא יודע כמה זה נכון, זינדין, אתה לא יודע כמה. אני, כשהייתי צעיר הייתי ממורמר, אבל בזכות אשתי..". "אצלנו אומרים "האישה עושה את הגבר""", הגיב זינדין. "גם הצרפתים אומרים כך", השבתי.

זינדין נפתח, "אצלי היה קטע שאבא התרגז על אשתי ורצה שאני אתגרש ממנה. אמרתי לו, אבא, אתה יודע שאני יעשה כל מה שתגיד לי, אפילו שאני אוהב אותה. אבל אי אפשר, יש לך כבר נכדה ממנה". "אתה הבן הבכור?" "כן, אבא היה מרביץ לי כשהייתי ילד, אבל תמיד סלחתי ונתתי לו כבוד. לא היינו ככה קרובים, והנה יום אחד הוא לקח אותי לטיול של עשרים יום לירדן. הייתי בן עשרים ואחת, והוא אמר לי אתה יכול להתחתן עם מי שאתה רוצה, מצדי אם אתה רוצה, אתה יכול להתחתן אפילו עם יהודייה. ואז הוא אמר, יש לנו משפחה בירדן ויש שם בחורה משהו משהו, יפה, משכילה, תראה אותה. אמרתי אין בעיה אבא, איך שאתה רוצה". "הוא ראה אותה קודם?" "כן, יחד עם הדוד עזאם שסיפרתי לך עליו, הם נסעו קודם וארגנו את הכול". "זה בטח היה רעיון של הדוד", אמרתי בביטחון.

זינדין מחייך חיוך רחב, ולוחץ לי את היד, "אִיִּוָּה, זה היה רעיון של הדוד. עברנו לירדן דרך בית שאן ולקחנו מונית. הדרך לעמאן זה חמש שעות במדבר. האחים שלי עישנו חופשי לידו, אבל אני לא העזתי. אבל אחרי שעתיים במונית, הוא יושב לפנים עם הנהג, אני מאחור מוציא סיגריה פרלמנט שפילחתי קודם, לוחץ על המצית האלקטרוני, קליק, והנשימה שלי נעצרת. אבא מסובב אליי את הראש ומסמן לי זה בסדר, אתה יכול לעשן. אחרי הנסיעה הארוכה הגענו אל הבית של הבחורה. היא לחצה לי את היד, ומה אני אגיד לך, היא כל כך יפה, אין יותר יפה ממנה בכל הארץ. האמא שלה מסוריה והיא משכילה. למדה שלוש שנים מינהל עסקים. אני אז הייתי לא כמו היום, הייתי מלא שרירים, גבר יפה. אחר כך היא סיפרה לי שהיא הלכה למטבח וככה נפלה, כאילו התעלפה. אבא שאל אותי אתה רוצה אותה? ואני אמרתי, לא יכול להיות יותר ממנה. אבא הביא חמשת אלפים דינר וקנה זהב ועשינו מסיבת אירוסין וקבענו זמן להביא אותה לארץ. ארגנתי בארץ את הבית ואת הדברים. היא כבר התחילה להגיד בטלפון אתה לא רציני, אבל אחרי שלושה חודשים אבא ארגן משלחת של מכובדים והביאו אותה דרך אילת.

עשינו חתונה שבוע ימים וביום השישי לקחתי אותה אליי לבית. בבית חולים כשהיא ילדה בת אבא התרגז, אחר כך היא ילדה עוד בת. אנחנו פרימיטיביים, אתה יודע, אז הוא צעק, מה זה היא מביאה רק בנות?"

אני צוחק, "גם אנחנו פרימיטיביים". "ניסיתי להבין למה אבא כועס על אשתי ואז הבנתי, שכשהוא יצא מירדן הוא רב עם אבא שלה, אבל אני אמרתי לו לא לקשור בין הדברים והוא נרגע. אחר כך היא ילדה שני בנים, והוא היה מאוד מרוצה".

.....

כבר אחרי חצות, אחרי הפסדה של נבחרת הכדורגל שלנו לנבחרת צרפת בפלרמו 1-2, אבל לפחות תוך מאבק ראוי ומרתק. התיישבתי ליד גברי, ואיכשהו השיחה התגלגלה לבחורות. גברי אמר, "לא התאהבתי מעולם; אני נמשך לבחורות והן בדרך כלל רוצות אותי, אבל אני רוצה לחוש אהבה בכל הגוף, להתגעגע".

"אני מבחין בין התאהבות לאהבה. אחרי שש-עשרה שנות חיים משותפים עם רחל האהבה מזינה אותנו למרות המרחק הפיזי. אני חש שקט פנימי, חש אהוב ובטוח". אני מבטא זאת במילים לראשונה, והגילוי נעים לי. אני אומר לגברי, "בוודאי שזה יקרה גם לך, אבל לפני זה עליך להכות שורשים במקום מסוים". הוא מסכים איתי. אני מוסיף, "לדעתי, האישה שתאהב תהיה בעלת אישיות שתשלים אותך, בעלת אינטלקט ולב רחב, והמין יהיה רק נדבך אחד ביחסים, ולא העיקרי". גברי מתמוגג ואומר שלבו פועם בחוזקה. נראה שקלעתי למחשבותיו.

יום חמישי בצהריים, ראש חודש ניסן

הבוקר סיימון הועבר לכלא ניצן. כבר הייתי ער כשהקימו אותו, ועזרתי לו להתארגן. גם הכנתי לו מעין קמע, ציור על פתק של טביעת כף רגל אריה עם מסרים לחיים וברכות. הוא מאוד שמח על כך, מאחל לי להשתחרר ולוחץ את ידי.

בראש חודש התפילה ארוכה יותר, ואינני יודע מה השעה. בכל זאת, אני מחליט להתפלל בכוונה ולא לקצר. הכי הרבה, יקראו לי לביקור ויתעכבו מעט. שירת ההלל מרוממת נפש. הקטע שמפעם בליבי לקוח מתהלים קיח, "סֵפֶר יִסְרָאֵל יְהוָה וְלִמְנוּתָא לֹא נִתְּנָנִי, פִּתְחוּ לִי שְׁעֵרֵי צֶדֶק. אָבֹא בָם אוֹדָה יְהוָה..", וההמשך מבטא את אמונתי בעתיד, "אוֹדָה כִּי עָנִיתָנִי. וְתָהִי לִי לִישׁוּעָה, אֲבָן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים. הִנֵּתָה לְרֹאשׁ פֶּנֶה..".

רק סיימתי לקרוא בתורה, וסוהר הגיע לקחת אותי לביקור. הצטערתי כשלא ראיתי את הקטנה, אבל אני לא מתווכח עם רחל. היא יודעת מה היא עושה. אני נפעם יותר ויותר מעוצמתה. היא לומדת להוביל, יש לה את היכולת, והכוח הזה צומח וגדל במצב של אין ברירה. היא נאלצת לתמרן במערכת לחצים רבת משתנים – לנהל לבדה את הבית ולשמור על שגרת החיים לילדים. כדי להצליח במשימה המאתגרת הזאת היא קבעה כללי ברזל: הבית לא ישמש תחנת רכבת, ההורים עוזרים ונמצאים כשאין ברירה, אך הילדות קמות בזמן, הולכות לגן, ישנות בצהריים, אוכלות ומשחקות. עם זאת, היא ממלאת את החלל הנובע מהיעדר אביהן בחום מהמשפחה והחברים, אין לה ראש לבישולים ולכן היא מסכימה שאמא שלי תביא אוכל. אמא התפלאה שביום שישי רחל הזמינה אותה עם בן זוגה וילדיה. הילדות מאוד אוהבות אותם.

אני מספר לגברי על הציורים של הבנות, ומראה לו ציור מיוחד שהגדולה שלחה לי וקראה לו מפה, ורחל הוסיפה לציודו הסברים בכתב ידה. במרכז המפה קווים כחולים לכל הכיוונים, מעין ים סוער. בתחתית המפה בצד שמאל דג המצולות ובצד ימין אוצר - יהלומים וזהב. למעלה דולפין שנראה כקופץ מהים ועליו מופיעה הספֶרה אחת. אני אומר לו שלדעתי ילדים, בדבריהם ובמעשיהם, מעבירים לנו לפעמים מסרים שהם עצמם לא מודעים להם. המפה של בתי מכוונת אותי להתעלם ממטמוני הזהב והיהלומים, ולצאת מן המצולות בדרך הישר לעבר האחד הטוב, שמסומל על ידי הדולפין.

סיפרתי לו גם על הציור שהבת האמצעית ציירה לפני כשנה או יותר. בציור מיוצגים בני המשפחה - אבא, אמא, הבת הבכורה, האמצעית עצמה ובבטן של אמא מצוירים שני ילדים קטנים. הייתי משוכנע אז שרחל תלד תאומים. זה היה לפני שאבא נפטר. אבל ההיריון נפסק טרם זמנו. לשמחתי הרבה, רחל הרתה שוב וילדה בנובמבר בת מלאת קסם ובעלת אישיות תוססת. רחל קוראת לה "רגיעון". ראיתי היום את תמונותיה כשהיא צוחקת, אי אפשר לא לחייך כשרואים זאת. התמונות של שלושתן יחד מחממות לי את הלב יותר מכול.

חמישי בערב

גברי טוב הלב רצה לעשות מצווה והשאיל את התפילין לשחר מתא 43. הם הבטיחו להחזיר עד הערב, אך זה לא קרה, ממש כפי שחששתי. החבר'ה אומרים שהסוהרים אשמים. כשגברי ביקש, לא רציתי לתת להם את התפילין, אבל הרצון שלו ביטל את התנגדותי. אין לי ברירה אלא להמתין למחר, לשעה שיפתחו לנו את התא לצאת לארוחת הבוקר.

היום היה שרב, וכולנו סבלנו מכאבי ראש והרבינו לישון. גברי הכין פול נהדר עם טחינה וחומס, ואחרי שאכלנו ישנו כשעתיים. האוויר עמד ועשן הסיגריות נתקע בחדר. המיטה שלי מעל גברי, והיה נדמה לי כאילו כל העשן מתנקז אליי. קמתי עם גירוי עז בגרון. מבעד לסבכה החל לזרום אוויר קריר וצלול יותר, ונעימות התפשטה בגוף.

לפני כשבוע גמלה בי החלטה לנצל את הזמן גם לפעילות גופנית. אולי בזכות הרושם שגברי מותיר בי. הערב שוב הפכתי את שולחן האוכל, ובין רגליו התעמלתי כמו על מקבילים. עשיתי כמה סטים של כפיפות בטן ושכיבות סמיכה, ובין לבין קפיצות במקום ולצדדים. מדי פעם ניגשתי לדלת לנשום אוויר טוב יותר. אני מתחזק. בפעם הקודמת קיבלתי התכווצות שרירים בעקבות האימון, אך עכשיו אני מסוגל למאמץ גדול וממושך יותר. אני משתדל להגביר את המאמץ בהדרגה. אחר

כך במקלחת הרגשתי את החזה נפוח מעט. זה נחמד, בתוך תוכנו כולנו מצ'ואים קטנים.

אחד הסוהרים החליט לכבות לנו את האור הערב. לא ברור איזה תענוג הפיק מזה. אנחנו נאלצים להסתפק באור של הטלוויזיה והשירותים. אני יושב במיטה של זינדין, ומעט האור שמגיע לבלוק הנייר מספיק בשביל לכתוב. גברי וזמיר משחקים קלפים, ואני מחכה שיסיימו כדי שנאכל יחד.

יום שישי בבוקר

אנחנו עצלנים מטבענו, זה נכון, אבל בשנה האחרונה קמתי כל בוקר בחמש ורבע, לפעמים עוד לפני שהשעון צלצל, ולא מעט פעמים אחרי שקמתי בלילה לבנות. אחר כך, בחזרה מבית הכנסת, בקושי הספקתי לאכול ולשתות, להקדיש כמה דקות לקרוא משהו בעיתון, וכבר השעה כמעט שבע וצריך להעיר את הבנות ולהכין אותן לגנים. רצתי מגן לגן וטסתי לעבודה. רק בדרך התאפשר לי קצת להתאוורר ולהתבונן בנוף תוך האזנה למוזיקה. כל יום התחלק לשעות ולדקות גדושות בפרטים אינסופיים. לעיתים נרדמתי מול הטלוויזיה, והתעוררתי עם צוואר תפוס.

והנה פה אין בכלל חובה לקום. אני יכול להתפלל בנחת ולחזור לישון. אני בוחר להישאר ער ולאכול ארוחת בוקר. אפשר להתענג משפע הזמן ולאכול בנחת. ביצה, עגבנייה, מרגרינה, גבינה, ריבה, קפה, לחם טרי. מי צריך יותר? היום חסר סוכר, אבל הקפה טעים גם כך. אחר כך אני מתפנה בנחת. אין דבר שמפריע את שלוותי. רוגע נעים בגוף ותחושת נמנום מקשים עליי לממש את הבטחתי לעצמי, לנצל היטב את הזמן. אני מכריח את עצמי לא להירדם, נעמד מול החלון המזרחי נהנה מ"מקלחת שמש" וכותב לאחותי.

שמחתי לשמוע ממיכל, ולא שלא ידעתי שכך הוא, שהיא חושבת עליי כל הזמן. אני יודע שהיא מוטרדת מדוע אני נמצא פה, וחשוב לה להבין בכלים שלה מה היא הסיבה לעונש שנגזר עליי על לא עוול בכפי. היא מאמינה שישנה סיבה. אין לה ספק בחפותי, אך גם אין לה ספק שישנה סיבה שבגינה אני בכלא. אני מסכים, חושב ומוטרד כמוה. הטרדה שונה מעול פרנסה, היא צורך להבין את המשמעות. כל יום אני מגיע למסקנה אחרת. ויותר מכול אני מגיע למסקנה, שבאמת אינני יודע. ייתכן שהיא צודקת, ואני פה מתוקף חטא הגאווה. לעתים אני גאה בעצם היותי פה, מוזר לא?

מה שאני כן יודע, אך לא תמיד מצליח ליישם, שצריך להודות על כל מה שיש, צריך לשמוח בכל עת ובכל מקום. עצם העובדה שהדבר אפשרי נובע מכך שאנו חיים. צריך גם להפסיק לפחד. באופן מוזר, דווקא פה בכלא זה הדבר הנכון ביותר. לפחד יש ריח, זו לא מטאפורה אלא עובדה פיזיולוגית. חלק מהאנשים סביבי מסוגלים להריח זאת. הם בזים לאנשים שמפחדים. בעולמם פחד הוא כישלון, פחד הוא הודאה באשמה. לכן במקום שנגמר הפחד מתחילים לחיות. כשמתגברים על הפחד אפשר גם לחייך ולשמוח, כמעט בכל מצב, אולי בכל מצב.

.....

היום אני מתעמק בקעקועים של חבריי למעצר.

מגברי - בכף יד ימין בין האגודל לאצבע מקועקע עקרב עם הסמל האסטרולוגי. על זרוע שמאל, בגובה שרוול קצר, שלושה דולפינים מחוברים במעין גל, על שכם שמאל ינשוף קטן. גברי מסביר שהוא קעקע את העקרב, כי יש לו רגשי נחיתות ביד ימין. העקרב אוהב לעקוץ וזה מבטא את אהבתו למין. הוא אוהב דולפינים וים, והינשוף, הוסיף, אולי כי הוא איש חיי הלילה.

זמיר - בכתף שמאל, כמו אצל הרבה עצירים, שלוש נקודות שמשמען: אני מצפצף על החוק, בכתף ימין אישה שטן, שקעקע אחרי שתפס את חברתו בוגדת

בו, בגב התחתון המילה Trouble וציור לא מובן, שנראה קצת כמו נחשים שמשתלבים זה בזה.

מורדי בן יעקב (נמוך, קירח, מבט זועם, שקט) - בכף יד ימין מקועקע השם **יעקב** באותיות גדולות, ובכף יד שמאל מקועקעות חמש נקודות כמו על קוביית שש בש. שאלתי אותו מה זה והוא הסביר - "לבד בין ארבעה קירות". לדבריו, להרבה רוסים יש קעקוע כזה.

אמרתי לגברי, שנראה לי שהנמוכים הם הכי מסוכנים. הוא אמר לי, שלדעתו השקטים הם המסוכנים. "אלו שמדברים הרבה, "אל תתעסק איתי" וכאלה, זה פקה פקה, השקטים - אתה לא יודע מאיפה זה יבוא לך". ואז סיפר לי על מורדי שיושב על תיק מצחיק. הוא הרביץ למישהו שהוא הר אדם.

"מורדי הגרוזיני הקטן הוא משתמש. מסתובב הרבה בתחנה המרכזית הישנה. יום אחד ניגש אליו עובד זר רומני, הומו, הר אדם. מפה לשם הרומני מציע למורדי 200 שקל תמורת טיפול אוראלי. מורדי מסכים, אבל מבקש לעשות זאת במקום נעים יותר מסתם חצר. הרומני מסכים ומזמין את מורדי לדירתו. בדירה הרומני מתחיל לשלוח ידיים ומורדי אומר, תשמע אני לא יכול ככה, אני צריך להתחמם. אולי תביא משהו לשתות, איזה שתי וודקות? הרומני יוצא לארגן שתייה, ומורדי מתחיל להפוך את הבית בחיפוש אחר דברי ערך. הוא מספיק לארגן לו ערימה רגע לפני שהרומני חוזר. הם מתחילים לשתות – כוסית מורדי, כוסית הרומני. מורדי גרוזיני יודע לשתות, אבל הוא לא מצליח להפיל את הרומני. גומרים שני בקבוקי וודקה, והרומני רוצה להתחיל להיכנס לעניינים. מורדי נלחץ ומבקש קונדום. הרומני אומר, מה פתאום קונדום, מורדי מתעקש, בלי קונדום אתה לא מוצץ לי. הרומני יוצא לארגן קונדום. מורדי שוב מחפש, מוצא עוד דברים ומארגן עוד ערימה. הרומני חוזר ושם לב שמורדי מתעסק לו בדברים. הוא מתעצבן ומתחיל לרדוף אחרי מורדי בסלון. בסוף מורדי לוקח בקבוק וודקה ושובר אותו על הראש של הרומני. הרומני נפתח הראש, כולו נוטף דם, אבל שום דבר לא מזיז לו. מורדי מצליח לברוח מהדירה בידיים ריקות, ותופס מונית לפלורנטין. נהג המונית, שראה

אותו בחולצה מלאה דם, מדווה עליו וכך הוא נתפס. בעבר כבר ישב שלוש שנים על עבירות אחרות, ומן הסתם יש נגדו מאסרים על תנאי, ועכשיו בגלל מציצה שלא התקיימה הוא יישב עוד כמה שנים בכלא. לנרקומנים אין תקווה".

שישי אחר הצהריים

שוחחתי עם רחל ועם הבת האמצעית, שמבקשת ממני שאחזור הביתה. הבטחתי לדבר עם המפקד, אך הסברתי שלא בטוח שהוא יאשר. אמרתי לה שאני אוהב את הסיפורים שלה, ושאני יודע שהיא ילדה טובה ועוזרת לאמא ומשחקת יפה בגן. חתמנו את השיחה בנשיקה. השמחה שבקולה מחזקת את תחושת הנורמליות שרחל מצליחה להמשיך להעניק לבנות. אני שוב נפעם ממנה וליבי מתרחב.

רחל מקבלת הרבה שיחות תמיכה בטלפון וזה מרגש אותה. הפעם התקשרה הגינקולוגית. כמו אנשים רבים היא הייתה בהלם, ולקח לה זמן לקשר בין הכתבות לאנשים שהיא מכירה. היא אמרה שהיא מוכנה לפנות למשטרה ולתת עדות אופי.

הבאנו עופות מהמטבח, וגברי פירק אותם והכין אורז עם עוף. כרגע הוא מטגן את עגבניות השרי שחתכתי קטן קטן, ותיכף יוסיף שעועית. הריחות פה בחדר עושים בנו שמות, הריר נוזל והבטן משמיעה קולות משונים. הוא שוב מתעלל בנו ואנחנו מתרעמים, "גברי, עוד חמש דקות, דיר בלק".

התיישבנו לאכול. זינדין הזכיר שאצלם, הבדואים, נהוג לומר דברי חוכמה מהקוראן עם האוכל. ראיתי לפניי את הקעריות של העגבניות המבושלות עם השעועית, וסיפרתי כיצד מכר עשיו את בכורתו ליעקב תמורת "האדום האדום הזה". גיבורי התנ"ך מלווים את הארוחה הנהדרת, ואני מתמוגג בעיקר מהבשר באורז.

זינדין שאל אותי איך אנחנו בני דודים ומי זו הגר. אמרתי שהסיפור של יצחק דומה לשלו, ותיארתי בקצרה כיצד עבד אברהם נסע להביא מחו"ל כלה לבנו, כשם שדודו הביא את אשתו מירדן. הוא שאל על רחל. נזכרתי שגם בסיפור הזה יש מרכיבים שקרובים אליו - חלום וצאן, ירושה וברכה, נדר וילדים. פתחתי לו את התנ"ך, הנחתי כיפה על ראשו והוא קרא בשקידה. רק פעם אחת ביקש שאעזור לו להבין את דברי רחל "אסף אלוהים את חרפתי". הוא חשב שככה היא קראה לבן, אבל כשהמשיך למשפט הבא, שם היא מציינת את שם בנה יוסף, אמר זינדין, "אהה, יוסף זהר".

יום ראשון, 6 באפריל

שוב הפכו לנו את החדר. שבוע אחר שבוע. ביום הקנטינה הסוהרים כבר יודעים שזמיר מנסה להחליף את הטלכרטים, כרטיסי החיוג לטלפון ציבורי, והסיגריות שהוא מקבל, במנה. אתמול התלבשנו עליו גברי ואני בניסיון להציל אותו. הוא לא תופס את מצבו, סם המוות כבר הרס את חייו. יש לו מעל עשרה תיקים, מעבירות תנועה ועד תקיפת שוטר ודקירות. לא פלא שבחלומותיו הוא תמיד נדקר למוות, ובחלומו האחרון ילד קטן רודף אחרי מישהו שהוא מכיר ודוקר אותו, בעוד אחיו מתבוננים מעבר לגדר. זמיר אומר שהוא מכיר את האיש, ואף חש את הכאב כשהוא נדקר בחלום.

זמיר מביע רצון להיגמל ולחזור לחיים חדשים. הוא בונה על מרכז גמילה, ומאמין ששם ימצאו התנאים שיאפשרו לו להתנקות וגם לחזור לקהילה. עם זאת, הוא מסביר שגופו משתוקק לסם. השכבתי אותו ועשיתי לו הרפיה. זו הפעם השנייה והוא נכנס לזה מיד, בלי שאצטרך לגעת בו. אני מדריך אותו כיצד לנשום והוא נושם נשימות ארוכות ומלאות, שואף דרך האף מלמטה, דרך הבטן והסרעפת, ונושף מהפה דרך החזה. גפיו נעשות כבדות וגופו נרגע. אחרי כשלושת רבעי שעה הוא מתיישב. אני מחזיק את ידיו בעודי יושב בישיבה מזרחית מולו. הוא נבוכ

ומחייך בנועם, מסביר שאינו יכול להתחייב. הוא לא רוצה לומר סתם דברים. אני מעריך את הכנות, ולא יודע כיצד לעזור לו.

אני אומר לזמיר דברים כהווייתם, מכיוון שאיני יכול להרשות לעצמי סמים בחדר ולהסתבך עוד יותר, איאלץ לעזוב את החדר אם הוא יחזור להשתמש. הוא מסיט את ראשו ואומר שהוא משתמש בשירותים, ושכלל, אני לא יכול להבין אותו. כשהוא מתקלח גברי אומר, שאם אני רוצה לעזור לו עליי להיות קשוח איתו. הוא מציע לקחת לו את הטלכרטים. אנחנו מסכימים לעשות את הניסיון הזה. צריך להבין, שבזמיר יש חיה שמתפרצת כשהוא מרגיש מותקף. גברי לא פוחד ממנו, אלא ממצב שבו הוא עצמו ייכנס בו חזק מדי. גברי מבקש שאהיה בחדר כשהוא לוקח מזמיר את הטלכרטים. אני מסכים.

בבוקר, כשנקראתי לפגישת עו"ד עם שרון דניאלי, השארתי פתק לגברי, לקחת את הקנטינה שלי, ולשים עין על זמיר לפני שיהיה בלגן. הפגישה עם שרון מעודדת. בחומר החקירה התגלו פרטים נוספים המחזקים את האליבי שלי, ומבהירים את הדרך שבה חולצו ההודאות מהמטפל.

גם המעורבות של אשתו השנייה של אבא, ברורה מתמיד. לאחר שאבא נפטר היא תבעה את מיכל ואותי בהליך אזרחי, טענה שהצוואה זויפה ושהיא תנקוט גם בהליכים שיביאו להרשעתי בזיוף הצוואה. לו הייתה הטענה מתקבלת יתכן שהייתה זוכה בכל הרכוש של אבא. בחומר החקירה דרור ושרון מצאו, שכאשר המטפל נעצר, היא פנתה למשטרה, פרסה את הסאגה המשפחתית, ולא בחלה בשקרים ובהשמצות לא רק נגדי, אלא גם נגד רחל, חברים של אבא ואפילו נגד הרופאה שטיפלה בו. בין היתר סיפרה שראתה את המטפל ואותי שותים בירה ומחליפים מבטים מוזרים. כך השחירה את שמי והחשידה אותי בפגיעה באבי. יום לאחר פנייתה למשטרה החלה החקירה נגדי.

אני מדגיש בפני שרון, שבעיניי הציר המרכזי של הפרשה הוא אבא. ההתייחסות של המשטרה ושל הפרקליטות לאדם - שבמושגים המשפטיים אינו

שונה מכולנו מבחינה קוגניטיבית, אלא מנוון רק מבחינה פיזית, כאילו היה צמח - זהו החטא הקדמון השזור לאורך העלילה.

מכאן קל לקבל את הניאוף של אשתו, את ריקון חשבונות הבנק, ומזווית זאת כל מעשי בנו נראים כרדיפת בצע. אני מבקש להדגיש את מרכזיותה של ההתייחסות הזאת, ושרון מתפתל. הוא מסכים שזה הנרטיב של הפרשה, אך מבחינה משפטית, בשלב המעצר ישנם צירים אחרים שצריך לתקוף בעובדות. לבסוף הוא מתרצה ומסכים להציג זאת בהקשר של האליבי. לדבריו, במשפט עצמו הנושא יקבל יותר מקום. איני יכול להתווכח איתו משפטית, ואני מעביר לו ולדרור מסרים של חיזוק. אני מאמין ואומר לו, שלא סתם הם מובילים את התיק הזה. אני מוצא אצלם תחושת שליחות. מבחינתי, הם "נשלחו" אליי כדי לחשוף באמצעות התיק הזה את ליקוי המאורות הגדול בעבודת המשטרה והפרקליטות. אני מוסיף שמבחינתי, אם התיק הזה יתקן ולו דבר מה בהתנהלות המערכת, הרי שזכיתי.

בחדר אני מלטף את זמיר ב"גלח" שעשה לראשו. גברי מספר לי שהוא נתן לזמיר לטייל עם הטלכרטים, כי ידע שליפואים נגמר החומר ועוד לא קיבלו אספקה. הוא חוטף לזמיר את הטלכרטים, ונותן לי אותם מאחורי גבו.

אני במצב רוח מרומם מהפגישה ומהקנטינה עם הדברים שהגיעו עבורי. שמח למצוא ספרים ברוסית מסאשה, ונרגש למצוא את "האדם מחפש משמעות" של ויקטור פרנקל, ואת הספרים שרחל שלחה לבקשתי; "מעשה ברבי ישראל בעל שם טוב", שיאצו, וספר השירים של תמר אגין, שאת הסרט "אבא הולך לקצה העולם" על חייה ועל חיי בעלה חולה ALS, ראיתי בטלוויזיה. אני קורא את השיר בגב הכריכה ומזדהה:

מתוך שזקקת
מתוך שלא יכולתי יותר
מתוך שרציתי להתגבר
מתוך שנפתחת

משם נתתי
משם זה התאפשר
כי שם אהבנו
ושם יכולנו לוותר

יום שני

לפנות בוקר זמיר איבד את העשתונות ורב עם גברי. "זו זכותי לקבל את הרכוש שלי", צעק. גברי שמר על קור רוח מופלא וחייך לו בפרצוף. זמיר התעקש, "תחזיר לי את הטלכרטים, אני צריך להראות לאבא שאני לא משתמש בזה". ואז צעק לזינדין, "מה אתה משתף איתם פעולה?" זינדין ניסה להתחמק. בקול מנומנם אמרתי לזינדין, "תגיד לו איפה שני האחים שלך, ספר לו מה שסיפרת לי אתמול. ספר לו על האחים שלך שמתו בגלל הסמים". אחד התאבד והשני נרצח בעקבות סכסוך עם סוחר סמים. גם זינדין משתמש, אבל ככל הנראה לא זקוק לזה כמו זמיר.

חזרתי לישון. שמעתי את גברי מתבדח על חשבוננו של זמיר באופן שובה לב, אולי כדי לרכך אותו. זמיר התפתל והתכווץ, התאדם והתרתח ואמר לו, "אתה חכם עלי כי אתה יותר חזק ממני. יוסי הוא כמו לחמנייה בשבילי, תגיד לי איפה הטלכרטים, אני רוצה אותם עכשיו". גברי, שרוע על המיטה וידיו שלובות מאחורי עורפו, עונה, "אין מצב, אי אפשר להעיר את הבן אדם עכשיו". "איפה זה? אתה לא מכיר פה את האנשים הם יעלימו לי את זה". "אתה יכול להיות רגוע, זה אצל בן אדם יותר טוב מזהב, יהלום".

זמיר צודק. אלמלא גברי כבר הייתי מוותר לו. אלימות מרתיעה אותי. נראה שזמיר חש בכך, ובכל זאת לא ניגש אליי. במקום זאת הוא מתחיל להציק לזינדין, "אתה אייתי בתרגיל הזה, מה אתה מתחמק?" וכך נגלה לי עד כמה גברי חכם וחזק. אני לא הייתי חושד בזינדין וקונה את הטיעונים של זמיר.

מרתף בית המשפט בתל אביב

התפילין שלי עשו שיא היום. כבר בחצר, בשש בבוקר, החרדי הקטן התפלל ואחריו עובדיה עם הגופייה. כשירדנו לכלוב בהמתנה לפוסטה, ניגש אליו שוטר ושאל אותו איפה החולצה. הוא השיב במבט זועם, "אולי תיתן לי את החולצה שלך ואני אהפוך אותה". הוא תפס את השוטר בידיים באופן שלא השתמע לשתי פנים, והשוטר אמר לו, "אתה חכם, כשיש פה הרבה אנשים". "הייתי קורע אותך אם הייתי יכול", השיב לו עובדיה. הכול היה ברור, הכול על השולחן, והשוטר התקפל. כנראה, עובדיה היה מספיק זועם בשביל ללכת על הקצה. הוא פרק את זעמו, הפגין את גבריותו, אך לא איבד את הראש לגמרי, ואנחנו נהנינו מהמחזה. בדרך כלל, השוטרים מנצלים את ההגנה שנותן להם החוק ומקניטים את העצירים, בידיעה שאלה מבינים כי לא כדאי להתעסק עם שוטרים, ועדיף להרכין ראש. אחר כך סיפר עובדיה, "המניאקים האלה לקחו אותי הבוקר מהבית בלי לתת לי להתלבש, אפילו תיק עם דברים לא נתנו לי לקחת", אמר בזעם. "אני עולה ככה לדיון", הסביר את הבסיס להחלטתו להתייצב מול שופט כמות שהוא.

שעת צהריים, אולם בית המשפט המחוזי

קר... המזגן פועל בעוצמה ישר מולי, והסוויטשרט נשאר בחדר. בנחישות רבה משרטטת התובעת את קונספירציית הרצח של יוסף זהר. אני חש במבטיהם של מי שאינם מכירים אותי. הם רואים מולם רוצח פסיכופת. תוך כדי התיאור הדרמטי אני מעביר פתקים, כדי להעמיד את דרור על חוסר הדיוק בפרטים. אני מתאפק לא להתפרץ למשמע הזוועה המתוארת. "בתאריך... השתלט הנאשם על הדירה, החליף את מנעולי הדירה, שכר את שירותיהם של שני מאבטחים אשר לא אפשרו לאשת אביו להיכנס לדירה ודרש מהמטפל כי לא יאפשר לה להיכנס לדירה. הנאשם פנה למטפל וברר עמו כמה זמן יוכל אביו לחיות בלא שיהיה מחובר למכונת ההנשמה ונענה כי "מקסימום חמש דקות". הנאשם הבטיח למטפל כי "אם הכל יהיה

בסדר עד הסוף, אני גם אתן לך מתנה", בתאריך 12.4.02, בשעה אחת עשרה לערך, הגיע הנאשם לדירה, בה שהו באותה עת האב והמטפל. הנאשם פנה למטפל ואמר לו כי היום זה היום האחרון של אביו וביקש ממנו לנתק את מכונת ההנשמה, ועוד ועוד תיאורי זוועות.

התובעת מצטטת אותי בטון מתחנחן, מעוותת את הדברים, משתמשת במילים שאמרתי ומדביקה אותן לרצף היוצר משמעות הפוכה. כשהיא "מחמיאה" לי שאני חסין תרגילים, אמא מתפרצת, "בטח שהוא עמד בתרגילים, כי הוא דובר אמת!" כולם מהסים אותה, והשופט מאיים להוציא אותה מהאולם. הקהל במתח, גרסת התובעת נשמעת קוהרנטית.

דרור פותח במשפט נהדר, "אומרים שאין מוקדם ומאוחר בתורה", וממשיך, "המשטרה יצרה הודאה... אין לה יסוד להאשמה". אני מהופנט כמו הקהל, ומצפה במתח לבאות.

שלישי לפנות בוקר, תא 40

היום אני חוזר למחוזי להמשך הדיון על בקשת הפרקליטות למעצר עד תום ההליכים. שוב אני כותב בחשיכה. דרמה לא פחות גדולה מזו המתרחשת באולם המשפט, התרחשה אצלנו בתא. אתמול אחר הצהריים זמיר מתפוצץ על גברי ועליי. זמיר כועס, "לקחתם את הרכוש שלי, הטלכרטים לא שלכם. זה החופש שלי לעשות עם זה מה שאני רוצה. אתם מנצלים את זה שאני חלש מול גברי, אתם סתם זונות ואני עוד אדפוק אתכם". שנינו נחלשים קמעה מול ההפגנה התוקפנית. חוסר הרצון שלו לעזור לעצמו מקשה עלינו מאוד. אני שואל אותו, "איך אתה תנהג אם תראה אדם שרוצה לשלוח יד בנפשו, האם תחלוף על פניו או תנסה לעזור לו?". זה לא עוזר, בשעת מצוקה נשלט הנרקומן על ידי דחפיו. הוא מסוגל לתמרן, לתחמן ולמצוא כל דרך להגיע לסם. כל מעצור בדרכו מוציא ממנו זעם עצום. גופו של זמיר מתכווץ, ורידיו מתבלטים, עיניו מתכווצות ועורו מאדים.

זמיר מתמקח איתנו, "אין בכלל חומר באגף. זה לא הסם, זה הכבוד". הוא ממשיך להתעקש ואנו תוהים בשביל מה אנחנו נלחמים בו, למה לעזאזל אנחנו צריכים לסכן את חיינו מול אדם, שבטירופו מסוגל לדקור אותנו. אנחנו מבטאים את תחושתנו בקול רם, "לעזאזל, יש לנו בעיות משלנו מעל הראש. גברי לקראת עסקת טיעון של שנה וחצי על לא עוול בכפו, ואני מוטרד מהאפשרות שרחל תיעצר ומהמצב הבריאותי של הדסה חמותי".

זינדין מגיע. הדינמיקה משתנה. זמיר מכונס במיטה. אני מתאר לזינדין את "הסרט" שהתרחש בבית המשפט, ומתבונן מדי פעם בזמיר. הוא קשוב אך גם מיוסר. זמיר עובר למיטה של גברי, עדיין לא משתתף בשיחה. גברי מבשל. זינדין מספר על העיסקה המתקמת בעניינו, ככל הנראה צירוף תיקים וסגירה על ארבע-חמש שנים.

אני מציע לגברי עזרה בבישול. לפתע אומר לו זמיר, "תעזוב אותו, יש לו עבודה", ומוציא את הסידור. בחוץ עוד אור ואני מצטרף אליו לתפילת מנחה. זמיר חזר אלינו. זינדין יושב עם זמיר במיטה ומשוחח איתו על עברו. זמיר כבר אמר לנו שאנחנו לא יכולים לעזור לו, כי לא חוויו על בשרנו את מה שעובר עליו. זינדין בעצמו מבקש מרכז גמילה. יש לו היסטוריה עשירה. אני שומע אותו כבר איזה שעה חולק עם זמיר תיאורים אלימים ומפורטים של דברים שקרו לו בגלל הסמים.

שלישי מאוחר בערב

לאחר שחזרתי מבית המשפט, נרדמתי, וכעת אני מוצא את עצמי ערני לחלוטין. יומיים של נסיעות הלוך חזור לבית המשפט והשעון הפנימי שלי הפך לשעון כלא. ער בלילה ומן הסתם אישן בבוקר. הדיון, כמו כל היום, היה מרגש וסוחט. ריח הבית מתקרב אליי. זה התחיל בשוטר הצדיק, שאיפשר לי להיפגש עם רחל בבית המשפט כמעט כחצי שעה לפני הדיון. לא היה נעים לי לחבק אותה לפניו, וגם לא רציתי שיחשוב שאני מתלחש איתה, אך הספקתי לשאוף מעט את ריחה.

הגיע שוב תורנו להציג את התנגדותנו לבקשת המעצר עד תום המשפט. דרור ושרון פרסו באולם מול השופט, הסבר כיצד נולדה התיזה של התביעה ומדוע היא מופרכת. "החוקרים בירושלים, לא מצאו את פלטי השיחות מביתו של האב לבית הבן, והסיקו בטעות, שהמטפל והבן בדו את קיומה של השיחה, ותיאמו ביניהם את השקר", פותח דרור וממשיך, "תחת לחץ, פיתויים והשאה, אימץ המטפל את גרסת החוקרים, הודה שהשיחה לא התקיימה, הפליל את הבן ולבסוף הודה גם בשותפות ברצח".

שרון הציב פלקט עם ציר האירועים בערב מותו של אבא, מגובה בפלטי השיחות שהתגלו. "כפי שאתם רואים", הצביע דרור על התרשים מול פני השופטים, "המטפל אימץ את טעות החוקרים והודה שלא התקיימה שיחה. לאחר מכן, כאשר גילו החוקרים שאכן התקיימה שיחה, המשמעות היא שהמטפל הודה בפניהם הודאת שווא. במקום לעצור ולבחון את התיזה שלהם, ואולי להחליף צוות חקירה שאינו מעורב, לימדו החוקרים את המטפל גרסה חדשה, עם שיחת טלפון. כדי לנסות להפריך את האליבי של הבן, בנו גרסה שאינה תואמת את המציאות, שכן הבן ישן בביתו באותו הזמן כפי שאשתו העידה". ואז סיכם דרור, "כאשר יש לנו עד המוכן לאמץ כל עובדה, אמיתית או שקרית, כיצד יוכל בית המשפט לדעת מה האמת? מה בכול חומר הראיות שולל את האפשרות שדברי הבן ואשתו וגרסת המטפל הראשונה, אמת כולם?!"

רביעי לפנות בוקר

זמיר וגברי משחקים עכשיו שחמט. זמיר מכריז שח, ולרגע מתבלבל וחושב שזה מט. אני נקרא לבדוק. לא, עדיין לא מט. אך לפני שעה קלה לימדתי את שניהם את הבסיס של המשחק, וכבר הם מרותקים ללוח, מרוכזים מאוד; עדיין לא לגמרי בטוחים בתנועות הכלים השונים, אבל האינסטינקטים שלהם דרוכים. אני אחרי

מקלחת, ופורש לעולם החלומות. ברקע, הפעם בשקט, הרדיו משמיע שירים באנגלית.

אני חוזר במחשבותיי לדיון. בהפסקה שאלתי את דרור אם אוכל לומר כמה מילים. כצפוי, הוא דחה את הבקשה. אמא ניגשה אלינו והורתה לי להקשיב לדרור. עשיתי כדבריהם, זה כנראה הדבר הנכון, להשאיר את הזירה המשפטית למשפטנים. עם זאת, אני מרגיש שזו הייתה פחדנות מסוימת מצדי. דרור ענה לי בחוכמה, "אני מבין ללבך, יגיע הזמן והמקום לומר דברים על אביך". אחרי ש"רצחו" את אבי בכל כך הרבה דיו ונייר, מן הראוי שהכול ידעו מי הוא היה באמת.

הדיון התארך ונותרתי העציר האחרון בבית המשפט. בדרך חזרה לאבו-כביר, לבדי בפוסטה, עמדתי והבטתי דרך החריצים שמעל הקבינה, על רחובות תל אביב החולפים מול פניי. ריח האגוז נמהל בריח העיר. אני תוהה אם אשתחרר עד פסח. אני מחליט החלטה שיידרש אומץ לקיים אותה - לעשות פה את הסדר גם אם ישחררו אותי קודם. לבחור לעשות את חג החירות בכלא, כשאתה משוחרר, בשביל החוויה ובשביל החברים. הרעיון קוסם לי. נראה אותי מגשים אותו.

יום חמישי

צהריים והסוהר קורא לי ל"צומת", עמדת הסוהר בקומה, בה הוא יכול להשגיח על פתחי האגפים השונים ועל העולים ויורדים במדרגות. שרון אמר שלא יגיע היום, אך יתקשר למתמחה של השופט כדי לדעת מתי תהיה תשובה. אם הוא בכל זאת בא, כנראה יש התפתחות. אני משנן לעצמי שאין בי פחד חוץ ממורא האלוהים; שואף אויר, מגיע לצומת ומקבל את קופסת הוויטמינים ששלחו לי לפני שבוע.

אני מדמיין את עצמי בחוץ, ומנסה להבין לאן ואיך ממשיכים. אוקי, יש משפט אזרחי על העיזבון של אבי ומשפט פלילי לנהל במקביל, אך כשאני בחוץ המשמעות היא שהתהפכה הקערה לטובתנו. מה הלאה, מה עושים? רחל טוענת שמחכים לי

בעבודה. לא רואה את עצמי חוזר לשם. כושר ההתמודדות שלי כאן נובע מאותו מקור של דוגמה אישית, עוז רוחו של אבא ומאמציו לשמור על תקוותו לחיים. אני נעזר גם בתובנות מהספרים שקראתי ומהתפילות. עוד לא שיתפתי את רחל ברצון לעשות משהו למען עצירים. ברעיון של "קו לעציר". זה עוד מוקדם.

יום שישי בצהריים, ט' בניסן תשס"ג - חודש הנסים

אני שומע את צליל המפתחות מתקרב. חצר שנייה בפתח. מחכה שכולם יצאו לחצר, ונשאר לכתוב. ביום שישי הסוהרים מקדימים הכול, בטח יש להם תוכניות לערב. אני חושב על רחל. כל הזמן אנו אפופים פה בכמיהה לנשים. אני יושב על המיטה של גברי, מוקף בתמונות נשים בתנוחות מפתות. מקדש הסקס. שיחות הלילה של גברי שופעות סיפורים הגורמים לצעירים פה להרטיב. מאבטח חטוב במועדון לילה הוא כנראה החלום הרטוב של צעירות בתל אביב הדקדנטית. אני מתעקש להתנתק. זה לא קל. כולנו גברים, לכולנו זקפת בוקר. אני נלחם בזה, משווה לכך אופי של בגידה. בגילי אני רוצה יותר ויותר לראות במין חלק מהאהבה ולא להיפך.

אומרים שהריח מפעיל ישר את הנפש, כאילו אין הנאה זו פיזיולוגית גרידא. אשתי, כמה שרציתי להריח אותך שם בדיון האחרון. זו הדרך שלנו להתחבר, חיכוך הלחי והסנפת הצוואר ושקע הכתף, ואז חזרה לפנים, מצח למצח, אף לאף, ואז אפשר להתנשק כשאנו מזוהים בפני עצמנו, מנותקים מהעולם החיצון. אולי גם כך, ממרחק, פָּנִינוּ לנו עולם משלנו, מנותק במידת מה מההמולה סביב. פתרון שיצרנו בלי משים כדי להמשיך את הקיום של היחד, גם כשאנחנו לחוד. שוב ושוב אני שואל את עצמי כיצד נמשיך את חיינו המשותפים. התשובה הראויה והמתבקשת המבטאת את רצוני היא: יחד. דרך משותפת, חזון משותף. אני הבלון המרחף, הקשור אלייך ודרכך לאדמה.

בחצר נראה שכולם מכירים אותי, לוחצים לי יד, שואלים לשלומי, משוחחים איתי. נטמעתי בחברה של אגף העמדה לדין קומה ב', אבו-כביר. איכשהו אני לא מרגיש טוב עם זה. כאילו משהו ברוח שהייתה בי נמוג.

כבר יומיים יש לי עצירות. חושב הרבה על היום שאחרי. הזכרתי לזינדין את מה שאמר לי - "בכלא החודש הראשון והחודש האחרון הם הכי קשים". מאז הדיון האחרון אני מרגיש שאני בחודש האחרון. שוב מפחידים אותי החיים בחוץ. לחבוש שוב את תחפושת התפקיד והמעמד, ועכשיו נשאלת השאלה מה דמות לו ל"גיבור" היוצא מן הכלא? אני מדמיין את לחיצות הידיים בכל מקום, וכאשר אומרים לי, ידענו שאתה לא אשם, האמנו בכך. אני מחייך במבוכה, מודה להם, מקבל את תפקיד ה"גיבור בעל כורחו".

גברי מרגיש מאוכזב ונבגד על ידי חברה שבכל כוחו ניסה להשתלב בה. נראה לו כי אלוהים לא רוצה שיהיה יהודי. רבי אחד ביקש ממנו מכתב שהוא גורש מהדת המוסלמית. אין דבר כזה, זה בלתי אפשרי. אחר קיבל כסף מתחת לשולחן ונעלם. ועכשיו הוא עצור על התחזות כבר חצי שנה, ועוד שנת מאסר לפניו. פשוט התעללות. והוא רק רצה להשתלב, להוכיח את עצמו. ביקש לתפוס מחבל, להציל, לעזור, לזכות בהכרה. הוא רואה לפניו את גירושו. מתכנן להגיע לאירופה, למדינה כלשהי באגן הים התיכון.

אני אומר לו שחזותו מתאימה למדינות האלה, ובאחת מהן יוכל להיטמע ולהרגיש בבית. אני שואל אותו מה הוא רוצה להיות, ומתכוון למקצוע, ללימוד. הוא עונה, "מוסלמי, לחזור להיות מוסלמי, לא שווה להיות יהודי". אני עונה לו שהוא צודק. לאורך כל ההיסטוריה הוכח שלא כדאי להיות יהודי, אבל אני עצמי מרגיש יהודי יותר מאי פעם. כשמונעים ממני להתפלל, כשאוסרים אותי על לא עוול בכפי, אני מרגיש יהודי. אני מרגיש שאני שווה יותר בתור יהודי. אני בוחר להיות יהודי גאה. לא בחרתי להיוולד יהודי, אבל מדי יום ביומו אני בוחר להרגיש כך.

בסך הכול אני עצור חודש ועשרה ימים. אם שופט המעצרים במחוזי יחליט להשאיר אותי פה, זה יהיה מבחן קשה מאין כמותו. אם יחליט, חרף הצגת העובדות בחדות ובבהירות, כי אני בחזקת אשם, יהיה לי הרבה יותר קשה למשול ברוחי, ולשמוח. אצטרך למצוא כוחות חדשים. אני מאמין שהם תמיד נמצאים.

לפתע אני חש געגועים עזים הביתה. אני אומר זאת לגברי, ומבין פתאום עד כמה אני בר מזל. יש לי אהבה, יש לי את רחל ואת הבנות. המירוץ היומיומי של החיים לא מותיר הרבה זמן לאהבת החיים, ועכשיו אני מבין עד כמה חשוב להתמוגג בכל רגע שאפשר, "כי-גז חיש ונעופה" (תהילים צ', י').

דווקא עכשיו מתגלמת הזדמנות לחיות אחרת, לעשות את השינוי שחלמתי עליו בעבר, אך לא היו לי האומץ, היכולת והתמיכה לעשותו, והנה הוא נכפה עליי. מעתה אני יכול להקדיש חיי למלחמה, לשנאה, לנקמה, או לחילופין לאהבה, להנאה, למאבק לצדק, לתיקון, לעזרה לזולת. הבחירה נראית מובנת מאליה. ענייני הפרנסה יסתדרו בצורה זו או אחרת. משהו בקצב החיים צריך להשתנות. ניתוב החיים לאתגרים חדשים, תוך התבוננות מתמדת בחיים. מאבק למען מטרה צודקת תוך כדי הנאה מהמאבק.

יום ראשון, 13 באפריל

שעת צהריים, אחרי ביקור של שרון דניאלי. השיחה קלחה למחזות בלתי צפויים. שרון מפתיע אותי פעם אחר פעם. הוא מזין אותי בכלים ובמושגים, שמאפשרים לי להבין ולבטא טוב יותר את אשר אני רואה וחווה. הוא הביא לי את הספר של דוסטויבסקי "רשימות מבית המוות" ומספר, "לא הבנתי את הכוונה ואת המהות של הזכויות החוקתיות כחופש הביטוי וזכות הקניין, עד שקראתי את דוסטויבסקי המתאר בכלא את הסחר הבלתי פוסק בין האסירים. אחרי שלא נותר להם כמעט דבר מחירותם, הבעלות על הרכוש - שהשיגו או קיבלו, הבריהו או

רכשו תמורת דבר מה אחר - מקנה להם ערך. על פי רכושם הם נמדדים בעיני עצמם ובעיני הסביבה".

אני נעזר בתיאור זה כדי לבטא דבר מה עמוק שלמדתי פה על עצמי, ואומר לו, "עברתי פה תהליך הפוך, אני מוותר על רכושי, מסרתי את ז'קט הצמר של מרקס אנד ספנסר למדובב, ואת המעיל הכחול נתתי לנרקומן צעיר. עשיתי זאת כי דמיינתי את עצמי בעיני המתבונן בי בחצר, וגיליתי שאיני חפץ במסכות הללו, ומעדיף להתלבש פשוט כמו כולם. וכך גיליתי שיש לי קניין על משהו שאי אפשר לקחת ממני. הורדת המסכות גרמה לכך שיהיה יותר קל להתחבר איתי, ובעיני האחרים פה יש לי ערך, בעיניהם אני אדם משכיל. מעבר לכך, אני חש שאת כנותי חשים גם חבריי, ולכן גם הם מסירים את המסכות מולי".

"אני מזועזע מהקלות הבלתי נסבלת שבה עוצרים אדם ומהאופן שבו מתנהלת חקירה". אומר שרון ומוסיף, "תקשיב לי, זה לא הגיוני בכלל. ראש צוות החקירה לא ראוי להיות שוטר במשטרת ישראל". אני מהנהן בהסכמה, "מה שמפחיד אותי זו העובדה, שבעיניהם המטרה מקדשת את האמצעים, ולמען מה שלדעתם הוא האמת ניתן לעשות הכול. הם לא רואים בעיניים. מבחינתם אני רוצח ולא בן אדם".

גם אני חושב שראש צוות החקירה אינו ראוי להיות שוטר, אבל מביע אופטימיות, "כל יום אני מתפלל שיצליח להתעלות על עצמו, שיכה על חטא". שרון צוחק, "אל תבנה על זה. אני לא בטוח שזה אפשרי, מעטים האנשים שמסוגלים לכך, שכן הגאווה בדרך כלל מסנוורת אותנו". אני מסכים איתו, "מי שאיבד את האלוהים שלו, כמו ראש צוות החקירה, איבד גם את היכולת לראות את האמת".

דבריו של שרון מעודדים אותי ומחדירים בי מוטיבציה. אני מעסיק את עצמי במחשבות על היום שאחרי, ושואל את עצמי אם יהיה לי האומץ להקים את "קו לעציר". אני מאמין שאוכל להתנדב פה ושם, אולי אף כמורה בכלא, מה שחשבתי פעם לעשות. אבל המשימה של "קו לעציר" דורשת אומץ לב, ודווקא הזעזוע של

שרון מחזק אותי; אם משפטן שצמח בסניגוריה הציבורית מוטרד מכך, אזי יש חשיבות לשינוי. לדבריו, התיק שלי ראוי להילמד בבית הספר למשפטים.

יום שני

זה כמה ימים שאני חש את העצלות זורמת בעורקים. שגרת היום החפה מחובות, לצד זה שחבריי לתא מבכרים להיות ערים בלילה ולאכול את ארוחת הצהריים בערב - כל אלה מקשים על כל מוטיבציה לפעילות. קולות שקשוק מפתחות הסוהרים נשמעים, ואני מנסה להעיר את אחיי המנומנמים, ולדחוף אותם לצאת לחצר ראשונה.

צהריים. הגיעה הקנטינה. בקיטבג מצאתי רדיו-טייפ-סידי אבל מפורק. הסוהרים לא מעוניינים שיקליטו אותם. הם מפחדים, ובצדק. הלך הרעיון להקליט את זמיר מבצע את שיר הלבִּיאה שכתבתי על רחל. עם זאת, רמת המוזיקה בחדר עולה. הקליטה טובה למדי. החברה ישיגו דיסקים מזרחיים, והחגיגה תתחיל. הוצאתי את הלבנים ואת הבגדים הנקיים. שאפתי את ריח הכביסה שנטמע במצעים, והחלטתי לחכות לערב החג כדי לשוות ליום המיוחד את כל המרכיבים הנעימים. הריח חשוב לי היום יותר מתמיד.

רחל עדכנה אותי שההחלטה תידחה. השופט קיבל הרבה חומר מהפרקליטות, ובחול המועד יהיה בחופש. אם כך, לא תהיה תשובה עד תום החודש. האם יימחה מלבו הרושם שקיבל בדיון מהצגתו המוצלחת של דרור? האם החופש יפוגג את תחושת הזעם שגיליתי בו במהלך הדיון?

תחושת האכזבה מכך שעליי לחכות עוד כשבועיים לא נסתרה מעיני חבריי בחצר. דימא, האוקראיני שבילה איתנו יום אחד, ניגש לעודד אותי. "בטח תקבל מעצר בית", אמר "אל תדאג!" לעומת זאת, כך הובטח, הביקור ביום חמישי יתקיים כרגיל, חרף החג. אני מקווה שרחל תצליח להשיג כמה ספרים, כדי שאוכל למצוא

עניין ולהפעיל את הראש. דרור הבטיח שיעשה מאמץ להגיע היום. אני מקווה שאוכל לתת לו את המכתב שכתבתי עבור זינדין, כבקשת סקירה מחודשת של קצין מבחן. לכל מי שמכיר אותו ברור שהוא עבר מהפך פנימי, וכי הוא מכיר בכך שעליו לשנות כיוון. אמרתי לו שכתבתי עבורו מכתב. רציתי לעודד את רוחו, אך מלבד זה אני פשוט נהנה לראות אותו מחייך. פורץ הכספות המהולל נבוכ כמו ילד, כמה נחמד. זה גם מהדברים שממלאים את הלב ואת הנשמה, לדעת שגם כאן ניתן לעשות הרבה.

עשיתי כמה סטים של קפיצות, של שכיבות סמיכה וכפיפות בטן. התחלתי עם המוזיקה האירית וכשסיימתי זמיר העביר לרדיו לתוכנית של ידי הררי, שהשמיע את "חלומות של אתמול" בביצוע אייל גולן. מצאתי את עצמי פורק את הזעם על המצב בחמש דקות לפחות של ריצה במקום בכל הכוח.

שני אחר הצהריים

אני מחכה שדרור יגיע. ברקע נשמע קולה של אום-כולתום בליווי כינור וכלי הקשה. זינדין מבקש לשמוע את הדיסק האירי, לורדס אופ דנס, ואני נענה לבקשה, דווקא מתאימה לי המלנכוליות המרגיעה של אום-כולתום.

כנראה שבפסח יגיע מישוהו מכפר חב"ד כדי לערוך לנו סדר כהלכתו. מדברים על כך שלסדר יוזמנו רק היהודים. זה לא נראה לי ראוי. אם כך יהיה אעדיף להישאר בתא עם גברי ועם זינדין. הרי פסח אמור להיות חג של הכנסת אורחים.

דרור עשה מאמץ גדול להגיע, והצלחנו לשוחח כעשר דקות. "תתכונן למאבק נגד הרוח. ייתכן שנתאכזב בסוף החודש, אך זהו מאבק שראוי להיעשות עד כלות". ואז הוא עובר נושא, "עיתונאי של 'ידיעות אחרונות' רודף אחרי ומעוניין לכתוב עלייך כתבה". דרור נוהג להציג בפני סיטואציה קודם שהוא מביע את דעתו. אמרתי לו, "זיהיתי את העיתונאי, הייתי איתו בקשר בזמנו, כשנלחמתי אצל השופט אורי

גורן להשיג אישור למתן התרופה הניסיונית לאבא, אך אז אבא לא היה מעוניין בכתבה. מלבד זה, ראיתי אותו נמצא בסמיכות לתובעת". "אתה צודק לגביו", אומר דרור ומספר, "נזפתי בו על אי דיוקים שפרסם".

כשחזרתי לתא גברי וזינדין שטפו את החדר. הפעילות המריצה את זינדין. דיברנו קצת על הילדים. סיפרתי שהילדות כועסות עליי, ושהאמצעית הודיעה בגן שאני כבר לא חוזר. שאלתי את זינדין אם כבר ראה את התמונות של הילדות, והוא ענה שעדיין לא ושישמח לראות. האלבום נפתח בתמונה של הגדולה, האדמונית. סיפרתי לו שהיא כמעט בת שש והוא אמר שגם הגדולה שלו באותו גיל. זינדין התמקד בתמונה של האמצעית, בהירת השיער, עומדת בגינה עם שמלת תכלת, מחייכת בשיער פזור. למשמע מצלול שמה הדומה לכינוי בערבית לחלק המשובח בכבשה, פנה אלי ברצינות תהומית ושאל, "כמה כבשים תהיה מוכן לקבל תמורתה?" פרצתי בצחוק. זינדין המשיך לדפדף ואז, כשראה את תמונת התינוקת החל לבכות. "אני לא יכול", אמר, החזיר לי את האלבום וניגש לשטוף את פניו. כדי לפוגג את התוגה שאפפה אותו ירד עליו גברי, "רוצח אכזרי בוכה מתמונות". "מה קרה לך?" הפנה זינדין מבט מוחה לגברי, "לא ראיתי אותם כבר שלושה חודשים. הקטן בטח כבר לא יודע מי אני".

יום שלישי

אני כבר בחלקו השני של "רשימות מבית המוות", ומוצא קטע שהודגש במרקר, ומתייחס לעונשים גופניים. אני רואה בעיני רוחי את ראש צוות החקירה ואת התובעת הראשית, ומוצא שהתמורות בנפשם ובנפש החברה מבוטאות יפה במילים של דוסטוייבסקי, אפילו בתרגום הארכאי משהו: "מי שטעם פעם את טעם הכוח הזה, את השלטון ללא גבול על גופו, על דמו ונפשו של אדם כמוהו, ילוד אישה כמוהו, אחיו על פי מצוות הבורא, מי שטעם את טעם הכוח הזה ואת האפשרות המלאה להשפיל השפלה עזה ביותר יצור אחר אשר צלם אלוהים לו, זה

מאבד, באיזה אופן שהוא, בעל כורחו, את השליטה בתחושותיו. העריצות היא הרגל, היא נתונה להתפתחות, והיא מתפתחת, לבסוף, למחלה. עומד אני על כך, שאף האדם הטוב יותר עלול בכוח ההרגל להיטפש, להיטמטם עד למדרגה של חיה..".

יום רביעי

בהפסקה ראשונה תפסתי תור לטלפון אחרי עציר שידו הייתה חבושה ומונחת בסד. "מה קרה לך?" שאלתי בדאגה. "שוטרים הכו אותי בלילה ואחר כך אשפזו אותי". "למה שיעשו לך דבר כזה?", הגבתי מזועזע. "התלוננתי על משהו, אז זאת הייתה התגובה שלהם. אח"כ הזרוע התנפחה, ונאלצו לשאוב לי נוזלים בבית החולים". "אף אחד לא שאל מי מהשוטרים פגע בך?" "שאלו", אמר, אבל לדבריו ענה על פי הקוד הלא כתוב, "מה זה יעזור שתנזפו בו?" בראותו את פניי המתכרכמים, התהפכו התפקידים והוא שאל, "אתה צריך משהו?" עניתי, "אני בהלם מהסיפור". הוא די מבוגר ולא נראה אלים.

המתנתי לטלפון בסבלנות. אחד הבחורים הצעירים התקרב, תופס עמדת זינוק על ידי, מסמן שהוא מתכוון להיות הבא בתור. פניתי אליו, "אתה רוצה ת'טלפון?" באופן שיבהיר לו שהוא לוקח לי את התור, "רק תשאיר לי זמן". בחרתי שוב לעמוד בצד ולא להיצמד בתור, ולהשאיר מרווח מנומס. כשסיים, פתאום חברו חטף את הטלפון. התרעמתי ואמרתי בתקיפות, "לא מתנהגים ככה, אשתי מחכה לטלפון ממני". הצעיר הרגיש לא בנוח, וכשראה שהתפנה טלפון אחר, זינק כדי לתפוס אותו עבורי.

בסופו של דבר, נשאר לי מעט זמן לשוחח עם רחל, והשוטר כמעט ניתק לי את הטלפון באמצע השיחה. בחרתי לתת לכעס לפוג ולא להעיר על כך. אני לא אוהב להתעמת, אבל עליי להיות ברור ביחס לבעלות שלי על מקומי בתור. כנראה שהעמידה שוות הנפש שלי נתפסת כרפיון.

יהודה, עזיר חדש שהכרתי, נשמע מרוצה. השיחה עם קצינת המבחן הייתה טובה, והוא מחכה לעובדת סוציאלית אחרי החג. הוא מאמין שלאחר מכן יעבור לגמילה באזור נהריה. אמרתי לו שחשבתי לבקר עד שאמר נהריה. הוא הודה לי על המחשבה. סיכמנו להחליף כתובות. בגמילה אפשר להתכתב אחרי שלושה חודשים. לדבריו, המדיניות היא לנתק את המשתמש מסביבתו כדי שיתרכז בעצמו. מיומנות הכתיבה שלי השתפרה לאחרונה, ולא פלא. אני מכיר בערך המכתב וכך גם החברים פה. כל הטכנולוגיה שבעולם לא תעמעם את עוצמת הנייר הספוג בדיו שיצאה מהעט במחשבה רבה.

אני סקרן לגבי יהודה. הוא בחור גבוה, נאה, נעים הליכות, יודע ספר, משוחח בתבונה. לדבריו, בשל חוסר היציבות בחיי בחר לא להינשא ולא הקים משפחה. הוא אמר שהסביר לקצין המבחן את ההבדל מהפעם לפעם הקודמת. נראה כי חל בו שינוי, הפעם לדבריו, הוא מבין את החשיבות של בית.

יום רביעי בצהריים

ממשיך לקרוא בדוסטויבסקי. הפרק המתאר את הקיץ מתאר את מאוויי החופש הניעורים באסירים עם חילוף העונות. אני נזכר בתחושות תסכול ושעבוד שמתלוות לנסיעה למקום עבודה לא אהוב. הצורך הקיומי בפרנסה מחייב אותנו להתגבר על תחושת המחנק העולה בנו לעתים. כל חיינו, אפוא, הם התגברות. הרי לא ייתכן שאדם יעשה ככל העולה על רוחו.

מצב שבו אדם משוחרר מכבלי הפרנסה עלול להוליד תחושה של חוסר ערך לכסף ולחיים. השעבוד לעבודה מקנה לשארית הזמן את ערך החיים. החופש הוא לבחור כיצד להשתמש בזמן שיש לנו פה בתבונה. אמירה זו נכונה בכל מקום ובוודאי גם כאן במעצר. עם זאת, אני מנסה שוב לדמיין את העתיד. אני מאמין שהמצוקה הנוכחית תוליד אפשרויות חדשות. כבר מזמן קצתי בעיסוקי ככלכלן, ולא מצאתי את העוז לחפש אפשרות פרנסה חלופית. והנה נכפה עליי מלמעלה

לעצור. אני בוחר, מתוך האפשרות שניתנה לי, לעסוק בכתיבה, בהתבוננות, בשיחות עם חברים.

שרון שאל אותי מה אני אוהב אצל דוסטויבסקי. זו חוויה נעימה לגלות ששנינו מתרגשים מהרוח האנושית, מהיכולת לאהוב אדם במקום המפתיע ביותר. בשעות מצוקה הנפש מבטאת את עצמה ביתר עוז. אין כמו הכלא או בית חולים כדי להתפעם מכך וללמוד. המסע בעקבות דוסטויבסקי הוא בשבילי חוויה רב-חושית ומציאותית. הלימוד הוא גם לימוד עצמי.

רביעי בערב, סדר פסח עם גברי

קולות שירה נשמעים מחדר האוכל. דלת התא נפתחת והסוהר חלבי בלבביות אומר לי, "חג שמח, לך לחדר אוכל, החב"דניקים הביאו לכם מטעמים". קראתי לגברי, "בוא תצטרף אלי", אבל חלבי חסם את דרכו, "אתה לא". "למה לא?" מחיתי. חלבי נחוש, "בלי ויכוחים". "אם גברי לא מצטרף אני לא הולך". חלבי החזיר אותנו לתא ונעל את הדלת. לפתע פתח אותה שוב והוציא רק אותי החוצה. בחוץ הסביר את עמדתו, "קראתי את התיק שלך, זה מחבל זה". מחיתי על כך, "לא מעניין אותי מאיפה הוא ומי המשפחה שלו, בעיני הוא מה שהוא רוצה להיות". חלבי לא קיבל את עמדתי. נאמן להחלטתי, ביקשתי לחזור לתא וכך, ללא המטעמים, ערכנו שנינו סדר פסח מיוחד משלנו.

חמישי בערב

בחצר ראשונה לפני הצהריים, בעודי ממתין להיקרא לביקור, טרק אחד הרוסים את שפופרת הטלפון הציבורי בחוזקה ושבר אותה. למשמע הרעש יצא אחד הסוהרים בריצה, ותפס מישהו שניגש לטלפון כדי לתקן אותו. היה ברור שהוא תפס

את הראשון שנקרה בדרכו והלה התרעם על כך. זה רק הגביר את חמתו של הסוהר, שמשך אותו בחוזקה למסדרון תוך כדי השמעת קללות. חבריו של העציר ניגשו על מנת להרגיע את הרוחות ולפייס את הסוהר, אך ללא הועיל. הוא פרק את חמת זעמו גם עליהם, והם חזרו לחצר בידועם כי עדיף להניח לו להירגע מעצמו.

אחרי כעשר דקות נקראתי למטה לביקור. האיחור בזימון והאלימות מסביבי, גרמו לי לוותר על לקיחת הכביסה מהתא. מילא, ערימת הכביסה תגדל. ירדתי לכיוון עמדות הביקור וראיתי את הבחור מתקרית הטלפון לבדו ב"כלוב". ניגשתי לשאול לשלומי. הוא שמח לראותי, והושיט לי יד ובה נייר מקופל להעביר לחברו. הנחתי שמדובר במשהו שלא בריא להיתפס איתו, אבל המהירות שבה התרחשה המסירה, רצוני לעזור לו ומבטי השוטר מ"הלובי" לא אפשרו לי לסרב, והנייר המקופל כבר היה בכיסי. התקדמתי לעבר עמדת הביקור בידיעה שיש לי פצצת זמן בכיס. בראשי המחשבה שחולשת הרגע עלולה לעלות לי בחופש שלי. אני מחליט להרפות מן הדאגה הזאת ולהתמסר כל כולי לאשתי ולאמי. נכנסתי לעמדה. הן עדיין לא הגיעו, התכופתי לגרד את הרגל והעברתי את הנייר המקופל לתוך גרב הנעל.

אמא ורחל מגיעות ומחייכות לעברי מהצד השני של הפרספקט. מבעד לאפרכסת אני שומע את אמא, "אני מנסה להבין איך בחור כמוך מגיע למעצר, אני מנסה להבין את המשמעות. אולי זה יהפוך אותך למנהיג". לא זעתי אבל ראיתי את רחל משדרת בעיניה משהו שהפעים אותי. אני יכול לחוש שוב את חזי מתמלא בהרגשה המרוממת הזו שאשתי מאמינה בי. עניתי לאמא שאני לא צריך להיות מנהיג. מהתמודדות בצרה ומביטוי אישי של זעם ועד למנהיגות ציבורית הדרך עוד ארוכה. חשוב לי לא לצאת בהצהרות גדולות שלא אוכל לעמוד בהן. יותר מכול אני רוצה להיות בעל, אב, בן וחבר טוב יותר, וגם לא לשכוח את ההתחייבות להושיט יד לחבריי.

כשחזרתי מהביקור הופתעתי שהבחור עדיין ב"כלוב". מן המחוות לעברי הבנתי שהוא מבקש שאחזיר לו את הנייר, אבל הסוהר במבואה האיץ בי לעלות חזרה. במסדרון למעלה הסוהר "השרוט" שאל אם הספקתי להתקשר בהפסקה.

עניתי שלא. הוא דחק בי, צא, צא להתקשר. נראה כי אחרי שהוציא את זעמו הרגיש צורך להיטיב. שאלתי אם אוכל לרדת לקנות עיתון, וכך מצאתי את הדרך להיפטר מ"הנייר", להחזיר אותו לצעיר, ולקנות 'ידיעות אחרונות' בהמלצת אמא.

חצר שנייה. גברי דיבר עם הסוהר, וזה הסכים לוותר לבחור שהוא תפס ליד הטלפון והכניס ל"כלוב". הבחור ניגש אל גברי להודות לו. לפתע הבחין גברי, שהצעיר הקווקזי אשר שבר את השופרת מתקרב לטלפון, ניגש אליו ואמר לו שאסור לו לטלפן. הצעיר התרעם, והבחור "שלנו" ניגש להרגיע את המצב. גברי התעקש, אבל דיבר במתינות. הקווקזי התרתח. במרחק מטרים ספורים מאיתנו עמד שוטר. היה ברור שיהיה מחיר להסלמת העימות ושעדיף להתאפק, אבל הכבוד, הכבוד... הוא הרי הושפל מול כל חבריו.

גברי באמצע, ומסביב מתגודדים חבריו של הקווקזי. הוא מתרומם מתוח על קצות אצבעותיו, הדם עולה לראשו, עיניו יוצאות מחוריהן, ידיו מתרוממות באוויר ואצבעותיו נפרשות כמבקשות לתפוס דבר מה. הוא מסנן מבין שיניו, אני אוכל לך את הלב. חבריו נעמדים לפניו, מנסים להרגיעו ולפייסו, ואחרים מדברים עם גברי, שמסביר בניחותא את עמדתו. גברי נעים הליכות, אבל עוצמתו ברורה. הוא ממשיך בנועם, כי גם לו ברור שהם על סף מהומה קשה. השוטרים קוראים לנו לאוכל, ולפי שעה העימות נגמר או נפסק זמנית. הבחור מבטיח לבוא לבקר אצלנו בתא.

יום חמישי בערב, ט"ו ניסן 17/4/2003

לכבוד

תא"ל (מיל') יצחק יעקב

שלום רב,

בהמלצת אמי, אביבה זהר, פתחתי את ידיעות אחרונות במטרה לקרוא את הכתבה עליך.

מתוך תא 40 באגף העמדה לדין, אבו־כביר, מצדיע לך סמ"ר יוסף זהר המשרת במילואים בחטיבה מוצנחת 646 המפוארת.

לא הדרגה, לא השנים והמעש מביאים אותי לכך, אלא ההחלטה שלך לראות בטוב. הבחירה שלך לשמוח בחלקך למרות הכול היא בעיני הראויה מכל לשבח.

סימנתי בכתבה מספר קטעים, ואצטט את החשוב ביותר בעיני ביותר: "...לי אישית נעשה עוול נוראי, אבל מה שחשוב באמת הוא שמדינת ישראל חייבת לעשות תיקון בתוכה. אני מדבר על תיקון במערכת השלטון, שיבטיח שלא יחזרו דברים כל כך לא דמוקרטיים, המתאימים למשטרים האפלים ביותר, ושאני אהיה האחרון שעובר את מסכת הייסורים הזו."

יחד עם זאת, בכתבה החשובה של רונן ברגמן חסר דבר אחד אשר לא נעלם מעיני. לאורך כל התקופה, ובייחוד ברגעים הראשונים הקשים ביותר, בלטה רעייתך היפה טניה כתומכת בך ללא סייג. אני מניח שהיא בחרה לשים עצמה מאחוריך כעת, אך ברור לכל בר־דעת שהיא ללא ספק מקור כוחך ובלעדיה לא היית עובר את כל זאת בשלום.

אני יכול להתוודות בפניך בגלוי שלולא תמיכתה המופלאה של אשתי רחל, והתייצבות החברים והמשפחה הקרובה לימינה במאבק לשחרורי, היה לי הרבה הרבה יותר קשה. מתחילת מעצרי לפני כ-45 יום אני בוחר יום־יום במאבק מתמיד לראות בטוב ולשמוח בחלקי.

נדרתי בלבי להישאר במדינה הזאת חרף הכול ולעשות משהו לתיקונה.

מאחל לך חיים טובים ויפים במחיצת משפחתך הנפלאה.

יום שישי

גברי ניגש ראשון ליציאה, ואני נותן לו טלכרט כדי שיתפוס תור. פתאום הוא נכנס חזרה ואחריו הקווקזי הצעיר וחבר רוסי. גברי מזמין אותם בנימוס רב ובמאור פנים, ומורה לזינדין לצאת. אני נשאר. זה ברור לי לחלוטין - החצר תחכה גם אם אפסיד את הטלפון. הלך הרוח הוא של פיוס ואני מיד מציע קפה לכולם. גברי מזמין את הצעיר לשבת לידו על המיטה.

הצעיר הקווקזי שואל את גברי למה הוא העביר לו מסר דרך הרוסים, "לא עושים ככה, אף אחד לא יכול להגיד לי מה לעשות, אפילו לא שוטר". גברי לא נותר חייב, "איזה שוטרים, אנחנו שמים זין על השוטרים, אנחנו פותרים בעיות לבד". זה לא ממש עזר, "אבל למה אתה הולך ככה מסביב, ליד כולם, תגיד לי ישר בפנים, ככה אצלנו". "אני דיברתי רק איתו שיגיד לך", אומר גברי ומישיר אליו מבט. "אצלנו רק ככה ישר בפנים. אנחנו לא אוהבים מסביב, כמו נחש". "מה פתאום, אני תמיד דוגרי", עונה גברי ומניד את ראשו בביטול.

המים רתחו וזו הזדמנות להסיט את השיחה. אני שואל את כולם, "כמה סוכר?" הצעיר מתעלם, "זה בכבוד שלי, אני שם זין על כל הרוסים, אני הורג אותם, בחיים של אבא שלי. אתה פעם הבאה הולך ישר". "אתה צריך לעצור את העצבים שלך", אומר גברי בשלוות נפש מפתיע. "כן, אני יודע, יש לי בעיה עם זה", מגיב הצעיר בטון מפויס.

כולם עומדים עכשיו, כוס קפה ביד, מחויכים. גברי פונה לצעיר עם חיוך, "זה מסוכן כשאתה עצבני, יבוא מישהו סתם ואתה תתפוצץ עליו". אני מעיז להתערב, "הגיל יעשה את שלך, זה בסדר". הצעיר מסתכל אלי מחויך, "אתה בחור טוב". אני מתריס, "איך אתה יודע? אתה לא מכיר אותי". גברי מצביע עליו ואומר לצעיר,

"זה מסוכן. זה רוצח". הצעיר: "אתה לא רוצח". אני נהנה מהמשחק, "מאיפה אתה יודע? כל צח"מ גלילות אומר שאני רוצח". הצעיר, "אתה בחר טוב, בעזרת השם תצא עוד מעט הביתה".

הצעיר מזמין את גברי לקפה אצלם. החבר שלו לוחץ לי יד על שעזרתי לחבר "בכלוב". אני נזכר ומספר להם, שמי שהוציא אותו זה גברי שדיבר עם הסוהר. אחווה חדשה נוצרת פה. שוב לחיצות ידיים ויוצאים לחצר.

שישי בצהריים

מיכלי,

זה עתה קבעתי את המזווה בסיוע הוראותייך המדוקדקות. שרון דניאלי טרח לבוא במיוחד ביום שישי, עם המזווה ששלחת לבקשתי ומכתב ממך. כשניגשתי למשקוף נכונה לי הפתעה.

על המשקוף היה חרוט ציור של מזווה, שגם שכבות צבע השמן שנמרחו עליו לא הצליחו להסתירו. כיבדתי את רצון האמן היהודי אשר התגורר לפנים בתא הזה, וקבעתי את המזווה בדיוק במקום שבו חרט את ציורה.

מי שעזר לי בהתקנת המזווה הוא גברי, חברי לתא. גברי שגולד בחברון לפני כ-26 שנים בשם ג'אבר. לפני כעשר שנים עבר לישראל, ומאז הוא מתגורר וחי פה כישראלי ויהודי לכל דבר, פרט אולי בעיני הרשויות. גברי עשה ככל יכולתו להתגיר. הוא עבד כמאבטח והגן לא אחת על אזרחים ישראלים. הוא תפס גנבים, הניס פורעי חוק, אבל חלומו לתפוס מחבל חי לא התממש. הוא פנה מספר פעמים לרבנים, כדי להתגיר כהלכה. אחד דחה אותו בלך תבוא, השני ביקש מתחת לשולחן ואז נעלם, ולמרות זאת גברי בחר לצום ביום כיפור ולהניח תפילין מדי יום, כפי שהוא עושה פה בתא איתי.

נוכחותו הבטוחה מקרינה שקט על סביבתו, וגם העבריינים האלימים ביותר באגף רוחשים לו כבוד וכמוהם גם הסוהרים. בזכותו בתא שלנו שוררים סדר מופתי, ניקיון וארוחות נהדרות. למרות הכול לא הרשו לו הסוהרים שלשום להצטרף לסדר יחד עם העצירים היהודים.

אלתרנו צלחת פסח, ביצה הייתה לנו, במקום זרוע כרעיים, במקום מרור פלפל חריף, במקום כרפס כרוב ובמקום יין פטל. למרות זאת קראנו את ההגדה עד תום, וכיוון שהייתי צריך להסביר חלק מן הפסוקים, יצא שגם התעמקתי יותר מן הרגיל. כך, בהפוך על הפוך הייתה זו אולי הפעם הראשונה שקיימתי סדר פסח כהלכתו. המושג חירות מקבל משמעות ועוצמה מיוחדת כאן. גם כשלכאורה אין בידינו בחירה, מתגלה חופש הרוח במלא עוצמתו.

שלך,

אחיד יוספי מתא 40, אגף העמדה לדין, אבו-כביר

מוצאי שבת

ביום שישי בערב הכניסו לתא גנב מכוניות צעיר מירושלים. צולע, חבול בראשו וידו נתונה במתלה עשוי מתחבושת. הסוהרים נוהגים בו בנוקשות, וכשהוא מראה לנו מיוזמתו את פרוטוקול הדיון, מתבררת הסיבה. הוא התלונן על אלימות שוטרים נגדו, והשופטת הורתה להעביר את תלונתו למח"ש.

בערב הכין לנו גברי מקלובה, תבשיל אורז, עוף תפוחי אדמה וחצילים. את העוף ותפוחי האדמה לקחנו מחדר האוכל, ומכיוון שלא היו לנו חצילים קישטנו בשקדים קלויים. "מקלובה", מסביר לי גברי, "זה הפוכה. אחרי הבישול כשהאורז מקבל את צורת הסיר, הופכים את הסיר על הפלטה, וככה מגישים". בעוד הסיר על האש ואני עם ריר בפה מדמיין את האורז החרוך ספוג בטעם העוף, שקשוק מפתחות

בדלת וצעקות מוכרות, "חיפוש, חיפוש, לא לזוז", ואנחנו מבינים שסוהרים עוד פעם הגיעו לערוך חיפוש.

הסתכלנו זה על זה פעורי פה ועצבניים, "מה קורה פה?", שאלתי בתימהון, נמנע מלבטא את התחושה שזו סתם התעמרות או נקמה. "יא ראבק ש'לכם", אמר בקול גברי והמשיך, "זמיר כבר כמה ימים בתא של הצעירים מפרדס כץ". "תישאר פה", אמר לי הסוהר הרוסי, כשהוציאו את השאר. שאל אותי, "איפה המיטה שלך", וחיפש בעדינות יחסית. לפתע הגיע סוהר אחר ולחש משהו על אוזן הקצין, אולי כי הגיעה ידיעה חמה. עכשיו הם נראו כמשלוחי רסן, ובזעם ניכר הפכו את החדר. גם על המיטה שלי וחפציי לא חסו. בידיעה שכל הערה שלי רק תחריף את המצב, נותרתי עומד באמצע התא, שותק ואדיש לכאורה בשעה שמזרונים, שמיכות, סדינים ומה לא נערמים סביב רגלי. לאחר זמן מה שנראה כנצח, הסוהרים הכניסו אותנו ויצאו. כשהתא עוד הפוך, התיישבנו סביב השולחן ומבלי לומר דבר התחלנו לאכול. אכלנו בלעיסות קצובות ובשקט מתוח. אחר כך נודע לנו שהם חיפשו את הפלאפון של סמי, שאחד העצירים גנב ממנו. המכשיר נמצא לבסוף אצל הרוסים. ככל הנראה, הביקור של הקווקזי הצעיר ושל חברו עורר את החשד שהפלאפון אצלנו.

בצהריים הזמנתי את מיכאיל, האוזבקי המשכיל, אליי למשחק שח. הוא החזיר בתודה את רוב הספרים שנתתי לו. האווירה הייתה חביבה, ברקע שמענו את River Dance שרחל שלחה לי. גברי הכין תה לכולנו. שקענו ברצף משחקים, ובמהלכם הכין לנו גברי מגש פול בחומס וטחינה. בתחילה חשתי מתוח משהו מתוקף חובת האירוח. הפסדתי במשחק הראשון, אבל משהשתחררתי וזרמתי לתוך האווירה זכיתי ברצף של ניצחונות.

לפתע הגיע סמי, פתח את הדלת, ובזעם פקד על גנב המכוניות הירושלמי בשאגה, "תאסוף את כל הדברים שלך וצא מפה". בעוד הצעיר מתארגן, הבחין סמי במיכאיל. "מה אתה עושה פה, מישו הרשה לך להיות כאן?" בקול הכי רגוע

שיכולתי להוציא מתוכי, הסברתי, "אני הזמנתי אותו לשחק". סמי, שכנראה, זכר לי חסד כלשהו, וויתר על ההתקפה ונפנה לצעיר. הרגשתי את לחיי בוערות.

שאלתי את הירושלמי הפצוע אם הוא צריך עזרה. סמי התרגז שוב, "צא ככה עם הכפכפים!" צעק. עצרתי את נשימתי, חושש שכל התערבות נוספת שלי תחמיר את המצב. הצעיר ענה כי הם לא שלו. סמי נרגע והניח לו לנעול את נעליו ולצאת מהחדר. במקומו הכניס תימני מבוגר, זועף, שאחר כך הסביר שבגלל ריב בתאו הועבר אלינו מאגף ג', אגף מעצר עד תום הליכים בקומה שמעלינו.

שני בצהריים

הגיעה קנטינה עם מלא ספרים ברוסית שאסף סאשה מביתו ומבתי חבריו עבור חבריי למעצר. על מיטה שזמיר פינה מיקמתי את הספרים כמו בספרייה. גברי וזמיר נרתמו לסדר ובחצר הודענו לכולם שכל אחד חופשי להחליף ספר. נדמה לנו שאנו עם הספר, פה יותר מכולם הרוסים, חניכי מורשת גדולי הסופרים, הם אוהבי ספר. תענוג לראות את חבריי העצירים מסתובבים בחצר עם ספר בידיהם וחיוך על שפתיהם. עכשיו התבקשתי להביא ספרים נוספים גם בערבית ובצרפתית.

הגיע גם מצית פשוט. ביקשתי זיפו, אבל ניחא, מקווה שזה יספיק לכיפוף המזלגות בשביל בניית הבובה הראשונה מהבובות שהבטחתי לבנות. התקשרתי אתמול בערב אבל רחל לא הייתה. דיברתי עם הבנות והן מבקשות מתנה כפיצוי על העדרי, בובת ברבי. נזכרתי בצפרדע הסכו"ם שקנינו בקניון ערים בכפר סבא מאמן יוצא דופן. אולי ניתן להכין להן בובה מסכו"ם הפלסטיק שרחל הביאה.

ברקע הדיסק ששלח השכן שלנו שלמה ובו נגינת עוגב ליצירה של באך, כמדומני, ואני מתחיל לעיין בחוברת "אתיקה והאינסופי" של לוינס. בהקדמה מאיר המתרגם, פרופסור אפרים מאיר, את עיניי במושגי היסוד בהגותו של לוינס. הוא מזכיר את מושג ה"אחר" שבעיני מאיר, "אינו אלא הגר והאלמנה שהיחס עמם

מצמיח את העתיד - ה"אחרית". ה"אני" אצל לוינס הוא נאשם, ולדברי מאיר, לוינס אומר כי היות נאשם הוא-הוא ייחודו של הסובייקט האנושי, שלעולם נאסר עליו להרגיש בנוח. מראשיתו האני קרוא ואף נבחר לשאת באחריות. אני מרגיש הזדהות עם המושג הזה. ככל שהאשמה כלפי מופרכת יותר, כך אני מודע יותר להיתכנות של האשמות שווא ואחריותי למנוע הישנות של מקרים כאלו גוברת.

שני בערב אחרי התעמלות ומקלחת

כתיבתי נקטעה בצהריים על ידי ביקורה של שרון הנפלאה, וטוב שכך, שכן אני נזכר שהמילים שרציתי להוסיף נבעו מכעס, מאותה רוח רעה ששבה ונושבת כל אימת שהאדרנלין מפעפע, מאותה רוח שקשה למשול בה.

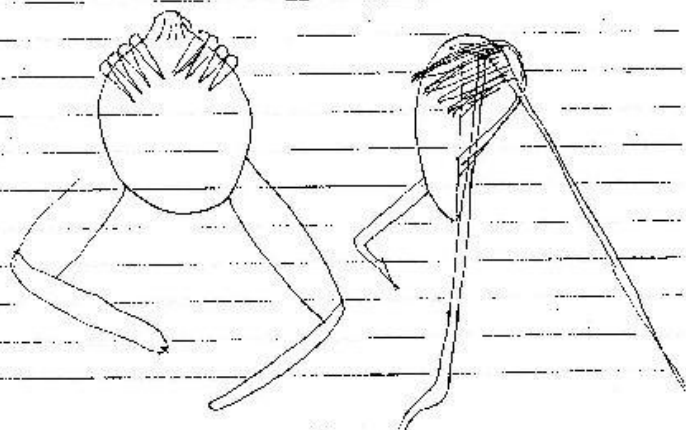
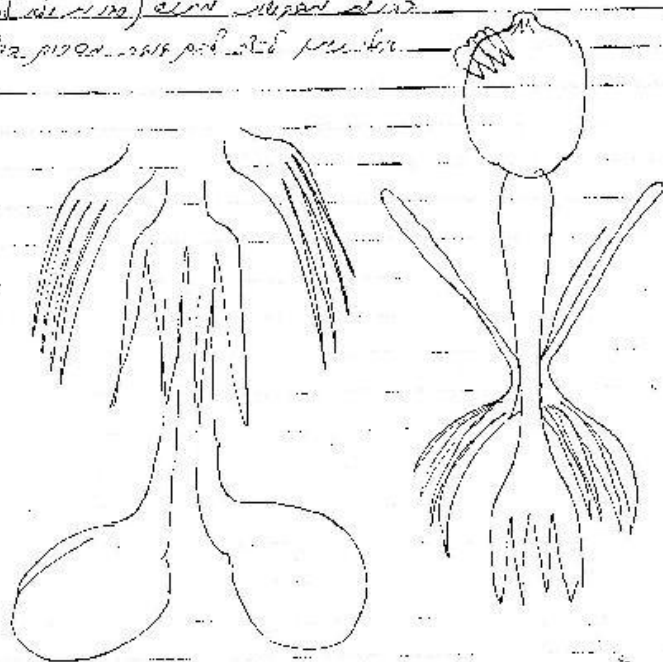
כרגיל שיחתנו נסחפת וזורמת למקומות רבים, עמוקים וגבוהים. אני תופס שזמני בידי, ואל לי לשכוח שבחוף הזמן הפנוי נדיר ויקר יותר, אבל לשמחתי היא אינה ממחרת. היא תמיד נהנית לשמוע על הווי הכלא ואני מתמסר בקלות. השיחה נסבה על כך שאיני מנותק ממה שקורה בארץ. להיפך, הזמן מתיר לי שעות טלוויזיה ורדיו רבות משהורגלתי, ואני מחובר מאי פעם לתסיסה בעם. אני מדבר על תופעת ההתאבדויות שנובעת, כפי שטען אחד הפסיכולוגים בטלוויזיה, לא רק מהמשבר הכלכלי אלא גם מתחושת הנטישה, מההרגשה של אנשים כי נעזבו על ידי הממסד, אולי אחרי שתרמו את בחרותם למדינה.

דיברנו על האפשרות שאקבל תשובה שלילית. אף שכולם, בתא ובחוף, מנסים להכין אותי לאפשרות שהשופט ישתפן, אני מתעקש לראות רק את האפשרות הטובה, ומודע לעוצמת המכה אם השופט יחליט להשאיר אותי במעצר.

122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940.

جبرائیل و میکائیل و اسرافیل (ملائکات)

1872 2nd Feb 1872 1872 1872 1872

שרטטתי אתמול בערב סקיצה של בובה וכעת, כבר שלוש לפנות בוקר, אחרי שגברי ואני כופפנו את סכו"ם הפלסטיק, יש בידי בובה שיצרנו ושאיכשהו מחזיקה את עצמה, אבל ברור כי לא תחזיק דקה בידי הבנות.

יום רביעי, מוצאי חג החירות

חג שני של פסח התחיל ברגל שמאל. גברי התעמת עם צעיר טיפש באחד החדרים, ובתגובה לזעקות הצעיר התנפלו על שניהם שוטרים. הם נלקחו לקצין, וסמי בא והורה לי לארגן את חפציו של גברי. תוך שהוא מחפש בהם, ציין שגברי מועבר לאגף אחר. ניסיונותי לדבר בזכותו של גברי לא צלחו את חומת הטינה של סמי כלפיו. מערכות היחסים בכלא מתנהלות בתוך מרקם מורכב, שבו נמצאים יחד סוהרים, שוטרים ועצירים. הסוהרים רובם דרוזים, ומיעוטם רוסים ואתיופים, ואילו רוב העצירים הם ערבים ורוסים. יחסי האהדה והאיבה לא תמיד ברורים לי, מה גם שהם משתנים בהתאם לנסיבות ולגורמים חיצוניים שנעלמים מאיתנו. יחס הסוהרים עשוי להשתנות מרגע לרגע, ממשמרת למשמרת, ואין לדעת אם זה בגלל עציר שעצבן אותם או בגלל קצין שהנחית הוראה חדשה כגון "לא מוציאים אוכל לחדרים", "מי שלא יוצא תוך חמש דקות נשאר בחדר", וכדומה.

אני חושב שהדרוזים, שחשים אליי סימפטיה בראותם אותי כדמות הישראלית החיובי, כועסים עלי כשאני מגלה אהדה כלפי עצירים ערבים, שנואי נפשם. נראה, שנטייתי הטבעית - להתחבר אל בני אדם על פי טבעם ולא על פי מוצאם - לא מובנת להם. הם נוהגים בגברי בכבוד בשל היותו חזק, אמיץ ומישיר מבט, אך מאחורי גבו הם מכנים אותו "פלנגיסט" ו"מעורר מהומות".

בהביני כי אני נפרד מגברי, כתבתי לו מכתב ובו הבעתי חלק ממחשבותיי אודותיו, והוספתי קטע מנאום הפרידה של אוריה החיתי שמצאתי בספרו של משה

שמיר "כבשת הרש", בו הוא בוחר להשתחרר מכבלי חבריו, אוהביו בוגדיו, ולמסור את נפשו. מעין עצה לדרך עבור מי שבעיניי עשוי להיות מנהיג. גם שאר חבריי לחדר התבאסו. גם הם הבינו שבלי גברי זה לא יהיה אותו חדר. נוכחותו תורמת ביטחון, סדר, אווירה טובה ואוכל נהדר. אבל גברי הטוב מפתיע. אני שומע צעקה מקצה המסדרון, "זמיר תכין את הפלטה", ואני מבין שגם היום נאכל אוכל המבושל באהבה. התברר שגברי הקסים את הקצין הרוסי. הודות לפקחותו ולשלוות רוחו נחלץ גברי מן ההעברה, ואילו הצעיר שאיתו התקוטט הועבר לאגף ג'. בערב, אחרי הארוחה, שוב גלשו החבר'ה לתיאורי הרפתקאות המין שלהם. גברי סיפר חוויות מעיראק, וחוסאם, שהצטרף אלינו הבוקר, חלק איתנו חוויות מירדן.

הבוקר, כששאר החבר'ה ישנו, ישבתי עם גברי לקפה והצעתי לו לפתח את כושר המנהיגות שלו על ידי קריאת ספרים שכתבו מנהיגים גדולים. שני דברים שאמר גורמים לי לחשוב, שלבחור יש ייעוד אחר מאשר סוכן שב"כ. פעם זרק לי, שאחרי כל המאמצים שלו להתגייר, נראה לו שאלוהים רוצה שהוא יישאר מוסלמי. פעם אחרת אמר שאמו הזהירה אותו "דיר באלק אם אתה לא חוזר הביתה!" זה ארבע שנים וחצי שהם לא התראו. כשהוא מתאר אותה הוא מתרכך, ומדי פעם חולם שהיא נושאת אותו כמו תינוק בזרועותיה. אמו הייתה מעצבת אופנה בבית המלוכה ההאשמי. קרובת משפחה רחוקה שלה היא עאל'ה, המלכה השלישית שנהרגה או נרצחה בתאונת מסוק.

אני משתף את גברי ברעיונות שמתגלגלים בראשי, על תחושת השליחות, על ההבנה שהכישורים והקשרים שרכשתי יכולים לשמש למטרות חדשות וטובות, על המסקנה שהגעתי אליה בניתוח התהליכים הפוליטיים, כי יש סיכוי לעתיד טוב יותר, ועוד. גברי סיפר לי על עסק שניהל, להעברת מוצרים משומשים לרשות ועל מצבים שבהם התגבר על קשיים בזכות תכונותיו המיוחדות.

בצהריים שוחחתי עם מיכאיל מאוזבקיסטן על התמודדות, על אמונה ודת, ואז התגלה לי שהטטרי הנחמד, העדין והאינטליגנטי ובעל הגוף האתלטי, הוא מוסלמי.

אני שמח לגלות בעיניו זיק של התעוררות לאחר תקופה שבה נראה רדום ומכונס בעצמו.

יום חמישי

כבר שלוש אחר הצהריים. עוד מעט נצא לחצר שנייה. גברי הכין מעין ספגטי בולונז, רק שבמקום בשר קצוץ אנו משתמשים בנקניק. אנחנו מקווים להספיק לאכול בנחת לפני היציאה.

הבוקר הייתה לי הפתעה נעימה, כשמיכל אחותי וירון הגיעו לבקר. מבעד לפרספקט הצמדנו כפות ידיים, והחלפנו חיוכים. בצהריים הגיעו הספרים שמיכל שלחה לי, ספרי אמונה ובהם סידור "מקור הברכה", נוסח ספרד, הכולל את איגרת הרמב"ן לבנו. האיגרת עוסקת במידת הענווה, הטקסט עוצמתי ואני מעתיק את כולו בכתב ידי למחברת. "שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אימך. תתנהג תמיד לדבר בנחת כל דברך, לכל אדם בכל עת. ובזה תינצל מן הכעס...".

יום שישי אחר הצהריים

בצהריים נתתי לעציר סיני להתקשר בעזרת הטלכרט שלי. תוך כדי שיחה עמו אני לומד שהוא נציג של חברה חקלאית ממשלתית מבייג'ין. הוא מדבר עברית ואנגלית, כי כבר היה בארץ לפני כשנתיים. לדבריו, הוא נמצא במעצר בגלל עלילת שווא. הוא צנום, קטן ועדין, בן גילי פחות או יותר, ונראה קצת מעורר חמלה. אני חש שאני צריך להתנצל בפניו על היחס שהוא מקבל, והתחושה מתעצמת כשהוא מתאר כיצד לקח משלחות מסין לטייל בארץ. הוא מספר להם כי ישראל הייתה מדבר, ובזכות המוח והידיים היהודיות הכול כאן ירוק. הוא בא לארץ כדי לרכוש ידע חקלאי ולהביאו לסין. הוא מספר שראה סרטים על השואה. הנה שגריר של

רצון טוב מכלה את זמנו במעצר. אני חושב כמה נכון היה להפנותו לטיפול על ידי "קו לעציר".

רחל עדכנה אותי בטלפון על מצבה הבריאותי של דודתי זיוה, אחותו הגדולה של אבא, שהסרטן התפשט בכל גופה. היא החליטה שאין טעם שינתחו אותה, והשביעה את רחל שתאפשר לה לסיים את חייה אצלנו. גם ההורים של רחל אמרו לה שביתנו ביתה ושנדאג לה. התרגשתי עד דמעות לשמע הדברים. גם מהבשורה המרה אך גם מהמחווה האנושית. אמרתי לרחל שאני גאה בה, וביקשתי שתתקשר בשמי אל דודתי. חשוב לי שתדע שאדאג לה. מכל שבעת אחייניה ושתי אחיותיה היא בוחרת בנו, ואני חש מחויבות למלא את רצונה.

בינתיים, אני עוד מחכה לתשובה בקשר ליציאה לאזכרה של אבא וגם לגבי המעצר. בשבוע הבא יתקיים הדיון על קביעת סדרי המשפט. אני חש שבקרוב יקרו דברים שאיני יכול לאמוד את מלוא משמעותם כרגע.

מוצאי שבת, 26 באפריל, 2003

בעקבות שיחה עם דרור ובעקבות קריאה בספר "המשפט האחרון של פרמה", עולה בדעתי לבחון על פי תורת המשחקים את התכונות של עסקת טיעון שהפרקליטות עשויה להציע למטפל. עסקה שתכלול הודאת שקר, ואשר תעלה את ההסתברות להרשעתי. אני משרבט כמה נוסחאות, ובניסיון התקשקות עם המספרים מעלה את הדברים הבאים:

1. ניסוח הבעיה בכלים מתמטיים עוד רחוק ממני.

2. שאר המסקנות נובעות מעצמן והן:

א. הפרקליטות מעוניינת בהודאת שקר של המטפל, ומעוניינת בהרשעתי.

ב. קיים סיכון בכך שתיערך עסקת טעון של הפרקליטות עם המטפל.

ג. אין לדעת כיצד ינהג המטפל.

.....

מבול של סוף חורף מכה בחצר, אך לצערי במקום להריח את ריחו הנפלא אני מריח את עשן הסיגריות של חבריי, המשחקים קלפים על המזרן הפרוס על הרצפה שמתחתי. כדי לשאוף את ניחוח שאריות החורף לריאותיי, טיפסתי על הארונות הצמודה לקיר הפונה לחצר הפנימית, וקרבתי את ראשי לפתח הסמוך לתקרה. החצר מקורה בקורות ברזל עצומות המכוסות ברשת ברזל. זרקורים מעל יוצרים תמונת אור ומים. אני מתבונן בחרכי חלונות התאים שפעם ביעתו אותי. נראה, שאת הסבכות התקינו אחרי הבנייה, ואת פציעות הבטון כיסו בטיח שלא טרחו לצבוע. גם הצבע המקורי, צהוב, כבר מתקלף ברובו. צינורות הביוב הכתומים גלויים, אבל התמונה המכוערת שוב אינה קודרת בעיניי.

אנחנו נערכים לארוחת לילה. קילפתי את הביצים, אבל החבר'ה רוצים לנגוס בנקניק, וגברי כבר מסתער על המחבת. "עד שלוש", הוא אומר, "הכול יהיה מוכן". ברדיו, יוסי סייס מדבר עם אב ששכל את בנו בתאונת דרכים, וידו אינה משגת להקים מצבה. השדרן מציין שהאב תרם את איברי הבן. האב אינו מעוניין לקבל דבר מהאנשים שקיבלו את האיברים, הוא רוצה רק לדעת שאיברי הבן חיים.

יום ראשון

בצהריים בחצר, ניגש אליי סמי הסוהר והחל לתחקר אותי בתחכום, "תגיד, מה באמת קרה עם אבא שלך?" בהשאירו פתח נסיגה, "אם זה פוגע בך אז נעזוב את זה". הוא יודע שעל אמירה כזו חייבים להשיב, "מה פתאום...". כבר נתקלתי בחקירות פתע כאלה, אבל הפעם לא ציפיתי לכך. חשתי את זרימת הדם בראשי,

בעודי מחליט לשמור על שלווה נפש ולהישיר את מבטי לעיניו כשהוא מחפש פרצה בסיפורי.

בביקורת הערב שאל אותי הקצין, אם אני רוצה לעבור לאגף התורני. השבתי בלאו החלטי ואמרתי, "אני עם אנשים טובים, תודה". אחרי דקות ספורות מתעוררת בי תהייה על סיבת הרצון הטוב הזה כלפי.

יום שני, 01:20

האווירה בחדר טובה. מקבץ הנוכחים - בדואי, ערבי מנצרת, ערבי יהודי יליד חברון, ויהודי נורמטיבי כביכול - יוצר מצבים מצחיקים ומוזרים. גברי אוהב להקניט את זינדין "בדואי לא מפותח", ומכנה אותו "חללית", מפני שהוא ישן רוב שעות היום וצף בשאר הזמן. חוסאם לועג לערבים שהם "דרווישים", מגלגלים סיגריות ומספרים סיפורים וככה לוקחים להם את האדמות, ואני מוסיף "אטבח אל יהוד". גברי אומר בבדיחות הדעת, שחלבי היה מוכן להעביר את כולם לאגף "נס" המיטיב, חוץ מאשר את זינדין. הוא מחקה את שפת הגוף של חלבי, מסובב את ידו "השתגעת? אין מקום לבדואי בנס". זינדין נדלק ומסתובב כמו אריה בכלוב. הוא מתעצבן ואנחנו מתגלגלים מצחוק.

ערב יום השואה והגבורה

אני רק מתחיל לקרוא בספר ומחשבתי נודדת. אם לא אוכל לצאת לאזכרה ביום ראשון, לא תתקיים האזכרה. אם לא ייתנו לי לצאת, אבקש מרחל לפרסם מודעה ב'דיעות אחרונות' בזו הלשון: "אבא, משה זהר, גיבור מלחמות ישראל, ביום ראשון, ב' אייר, תמלא שנה למותך. לא אוכל לקיים לך אזכרה במועד זה. אזכרה תתקיים ביום שבו ברזל כבלי יוסר ממני. בנך יוסף".

יום שלישי בצהריים, יום השואה והגבורה, מרתף בית המשפט בתל אביב

בבוקר באבו-כביר, כשירדנו מהתאים לכלוב, הגיע בחור יחף לבוש בטי-שרט קרועה, ונמרח על הרצפה. מראהו היה מעורר רחמים ובחילה גם יחד. בעודנו מחכים לפוסטה, אחרי שניגשתי לזקן הלבוש בהידור, כדי לנער שאריות שמיכה מחליפתו, קלטתי שוב את הבחור. התלבטתי כיצד לגשת אליו, ואז נפתחה הדלת ורוח קרה פרצה פנימה. ניגשתי אליו, כרעתי לידו ושאלתי אם הוא רוצה שאשיג לו חולצה. הוא השיב בחיוב. בקשתי מזהר שיחזיק רגע את התפילין, הורדתי את חולצת הכפתורים, פשטתי את הסוויטשרט ונתתי לו אותו. ברגע שלבש את הסוויטשרט נעמד, זקף את ראשו, ועליבותו נעלמה. אחר כך הקיא בפוסטה. ראיתי שהוא מדבר אל עצמו.

מהמרתף העלו אותי מוקדם לדיון לקביעת סדרי המשפט. רחל איחרה, ולכן לא נפגשנו. מזל שהכנתי לה כמה דברים בכתב. הדיון היה קצר ובשעה 10:00 אני כבר בחזרה במרתף, מחכה לצפירה, אך לשווא. קולה לא נשמע במרתפים. ממעמקים קראתיך ה'. שוב ושוב שואלים אותי למה אני לא עובר אגף. הפעם זה חי, היושב לידי בספסל ומספר על התנאים ב'נס', אגף פתוח - טניס שולחן, כדורסל, חצר וכדומה. מסתבר שחי נאשם בסחר בנשים. הוא כבן חמישים, רגוע, עושה מדיטציה, שחום. חזותו רכה, אך קולו מסגיר כי יש בו פנים נוספות. הוא מחייך תמיד ומרבה לשוחח. הפעם עם הפרדס-כצים הצעירים. בתחילה ניסה להחזיר אותם למוטב, להוכיח להם שדרך החוק משתלמת יותר. אבל הם דווקא אוהבים את משלה ידם. יש כנגדם כתבי אישום על פריצות והצתות של ניידות משטרה. הם ממשיכים לחייך ולצחוק כמו טיפשים, גם כשמתבררת להם גודל הצרה שהביאו על עצמם.

אחד מהם מספר, "הרב בשכונה הציע לקחת אותי תחת חסותו, להכניס אותי לישיבה ולהעסיק אותי כנהג שלו", אך הוא סירב. אח"כ כשהוא חוזר מהדיון הוא

ממשיך לצחוק, "פתרו במשטרה את מכת השריפות והפריצות של פרדס כץ".
הטמבלים האלה הודו ושילמו גם בשביל חבריהם.

סי חוזר מדיון, מתיישב לידי ומספר שהוא קורא את עגנון, אבל הוא ממליץ לי על "הנזיר שמכר את הפראי שלו". "טריפוליטני" מוריד חולצה ומסתובב בטרנינג צבעוני, בנעליים עם הלשון בחוץ, ופלג גופו העליון ערום. על שכמו הימנית מתגלה קעקוע של אישה על גזע או ענף עץ ושערה פרוע כמו שלו. לשאלתי מה היא, הוא צוחק ואומר שזו שדה. אולי השדה שבתוכו?

סי מדבר עם שורפי הניידות, מתאר להם את התוכנית שלו להקים חווה, ומציע להם עבודה בהקמה ובאחזקה. הם שמחים, "נגנוב פרות וכבשים מהבדואים, תצא, תחזור ותראה איך העדר שלך גדל מ-50 ל-500". הוא מתעקש, "לא, אנחנו הולכים ישר, מוכרים חלב, מוציאים חשבונות". הם תמהים וממשיכים, "נצטרך דלק, נשיג לך כמה ג'ריקנים שאתה צריך". הוא אומר, "לא, אתם לא מביאים כלום מהבית. תקבלו משכורת, פלאפונים או מירסים". הם נדלקים. "פלאפונים נביא לך כמה שאתה רוצה". "לא", הוא חוזר ומנסה להסביר, אך ללא הועיל, הם לא מסוגלים לדמיין מצב שבו הם מתנהלים בלי "להסתדר".

חוזרים לאבו-כביר. אחרי ההמתנה ב"כלוב" ורגע לפני שאני נקרא למעלה לתאים, ניגש אליי הזקן מהבוקר, יהושע שמו, וביקש לפתוח בשיחה. הוא סיפר לי שהוא משתחרר היום, ושהוא מאמין שגם אני אשתחרר בקרוב, ולוחץ את ידי בחום. אמרתי לו שבמקרה שלי אצטרך להתאזר בסבלנות. "בסוף אתה תנצח אותם", אמר. במקום לענות, סיפרתי לו את סיפורו של צבי קולין על יוסל רקובר, שזועק במרד גטו ורשה, שלא יעזור לו לאלוהים, למרות כל מה שיעולל לו, הוא יוסל, לא יפסיק להאמין בו.

יום שלישי, שעת ערב מאוחרת

כשאבא קיבל את האבחנה הראשונית, הוצגו לפניו שלוש תחזיות אפשריות. החמורה והאכזרית שבהן התממשה. לא מן הנמנע שמהאפשרויות הנבחנות כרגע לגביי - שחרור בתנאים מגבילים, מעצר בית ומעצר עד תום ההליכים - האפשרות החמורה והאכזרית היא זו שתתממש.

.....

שיתפתי היום את מיכאיל מאוזבקיסטן, שסיפר כי שמו האמיתי הוא מוחמד, ברעיון של "קו לעציר". הוא צחק לשמע האמביציה האידיאליסטית שלי. "במדינה הזאת חבל לך על הזמן", אמר. "כאן, כולם מעניין אותם רק כסף". ניסיתי להסביר כיצד הפכה המדינה השוויונית לארץ אוכלת יושביה, למרות שתושביה טובים. בחצר נזכרתי שאני נמצא כאן בדיוק מהסיבה הזו. אני כאן בגלל אנשים רודפי בצע כסף ומלאים תאוות כבוד.

.....

חלבי העיר את גברי וקרא לו לחקירה. אמרתי לגברי להתלבש כמו למשפט ולהביא בחשבון שאולי זה ריאיון קבלה סמוי לשב"כ. נתתי לו סוטר שחור, שמתאים לו. גברי חוזר, ומסתבר שנחקר בעניין המכות שלכאורה נתן לבחור ערבי מיפו. הבחור התלונן, והסוהרים נאלצו לפתוח תיק בעניין.

שעת לילה, יום רביעי

זכיתי היום לביקור רצוף של שרון דניאלי ושרון סער. שרון דניאלי הגיע ראשון. כדרך של פגישותינו נעה השיחה מהמישור הקונקרטי המעשי למחזות התובנה. "שרון, תגיד בכנות", חזרתי באוזניו על השאלה ששאלתי את עצמי אתמול, "עד מתי, עד מתי אדם יכול לדבוק בתום ולראות את רומסי החוק מנצחים? מדוע להישאר ישר כשהשקר משיג תוצאות טובות יותר?" במקום לענות שרון

מתריס חזרה, "אולי התחלת להיות אגרסיבי בחקירה בשלב מאוחר מדי?" "שרון, זה היה משנה משהו אילו עשיתי זאת קודם?" "לא", ענה ביובש. עברתי לנושא אחר, "מצאתי בסיסדור "מקור הברכה" הספרדי, שקיבלתי ממיכל, את איגרת הרמב"ן". שרון כמובן מכיר. "המסר המועבר בה הוא להישאר ללא כעס בכל מקרה ולנהוג בשוויון כלפי כל אדם", אמרתי ובתוכי הבנתי שזו התשובה שלפחות כרגע נמצאת בלבי, ואני מתפלל שתשכון שם לעד ובכל מצב.

שרון נכנסת לחדר ומצטרפת לשיחה. אני מרחיב את התובנה ונואם בפני הקהל השבוי שלי, "אני רואה פה שבדרך כלל, העונש האמיתי הוא עונש שאנשים גורמים לעצמם. אפשר למצוא משמעות בקושי ובסבל. חיים בעלי משמעות הם חיים ששווה לחיותם, ולכן אל לנו לברוח מקושי ומסבל. דווקא אם נחוש אותם במלוא עוצמתם אנו עשויים, מתוך הכאב, למצוא את המיית הלב האמיתית, וכשנצליח בכך נמצא את התשובה ואת השלווה".

יום חמישי

בוקר. אני יוסף בן משה בן שלמה מרדכי, בן יוסף יהודה, בן שלמה לייב, בן שמואל, בן ברקו, בן פסח קלפקר מהעיר דובנו. פסח הוא לא רק זמן הנסים שלנו, אלא גם שם אבי משפחתנו.

יום שישי

החוכמות של היום: חוסאם, אחרי שהסברתי לו מה זה הסיפור "ציד הסנארק", "ואללה לא חבל על העיניים שלך? אתה רודף אחרי עשן". "אחרי מה צריך לרדוף?" אני שואל אותו. "אחרי כלום, יותר טוב תשב בבית תחכה, אם משהו צריך לבוא אליך הוא יגיע לבד".

מוקדם יותר, כשהראיתי לו את התמונה של הארייט מקברייט ג'ונסון (פעילת זכויות אדם, חולת ניוון שרירים), וסיפרתי לו על הוויכוח שלה עם פרופסור סינגר, התומך בהמתות חסד, אמר חוסאם, "רק למי שנותן חיים מותר לקחת את החיים. אם לו (לסינגר) הייתה נולדת ילדה פגועה, הוא היה מדבר אחרת. אפשר לראות אם בן אדם הוא רק דיבורים, לפי המעשים שלו".

יום ראשון, 4 במאי, 2003, ב' באייר תשס"ג

אתמול חל יום השנה לפרידתו של אבא מאיתנו. המכתב שלי לשופט בית המשפט העליון נשאר אצל דרור. הסתייגותם והתחושה של שרון, כי לא יהיה זה נכון לערער על ההחלטה לא לאפשר לי לצאת לאזכרה, שכנעו אותי לוותר על הקרב הזה. כל הזמן הייתי בתחושה שיקרה איזשהו נס במהלך החודש, חודש הנסים, ניסן. ואני מוצא יותר ויותר משמעויות רלוונטיות המתקשרות לחודש החירות.

בשבת הייתה לי התגלות נעימה. אני נזכר ושוב רואה בעיני רוחי את אבא. הוא לבוש מכנסיים וחולצה לבנים, נועל נעליים לבנות וחובש את משקפי הרייבנד הירוקים שלו. הוא פוסע לעברי ונראה מלא חיים ובריאות, ומעורר האדום קורנת שמחת חיים. כשהוא מתקרב אליי, נדמה לי שהוא גם חובש כיפה לבנה.

שלוש ניגשתי לגברי ואמרתי לו, שאולי גם אני אעשה קרחת כמוהו. אם חושבים שאני רוצה, אז כדאי שאיראה כמו אחד שרצה. גברי הזכיר לי דבר חוכמה שאמר חוסאם, "כשהחברה שופטת אותך, אתה הופך להיות מה שהחברה רוצה שתהיה", ולהמחשה סיפר לי סיפור:

"ווחש (רשע) היה פושע בעל מוניטין של אלימות ואכזריות. יום אחד, כשמהמטרה באו לעצור אותו, מצאו את 'חנוך', שדמה לו מאוד מאוד בחיצוניותו. חנוך, אזרח תם והגון, הכחיש את כל ההאשמות שבגינן נעצר, זכה באמון חוקריו

ושוחרר. אַמָּה, כשעלה לאוטובוס כדי לנסוע חזרה הביתה, גילה לתדהמתו כי כולם מזהים אותו עקב פרסום דבר מעצרו באמצעי התקשורת. באוטובוס פינו לו מקום והתרחקו מממנו בפחד. גם בביתו ציפתה לו הפתעה. בעל הבית ניגש אליו והחזיר לו את שכר הדירה. לא עזר לו לחנון, וכל הסבר שנתן רק חיזק את אמונתם, כי הוא הוא הפושע המפורסם. במהרה החל העניין למצוא חן בעיניו, והוא החליט לבחון את כוח השפעתו. יום אחד, כשיצא לרחוב ומישהו נעץ בו מבט, הוא החטיף לו סטירה. האיש נבהל וברח. במהרה הגיעו לחנון גם בקשות לפתור בעיות וסכסוכים, הביאו לו מתנות ונתנו לו כסף כדי שישמור על שקט. מששמע ווחש על מעשיו של חנון, החליט לעשות מעשה ולהחזיר לעצמו את הכבוד ואת השם. הוא חטף את חנון בכוונה לרצוח אותו. למזלו, הצליח חנון לברוח מידי חוטפו. הוא הבין שאין לו ברירה, ואם החברה קובעת כי הוא ווחש, עליו לנהוג בהתאם. הוא התגנב לביתו של ווחש האמיתי וחסל אותו, ומאז חנון חי את חייו של ווחש".

בוקר יום שני

בשעות אלו ממש רחל נחקרת. גברי הטוב אומר שזה סימן שאין בידיהם שום דבר, והם נאחזים בכל דרך למצוא משהו. על מנת להיחלץ מן הכעס ומהמחשבות הטורדות, חזרתי וקראתי אתמול את איגרת הרמב"ן לבנו. ביקשתי לקבל תשובה למה? ועד מתי? תשובה כזו לא קיבלתי, אך בתוכי חשתי רוגע וחמימות נעימה.

שלישי

גברי שאל אותי איך אני לא נשבר, וסיפר כי שמע שגם כשהייתי ב"ימים" התנהגתי כך, עניתי לו שבכלא מסוכן להיכנע לדיכאון, מפני שקשה מאוד לקום ממנו. והוספתי, "אתה יודע מה, אספר לך את הסוד שלי". אספתי את החברים

וסיפרתי להם את סיפור מעשה המלך ובנו הפותחת את המעשייה בשבעה קבצנים.
החלטתי לספר בכל יום את סיפור אחד הקבצנים.

אחר כך, בעוד החברה משחקים קלפים קראתי בקובץ "מעשה בשני תלמידי
חכמים" מאת ש"י עגנון, וחשתי טלטלה גדולה אוחזת בי. לראשונה בחיי חשתי
קרוב לעולם המתואר, כשהחווייה הנפשית העומדת במרכז אינה זרה לי. התכוונתי
לספר לחברים את הסיפור של הקבצן העיוור, אולם כאשר סיימו לשחק התפזרו
איש איש למיטתו.

ברכתו של הקבצן העיוור היא ברכת החיים הארוכים. למעשה, אין הוא עיוור
באמת. הוא נראה כסומא, כיוון שהוא עוצם את עיניו כדי לא לראות את העולם.
הוא זקן מאוד וצעיר מאוד, כמו הנשר הגדול, שגם הוא זקן מאוד וצעיר מאוד. ככל
שאדם זקן יותר וצעיר יותר, כך הוא זוכר זיכרון מוקדם יותר. כלומר אריכות ימים
היא זיכרון והיא היכולת להישאר ילד גם כשאתה זקן.

יום העצמאות ה-55 למדינת ישראל, ה' באייר תשס"ג

לכבוד

יו"ר כנסת ישראל

מר ראובן רבלין

הנדון: המנון המדינה

שלום רב,

אשתי רחל סיפרה לי היום על נאומך המרגש אמש. היא סיפרה כי בכנות
רבה, עם דמעות בעיניים, דיברת על החלום ושָׁבְרוֹ. כמו כן, למדתי כי אביך

תרגם את הקוראן לעברית והיה אף הוא בעבר ממדליקי המשואות. זה היווה לי סימן שאתה הכתובת למשלוח מכתב זה.

זה כחודשיים אני עצור עקב עלילת דם, שזה לא המקום לפרט אותה. אני מעוניין להתייחס לשיעור שלמדתי כאן, מכל המקומות שבעולם, בחיים משותפים עם ערבים. הסתבר לי שדווקא כשהחיכוך היומיומי גדול והגדרות ברורות, ניתן לחיות בשלום ובאחוזה. אחיי המוסלמים מכבדים אותי כשאני מתפלל ומניח תפילין, וכשהצטרפתי הם הצטרפו אליי למניין ואמרו אמן כשאמרתי קדיש על אבי.

אמש חשתי לא נוח עם חבריי לתא 40. הם לא העירו לי כשצפינו יחדיו בחגיגות העצמאות השמחות בטלוויזיה, אבל אי הנחות נבעה ממני, כשהבנתי שהם לא שותפים מלאים לשמחה. הבוקר עלה בדעתי לבחון את מילות ההמנון שלנו, כך שגם הם יוכלו להזדהות איתו, ועדיין יישאר יהודי במהותו. להלן הצעתי:

"כל עוד בלבב פנימה, נפש אבותינו הומייה,

ולפאתי מזרח קדימה, עין לביתנו צופייה,

עוד לא אבדה תקוותנו, התקווה בת שנות אֶל היא,

להיות עמים חופשיים בארצנו, ארץ קודש, ירושלים."

וכפי שנאמר בישעיהו נ"ו ז': "נִהְיָאוֹתִים אֶל הָר קִדְשִׁי וְשִׁמְחִתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלְמִיתָם וְנִבְחִיתָם לְרִצּוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵּיתִי תִפְלָה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים".

יוסף בן משה זהר

יום ראשון, 11 במאי, 2003 - מקריא בטלפון מסר לתומכים

יהיה אשר יהיה, אני עוד אנצח!

תודה לכל אלה שמאמינים בי, שמגיעים ותומכים כדי לחזק את ידינו. לתמיכה שלכם יש ערך עצום עבורנו וכל טיפות התמיכה הופכות לגל גדול. לא

הפסיקה כשלעצמה פגעה בי, כשם שכאב לי חוסר ההתייחסות והזלזול המוחלט של השופט משורה של טיעונים משפטיים ענייניים שהעלינו. דומה, שעבור שופט המעצרים בבית המשפט המחוזי, משעה שהפרקליטות חרצה דין כנגדי, הפכתי בעיניו אבק אדם חסר ערך. אבל מהמקום הכואב הזה תצמח הזעקה של אדם שהתמסר לאביו עד כלות. האתגר הנוכחי שלי הוא לראות בכל מכה, ברכה. ושוב... כשאתם חושבים עליי, עשו זאת בשמחה, אני פה מתאמץ להיות ראוי לכך.

תודה לכולם!

ראשון לפנות ערב

האכזבה, שניסיתי להתכונן לקראתה, מכה בלב ובסרעפת. ניתוח ראשוני של ההחלטה מעלה, שלא הייתה כלל התייחסות לטענותינו. הפכתי אבק אדם, חסר ערך בעיני השופט. לאחר יותר מחודש המתנה ניתנה הכרעה כאילו לא התקיים דיון, קופי פייסט מכתב האישום. איך ניתן לעכל זאת? המסקנה שלי היא, שהאסטרטגיה התקשורתית שלנו נחלה כישלון. עם זאת, הכול נפתח לקראת הערר בעליון, ואולי זו טעות עקרונית שלא תפעל לטובתנו, אך הפעם זעקתי חייבת להישמע.

למזלי, קראתי אתמול את הספרון "המתנה" של יוסף שכני מהתא הסמוך. תא 39 הוא החדר של היפואים. את יוסף כולם מכבדים. כנראה שיש לו מוניטין רב. כבן ארבעים וחמש, מוצק, גבוה, נעים הליכות, קורא ספרי מיסטיקה ומדיטציה. תמיד נמצא סמוך אליו מישו חלש שהוא שומר עליו. הפעם זה אופיר התימני, הלוקה בפיגור קל. בזכות יוסף הם נותנים לו הרגשה שהוא מלך.

הספרון הזכיר לי, כי אנו חיים בזמן הווה, ואל לנו להיאחז לא בעבר ולא בעתיד. כמו כן, שמחת החיים מידבקת, ותמיד נעים להימצא בסביבת אנשים שמחים. השמחה, כמו אור, מושכת אליה. ימי ההמתנה להכרעת השופט היו מורטי עצבים. אף שהשתדלתי ככל יכולתי לשמור על מצב רוחי, מצאתי את עצמי מהרהר

יתר על המידה. החידושים שנגלו לי בתקופה הראשונה וההפתעה מהגילוי העצמי שאני, כמות שאני, יכול להתקבל כאן בחברת עצירים, חברה אנושית הטרוגנית ושונה מכל אשר הכרתי. יתר על כן, חריגותי נמצאה מכובדת והתנהגותי כלפי העצירים האחרים לא נתפסה כסימן של חולשה.

חוסאם דיבר בגילוי לב, ואמר שאין עשן בלי אש. זה פגע בי. הוא העיד על עצמו שהוא מדבר דוגרי ולא מאחורי הגב. אולי התכוון לומר שלא סתם עוצרים אדם, גם אם יתגלה שהוא באמת חף מפשע. על כל פנים אני נזקקתי לתגובה אחרת, ובאותו הרגע הרגשתי שעם כל כנותו הוא לא חברי.

לעומת זאת, בבוקר במרתף בית המשפט, ארבעת האחים היו מאוד חמים ותומכים, וניסו להשמיע עצות טובות ודברי עידוד ברוחב לב. האח הבכור פרס בפני את מסכת חייו, המעצרים, הרצון להשתקם, גזרי הדין הקשים, מלחמת הכבוד העצמי והמחיר היקר שהתלווה לה וההכרה שאלו החיים ויש לקבלם. נפעמתי מעוצמת נפשו ומעוז רוחו. משעה שנפגשנו במרתף לפני כחודשיים נקשרה נפשנו למרות המרחק החברתי הגדול, לכאורה.

מהמרתף חזרתי לתא, נחרץ. הצטרפתי לגברי להתעמלות, כשלפתע נקראתי לעורך דין. הספקתי לחטוף שטיפה במקלחת וירדתי למצוא אותו במסדרון. כשחזרתי הצהרתי על כוונתי ללמוד ערבית, ויחד עם גברי דקלמתי משפטים שוב ושוב, עד שהצלחתי להגות את אותיות החת, העין והריש כמו שצריך.

יום שני

"תילחם בה", אמר אבי ערב מותו. "תעזוב אותי אבא", עניתי לו, כשתמונות של התפרעויות במחנות פליטים בעקבות מבצע חומת מגן מוקרנות בטלוויזיה, "תראה לאן מגיעות המלחמות. זו אינה דרכי, אני רוצה לחזור לחיי ולא לפגוש עורכי דין ולא לבקר בבתי משפט". המילים הללו מנקרות שוב ושוב בראשי

ומקבלות ממד נבואי. עד עכשיו לא נשמעתי לציווי של אבא, והתמקדתי בדרכי הג'נטלמנית, אשר נכשלה כישלון חרוץ אתמול אצל השופט. עורך דיני, דרור, אשר התמוגגתי לראותו בפעולה, הולך למעשה בדרכי ולא על פי ציווי אבי. בעדינותו הרבה לא הצבנו בחזית הדיון את העלילה שהביאה אותי למעצר, אלא הבלענו אותה ברמיזה בסיפא, כעובדה, שזו הנהגת ממצבי היא שזרעה את זרעי הפורענות, וגם זה בהסתייגות של "חלילה לנו לא טוענים שהיה לה יד ורגל בכך..".

נכשלנו. העלילה אפילו לא גירדה את תודעת השופט, ובטח לא את התקשורת. ההתמקדות בצד הטכני המשפטי השאירה אותנו כמתגוננים בעמדת האשמים עד שתוכח חפותם. לרשע יש כוח פיזי וביטוי המעצים את מראית העין עד להסתרת האמת. האם עליי לדבוק בדרכי? טבעי לי להיזהר בכבודו של אדם, והטלת רפש מרתיעה אותי, אך האם לא הגיע הזמן להוריד את הכפפות ולתקוף בכוח את המושחתים, ללא מורא ובראש מורם? ממה עליי לחשוש? מתביעת דיבה? הלוואי!

שני לפנות ערב

מברוק בא לבקר אותי בהפסקה של אגף שטחים. הוא סיפר לי שמדברים בי טובות, שאומרים שאני לא עובר ל'נס' או לאגף התורני, כי אני נמצא עם חברים. השמועה נפוצה בכלא, שאני מעדיף להישאר עם גברי, זינדין וחוסאם על פני תנאים מועדפים עם יהודים.

שישי אחר הצהריים

גברי מיועד לעבור לכלא אשל, ליד צומת אשלים בדרום. הוא נלחם בהחלטה בכל כוחו. לאחר שהובטח לו על ידי מנהל אבו-כביר, שיעזור לו להגיע לכלא רמלה, שולחים אותו דרומה לכלא של תושבי השטחים. הם מסכנים את חייו ביודעין או

בטמטומין? גברי לא מפחד, יש לו ביטחון שיוכל להסתדר בכל מצב, אבל המרחק מחבריו במרכז והשמועות שבאשל לא מקבלים שלישי, מחזקים את נחישותו. ברגעים אלה הוא מדבר עם הקצינים. נקווה שתושייתו ונחישותו יבטלו את רוע הגזירה.

בינתיים אני מקבל מכל עבר הזמנות. הראשון היה "הטווס", שפנה אליי לאחר שזמיר עבר לניצן. הוא סיפר לי, שזמיר טיפל בהם בשיאצו כפי שלמד ממני. הודיתי לו אך אמרתי שאני בסדר בתא שלי, ואני לא רוצה לפגוע בחבריי. עד השיחה הזו תמיד נרתעתי מ"הטווס". הוא גבר נאה, כבן עשרים ושמונה, עטור קעקועים בזרועו ולבוש בבגדי צבא אופנתיים. בהליכתו הוא מבליט את חזהו השרירי, זרועות נפרשות לצדדים, מרפקיו בולטים לאחור והראש נוטה לפנים. כולו מביע תוקפנות.

הפעם זיהיתי עצב בפניו, וכבשתי את סלידתי המוקדמת. במהלך שיחתנו גיליתי שמדובר בבחור מוכשר, תלמיד תיכון רנה קסין בירושלים, שלדבריו פרש מהלימודים בשל בעיות בבית. הוא דובר שש שפות ומדלג בין הניבים השונים בערבית - ירושלמי, עזתי, בגדדי, אלג'ירי וכדומה. אתמול נתתי לו את הספר "כל החיים לפניו" של רומן גארי, והיום כבר כמעט סיים לקרא.

ליד הטלפון פתחתי בשיחה עם שכני "חזק". הוא בן גילי בערך, שחום, שרירי, תמיד לבוש בגופייה. קעקוע של פרפר על זרוע אחת, ועל השנייה מסגד. אמרתי לו שחשבתי שאני לפניו בתור, והוא ענה שיש לו שיחה קצרה. "עם שכנים לא מתווכחים", עניתי. הוא חייך ופתחנו בשיחה. הבטתי על קעקוע הפרפר ואמרתי "חופש, אה?" הוא הנהן והראה לי באותה זרוע קעקוע של לב ובתוכו ידיים לוחצות זו את זו. "אתה יודע מה זה?" שאל. "סמל לאהבת שלום", עניתי. הוא חייך חיוך נעים, נטול שיניים חותכות עליונות. האיש הקשוח למראה, שלפי הסיפורים עליו ישב כשבע-עשרה שנה, נמס מולי. הוא הראה לי את המסגד ושאל אותי מה זה.

"אל אקצה". "לא, תנסה שוב". "קבר יוסף?" "לא, זה קבר רחל. גם מסגד וגם בית כנסת". סיפרתי לו שהכנתי מאבני פסיפס את תמונת קבר יוסף. הוא סיפר על

אסיר עולם שישב איתו בכלא, והכין מאבני פסיפס קופסה ועליה ציור מסגד אל אקצה. כשנפרד ממנו ביקש את הקופסה, אבל אסיר העולם סירב להיפרד ממנה. לאחר כמה שנים חזר "החזק" לכלא ופגש את אסיר העולם בפוסטה. כשהזיז את התיק שלו כדי להתיישב, ראה בשקית את הקופסה. באותו רגע הוא אמר לו, "חביבי זה שלי", וכך היה. ל"חזק" יש חברה יהודייה שיש לה אוסף קופסאות. "החזק" נתן לה את קופסת הפסיפס, ואמר לה שקופסה כזו אין בכל העולם.

מוצאי שבת

דיווח ברדיו כי צה"ל פגע באנשי גדודי חללי אל-אקצה בקסבה בחברון, ויש לפלשתינאים פצוע קשה ושני פצועים קל. גברי חושש שחיי אחיו בסכנה. בהפסקת הצהריים הוא ממהר לטלפון הציבורי בחצר וחוזר עם הידיעה שאחיו פצוע ולא ברור מצבו. מתוח ועצבני מאוד סינן מבעד שיניו, "אמרתי לו לא להתעסק עכשיו עם צה"ל, הם לא ישכחו לו לעולם, שיתעסק רק עם משת"פים", וחצה את החדר הלוך ושוב.

כולנו צמצמנו את נוכחותנו מבלי לדעת מה לומר. חשתי כאב על חברי החרד לחיי אחיו ולא ידעתי כיצד להקל על מצוקתו בשעות האי וודאות. התיישבתי והוצאתי סידור תפילה, חבשתי כיפה והתחלתי להתפלל בשקט. מחשבה חלפה בראשי, כמה מוזר, אני מתפלל לחיי אויבי, מי יוכל להבין. כלא ישראלי ואני מתפלל לשלום מחבל, לכאורה, אחיו של חברי הישראלי, הערבי מחברון. את הפוליטיקה שמים בצד.

לפנות ערב הגיעו מספר חברי' מאגף השב"חים ובערבית נרגשת דיברו עם גברי ארוכות מבעד לסורגים. גברי נרגע. אח"כ הסביר לי שאחיו ניצל בזכות השכפ"ץ שלבש, נפצע, טופל בבית החולים והוברח החוצה כדי שלא יתפסו אותו. המתח בחדר התפוגג וגברי שב להדביק אותנו בחיוכי וצחוקו המשובב.

בלילה גברי נערך להעברתו לכלא אשל, התיישב במיטה שלו מתחת, קילף את התמונות מהקיר ואסף את חפציו בתיקיו. לפתע אמר לי, "תראה מה מצאתי תקוע בקפיצים מתחת למיטה שלך, כיפה", והראה לי כיפה שחורה עצומת ממדים. "רוצה?" "כן", עניתי תוך קפיצה מלמעלה למטה. נזכרתי בתמונתי במרפסת דירתם של הורי אמי ביד אליהו, עומד על המעקה עטוף בציצית כשאת ראשי מכסה כיפה. "בדיוק כמו הכיפה של סבא שלי", אמרתי והתיישבתי לידו. התחבקנו. "מעריך את זה שהתפללת על אחי".

יום ראשון

מחכים לפתיחת הדלת וליציאה לחצר ראשונה. גברי לקח איתו בלילה את השעון, כך שלא נותר אלא לנחש את השעה. מבחון נשמע קול קרקוש מפתחות. האם תיכף תיפתח הדלת?

ג'ינג'י מבשל בתא. אפילו יום אחד לא נשארנו בלי טבח. חוסאם הכיר אותו בחצר והציע לו לעבור אלינו. ג'ינג'י, כבן 25, תושב כפר קאסם, טבח מקצועי במסעדת הבית האדום.

בסכו"ם הפלסטיק מתגלות אפשרויות חדשות מדי רגע, ומעל ראשי כבר תלויים בז, סנונית וג'וק ענק, וליד זינדין, בין התבלינים, זקוף גמל ומתחתיו מעין מגרש גרוטאות של חלקי פיל. אצלי חלקים שעדיין לא גילו לי את דמותם, אבל נושאים בקווי המתאר שלהם רזים שאותם אני חפץ לפענח.

חוסאם העיר לי לפני כמה ימים שאני גונח מתוך שינה, כאילו נחנק. ניסיתי לשחזר, ואכן נזכרתי שקרה לי כמה פעמים שהתעוררתי וחשתי שאין לי אוויר בריאות. עלו בי כמה מחשבות בקשר לכך. הראשונה, כי עם ההתעוררות חוזרת הנשמה לגוף וסובלת מהמציאות המתגלה לה. לאחר כמה ימים הגעתי למסקנה, שגופי כואב לי בשל המרחק הפיזי מבנותיי, ולא פחות מכך מההשתוקקות לאשתי.

יום שני, 19 במאי, 2003

לכבוד פרקליטות המדינה, ירושלים, ישראל, באמצעות בא כוחי, עו"ד דרור ארז-אילון.

הנדון: עדותו של המטפל של אבי.

נכבדי, אתמול בבוקר ה-18 במאי, כפר המטפל של אבי באשמה המיוחסת לו, רצח אבי משה זהר, אשר הוא שימש כ-13 חודש מטפלו

הצמוד, והצהיר כי את ההודאה הכוזבת נתן במהלך החקירות בעקבות הבטחות שניתנו לו, להקל עליו בתיקי הרצח שבהם הודה.

אי לכך, אתם מתבקשים בזאת לבצע את הדברים הנ"ל: א. שחרורי לאלתר מבית המעצר וללא תנאים מגבילים. ב. פתיחה בחקירה נגד השוטרים שהיו מעורבים בחקירה. ג. לשקול מחדש את מועמדותה של התובעת לשופטת.

בפנייתי זו אני קורא תיגר על כל אלו הטוענים כי הממסד "מכסה על עצמו", ובאופן טבעי פועל כמערכת המתגוננת מהתקפה, ולפיכך תיענה בקשתי בשלילה מוחלטת, ועל מנת לצאת מ"הברוך" תוצע עסקה כדאית למטפל, כדי שיחזור בו מכפירתו.

כאורח נאמן למדינה אני חושב, שלטובת העניין עצמו ולחיזוק מעמדה של הפרקליטות והאמון כלפיה מצד אזרחי המדינה, עליכם לפעול בעניין כפי שהמלצתי לעיל ובתכיפות רבה.

מאז מעצרי ב-2 במרס, 2003, הוטחו בי האשמות כבדות. ללא היסוס נפרשו כזבים נגדי בתקשורת, בעוד שבגלוי, קבל עם ועדה, המעלילים נגדי פולשים לבית אבי הוא בית ילדו, וכל נכסי אבי הנזילים מוזרמים לחשבונות הבנק שלהם.

גם אם לחוקרים לא היה מניע של בצע כסף ישיר, ברי לי כי שחיתות המידות, תאוות הפרסום (שהרי שמעתי אותם לידי מתגאים ב"הישג" בפני חבריהם) והישגיות יתר העבירו אותם על דעתם.

ביצירת רצח שלא היה, לא רק שהחריבו את כל מה שבניתי ב-38 שנות חיי - משפחה, קריירה, חסכוניות - אלא גם הפכו את אבי משה זהר ז"ל, גיבור מלחמות ישראל, ל"צמח", יצור חסר רצונות וערך אנושי, כפי שהטיחו בפני במהלך החקירות.

את רצון אבי מילאתי בהוציאי את אשתו מביתו, והדבר תועד בפני עורך דין, חברים ומשפחה. בנקמתה העבירה האישה את הסכסוך מהמישור האזרחי למישור הפלילי, וכך "גרפה את כל הקופה".

יותר מכול נדהמתי, כי שוטרים במדינת ישראל מסוגלים להדיח עד ולשקר בבית המשפט (לשקר לנחקר זו כנראה נורמה מקובלת) ופרקליטה מסוגלת לצטט את הנאשם בצורה כוזבת, קרי החלפת מילים והוצאת דברים מהקשרם, עד כדי היפוך משמעותם. לצערי, שופט המעצרים קיבל את כתב התביעה כפשוטו, ולא טרח לחפש במראי מקום (שלא היו) ולראות כי כתב התביעה הוא מלאכת פלסטר, בדוי מבסיסו ועיקרו.

ייקח הדבר חודש, שנה או עשור - חפזי תצא לאור. יש לכם הזדמנות לתקן עוולה גדולה לפני שהדברים יצאו משליטתכם. אני מצהיר בזאת שוב, כי כל מילה שאמרתי במהלך החקירות הרצופות והארוכות מילת אמת היא, ואני מוכן להיחקר בפניכם בכל עת ועל כל נושא שבעולם.

אני מוכרח להתוודות, כי אין רע בלי טוב. למדתי המון בחודשיים וחצי הללו. למדתי עד כמה בר מזל הנני, שיש לי משפחה תומכת וחברים אוהבים, החסכוניות שצברתי המוקדשים כולם להגנתי ולקיום משפחתי, ולא פחות חשובה ההשכלה והאמונה שרכשתי, המאפשרות לי להתמודד בצלילות הדעת עם טירוף המערכות.

כשאתם קוראים פנייתי זו, עשו זאת בחיל ורעדה, שאין זעם כמו זעמי, זעם בן מסור שפגעו במשפחתו בגלל כצע כסף ותאוות נקם, ועד כה הממסד, שאותו פרנס בזיעת אפיו, פנה לו עורף ונהג בו חוסר יושר.

אינני תאב נקם, יעידו על כך כל מכריי והתנהלותי גם בשעות הקשות ביותר. כיהודי מאמין אני דורש תיקון, וברי לי כי אם לא ייעשה על ידי בני תמותה, יעשה אותו במוקדם או במאוחר האחד והיחיד שאותו אני ירא.

יום שלישי

לפני כשבוע פגשתי את גבריאל בהמתיני מול דלת האגף לאחר פגישה עם עורך דין. קווקזי כבן חמישים, מקריח, עיניו גדולות, בולטות ורכות, לא מגולח, צנום ולבוש לא לטעמי, נקרא לזה כך. והנה הוא מחזיק את חזהו במקום שבו נמצא הלב ומגלגל את עיניו. ברור שהוא במצוקה. חייכתי אליו ושאלתי לשלומי. נעניתי בשפה רוויית דרמה. למדתי מעט על הנסיבות, כנראה אלימות במשפחה או איזשהו סכסוך. האיש, שזו לו הפעם הראשונה במעצר, מרגיש שנעשה לו עוול גדול. הנחתי את ידי על לבו ועיסיתי את חזהו קלות, כשאני מנסה להשפיע עליו רוך. "ברור ואין ספק שנעשה לך עוול גלוי", אני אומר לו ומזכיר גם לעצמי, "אבל זהו שיעור מהשמיים וצריך להגיד תודה".

כיומיים לאחר מכן עבר גבריאל לאגף העמדה לדין, האגף שלנו, וכך נפגשנו שוב בחצר. הפעם כבר לחצנו ידיים בחום, כמכרים. כשהזמנתי אותו להניח איתי תפילין, הוא סיפר על סבא שלו, שהיה רב גדול בגרוזיה, הניח יד על ראשו ככיפה וגלגל את עיניו לשמיים כדרכו. אני קרוי על שמו, הוסיף. אביו, כך סיפר, היה מהנדס ידוע, שבנה גשרים ברחבי רוסיה. הזמנתי אותו לחדר לכל דבר ועניין שיצטרך. ואכן, למחרת הוא הגיע, כשבידו כוס ריקה של מנה חמה, ושאל אם יש סוכר. הזמנתי אותו להיכנס, כדי שאמלא את הכוס, אך הוא סירב. "אי אפשר, הכוס ריקה". לא הבנתי ודחקתי בו להיכנס, אך הוא התעקש, "יוסי, אי אפשר ככה עם כוס ריקה". חוסאם הבין מיד, קם ויצא אליו ואמר לו, "אנחנו הערבים גרועים יותר מכם, בטח שאי אפשר להיכנס פעם ראשונה בידיים ריקות", לקח את הכוס מידו וניגש אליי כדי שאמלא אותה.

יום חמישי לפנות בוקר

זינדין נקשר לבובת הגמל שיצרנו מסכו"ם, ולא הסכים שתצא מהחדר. הערב ביקש לצרף לגמל כבשה. ישבנו יחד ושיחקנו בכפות עד שהגענו לצורה שנראתה לו, והתחלתי מכופף ומחבר עד לשביעות רצונו. הנחנו על אדן החלון את הכבשה תחת הגמל. זינדין ביקש להאכיל את הגמל בתבן. הוצאתי קרטון סיגריות וגזרתי שתי קוביות לבנות. הצבע הלבן לא נראה לו. הוא אמר, "אי אפשר לעבוד על הגמל!"

הוצאתי נייר כרומו בצבע בז', ושוב חתכתי קובייה. זינדין ראה תמונת ספינקס על אחד הדפים וביקש לגזור אותה. גזר והצמידה כרקע לגמל. הוא התבונן במחזה שיצרנו מכל הכיוונים – עלה על הכיור, עלה על המיטה, הלך לדלת הכניסה והתבונן משם והתפעל, "איזה מראה! ככה אני לא מרגיש בכלא". לקח סיגריה, התיישב צמוד לדלת הכניסה, והשקיף לעבר הגמל והכבשה האוכלים מהתבן על רקע הספינקס. ראשו נד מצד לצד כמבקש להעריך את התאמת החיזיון למציאות, ומבטו המצועף העיד כי הוא רואה בעיני רוחו, מחזה שמחוץ לטווח ראייתו.

מוצאי שבת

מתא 39 הסמוך, יוסף שואל אותי אם אני יודע איך אומרים לילה טוב בארמית. אני עונה שכנראה לא ובשביל זה באתי לפה, ללמוד. "נו", אני שואל, "איך אומרים?" "בְּטוֹב תְּלִין", יוסף עונה וטוען שכך היו אומרים פעם לילה טוב. אחר כך אני שם לב שהברכה בטוב תלִין היא מתוך תפילת שחרית!

חלק שלישי - ערעור לעליון

יום ראשון

אני חייב להודות שהבוקר נחלשתי. פחד חדר ללבי כשעלו אסירים בטחוניים, במדים חומים ומילאו את הפוסטה ברמלה, בדרך לבתי המשפט בירושלים. חרדה מהם ומבית המשפט. חורי הוא נוצרי מלוד שהכרתי כשעלינו יחד אזוקים לפוסטה. בן חמישים ושלוש, מזוקן, עיניים רכות, כועס מאוד על כל העולם. יחד שהינו בתא במרתף בית המשפט, מחכים לקריאה לדיון. חורי מספר שבמעצר ברמלה אין יוצאים לחצר, העצורים מעשנים בחדרים והשירותים מסריחים, וכשהוא מבקש קצת לצמצם את קצב העישון עושים לו דווקא. חשתי שהוא במצוקה גדולה. בעודו כועס ומקלל את כל העולם ניסיתי לשתף אותו במשנתי, להימנע מכעס ככל האפשר. עדיין לא הייתי בטוח לגבי מוצאו, שכן הוא דיבר עברית על בוריה, וגם שמו יכול להיות שם של יהודי.

ואז הסביר לי את מצוקתו, "המוסלמים נותנים כבוד ליהודים", הסביר חורי. "לעומת זאת, את הערבים הנוצרים הם שונאים, נוטרים להם טינה ומתנכלים להם". לכן, בתא המעצר ברמלה הוא סובל לא רק מהתנאים הפיזיים הקשים, אלא גם מהתנכלות שאר העצירים. במרתף העליון ביקש חורי לקרוא מהספר של ר' נחמן, וכששאלתי אותו אם יפריע לו שאתפלל, הפתיע אותי וביקש שאתפלל בקול, כי הוא אוהב לשמוע דברי אלוהים. לראשונה בחיי הנחתי תפילין בעיר הקודש ירושלים, והתפללתי שחרית בקול. חורי חזר לקרוא ב"תיקון הלב", וכך באווירה רוחנית משהו שהינו עד שקראו לי לדיון.

בעזרת מעלית חרישית נסתרתי, העלו אותי מהמרתף והכניסו אותי דרך דלת צדדית למעין מרפסת גבוהה המשקיפה על המתרחש באולם, משמאלו של השופט. השופט, אליהו מצא, כבר יושב והקהל מתחתיו מקשיב לסידורי הדיון שמתחיל. האולם גדול ותקרתו גבוה והנוכחות היפה של שוחרי שלומי נבלעת. אני מזהה את

שרון עם ההורים של גיל. יש הד באולם, והקהל דומם מיראת כבוד ומחשש להפריע.

הדיון מתחיל ושוב כמו בדיונים קודמים, השופט לא מסתכל לעברי. זה מטריד אותי, אני רק תיק ולקיום הפיזי שלי אין משמעות בעיניהם? התובעת פורסת את האישומים בפני השופט. אני מקשיב בדריכות וכשהיא אומרת, "הנאשם הודה בחקירתו שהיה אדם שלישי בביתו של אביו", אני לא יכול להבליג יותר ומתפרץ "לא נכון". השופט שאג "מי אמר זאת?" והביט לעברי בזעם. החזרתי מבט זועם, אבל הרכנתי ראש וביקשתי, "סליחה". "אם תפריע שוב אוציא אותך", הזהיר אותי בטון חמור סבר. לפחות הוא הביט לעברי.

דרור מגיב בקצרה על טענות התובעת, מתייחס לדבריי בחקירה כ"משחק זחוח", אך מבטא מעט מזעמי על שלילת אנושיותו של אבי, כפי שהוא קורא לזה. שרון יושבת מאחורי ספסל עורכי הדין ודואגת להעביר פתקים לדרור. לפתע התינוקת שלה, שיושבת על רגלי אמא של גיל, פורצת בבכי. שרון מחייכת במבוכה וניגשת להרגיע אותה. אני גם מחייך, היא נתנה הופעה טובה. מי ייתן והבכי שלה יפרוץ את לב השופט. זחיחות עכשיו היא ממני והלאה. חש כניעה מוחלטת לצו האל, הרכנת ראש לנוכח המציאות, אבל עם ניצוץ בעיניים.

במרתף, כשחזר גם חורי מהדיון שלו, הוא הראה לי את תמונות ביתו היפה בלוד, סמוך לתחנת הרכבת. לדבריו, גם שם מתנכלים לו. בעבר הייתה זו שכונה של יהודים חרדים, והם חיו שם בשכנות טובה איתם. למעשה, הוא גדל איתם החל מגן הילדים, והוא מכיר את המנהגים והחגים היהודיים. מאז שנכנסו בדואים לשכונה מרעים להם. הוא חי בתחושה קשה שכל העולם נגדו, אשתו לא בקשר טוב עם הוריו, וכך גם ילדיו, ואין לו שקט כשהוריו הזקנים ללא השגחה. כל יום רע מקודמו, הוא אומר, והוא שמח על כל יום שעבר. כשנקראתי לפוסטה הוציא חורי ספרון, "ספר המשפחה", ומסר לי. כששאלתי מדוע, ענה כי תכנן לתת את הספרון לשופט, אולי כדי להוכיח את צדקת דרכו, אך הדיון היה קצר מאוד, והוא החליט

שהספרון הזה נועד לי. הודיתי לו וביקשתי הקדשה. כשטען שכתב ידו לא יפה, ביקשתי שיאמר מה היה כותב, וכתבתי אותה בשמו.

אחר הצהריים, במעברים בכלא רמלה

חוזר מבית המשפט העליון עם כל ההפתעות שהכנתי מסכו"ם - זר צבעוני, עוגן, עכבר ובלרינה. רציתי להעביר אותן לרחל ולבנות, אבל דרור לא הצליח לפגוש אותי, לא לפני ולא אחרי הדיון, ואני הייתי מרוכז מדי בדיון כשהשוטרים הורידו אותי, וכשכבר התעשתי הם לא הסכימו להעביר דבר.

בפוסטה, ביציאה מהחניון של בית המשפט העליון ראיתי אותה הולכת, את אהובתי, מלווה באמי ובחברתנו שרון. ניסיתי לאותת לה אך לשווא. כמה שניות אחר כך, ברמזור, ראיתי את איתי וורד וצעקתי להם חרף מחאות השוטרים. הם זיהו אותי וסימנו גם לרחל שתראה, וכך כולם נופפו לי ונישקו אותי מרחוק. לידי ישב חורי, והתרגש מהמחזה עוד יותר ממני.

אעשה כאן שוב את הלילה לפני העברה, הפעם חזרה לאבו-כביר. כעת נכנסים לתא הקטן שני צעירים ערבים. שניהם מגולחי ראש, הראשון נאה ושרירי ולשני צלקת על לחיו השמאלית מהפה ועד האוזן. הראשון, תוך כדי שהוא מתבונן בי, מוציא מבין בגדיו, נעליו וידיו, סכינים וכלי משחית ועורם אותם בכיור הקטן. לא מובן כיצד הצליח לעבור כך את הבידוק הביטחוני. כשאני מתבונן בו ללא נשימה הוא שואל, "מפחד?" לא יודע מהיכן אזרתי את האומץ לומר לו, "לא, יש לך עיניים טובות". בבת אחת המתח מתפוגג ואנו עורכים היכרות. שמו סולימאן והוא מרמלה וחברו עמר מלוד. אני מנסה להישאר שקט, למרות סגנון הדיבור המאיים של עמר.

שני הצעירים אומרים שקבלו עכשיו חמש שנים, ושלוש שנים ישבו במאסר קודם. אחר הצהריים סיפר סולימאן שהוא מגדל כלבים וציפורים, שאת חלקן הוא צד לבדו. לדבריו הוא איש טבע, כי נולד בפרדס משום שאמו לא הספיקה להגיע

לבית החולים. ניכר שהוא בחור מחונן. עיניו וכל אישיותו קורנות. הוא יודע להסתדר. מנהיג טבעי. כמה צעקות "שאוויש" ודפיקות עזות על דלת התא, וצ'יק צ'ק הוא משיג לנו שתייה חמה ואוכל ותוספת לחם. הוא לא חושש להילחם על כבודו ועל צדקת דרכו, ומוכן לשלם במחיר חירותו. מספר שכבר בילה כחמישה-עשר חודשים בצינוק.

עמר חברו מביע כאב גדול, ואומר שנשבר לו כבר מ"המחבושה", מהכלא. סיפרתי לו מעט על ר' נחמן והתרשמתי שהדברים חדרו ללבו. שיחה דומה עם סולימאן מעלה כי הוא חקר לעומק בנפשו את עניין הדתיות. לדבריו שוחח עם הרב של הכלא, ואחרי תקופה שהפסיק להאמין חזר לאמונה, כשהוא משוכנע שהאסלאם היא הדת הצודקת ביותר. כרגע עמר מפתיע אותי ומגיש לי את האוזניות בשעה שהוא מארגן מים חמים לקפה לכולנו.

פתחנו שולחן, הם הוציאו טונה וחומוס, התיישבנו על הארץ ואני בירכתי על האוכל. כשמלאה הבטן באו החיוכים, ותוך כדי שיחה סולימאן שלף פתגמים בזה אחר זה, "לוגמה הנייה בתישבע מייה" - קדירה מהטוב לב משביעה מאה. "עאקלי אג'מעה ביפתח אלנפש" - אכילה בחברה מרחיבה את הנפש. "מנעשרה קאמו ארבעין יום קאנה מן הום" - מי שחי עם קהילה ארבעים יום, נהיה אחד ממנה.

יום שני

קשה להאמין כמה השתוקקתי לחזור לחדר 40 באבו-כביר, שעכשיו נראה לי כביתי השני. הפתעה חיכתה לי כשהגעתי. יוסף עבר אלינו. כנראה, כבר שיעמם לו עם הצעירים או שסתם רצה לשנות אווירה. אנחנו הרווחנו, והוא גם התגלה כשף רציני ביותר. לפני כן נהנינו מתבשיליו של זינדין. מדהים כיצד מאותם חומרים אפשר לקבל טעמים שונים, להיות מופתעים ולהתענג כאילו זו הקדירה הטובה בעולם שאכלת.

חזרתי אתמול מהמעברים דרך בית המשפט בת"א והנחתי תפילין במרתף. צעיר רוסי ניגש אליי וביקש "לשים" תפילין. בחרור חסון, שערו מחומצן חלקית, עיניו שקועות בחוריהן, גופו נוקשה. כשאני מניח עליו את התפילין הוא חוזר וקורא אחריי קריאת שמע באדיקות, מהורהר.

לאחר מכן הציג סדרה של שאלות, "אני רוצה לצאת מזה, לבחור טוב. רוצה להתקרב. אבל מבלבלים אותי, תחזור בתשובה, תעשה ככה, תעשה אחרת. איך עושים תגיד?" ניסיתי להרגיע, לסדר את הדברים, לתת חשיבות להתנהגות האישית, למוסר, מעל לאדיקות המצוות. "חשוב יותר להתחיל לעבוד מאשר לאכול כשר למהדרין", עם דגש על עבודה, רומז ליציאה מהעולם שהוביל אותו למרתף המחוזי. אחר כך נתתי לו את "תיקון הלב" של ר' נחמן. נראה כי הוא זקוק לו יותר ממני. הנחתי עליו את הכיפה ושאלתי, "רוצה?" "כן", אמר שמח וחייך מאוזן לאוזן, "רציתי כיפה לבנה". בתא חיכתה לי כיפה שחורה גדולה, מזייר קודם. עכשיו היא על ראשי, מכסה כמעט את כל פדחתי, נעימה לי.

שלישי בערב

אחרי יום שלם של יצירות מסכו"ם, אכילה טובה, שיחות עם החברים ועם שרון דניאלי, אני רגוע. סערת הרגשות של היומיים הקודמים נדמית רחוקה. אתמול בערב הצטרף אלינו שווילי, צעיר בעל גוף מאשדוד. חיוכו שובה לב והוא מצחיק אותנו כל הזמן. לפני כשנה הרוויח שווילי כמאתיים אלף שקל בקזינו באילת, משם חייו התגלגלו בעולם ההימורים בארץ ובחו"ל, והסתיימו בחוב של כרבע מיליון שקל. כיוון שלא יכול היה לשלם סכום כזה והתבייש לספר למשפחתו, בחר בדרך אחרת להסדיר את החוב. הוא חטף תיק ובו שבעים אלף שקל מסניף בנק בחולון. חרף מידתו המגושמת למראה התגלה כוריז ומהיר, ופתח במרוצה ברחוב הראשי, אך הרחוב שבו חנויות ובתי קפה מאובטח היטב, והוא נתפס על ידי שוטר שאיים עליו באקדח. השוטר לעג לו על כך שלא תכנן את הבריחה כמו שצריך. כנראה

קלט שלא מדובר בעבריין. המשפחה הסדירה את החוב מיד, שווילי המבויש הודה באשמתו, ושמח על כך שנתפס כבר בפעם הראשונה, שאם לא כן, ככל הנראה היה ממשיך במעלליו מבויש מכדי לבקש עזרה מהמשפחה.

יום רביעי

צהריים. שיחה עם שווילי ועם יוסף. מדברים על דת, על אמונה ועל הטוב. אני שואל את יוסף, "איך אתה מסביר פה עזרה לזולת? אני הופתעתי מכך שכאן אנשים מורידים את המסכות ועוזרים זה לזה". יוסף ענה לי, "כאן במעצר, כולנו בצרה ובאי ודאות, כולנו טובעים יחד ומושיטים יד זה לזה כדי להיאחז אחד בשני. בכלא, חוזרות המסכות, אנשים חוזרים ומתכנסים בעצמם". ואז ציטט פתגם, "עלו לג'וחא עד מואז אל בחר, על אל ג'ייד אכתר מן ארייחת". ותרגם נוכח עיני השואלות, "אמרו לג'וחא לספור את הגלים בים, ענה שהבאים רבים מן ההולכים, כלומר, אם אלה לא עוזרים לך, יבואו אחרים".

רביעי לפנות ערב

בעיתון כתבה על תהליכי שינוי. מה השינוי שאני חש בו מאז נכנסתי לעולם הסורגים? מהו התהליך המתחולל בי ולאן הוא שואף להתפתח? טוב עשה שרון דניאלי אתמול, שהזכיר לי כי בנויתי צריכות אותי וכי הן קודמות לכול. הרצון שלי לתת משמעות גדולה לכל הכאב הזה מעוור אותי במידה מסוימת. צדקה שרון, שיעצה לי לספוג בשלב זה ולתת לדברים להבשיל לאט. אני חוזר לכתוב מתוך תחושת שליחות מסוימת, חוזר לסיפור המעשה בשבעה קבצים ומבין שאוכל לשזור את סיפורי לתוך סיפורו של הקבצן השביעי, שהרי כבר מצאתי הקבלה בין אבי לקבצן השביעי, וביני לבן "המלך", בנו של הקבצן השביעי.

חלק מעלילת הנפילה כבר חוויתי, והנה אני בתא 40 יושב על המיטה, לצדי שווילי, וחוסאם שוטף את הרצפה ומפרק בטעות את הגונדולה שבניתי. לאן תמשיך עלילת המשפט? מהו תפקידי בהמשך הדרך? עד כה תפקידי היה פסיבי במידת מה, או ליתר דיוק, הייתי אקטיבי לטובת אבי. ואולי בכך נעוץ הפתרון, להמשיך להיות קשוב לרצון אבי שבשמיים, פסיבי מבחינת רצוני שלי, ועם נכונות להמשיך למסור את נפשי ולקבל את רצונו.

אושר: רחל מספרת שהגפן מבלבלת עד כדי כך, שירון שלה גנן על מנת להשתלט עליה ולעצב אותה. אמא מספרת שמיכל מגיעה לבקר והקשר בין הילדים שלנו מתחזק.

מבוכה: בסוף חצר שנייה, במסדרון, לא יודע למה, הסוהר רמי מסתער על רינגו ודוחף אותו בכוח החוצה, וכשהם חולפים על פני מצטרף שוטר נוסף להשתלטות עליו. אם לרגע שכחתי, בא המחזה האלים הזה ומזכיר לי שאני בכלא.

יום שישי לפנות בוקר

אחרי טוסטים עם טונה ונקניק. אני שרוע על המזרן שעל הרצפה צמוד לדלת, נהנה מכל משב הכי קל של אוויר אחרי שרב של ארבעים ושלוש מעלות בצהריים. פסיון צבעוני, בגודל טבעי, עשוי ממזלגות פלסטיק בצבעים שונים, תלוי ממנורת הניאון שמעלינו. היצירה בסכו"ם החלה כשעלה בדעתי הרעיון ליצור בובה מסכו"ם כתחליף לבובת הברבי שהבנות ביקשו. ניסיתי להלביש את הבובה בשמלת קרטון ולבסוף יצא דרוויש מסתובב. מכיוון שהבובה הייתה שברירית והבנייה שלה גזלה הרבה זמן, נראה היה לי שבזאת סיימתי. לאחר כשבוע עלה בדעתי רעיון נוסף, ליצור דמות של בחור העומד על רגל כשהשנייה נשענת עליה, סיגריה ביד ועיתון. מעמידת המוצא הזו, כשאני משמש לעצמי מודל, יצאה אחת הבובות הנחמדות ביותר.

כשקראתי את ברכת יעקב ליוסף צץ רעיון הקשת מהמילים "ותשב באיתן קשתו". בעודי מרכיב שני מזלגות לצורת קשת, הזכיר לי הקימור גוף של אונייה, ואכן, כעבור כמה ימים של משחקים, נולדה הספינה הראשונה - הפריגטה - ואחריה באה הקורבטה. כשגמרו המזלגות תהיתי אם ניתן להרכיב מודלים מורכבים מכפות. אחרי מספר ניסיונות נוצרה הרפסודה שקראתי לה קונטיקי, על שם הרפסודה של תור היירדל המופלא. ואז עלה בדעתי שבכל צורה טמון מעין די.אנ.איי של אפשרויות הגלומות בה. במהלך הניסיון ליצור עוגן, בעודי חורץ את הכף מאחוריה, התהוותה לפתע צורת ישבן נשי; חיברתי שתי כפות לעמוד השדרה ונוצר חזה נשי - סקסי ספונס.

מהמזלגות האדומים בניתי סירה פשוטה, והצבע משך אותי לבנות ממנה גונדולה, שאותה תמכתי במעין קורות אלכסוניות שנבנו ממזלגות מכופפים. צורת המזלגות הללו הזכירה לי רגלי ציפור, וגוף האונייה עצמו נדמה בעיני לגוף ציפור עם צוואר. הלילה נולד מהמחשבה הזו הפסיון, אולי העבודה הגדולה ביותר, מעל ארבעים חלקים. בין לבין הכנתי זר צבעונים לרחל, ולבנות בלרינות ועכברים, שאותם תוכלנה להלביש ולצבוע. הניסיונות ליצור אריה לא צלחו בינתיים.

ראש העין, יום ראשון לפנות בוקר - 1.6.03

יוספי שלי. כבר כמה ימים (לילות) אני מנסה לכתוב לך, כפי שביקשת, ולספר מה אני מרגישה. מה אני חושבת. לגעת ב'אני' ולספר לך, לחדש את הקשר האישי-אינטימי שלנו, שנגדע שלא באשמתנו.

בראשי מתרוצצים משפטים על גבי משפטים. מכתבים שלמים. ניסוחים כאלו ואחרים. רובם נפסלים. עדיף לא להעלותם על הכתב כרגע. עדיף שיישמרו לזמנים אחרים. הידיעה שאנו תחת זכוכית מגדלת לא מרפה ובהחלט מונעת ממני כתיבה...

מעניין, אך הפרידה הכפויה הזו מחזירה אותי אחורה בזמן, לתקופת בלגיה. אולי בגלל אי הוודאות כמה זמן היא תימשך, אולי בגלל שאז נאלצנו (מבחירה) להתכתב... אולי. אך נדמה לי שהדבר שגורם לקקשר זה אצלי הוא הקשר שלנו, הקשר בינינו. הביחד המיוחד שלנו. ה"אנחנו ביחד".

אנחנו-ביחד-פְּשָׁלָם נקבע כבר אז, כשלא היו מחויבויות, כשהכול היה פתוח והרשות נתונה. ידענו. הרגשנו. בחרנו בלב שלם. אנרגיות, קארמה, אינני יודעת להגדיר, להסביר. זו עובדה מוגמרת מבחינתי, זה חזק ממני... וממך אהובי. אנחנו יחד מהווים את ה"פְּשָׁלָם". בזוגיות ארוכה לחיים יש את העוצמה שלהם והם משפיעים עליה, על אותו אֵי ששניים מנסים בו לאחוז זה בזה, לשחות עם הזרם ולא להיפגע. יש ups ויש downs, ומה שחשוב הוא הבסיס. האם הוא קיים? האם זה אכן אֵי או רק רפסודה שעשויה להתפרק בגלל סערה וגלים חזקים?

לדעתי, מלכתחילה, בתת-מודע הרגשנו, שמצאנו את האי שלנו. בתת-מודע כי היינו צעירים. ובכל זאת הרגשנו את זה. והחיים... החיים זורמים לאיטם... והחיים הסוערים... אנחנו כבר יודעים... וכל הזמן, כל הזמן לא מפסיקים גם להרגיש!

הגעגוע הוא כאב פיזי חזק... המועקה בחזה חונקת את גרוני ומקשה על הנשימה. רק ברגעים הבודדים האלה, כמו עכשיו, אני מרשה לדמעות לפרוץ החוצה. (הבנות ערות, משום מה, ואני ממקווה שיחזרו לישון. בחושך הן אינן יכולות לראות את עיניי האדומות).

לפעמים אתה שואל אותי מה אני חושבת על המצב. ואולי נכון יותר לשאול איך אני מרגישה לאור כל מה שקורה. חושבת!? הרי כל מה שקורה כאן הוא מעל ומעבר לכל מחשבה הגיונית. הוא לא נתפס. העוול, הרוע, כבר מעל ומעבר לכל מחשבה ולכל דבר שאני מסוגלת לתפוס/להבין.

ומה אני מרגישה? שהעולם שלי, האישי, נעצר. עומד. והכול מסביבי
מסתחרר לעתים מהר, לעתים לאט. ועוד מעבר לכך יש שכבה נוספת, העולם
עצמו, שחולף במהירות מסחררת, נוגע-לא-נוגע בעולמי. אני מרגישה שאין
לי חיים, אבל אני חייבת לדאוג לחייהם של אחרים: של הבנות, של ההורים,
שלך...

אני חזקה להילחם את כל המלחמות, ואני מבטיחה לך שאנחנו ננצח,
אבל האם אני מספיק חזקה לעמוד מול הבנות ולספר להם שאבא לא יהיה
בבית לעוד כל כך הרבה זמן? והאם אני חזקה להתמודד עם הידיעה הזו
בעצמי? זה משהו שאני לא מסוגלת לתפוס. אני אלמד לחיות עם זה. אך
בוודאי שלא לקבל את זה!

אני מצטערת שמילים אלה מלמדות אותך על כך שאני לא מאמינה
שהתשובה בעליון תהיה חיובית. אני לא משלה את עצמי, ואתה בטח לוקח
אופציה זו בחשבון. עדיין המכה תהיה לי קשה כשהתשובה תתקבל. וחשוב
ששנינו נהיה חזקים! אנחנו גלגל השיניים והציר שמחזיקים את כולם. לא
משנה כמה קשה לנו!

רק על כתפך אני יודעת לבכות, וזה כנראה מה שקורה עכשיו. מועקה
משתחררת.

...הופכים אותנו למפלצות. הם אינם יכולים להתמודד עם האנושיות
שלנו, שלהם לעולם לא תהיה...

... ונזכרתי בשיר שכבר נכתב בינינו:

כשאתה חיוור מצער	יש בי כוח, יש בי כוח,
מתחפר בשתיקתך	אל תחוס עלי
תן לי לדבר אליך	אל תפריע לקוצים שלך
	לשרוט את רגליי.

וללכת בין צלליך להיות איתך

יוספי שלי. מילים, דפים, מחברות, ספרים...

יש לנו עוד חיים שלמים יחד, ונשלים בהם את כל מה שאנו לא מצליחים
לומר בתקופה המטורפת/מוטרפת הזו.

וגם בלי מילים אתה יודע עד כמה אתה חסר לי... יחד נתגבר על הכול!
שלך לעולם, אמא-בובה-רחל.

ראשון

עו"ד עודד בריק הפתיע אותי בביקור. כדרכו מלא חיוכים וקורן טוב לב. עודד
הסביר, מה שכבר ידעתי, שההליך האזרחי בבית המשפט לענייני משפחה מוקפא
עד תום המשפט הפלילי, רכושו של אבא שנתפס על ידי אשתו השנייה לאחר מותו,
יישאר ברשותה עד לאחר המשפט. אם אורשע אנושל מהצוואה. עודד מתעניין כיצד
אני מתמודד והשיחה גולשת לענייני אמונה. באיזה שלב הוא אומר, "תהילים מזמור
קכא נפתח במילים, "שיר למעלות, אשא עיני אל-ההרים, מאין יבוא עזרי" "שיר
למַעְלוֹת. יש המפרשים שההרים הם ההורים". "ללא ספק ההורים הם דוגמא
עבורנו להיתלות בה", אני אומר.

לפני שאנו נפרדים אומר עודד, "השופט אליהו מצא נחשב מומחה למשפט
פלילי המעמיק בראיות". "מעולה!", הגבתי. "אני מאמין שבקרוב הוא יבין במה
מדובר וישחרר אותך הביתה". צחקתי, "אני גם מאמין שזה מה שצריך לקרות, אבל

כבר למדנו מהשופט במחוזי שצריך סבלנות ואי אפשר לדעת". "ישועת השם כהרף עין", עונה עודד תוך שהוא מביט בי. "אמן".

ראשון בערב

הקראתי במילותי את פרשנותו של אדמיאל קוסמן במוסף הארץ, על פנטקקה רועה הזונות שמנע מאשה כשרה להידרדר לזנות, ורבי אבהו שמצא אותו ראוי להתפלל על הציבור. ואז חוסאם סיפר על בחורה שקבע איתה לנסוע לבית מלון בתיאום סיפור כיסוי על ביקור ולינה אצל חברתה. ערב לפני המועד הוא התקשר אליה וביטל את הנסיעה. הוא הסביר כי יש לו כבוד אליה, ולכן אינו רוצה לעשות זאת. ובינו לבינו חשב שאם הוא רוצה בחורה, ב-250 שקל הוא פותר את הבעיה.

"אז סתם יצאת איתי?" היא שאלה, והוא ענה בכנות, "יצאתי כדי לשכב איתך ולזרוק אותך אחר כך." "בעולם הזה בחורה שמסכימה לשכב מחוץ לנישואין היא מופקרת, לא מכובדת בשביל להינשא לה". כיום היא נשואה עם שלושה ילדים, והוא בטוח שהיא לא תשכח אותו כל החיים.

מי טוב ומי רע, מי מוסרי ומי צבוע. יש המקבלים משכורות מהמדינה, שוטרים ומורים המתהדרים במוסרניות ומטיפים לה, ומתגלים כתאבי בצע, שררה וכבוד, ולעומתם יש שבחרו בחיי חטא והם מסוגלים לגלות פתיחות לב ספונטנית, נטולת אינטרס, צמודים לעקרונות עמוקים וללא התחסדות. הללו טובים בעיני רבי אבהו בשביל להתפלל על הציבור.

שני בערב

דרור ביקר אצלי היום. הוא אמר, שסיפר לחבר על יצירות הפלסטיק שלי, וכי בעיניו זה יפה שאדם מוצא לו עיסוק יצירתי במצב כזה. אני נדרש לאמירה זו, כי לדעתי היא הפוכה מיסודה. הרי העיסוק מצא אותי. הוא היה שם כל הזמן. כבר לפני שלוש שנים, בעקבות הביקור בקניון ערים, דגדג לי באצבעות ליצור ספינה ויקינגית. השתעשעתי ברעיון פעמים רבות, אבל זה לא בא לידי מימוש, ואילו כאן התשוקה לממש את הרעיון מוצאת את הזמן ואת הלגיטימציה. ופתאום גם כאן הזמן נהיה בעל ערך. אולי לא יאמינו לי, אך כמעט שאיני צופה בטלוויזיה. אני מוצא שגם כאן, בחופש הכפוי, בשחרור מהעבודה (להבדיל אלף אלפי הבדלות מ"העבודה משחררת"), מטיפול במשפחה ומדאגות היום יום, אפשר למלא את היום, להעניק לזמן ערך ולהפוך אותו ליקר מציאות, כפי שהינו באמת.

חזרתי לעט ולנייר, כי נזכרתי במה שסיפר לי סולימאן שפגשתי ב"מעברים", נער הטבע מרמלה, שגדל בסביבה מעורבת, עם הרבה יהודים תימנים. כשתיאר לי כיצד היה מפזר לציפורים גרעיני גראס מעורבבים עם חתיכות פלפל חריף קצוץ דק, ובעוד הן מעופפות, צמאות ומסטוליות ומציצות באלף קולות, הוא היה טועם מכל טוב ועף איתן - יכולתי לחוש מקצתה של חוויה פסיכודלית, או לדמיין טעם גן עדן. חלק מהתוכים הוא היה קונה, ושאר הציפורים, חוחיות למשל, היה צד. כדי להרגיל אותן לכלוב היה קושר את רגליהן בתחילה ומקשה על מעופן, ואחר משחרר אותן לאט-לאט, ומראה להן חופש בתוך הכלוב. אחרת, לטענתו, ציפור הבר תמות.

אבל הסיפור שלמעשה רציתי לכתוב הוא דווקא על החלטתו להיפרד מחברתו היהודייה מרחובות. סולימאן הוא גבר נאה, חזק ועדין, ואין לי ספק שקסם להרבה נערות. "אותה בחורה", כך אמר, "היא בחורה טובה ואני לא מתאים לה. הסברתי לה את זה ונפרדתי ממנה בדמעות". נזכרתי בסיפור הזה בזכות פנטזקה רועה הזונות, שכן לעתים, במי שנחשבים לא מוסריים נמצא מצפון תובעני ועקרונות שעליהם אינם עוברים בשום מחיר.

שלישי אחרי הצהריים

מחר אזכה לראות את התינוקת שלי עם אשתי. אני סקרן כל כך. רציתי שגם הגדולות יבואו, אך אמא שלהן החליטה לחכות בינתיים. כולנו פה כמו שם האגף, "בהמתנה להחלטה אחרת". אני מחליט לשמוח ולפעול בהתאם להנחה שאצא מפה בהקדם. אני לא רוצה להתגונן מראש מפני סירוב, ומוכן לקבל את המכה במלוא עוצמתה. המבחן שלי הוא במעשיי על פי ההנחה שאני חוזר בקרוב הביתה. ואולי המבחן הזה צריך להיות תקף תמיד, גם אם ייגזר עליי להישאר וגם אחרי שאחזור לשגרת הבית, תמיד להיות בשמחה של משתחרר, לחוש בציפייה המתמדת בעונג של החיים.

נראה שלשמחה שלי יש השפעה, או שזה סתם מזל, אבל קורים כל מיני דברים קטנים במפגשים בחצר - מחוות, חיוכים ולחיצות ידיים - ואפילו במגע עם השוטרים קורים ניסים. בארוחת הצהריים אני מגיע עם צלחות מהחדר, החבר'ה ישנים וצריך לקחת אוכל לכולם, אבל סמי סוהר תורן בחדר האוכל. הוא תוקף אותי כדרכו. "איפה החבר'ה שלך?" "בחדר, ישנים". "מה קרה?" "אתה יודע, מתהפך פה היום והלילה. בלילה מדברים ביום ישנים". "טוב, כמה אתם?" "ארבעה". אותו סמי, שרק לפני יומיים צעק עלי, "מי שלא בא, מצדי שלא יאכל", פונה לבחור שמחלק את האוכל. "תן לו ארבע מנות". אני בהלם.

זינדין מתקלח ושוטף את הכלים תוך כדי אמבטיה, על פי הנוהל המקובל. יושבים על דלי הפוך, וכשהמים מכים בחום בגב, שוטפים בכיף את הכלים. אתמול שוחחתי עם זינדין לתוך הלילה, והוא סיפר לי חלום מוזר שחלם. בחלום מופיע אחיו שנפטר, והוא עצבני. הוא פוגש אותו בכלא ונראה לו שהוא הולך ל... ותוך כדי נשמע קול חבטה עז והקפיץ אותנו. מקל המגב באמבטיה נפל ולא שמעתי לאן הלך אחיו המת.

רביעי, שעת בוקר מוקדמת, 4 ביוני, 2003

מאוחר בערב נכנס לתא אבו-רביע, הסוהר המלאך, מנער אותי, אומר לי, "אתה צריך להתקשר לעורך דין שלך", ומלווה אותי לחצר הריקה והחשוכה. קמתי מטושטש, אבל מספיק בהכרה כדי להבין שלקריאה הדחופה יש משמעות גדולה, ואחת מן השתיים, או שיש בשורה טובה או שקרה משהו.

שרון עונה במשרד, "יוסי ניצחת, אתה יוצא למעצר בית", וממשיך בהתלהבות, "נשארתי אחרון במשרד ואיך שבאתי לצאת שמעתי את הפקס. לא יודע מה גרם לי לחזור פנימה, אבל קפצתי לתקרה כשראיתי את ההחלטה של אליהו מצא".

"אתם עשיתם זאת!", אמרתי בקול כשהבנתי שהשופט קיבל את הטענות של דרור ושרון שהגרסה של המטפל בחקירה מוטלת בספק ואין לתביעה ראיות המצדיקות את המשך מעצרי. שרון ממשיך, "אין לך מושג כמה היה קשה להשיג את אבו-כביר. עזוב, מה שחשוב הוא שלהחלטה של מצא יש משמעות עצומה על המשך המשפט. החלטה כזו של בית המשפט העליון מערערת את תיזת התביעה, ומקרינה על השופטים במשפט. מעבר לכך וחשוב לא פחות לך ולמשפחתך, את המשך תקופת המשפט תוכל לעשות מהבית ואולי בהמשך תוכל לחזור לעבוד".

חיבקתי את הסוהר המלאך שהמתין בצד, "אני יוצא הביתה, תודה שהאמנת בי לכל אורך הדרך". "יוסי אתה בלב שלי, כמו אח. יאללה תתקשר הביתה, תשמח את אשתך". "אני לא מאמינה, הייתי בטוחה שעוד פעם ננחל אכזבה", אומרת רחל, מנסה לעכל את הבשורה, "אתה לא יודע כמה הבנות מתגעגעות אליך", מוסיפה. "נאלץ להמתין עוד כמה ימים עד לשחרור, מכיוון ששופט בית המשפט העליון קבע, כי המחוזי יגדיר את תנאי חלופת המעצר", אני מסביר ותופס שככל הנראה אבלה את השבת ואת חג השבועות כאן. "אבל מחר הביקור שלנו יהיה מתוק-מתוק", אומר וחושב על כך שנפתח בפנינו צוהר להסתכל דרכו על חיינו ולראות עד כמה שפר גורלנו. העובדה שאני מפוטר ושחסכוניותנו ירדו לטמיון נראית שולית מול האושר לקראת חזרתי הביתה. זמננו קצר ואנו עוברים לפסים מעשיים, מסכמים על המשך דממת אלחוט מול התקשורת. ההחלטה של רחל לחכות עוד קצת

ולא להביא את הילדות למפגש נראית נבונה, למרות הצורך העז שלהן ושלי במגע אב אוהב.

כעת, אחרי מקלחת שאחרי משחק קלפים "גנבים", שאחרי ערב על שיחות ופתגמי חוכמה, שאחרי תקווה שמתעוררת בתא בכלל ואצל חוסאם בפרט, בעקבות ההודעה שבית המשפט העליון פסק לשחרר אותי למעצר בית. מן הסתם, הימים הקרובים יהיו משונים. עכשיו אני רק אנתרופולוג, אורח בממלכת הכבוד. יותר מכל מקום אחר, כאן יש לו משמעות, שהרי הכבוד נמצא במקום שבו אנשים במצוקתם נפתחים זה לזה. אני מניח שתוך זמן קצר כל החצר תדע על שחרורי, וזה דורש ממני ענווה ורגישות יתר. שיהא בעזרי.

רביעי בצהריים

רחל, דרור ושרון במחוזי דנים בתנאי מעצרי. לא מן הנמנע שנאלץ לערער לעליון על התנאים. יש להניח, שהתביעה תדרוש סכומים מופלגים שאין בידינו, ותשתדל למנוע את שחרורי, רק בכדי להקשות, מלחמת מאסף. השלמתי עם כך שאבלה את החג במעצר, וניסיתי להרגיע את אמא בטלפון. מעולם לא שמעתי אותה כל כך נחושה, "אני לא אתן לבן שלי לשבת במעצר יום אחד נוסף!"

הידיעה על שחרורי הצפוי למעצר בית, עושה לה כנפיים כאן ובחוץ. הספקתי לשלוח מסר ונאמר לי שאתר התמיכה כמעט קורס. נחמד. אני מתרגש מהתגובות של החברים כאן. יש פרגון מהלב, אבל יותר מעניין מכך היא התגובה החוזרת ונשנית, "המקרה שלך נותן לנו תקווה".

עד כמה חשובה האמונה במערכת המשפטית, עד כמה חשובה התקווה לאדם שנגרם לו עוול. בית המשפט העליון ממרום שבתו בירושלים נראה שוב כסנהדרין, כנסת גדולה, ואני חש שאני חלק ממהו גדול הרבה יותר ממני. אני מנסה לעכל את המשמעות ונדרש שוב לפרשנותו של עמנואל לוינס על הפסוק משיר השירים,

"שָׁרָרְךָ אֶגֶן הַסֵּהר, אֶל-יְחֶסֶד הַמִּזְג; בְּטָנְךָ עֲרַמַת חֲטִים, סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים". על פי לוינס, חשיבותה של סנהדרין כה גדולה, עד שהיא נחשבת כטבורו של העולם, מחוברת כטבור לאם, לכוּחַ עליון, ומוזנת ממנו. התקווה והאמונה הן שמונעות את האנרכיה, שהרי אם אין מוסד צדק שאליו ניתן לפנות, אזי כל דאלים גבר.

- כאן היומן הסתיים -

יום השחרור מאבו-כביר, 5 ביוני 2003

אמא אכן עמדה במשימה, וביום שישי מוקדם בבוקר, נכנסה לחדר מנהל הבנק, שיעבדה את חסכונותיה והצליחה להשיג את הערבויות הנחוצות. לאחר מכן מיהרה לתל אביב כדי להגיש אותן במזכירות בית המשפט לפני כניסת החג.

לאחר חצר ראשונה נכנסתי להיפרד ממוחמד האוזבקי ומשאר החברים בתא הרוסים. הבאתי איתי עבורם כמה ספרים ואת לוח השחמט שקבלתי משרון חברתנו. אחד הרוסים אמר לי, שפגש את המטפל בבית מעצר אחר. בקשתי ממנו שאם יראה אותו שוב שיגיד לו שאני לא כועס עליו, אני מבין מה עבר עליו בחקירות. "אתה אדם שונה", צחק, חושף שיניים צהובות מניקוטין. לפני שנפרדתי מהם נתנו לי מזכרת בחזרה - מסבחה, מחרוזת תפילה עשויה מלחם, מרוק ומאפר סיגריות ומפוסלת באומנות ביד.

בצהריים הצטרף אלינו לתא צעיר תימני מלא התלהבות, שלהפתעתי, לא הראה כלל סימני חשש משיבה במעצר עם ערבים מבוגרים ממנו. החצוף, כששמע שאני משתחרר, דרש שאתן להם את הדברים שממילא התכוונתי להשאיר; הרדיו סיד, תקליטורים, אוכל ובגדים. ניצלתי את ההזדמנות ובתמורה דרשתי ממנו להניח תפילין. תיארתי לעצמי שבא מבית מסורתי, ורציתי שלא ישכח זאת.

בעודו מתפלל הגיע חלבי הסוהר. "מה קורה לך, זהר, אתה לא רוצה ללכת הביתה?" תמה. סקרתי במבט חטוף את התא שהיה לי לבית בחודשיים האחרונים, נוצר את התמורה שחלה בו ובי. מתקרת התא התנופפו בעלי כנף שונים עשויים סכו"ם פלסטיק חד פעמי בשלל צבעים, על סורגי החלון צמודים לתמונה שגזר זינדין, עמדו גמל וכבשה ורעו באחו דמיוני, ובספרייה המאולתרת שעל הדרגש העליון במיטה המרוחקת, נערמו כבר כמה עשרות ספרים. בפתח התא, התחבקתי עם חבריי - יוסף, זינדין וחוסאם - והבטחתי להם שלא אשכח אותם לעולם. דומני שהיה זה יוסף שאמר לי לפתע, "רובא אחן לם תלדו אמכ". הרגשתי שהוא מברך אותי ושאלתי, "מה הכוונה?" "ייוולדו לך אחים שלא מהבטן של אמא שלך", ענה ולא הסביר.

חלבי ליווה אותי במסדרון האגף לקול מצהלות חברי העצירים שהביטו במחזה מבעד לדלתות המסורגות שלאורכו, ודפקו עליהן ללא הרף. בלובי למטה, רגע לפני השחרור, שאל אותי למה שוב בקשתי להיפגש עם מפקד אבו-כביר. הסברתי שאני מקווה שהספרייה תמשיך להתקיים בהיעדרי, והוא הבטיח לדאוג לכך.

פסעתי במעלה השביל מהמבואה של אבו-כביר לעבר הרחוב, מסלול שעד כה עברתי בו רק בניידת או בפוסטה. סוף סוף נחשפים לעיניי שמיים ללא סורגים, וחיוך ענקי מתפשט על פני בעודי בולע אוויר חופשי ככל יכולתי. גיל חברי הטוב כאח לי, שכבר לא יכול היה להתאפק, רץ לעברי וקפץ עליי בחיבוקים ובנשיקות. בחוץ פגשתי את אמי, שבדמעות סיפרה על עלילות היום הזה.

חיכינו לרחל על המדרכה עד שהגיעה לאסוף אותנו עם מתנות כדי שיהיה לי מה לתת לבנות בבית. התבוננתי בפניה היפות. נִהְרָה של אושר שטפה אותי כשעינייה האוהבות פגשו את מבטי. לראשונה מזה שלושה חודשים התחבקנו והתנשקנו ללא חציצה של אזיקים. ניצחנו! הדרך עוד ארוכה, היה לנו ברור, אך את הדבר המיוחד שבינינו ששומר עלינו ברגעים הקשים ביותר, לא ניתן לקחת מאיתנו.

בנסיעה הביתה התקשרנו לדרור, להודות לו על האמונה בנו ועל המאבק ללא פשרות שניהל לשחרורי. דרור סיפר שבתו הקטנה אמרה לו לאחר ששמעה ממנו על הפרשה, שמשוזה זהר נפטר כי הוא היה חולה. היגיון פשוט של ילדה, כמה מדהים!

בדרך הורדנו את גיל בפתח ביתו. לא התאפקתי ויצאתי מהרכב לחבק את שרון. "אחותי שלא מהבטן של אמא שלי, אחותי שלא מהבטן של אמא שלי", קראתי לה בהתרגשות רבה מכל הלב. כשהגענו הביתה כבר חיכו לנו ירון, ורד ואיתי וההורים של רחל. לפתע ניגשו אלי שתי דמויות אדם קטנות. הן זרחו מאושר ונראו מושלמות כמו בובות. לאחר שלושה חודשים שבהם ראיתי רק מבוגרים, זה היה מחזה בלתי נתפס; בובות מדברות אליי. בעודן מושיטות לעברי את ידיהן הקטנות אספתי אותן,

חיבתתי והרמתי אותן בתנופה, רוקד, צוחק ובוכה חליפות; "בובות אדם, בובות אדם".

.....

ממש באותו היום, יום שחרורי למעצר בית, פורסם בעיתון הארץ במוסף לחג השבועות מאמר גנוז על המעשה בזי"ן בעטליר"ש לר' נחמן מברסלב. עד מה נפעמנו לקרוא את שהמחבר יוסף וייס כתב ארבעים שנה קודם לכן, "מה יהא תפקידו של בן המלך בסוף המעשה, אין אנו יכולים לדעת. אולם דבר אחד ברור כאן: האמונה שנשברה בראשית הסיפור, היא באה על תיקונה בנקודת החתימה של התיקון: בחינת רגלין היא גם בחינת אמונה על פי סמלי הקבלה (ובייחוד על פי סמלי ברסלב). הסוף הבלתי מסופר יכיל משהו על תיקון האמונה שנפלה, שהלכה בגלות. עיקר התיקון המשיחי תיקון האמונה הוא."

דבריו הבאים גם נטעו בנו תקווה; "לאותה בחינת תם-ולא-נשלם ניתן רמז שאינו משתמע לשתי-פנים גם בהערת ר' נחמן, שהמהדיר מביאה מפי חסיד-ברסלב: "דער סוף מוז אויסגעטאנצט ווערן", את הסוף - יש לרקוד אותו".

"את הסוף - יש לרקוד אותו", רבי נחמן מברסלב

אחרית דבר

צילם מוטי קמחי, הארץ 15.11.2007

אני מלא הערכה והכרת תודה לאנשים שתמכו במשפחתי ובי בזמן אמת. גם מאחורי הסורגים פגשתי בני אדם, ולחלקם שמורה בליבי פינה חמה בלב, יהודים וערבים כאחד.

אחרי שלושת חודשי המעצר באבו-כביר הייתי נתון במעצר בית, שבמהלכו היו חייבים להיות איתי עשרים וארבע שעות ביממה, וכתוצאה מכך, למעשה, גם רחל הייתה במעצר. רק לאחר שנה וחצי, כשאנו על סף חורבן כלכלי, בית המשפט

איפשר לי לחזור לעבוד ולמזלנו הגדול, אייל וג'ורא מייסדי החברה שבה עבדתי, מצאו לי תפקיד חלופי, וג'ורא מנוחתו עדן, אף חתם על ערבות כמפקח עליי.

כמעט חמש שנים עברו עד שהצלחתי להוכיח את חפותי וב 15.11.2007 זוכיתי זיכוי מלא, פה אחד. כתב האישום נגדי התבסס על הודאות שווא, שחולצו מהמטפל של אבי תוך צעקות ואיומים עד שהפך בידיהם, כדברי השופטים שזיכו אותנו, "כחומר ביד היוצר". השופטים קבעו כי כלל לא הובאה ראיה לכך שאבי נרצח, וגם המטפל זוכה (במשפט הרצח הכפול, לעומת זאת, הוא הורשע). בעקבות זאת אחותי ואני זכינו בצוואה של אבינו, שהוקפאה במהלך המשפט. כארבע שנים לאחר הזיכוי, ובעקבות מאבק משפטי נוסף, הפרקליטות והמשטרה הסכימו לפצות את רחל ואותי על הנזק והעוול שגרמו לנו.

כיצד ממשיכים לחיות על פני האדמה שבגדה בכך, שהאשימה ורדפה אותך על לא עוול?

התשובה של עמנואל לוינס מפתיעה, "כולם אחראים על הכל ועל כולם וכלפי כולם לפני כולם – ואני (אחראי) לפני כל האחרים". לוינס, אשר ראה את הנולד בשנות השלושים של המאה הקודמת, ופיתח היבט זה של הגותו לאחר מלחמת העולם השנייה, מסביר; "להיות אחראי על הכול ועל כולם, פירושו להיות אחראי למרות עצמך" ('תשע קריאות תלמודיות', ע' 140), שכן "האחריות האנושית היא זו המעניקה לחירות משמעות". לוינס משליך זאת על תפקידה של היהדות: "רק הנרדף אחראי על כולם, לרבות על רודפיו" (שם).

אני שניצלתי מהרשעת שווא אחראי לפני כולם שמקרים כאלו לא יישנו. בינואר 2008, חודשיים לאחר הזיכוי, עליתי בפעם הראשונה להר הצופים להרצות בפני סטודנטים למשפטים. מאז כמעט מדי סמסטר אני מרצה על כך בבתי ספר למשפטים ברחבי הארץ ובהתנדבות מלאה. במהלך שנות המשפט התחלתי לחקור כיצד יתכן שבמדינת ישראל ניתן להאשים אדם ברצח שלא היה ומה ניתן לעשות כדי למנוע הישנות מקרים כאלו? זה הוביל לכך שהצטרפתי למאבק להפחתת מעמד ההודאה

ולתיקון החוק, ובהמשך עזבתי את עולם ההיי-טק והתמקדתי במחקר לתואר שלישי (ניתוח כלכלי ותורת-משחקי של תופעת עסקאות הטיעון).

בינואר 2012 בעקבות פגישה שערכנו נציגי התנועה להפחתת מעמד ההודאה, עם שר המשפטים דאז, פרופסור יעקב נאמן, זומנו להציג את עמדתנו בפני ועדת סדר הדין הפלילי בראשות שופטת בית המשפט העליון עדנה ארבל, שהתכנסה באולם הישיבות בקומה העליונה של בית המשפט העליון. בפרוטוקול הדיון בו השתתפתי, מצאתי שבמענה לשאלתה של ארבל; מדוע נדרשתם לנושא? עניתי; "אני ניצול של מערכת המשפט ונדרתי שאפעל כדי שדברים כאלה לא יישנו. להבדיל ממני, חבריי לתנועה הגיעו להכרה מתוך רגישות אנושית." זכורני שגם אמרתי שבפעם הראשונה הגעתי לבית המשפט העליון אזוק בידים וברגלים דרך המרתף. לצערי, הקטע הפיוטי הזה הושמט מהפרוטוקול כמו רוב דברינו בדיון והעובדה שחילקנו את נייר העמדה של התנועה לחברי הוועדה.

באוקטובר 2012 הצטרפתי לקליניקה הסנגוריאליה במכללת ספיר כעוזר הוראה של הבימאית הדוקומנטרית עפרה ביקל, בפרויקט המכשיר תלמידי קולנוע לתעד את עולם המשפט. את עפרה הכרתי ב 2008 כאשר הקרנו את סרטה "הטיעון" בסינמטק ת"א, באירוע שערכנו לציון יום החפות הבינלאומי. הפעם, יחד איתה ועם הסטודנטים, צפיתי לראשונה כחוקר בעבודת השופטים. הצילומים נערכו במסדרונות בתי המשפט השלום בימי הקראות כתבי אישום. צמוד לעפרה חוויתי את אנושיותה המיוחדת כאשר ניגשה לנאשמים במצוקה ובטבעיות שוחחה איתם על האישומים נגדם. למדתי ממנה רבות על מקצוענות וענווה והיא חסרה לי מאוד.

סגירת מעגל משמעותית מאוד נוצרה בעקבות הידיעה שלעמנואל לוינס יש קרובים בישראל, ז'ואל ודוד הנסל. יצרתי עמם קשר והזמנתי אותם להרצאה שהעברתי סמוך לגבעת רם. לפני ההרצאה נתתי להם את המכתבים שכתבתי ללוינס. בתום ההרצאה הם שאלו אותי אם ארצה לרתום את האירוע לציון עשרים שנה לפטירתו למאבק להפחתת מעמד ההודאה. למדתי מהם שבמשנתו של לוינס היבטים ייחודיים בנוגע למשפט ובנר שמיני של חנוכה 2015 קיימנו יחד את האירוע בסינמטק ת"א.

ביוני 2017 אושר הדוקטורט שערכתי בהנחיית חתן פרס נובל לכלכלה פרופ' ישראל אומן, פרופ' אורן גזל-אייל ופרופ' אלון הראל, ולהפתעתי המוחלטת במאי שנה לאחר מכן נבחרתי לנאום בטקס קבלת התואר כנציג הדוקטורים.

ב 2018 המשכתי ללימודי בתר-דוקטורט כעמית מחקר לפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר-אילן. את פרויקט מחקר המעורבות השיפוטית ביישוב סכסוכים, בו הייתי אחראי על התחום הפלילי בישראל, הובילה פרופ' מיכל אלברשטיין, כיום דיקן הפקולטה. באוקטובר 2018 הצטרפתי כעמית הוראה לחוג לקרימינולוגיה באקדמית גליל מערבי, בהזמנת ראש החוג ד"ר חגית תורג'מן, וכיום אני חבר סגל בחוג בתוכניות לתואר ראשון ושני.

ב 2021, ד"ר תורג'מן ואני יחד עם פרופ' בועז סג'ר, ייסדנו במכללה את המכון לבטיחות במערכת המשפט הפלילי, בהתבסס על חזונו ובהנהגתו של פרופ' סג'ר, מומחה עולמי למניעת הרשעות שווא, ואני מוניתי למנהל המכון. בטיחות במשפט הפלילי, משמעה חירות הציבור מפגיעה מקרית או נמנעת כתוצאה מפשע או מהליך משפטי פלילי. תקרית, היא אירוע בטיחות שאם לא נטר או לא תוקן עלול היה להוביל לפגיעה באדם כתוצאה מהתערבות מערכת המשפט הפלילי או כשל בהתערבות. ומכאן שהרשעת שווא הינה כישלון ניהולי חמור של מערכת המשפט הפלילי להנהיג או להבטיח פעילות בטוחה, או שימוש במתכונת שגויה להשגת תוצאה.

בשלב הראשון, נבנה צוות בטיחות שכולל נציגים מרוב הגורמים המשתתפים בהליכים פליליים: מהפרקליטות, ממשדד הסניגוריה הציבורית, מלשכת עורכי הדין, מהמשטרה, מהמכון לרפואה משפטית, מהאקדמיה ועוד. הצוות דן באירועי בטיחות של "תאונה" או "כמעט תאונה" ומבצע חקירות בצורה פתוחה, אנונימית וללא הטלת אחריות, במטרה לנתח את סיבות הכישלון ובמטרה לפתח נהלי בטיחות שימנעו כישלונות עתידיים. דו"ח ראשון של המכון התפרסם ב 2023.

עצמאותנו וקיומנו כדמוקרטיה חופשית כוללים את מחויבות המדינה לחירות הפרט מפני האשמות שווא ופסיקות שגויות. בתחומים קריטיים אחרים לחיי אדם, כגון

תעופה, תחבורה, תרופות ומזון, הוקמו מזמן רשויות לאומיות לבטיחות. כדי לבצע רפורמה אמיתית ולשפר באופן משמעותי את מערכת המשפט הפלילי, יש להקים מכון בטיחות לאומי למערכת המשפט הפלילי הנתמך על ידי המדינה, עם סמכויות אכיפה באמצעות חקיקה ורגולציה, של נהלי בטיחות, כגון נהלים לעריכת מסדרי ראייה, נהלי בטיחות לבדיקת ראיות מדעיות, דרישת חיזוק חזק להודאות וכדומה.

לאורך דרכי החדשה באקדמיה זכיתי להכיר חוקרים מהמעלה הראשונה שלמדתי מהם רבות. לשמחתי, כמה מהמצויינים שבהם; מוטי מיכאלי, אורי וייס, אורי איסרליס, מיכל אלברשטיין, שרי לוז-קנר ודנה רוזן, באטריס קוסקס-וילאמס, בועז סנג'רו, חגית תורג'מן, שרון גילת-יחיא ויהונתן חסון, נאותו לערוך איתי מחקרים בתחומי העניין שלי, ובזכותם המאמרים המבוססים עליהם מתפרסמים בכתבי עת מובילים בישראל ובעולם.

לצערי העמוק, יהונתן חסון נהרג ביוני 2024 בתאונה טרגית בעת שהותו כעמית מחקר במכון מקס-פלאנק בפרייבורג שבגרמניה. יהונתן, עילוי משפטי, גרם לאנשים סביבו להיות חוקרים ובני אדם טובים יותר, והוא חסר לי מאוד. מאמרנו המשותף על פערי ענישה בעסקאות טיעון עומד להתפרסם בכתב העת היוקרתי *Harvard Negotiation Law Review*.

בין לבין, אני ממשיך להיפגש עם אנשים נפלאים ברחבי הארץ המיוחדת שלנו, בהרצאות בהם אני מבקש, באמצעות סיפורי האישי ובעזרת הידע שרכשתי במחקר, להעלות את המודעות לבעיות שנגרמות במשפט הפלילי מן האפשרות להרשיע על סמך הודאה, ולרתום את הציבור לתיקון החוק. ברור לי, שאם ניתן היה להגיש נגדי, מי שתמך באביו במשך שנים במאבקו במחלה סופנית, כתב אישום על רצח שלא היה, ניתן לעצור בישראל כל אדם ולהגיש נגדו כל כתב אישום. כמה קרוב הייתי להודות ברצח שלא היה? אינני יודע. מה שברור הוא, שאילולא עמדתי בלחצים ודבקתי באמת, לא הייתי כאן היום מספר על כך. האירוניה היא, כפי שגם אמרתי לשופטים, שאמנם מותו של אבי אפשר את העלילה נגדי, אבל דמותו בחייו שמרה עלי. ברגעים הקשים ביותר זכרתי שאבא נהג לומר לי "לא לפחד מהפחד",

ואמרתי לעצמי שאם אבי לא הרים ידיים בתקופת מחלתו ולא התייאש, אין לי זכות להישבר.

וזה אחד הלקחים שלמדתי - תמיד ניתן למצוא את הכוחות שטמונים בנו להחזיק מעמד, לזקוף קומה ולחייך חרף כל מה שקורה. בייחוד כשאנו מבינים שהחיים של אהובינו תלויים בנו, והאופן בו אנו מתנהגים מקרין גם עליהם.

בכותבי דברים אלו, אני נחרד שמא יתנכלו לנו בגינם, אלא שמול פחד זה עומד פחד גדול יותר, פחד שנישאר חברה שבה דבר מה היוצא מפי אדם כלשהו עלול להוביל להרשעה ללא שום ראיה נוספת לאשמה; חברה שבה אנו, ילדינו, משפחתנו הרחבה, חברינו ומכרינו עלולים למצוא את עצמנו בקלות בסיטואציה מטורפת, בשל אמירה כלשהי שלנו או של מאן דהוא, אקראית ושולית ככל שתהיה.

אני נזכר בהתרגשות רבה עד כמה חשובה הייתה עבורי נוכחותו של עו"ד דרור ארד-אילון במהלך החקירות. עצם נוכחותו והיותו לצידי בכל הזדמנות שהתאפשרה קטע את הניתוק ביני לעולם האמיתי, אפשרה לי להבין מעט מהמציאות הקפקאית שאליה נקלעתי ועזרה לי לשמור על דעתי. מעבר לכך, דרור הביא את אנושיותו למפגשים הקצרים איתי בין חקירות, בין דיונים ובין מעצרים. הידיעה - שאוהבים אותי ודואגים לי, ושלמרות האישומים הכבדים, מאמינים ותומכים בי - חיממה את לבי ונטעה בי תקווה שאוכל לשרוד את הזוועה שנקלעתי אליה. דרור נקט רגישות דומה במגעיו עם המשפחה ועם החברים. על כך ועל המסירות המקצועית והאישית שגילה כלפינו, יחד עם עו"ד שרון דניאלי, תודתי מסורה להם לעד.

אנחנו באופן אישי זכינו לתמיכה ולייצוג יוצאי דופן שסייעו לנו להחזיק מעמד. לא ניתן לצפות לכך בכל התיקים הפליליים, ולכן עלינו לבנות מערכת שחותרת להגיע לחקר האמת, בין אם החשודים מודים באישומים נגדם ובין אם לאו.

לכל אומה יש שיטה משפטית שעוצבה על פי רוח העם ומביעה את ייחודה. המשפט העברי יחיד ומיוחד דווקא בכך שהוא אוסר קבלת הודאה של אדם על עצמו. איסור זה אמור למנוע חילוץ הודאות תוך כפייה ועינויים, ולהמריץ את החוקרים במאמציהם לבירור האמת. אפילו בבתי המשפט המנדטוריים לפני קום המדינה

נדרשה ראיית סיוע להודאה בפלילים. באנגליה ובשאר העולם המערבי הוחמרה הדרישה לראיה מסייעת. בארץ המגמה הייתה דווקא להקלה.

לראיה המסייעת שני תפקידים: לעגן את ההודאה במציאות האובייקטיבית ולייצר תמריץ לחוקרים לצאת מחדרי החקירות ולאסוף ראיות בשטח. לאורך השנים הועלו בכנסת כמה הצעות חוק פרטיות, הדורשות ראיות סיוע עצמאיות להודאה. עקב התנגדות משרד המשפטים, לא הבשילו ההצעות הללו לכדי חקיקה. על פי התיקון המבוקש, יותנה אימות ההודאה בכך שתביא להשגת ממצאים חדשים, הקשורים בוודאות לעבירה. הרי לא סביר, שאדם יודה מרצונו החופשי ולא יידע להוביל את החוקרים לממצאים חדשים. חיזוק לעמדה זו מנוסח בגילוי דעת של 42 אקדמאים, אשר פנו לשרת המשפטים איילת שקד והתריעו בפניה, כי התיקון שהיא מקדמת לפקודת הראיות לא ימנע הרשעה של חפים מפשע.

גילוי הדעת, שהייתה לי הזכות להיות בין יוזמיו ומנסחיו, התפרסם בתחילת חודש מרס, 2016, בעיתון 'הארץ'. חתומים עליו, בין השאר, חתן פרס נובל לכלכלה פרופסור ישראל אומן, הפרופסורים למשפטים בועז סנג'ור, אמנון רובינשטיין, אוריאל פרוקצ'יה, אלון הראל ויוסי דהאן, והרב יובל שרלו מארגון רבני צהר. גילוי הדעת קורא "לציבור הרחב להצטרף לחתומים עליו, לחתום על העצומה להפחתת מעמד ההודאה ולהעניק רוח גבית ליוזמות החקיקה הפרטיות, הדורשות לאמת את ההודאה בראיות חיצוניות בדרגת סיוע, וזאת כתנאי הכרחי להרשעה".

בחזונו, אני רואה אתכם חברים יחד איתי, מקפצים ורוקדים במסדרונות הכנסת לאחר אישור תיקון החוק, מנופפים בידיים ושואגים כמו עו"ד אלי פישר בשעתו, לאחר שזכינו בתקדים מתן התרופה לאבא, "תינוק נולד, תינוק נולד, זכינו בתקדים, לא יורשע אדם בישראל אם אין ראיות נגדו, ...".

אנא קראו את גילוי הדעת, חתמו על העצומה ושתפו משפחה, חברים ומכרים. **יחד נתקן את החוק, כך שלא ניתן יהיה להרשיע אדם על סמך הודאה ללא ראיות.**

שלכם באהבה,

בבית, יום לאחר הזיכוי. חוש הצדק הטבעי של הבת בת ה-9 אז. במציאות אף לא נציג אחד ממערכת המשפט התנצל בפנינו באופן רשמי.

תודות

תודות לכל אלו שעזרו, עודדו ותמכו בהוצאת הסיפור לאור, בעל פה ובכתב.

למורי האהובים, הפרופסורים ישראל אומן, אלון הראל, אורן גזל-אייל ובוועז סנג'ור, שמחוייבותם לתלמיד היא נר לרגלי. לישראל שהאמין בי בזמן אמת טרם זיכויי, לאלון שלימד אותי שיעור בענווה והציל את הדוקטורט מספר פעמים, לאורן שהזמין אותי מדי שנה להיפגש עם תלמידיו, ולבוועז שדחף אותי להוציא את הספר לאור וכתב לו המלצה מרגשת.

לז'ואל ודוד הנסל על משימת האמת שנטלו על עצמם להפיץ את תורתו של עמנואל לוינס. מהם למדתי על ההיבטים של אמת, משפט וצדק בהגותו האתית, ובמילותיו הוא: "פירושו של החסד כאן הוא אהבה, אהבת האהבה."

לבימאית קטי רויטמן שהדריכה אותי כיצד להציג את הסיפור בפני קהל, והנחיותיה הטובות משמשות אותי מאז בכל מפגש. לשורי שטרול, קלינאית תקשורת שלימדה אותי להשתמש נכון בקולי, ולבמאי שלמה פלסנר שהראה לי כיצד לחיות על הבמה.

לחברים הרבים המלווים אותי בהרצאות מתחילת הדרך. ביניהם יואל עיני, מיכל וירון קורן, תמי ואשר כפיר, דובי ובוועז לוז, עידית ושמעון הראל, נורית ושלום דוד, ד"ר דליה צמרי-חלק, ודני פוקס. ובעיקר לחברי הטוב גיל סער, שלעיתים נדמה שעשוי הוא לספר את סיפורי טוב ממני.

תודה מיוחדת לעינת גשרי, עורכת שהתעמקה בספר והעבירה לי הערות מועילות רבות שאני מאמין שהפכו אותו לבהיר וקריא יותר. הטעויות שנותרו הן שלי ועל אחריותי בלבד. אם נותרו הפרעות לרצף הסיפורי, הן תוצאה של התעקשותי למסור את עדותי.

יוסף

הקשר בין עמנואל לוינס למאבק להחלשת מעמד ההודאה עובר דרך האיש שהואשם לשווא ברצח אביו

לפני 12 שנים נעצר יוסף זהר על רצח אביו והתנחם בכתביו של לוינס. לאחר זיכוי הצטרף לקרוביו של הפילוסוף, ויחד הקדישו את הכנס לזכרו למאבק במעמד ההודאה במשפט.

עפרה אידלמן, 25.12.2015

יוסף זהר בכנס לזכר לוינס. השקיע את כל זמנו כדי להביא לשינוי בחקיקה. צילום דודו בכר

במלאות 20 שנה למותו של הפילוסוף [עמנואל לוינס](#), נקרתה ליוסף זהר הזדמנות לסגירת מעגל. לפני כ-12 שנים, בעודו שוהה בתא מעצר [באבו כביר](#) בחשד כי רצח את אביו - אשמת שווא שזוכה ממנה - נחשף זהר לכתביו של לוינס, ולדבריו הם סייעו לו לעבור את תקופת המעצר. מקריאתם הבין זהר כי חוקריו שבויים בקונספציה בדבר אשמתו ואינם מסוגלים לחקור אותו ללא דעה קדומה. התובנה הזו אפשרה לו לדבריו לעמוד בחקירות הדורסניות, ובעודו עצור כתב מכתבי תודה לפילוסוף, מבלי שידע כי כבר אינו בין החיים.

"לכבוד היהודי עמנואל לוינס שלום רב", כתב לו, "כותב אליך העציר יוסף זהר. אינני אדם דתי, חפשי אני מקיום מצוות... זה כמה חודשים שספרך תשע קריאות תלמודיות מצוי סמוך למיטתי בביתי. ברם... מאז מעצרי, נפתח ספרך בלבי ושכלי."

הכתיבה נקטעה כשזהר נקרא לחקירה. עם שובו הוסיף: "תא המעצר בערב, לאחר שהאדרנלין בדם נספג. אני מעיין בספר שוב. אני מגיע לדף תקציר קורות חיך ומגלה שנפרדת מאיתנו בשנת 1995 בגיל 90. בכל מאודי רציתי לשלוח לך דברים אלו וכעת אני תודה מהי הכתובת ולמי להפנות."

המכתבים נשמרו בידיו במשך 12 שנים. ממאמר ב"הארץ" בינואר 2015, למד שבני משפחתו של לוינס חיים בישראל. הוא כתב לנכדו, דוד הנסל, על המקום שתפס לוינס בחייו, ואחרי 12 שנים מצא נמען למכתביו. הנסל אמר ל"הארץ" כי באותה עת חיפש דרך לציין 20 שנים למות סבו ו"כאשר נוצר הקשר מיד חשבתי שזו הדרך". לדבריו, "לוינס מדבר המון על המשפט, על צדק, וזה נושא שאנשים לא מכירים. חשבתי שזו הזדמנות פז להראות את הפן הזה של הפילוסופיה שלו". כך הוחלט להקדיש את הכנס לציון 20 שנים למות לוינס לנושא שזהר מקדם מאז

זיכוי: שינוי חקיקה שיחליש את המעמד הראייתי של הודאות נאשמים במשפט הישראלי.

יוסף זהר ובני משפחתו של לוינס בכנס לזכרו. המכתבים נשמרו במשך 12 שנים. צילום דודו בכר

בשנים שחלפו מאז זיכוי השקיע זהר את כל זמנו כדי להביא לשינוי בחקיקה. הוא פעל מול חברי הכנסת כדי שיגישו הצעות לתיקון סעיף 12 לפקודת הראיות העוסק בקבילות הודאות נאשם, כך שידרוש ראיה חיצונית מסייעת כתנאי להסתמכות על ההודאה. הוא הצטרף לתנועה להפחתת מעמד ההודאה שפרסמה עצומה הקוראת לשינוי חקיקה ומציינת את יום החפות הבינלאומי מדי שנה, והוא מרצה על סיפורו האישי בבתי ספר למשפטים, בפני נציבות הביקורת על הפרקליטות ובפני הקהל הרחב.

הוא פרש מעבודתו בחברת הייטק והחל לשמש עוזר הוראה בקליניקה הסנגוריאליט במכללת ספיר בפרויקט המכשיר תלמידי קולנוע לתעד את עולם המשפט. במקביל שקד על דוקטורט העוסק בהשפעת הסדרי הטיעון על מערכת המשפט הישראלית (מתוך עמדה שהסדרי טיעון עלולים להוביל אף הם להודאות שווא). בשלוש השנים האחרונות לימד במרכז האקדמי למשפט ולעסקים ברמת גן קורס בחירה המבוסס על מחקרו ובמקביל כתב מאמרים על מערכת המשפט, על מעמד ההודאה ועל עסקאות טיעון.

בכנס לזכרו של לוינס בתל אביב בשבוע שעבר, דיברו משפטנים על משנתו ועל מעמד ההודאה במשפט הישראלי, ותלמידי משפטים מהמרכז האקדמי פרס הציגו מונולוגים אמיתיים של אנשים שהואשמו על סמך הודאות שווא. הוקרן חלק מסרט של עפרה ביקל על נאשמים שהודו הודאות שווא, יוסף זהר סיפר את סיפורו האישי והוקרנו ראיונות שבהם לוינס התייחס לנושא. "יש סכנה בדמוקרטיה שחושבת שהמשפט הוא סופי. זה סטליניזם", אמר לוינס באחד הראיונות. "בדמוקרטיה יש סכנה תמידית לסטליניזם. בדמוקרטיה החוקים ברי שינוי כל הזמן. הגאונות בדמוקרטיה היא שהחוק תמיד נבחן מחדש". לבחינה מחודשת כזו מייחל זהר. לדבריו, "אצל לוינס המשפט לא נועד לשמור על שלום המדינה, אלא המדינה נועדה לשמור על המשפט. כשקראתי אותו היה לי ברור שאני צריך לעשות משהו, שכל מה שאני קורא זה עניין מעשי. הוא הפך אצלי את כל חוויית המעצר. ציפיתי לגרוע ביותר ויצאתי בתחושה של התעלות".

בכנס אמר זהר כי "ללוינס יש משפט מפורסם שבו הוא אומר 'כולנו אחראים על הכל וכלפי כולם לפני כולם - ואני יותר מכל האחרים'", והוסיף: **"אני, שניצלתי מהרשעת שווא, אחראי יותר מכולם שמקרים כאלו לא יישנו."**

נאום טקס קבלת תואר דוקטור

אוניברסיטת חיפה, 7 במאי 2018, צילם דן גושן

חברי נשיאות נכבדים, סגל אקדמי ומנהלי, בני משפחה, חברים וחברות יקרים, עמיתי מקבלי תואר דוקטור, קהל נכבד,

אני ניצב בפניכם היום, כאן בלב הכרמל, נרגש עד עמקי נשמתי, וכנגד כל הסיכויים.

לפני כמאה שנה הגיעו לחיפה סבי רבי, יוסף קוצ'ר וסבתא רבא, חיה היפה מלובלין פולין, ושכרו דירה מול הנמל, בדרך נצרת, כיום דרך חטיבת גולני.

ב 1929, בימי מאורעות תרפ"ט, ניצב בעל הבית הערבי בחזית הבניין בו התגוררו ועצר בגופו את הפורעים.

הסיפור המשפחתי שלי מייצג בעיני את עוצמת המתחים השורה בארץ הזו וגם את האחוזה הטמונה בה, עד כדי הקרבה עצמית.

בעבודת הדוקטורט חקרתי דינמיקה של החלטות שיתופיות, תהליכים המזינים ומעצימים את עצמם, ואת האפשרות לעצב כללים שירתמו את האינטרסים הצרים הפועלים על מקבלי החלטות, לפעול ברוח ציבורית, לטובת הכלל.

אמנם בחרתי להתמקד בחקר תופעות במערכת המשפט הפלילי, אך המסקנות העקרוניות זהות לכל תחומי החברה. המרתק בעיני, שאותם ענקים מהם שאבתי השראה ונעזרתי בכלים שפיתחו, היטיבו לראות את החברה מתוך התבוננות בתהליכים דומים המתחוללים בטבע, בביולוגיה, בפיזיקה ובכל מקום אליו נשאו עיניהם לראות.

המחקר שלי התאפשר בזכות מנחים מתחומי דעת שונים שמצאו בתחילת הדרך את רעיון המחקר מספיק חשוב כדי לסייע בידי להגשימו, וליוו אותי במסע עד להשלמתו.

תנאי נוסף שאפשר את המחקר, הוא קיומה של תכנית לימודים ייחודית לתואר שלישי, בנושאים בין-תחומיים, שפתחה הרשות ללימודים גבוהים באוניברסיטת חיפה.

אוניברסיטת חיפה ייחודית גם במחויבותה לפיתוח מודעות בין-תרבותית וטיפול מנהיגות קהילתית יהודית-ערבית.

אני מלא הערכה והכרת תודה הן על כך והן על כך.

זהו לדעתי תפקיד האקדמיה; להיות בית לקידום והפצת הידע האנושי, ובמה לטיפול שיח קשוב למחלוקות, תוך שמירה על כבוד הדדי. גם אם לא נסכים בינינו, יהיה אשר יהיה הנושא, אם נהיה פתוחים לשמוע את קולו של האחר, נוכל לכל הפחות להבין, ואולי גם לגשר.

באקדמיה אנחנו בני בלי גיל. לא הגיל הביולוגי קובע אלא הבשלות המחקרית. וזו, אין לה שיעור ולא תאריך תפוגה, ניתן להמשיך ולהיות צעיר נמרץ ברוח ובה בעת להמשיך ולהשביח במחקר. וניתן, כפי שהתרשמתי מהעשייה הרבה של המנחים שלי, לשאת את התארים כמנוף לקידום המטרות החברתיות בהן אנחנו מאמינים.

קהל יקר, לא ניתן להתעלם מכך שהאתגרים סביבנו מתעצמים. צמוד לגבולותינו נאבקים על משאבים, אמונות ושליטה, ומאז ימי המלחמה הקרה לא הייתה סכנה להתלקחות מלחמה גרעינית כבימים אלו. האנושות נדמית לרגעים כנוסעים על ספינה רעועה המתווכחים על מקום ישיבה בעודם מתקרבים למפל, במקום להושיט יד אחד לשני על מנת להגיע לחוף מבטחים.

אני מאמין באדם, בכוחו של היחיד לעמוד בפרץ מול נחשול המאיים לשטוף אותו, ביכולתו למצוא את תעצומות הנפש, לפעול ולחולל שינוי.

ומה תפקידנו האינטלקטואלים הצעירים? חלקנו יפרחו באקדמיה, וחלקנו ימריאו לתפקידים בהנהגת החברה ובתעשייה. הלוואי אמן.

פה, בארץ הקטנה הזו, מקום מפגש יבשות, תרבויות ועמים, לכל אחת ואחד מאיתנו תרומה ייחודית, אנו יכולים להמחיש בחיינו המשותפים שאפשר גם אחרת.

כשם שאמר נשיא המדינה ראובן רבלין, יש לנו אחריות משותפת שאף שבט בחברה הישראלית, החרדי, החילוני, הדתי או הערבי - לא ירגיש שציפור נפשם נמצאת בסכנה או תחת איום. כך, אף שבט לא יוכל להימלט מנשיאה באחריות לגורלה ועתידה של מדינת ישראל וכלל החברה הישראלית.

כמי שרוצה לראות את בנותיו וילדיהן לעתיד משגשגים בארץ הזו, אני מאמין שכך נכון ואפשרי. כשמבינים שסולידריות עדיפה על מגזריות, ניתן להפוך זאת לייעוד של שיתוף פעולה למען חיים טובים יותר יחד.

תהא זו מינחת תודתנו למנחים ולאוניברסיטה, לבני המשפחה; להורים, לחמות ולחם האהובים, לבני זוגינו ולילדינו הנפלאים ולחברים יוצאי הדופן שתמכו בנו לאורך הדרך.

הבה ויחד נפיק את המיטב מפיסת האדמה הקטנה, הנפלאה והמיוחדת עליה אנו פוסעים, ומתוך ההתמודדות היומיומית עם אתגרים, נמחיש כיצד ניתן ליצור חיבור אמיתי, צמיחה ושגשוש.

אָאַמִינָה גַם בְּעֵתִיד,
אַף אִם יִרְסַק זֶה הַיּוֹם,
אַךְ בּוֹא יְבוֹא – יֵשׁוּאוֹ שְׁלוֹם
אֶז וּבִרְכָּה לְאִם מְלֵאָם.

תודה רבה ובהצלחה לכולנו!

ברכת הקבצן השביעי

"אספר לכם, איך פעם נעשו שמחים מתוך מרה שחורה"

"המעשייה בשבעה קבצנים", רבי נחמן מברסלב

ברצוני לספר את סיפור המעשה כפי שנימסר לי ומקווה אני שמנגינה ששמעתי תגיע גם לליבכם. מעשה שהיה כך היה:

מעשה בבן ובת מלך שיועדו מינקות להינשא זה לזה.

על מנת לקרובם זה לזה הפגישו אותם בילדות בכפר ונתנו בידיהם קערית אחת לקטוף בה פירות יער.

והלכו הבן והבת מלך מחזיקים בקערית וקטפו יחדיו פירות יער. והיו שקועים זה בזו והלכו ונתרחקו לתוך היער. ועבר זמן ולפתע החשיך וידעו כי הם בתוך היער רחוקים מן הכפר.

והחליטו הבן ובת מלך להתקדם ואולי ימצאו מקום מסתור ללון בו. ונקפו השעות ורעב תקפם ואכלו הפירות יער.

והנה קרה המקרה וככל שאכלו לא התרוקנה קערת הפירות יער ולא רעבו. ולפתע הגיעו ללב היער מקום שם יש קרחת יער ובמרכזה בקתה. והתקרבו לבקתה ושמעו קולות ניגון ושירה.

והחליטו להיכנס שהרי מקום שם מנגנים ושרים לא יכול להרע. ודפקו בדלת ומיד נפתחה שהרי לא הייתה סגורה. ובתוך הבקתה ראו קבצנים מנגנים שרים ורוקדים.

וראו אותם הקבצנים ומיד ניגשו אליהם ליטפו והרגיעו אותם. ואימצו אותם הקבצנים וגידלו אותם כילדיהם עד הגיעם לגיל חי שנים.

כשהגיעה השעה להיפרד מן הקבצנים, חיבקו אותם הבן ובת מלך, אמרו להם שלא ישכחו אותם לעולם, ונתנו להם במתנה את קערת הפירות יער ובירכו אותם שתמיד כאשר הצלחת תתרוקן יושיטו את הקערה והקערה תתמלא. ואכן כך עד היום קערת הקבצנים מתמלאת כשמושיטים אותה.

והבטיחו להם הקבצנים שכשיבוא יום נישואיהם יבואו הם ויתנו את מתנתם. ויצאו הבן ובת מלך מהיער והגיעו לעיר, וכששמעו אנשי העיר שהבן ובת מלך נמצאו, שמחה גדולה פרצה והשמועה הגיע לעיר הבירה ולחצר המלך ושימחה גדולה פרצה במדינה.

לא חלפו ימים רבים ונישאו הבן ובת מלך וערכו משתה גדול שבעת ימים. ובערב יום המשתה הראשון, הגיע הקבצן הראשון וביקש לתת את מתנתו לבן ובת מלך. ולא נתנו לו אנשי החצר כי זה הקבצן בעל מום היה וחששו אנשי החצר לצער את הבן ובת מלך.

והלך הקבצן לכיכר העיר וצעק בקול גדול שמדינה זו ליבה גס בקבצנים שהרי לכל אנשי העיר נתנו להיכנס ולתת את מתנתם לבן ובת מלך ואילו לקבצן לא נותנים.

ושמעו זאת הבן ובת מלך ומיד רצו לקבצן וחיבקו ונישקו אותו ושמחו עד מאוד.

וביקש הקבצן לתת את מתנתו ואמר להם כך: מתנה שלי לכם היא ברכתי שתהיו כמוני. ונבהלו מאוד אנשי החצר ואמרו לו מה זה לך קבצן בעל מום לברך כך את הבן ובת מלך.

והסביר: מום זה שאתם מוצאים בי אינו מום כלל וכלל, וסיפר את סיפורו ונימצא שאכן אינו בעל מום כלל וכלל ומעלה גדולה היא במה שנראה לכאורה כמום.

וכך בכך ערב מערבי המשתה הגיע קבצן אחר בעל מום וברך את הבן ובת מלך: שתהיו כמוני, ונמצא שמתנה גדולה היא ברכתו זו.

וביום השביעי של המשתה, ערב ליל שישי, לא הגיע הקבצן השביעי. ואמרו אנשי החצר כי השעות נוקפות וצריך לסיים זה המשתה. וביקשו הבן ובת מלך לחכות לקבצן השביעי האילם כי זכרו שזה האילם לב גדול לו מכולם.

ובחצות הליל שישי הגיעו ששת הקבצנים נושאים את הקבצן האילם שמאז גם משותק נהיה.

וזה הקבצן האילם המשותק ביקש לתת את מתנתו ולברך את ברכתו. והוציא הקבצן הגיבן (שאינו גיבן כלל וכלל שהרי נתקיימה בו בחינת מועט המחזיק את המרובה, ועזר הוא לחבריו הקבצנים להגיע למעלת למעלה מן המקום הזה), את לוח האותיות עברית והניחו לפני האילם.

והצביע הקבצן האילם על לוח האותיות עברית ואמר להם כך: מתנה שלי אליכם היא ברכתי שתהיו כמוני. ונתפחדו מאוד אנשי החצר שמא יעונה לבן ובת מלך ככה שיהיו כמותו הקבצן האילם המשותק.

ואמר להם הקבצן: אני שהנני אילם ומשותק, שמח בחלקי, וזו המתנה והברכה הגדולה ביותר.

והסביר: מום זה שאתם מוצאים בי אינו מום כלל וכלל, וסיפר את סיפורו ונימצא שאכן אינו בעל מום כלל וכלל ומעלה גדולה היא במה שנראה לכאורה כמום.

ועתה, לאחר ששמעתם בקשב רב את סיפורי, ברצוני לתת לכם את מתנתי. מתנה שלי לכם היא ברכתי שתהיו כמוני, הקבצן בן הקבצן, אשר על התמסרותי ואהבתי לאבי אשר ציווה עליי להילחם ברעה, לא לפחד מהפחד ולהחזיק בשמחה, זכיתי בחסד ואמת, ועל שמסרתי את נפשי לרצונו זכיתי לשבת בעולם הכבוד.

ואם חושבים אתם שאילם אני, טועים אתם, שהרי צעקה שלי נשמעת מקצה העולם ועד קצהו.

ואם חושבים אתם שמשותק אני, טועים אתם, שהרי באצבע אני מזיז עולם ומלאו.

ואם חושבים אתם שכוועס אני, טועים אתם, שהרי אין לי שרירים להחזיק את הכעס.

ואם חושבים אתם ששונא אני, טועים אתם, שהרי חג האהבה אצלי כל יום.

ואם חושבים אתם שעצוב אני, טועים אתם, שהרי ציוץ של ציפור נותן לי דמעה של אושר.

ואם חושבים אתם שאיני נושם, טועים אתם, שהרי חפץ חיים אנוכי ואוהב ימים.

ואם חושבים אתם, שקבצן בן קבצן אני, טועים אתם שהרי הכול שלי.

ואם חושבים אתם שמסרתי את נפשי, צודקים אתם ולכן אני תמיד אתכם.

גב הספר

בוקר אחד התברר ליוסף זהר שכשנה לאחר מותו הטבעי של אביו כתוצאה ממחלת ניוון שרירים סופנית, הגו חוקרי משטרת ישראל את רעיון הבלהות שלפיו אביו בעצם נרצח ושיוסף זהר הוא הרוצח, יחד עם המטפל הסיעודי של האב. תוך זמן קצר מצא עצמו יוסף במעצר ממושך ב"אבו כביר". גם הפרקליטות אמצה את הרעיון והגישה כתב-אישום בעבירת רצח.

כמי שחוקר שנים רבות את התופעה האיומה של הרשעת חפים מפשע - אין עוול גדול יותר שהמדינה גורמת לאזרחיה באופן שיטתי - הנני ממליץ בחום על קריאת ספרו המרתק של יוסף זהר "**הקבצן השביעי**". הספר, המבוסס על יומן שכתב המחבר בעת מעצר שווא, ממחיש באופן יוצא דופן רבים מתחלואיה של מערכת אכיפת החוק הפלילי הישראלית:

החל מהקונספציה של אשמת החשוד (ההנחה שהחשוד אשם כך שיש רק לאתר ראיות להוכחת אשמתו) שבה לוקים חוקרי משטרה, תובעים ואף שופטים; דרך הקלות הבלתי-נסבלת של המעצר, תנאיו המחפירים והשימוש בו כדי לחלץ הודאות מחשודים – הן בעצם הלחץ שהוא יוצר והן באמצעות מדובבים; ועד להרשעות על סמך הודאות בלבד חרף המחקרים המלמדים על תופעה של הודאות-שווא - הן הודאות של נחקרים בפני חוקרי המשטרה, כגון הודאת השווא של המטפל הסיעודי באביו של יוסף, ברצח שלא היה ולא נברא, שקרבה כחוט השערה להפללת אדם נוסף, הלא הוא יוסף; והן הודאות הניתנות באופן סיטוני במסגרת תעשיית עסקות הטיעון - שאודותיה כתב יוסף זהר דוקטורט מרתק, הכולל ניתוח מתמטי-כלכלי תוך שימוש בתורת המשחקים.

הספר איננו רק המחשה מצוינת של ליקויי המערכת, אלא אף מסמך אנושי מרתק, המתאר את חווית המעצר ואת מערכות היחסים המורכבות המתפתחות בין העצורים. אל לנו להסב מבטנו מהם, הן משום שאנו - בני החברה - אחראים למצבם, הן משום שכל אחד עלול להיקלע למצב כזה. הספר מעניק פרספקטיבה חשובה נוספת למושג המופשט חירות האדם. **לקרוא!**

פרופ' בועז סנג'רו, מחבר הספרים "**הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם: גורמים ופתרונות**" (2014); (**SAFETY FROM FALSE CONVICTIONS** (2016).